

Yngve Benestad Hågvar

Hele folkets diskurs

En kritisk diskursanalyse av den gode VG-sak

© Yngve Benestad Hågvar 2003

Trykk: Lobo Media AS
Omslagsdesign: Aud Gloppen

ISSN 1502-6000
ISBN 82-90954-22-0

Utgitt av Norsk sakprosa i samarbeid med
Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF)
Utgivelsen er finansiert av NFF

Norsk Sakprosa
INL
Postboks 1013 Blindern
0315 Oslo

Tlf: (+47) 22 85 67 11
Faks: (+47) 22 85 71 00
E-post: norsk-sakprosa@inl.uio.no
Internett: www.hf.uio.no/inl/sakprosa

Forord

Denne avhandlingen er en lett revidert utgave av min hovedoppgave i nordisk språk fra våren 2002. Når den nå gis ut i skriftserien til prosjektmiljøet Norsk sakprosa, vil den naturlig nok nå et større publikum enn hovedoppgaven gjorde, både i og utenfor fagmiljøet. Derfor har jeg lyst til å si et par ord om min egen målgruppetenkning.

Avhandlingen er skrevet innenfor tekstvitenskapens rammer, og forskere og studenter innen dette feltet er naturligvis viktige lesere. Mange av disse vil nok lese avhandlingen med hovedvekt på hvordan det diskursteoretiske rammeverket er operasjonalisert og brukt praktisk i analysene. En fagintern debatt rundt dette vil naturligvis være fruktbart.

Samtidig har det vært viktig for meg at hovedtrekkene i både problemstillingen og konklusjonene skal være forståelige også for lesere uten tekstfaglig bakgrunn. Jeg tror at både journalister og andre interesserte vil kunne få noe ut av denne måten å lese presstekster på, selv om noen av analysenivåene kan virke pirkete. Jeg har erfaring for at min forståelse av VG-retorikken er enkel å få tak på for den som vil.

Avhandlingen er altså både et forsøk på å bruke diskursanalytisk teori i praksis og et innspill i debatten om mediernes samfunnsrolle. Dette henger sammen, og jeg håper at aktører på de respektive arenaene vil lese boka med den helheten for øye.

Det er naturligvis en rekke personer som har hjulpet meg med avhandlingen. Min utmerkede veileder Kjell Lars Berge skal utvilsomt ha hovedæren for at prosjektet lot seg gjennomføre. Dernest vil jeg takke Finn-Erik Vinje for å ha satt meg i kontakt med VG i utgangspunktet. I VG-redaksjonen skal særlig Eline Dalland og John Bones ha ros for samarbeidsvilje og positiv innstilling, og Thorstein Hoff har gitt verdifulle svar på mange spørsmål. Under arbeidet med å revidere hovedoppgaven for utgivelse har jeg fått god og konstruktiv kritikk fra Berit von der Lippe og Per Ledin, som begge fortjener en stor takk – men som naturligvis ikke hefter for noe av innholdet av den grunn. Anders Aak og Jonas Bakken

har dessuten løst en rekke dataproblemer underveis. Sist, men ikke minst vil jeg også takke deltakerne i prosjektmiljøet Norsk sakprosa for inspirasjon gjennom mange gode seminarer.

VG-faksimilene er gjengitt med avisas tillatelse.

Oslo, november 2002
Yngve Benestad Hågvar

Innhold

1 Innledning	9
1.1 Bakgrunn og problemstilling	9
1.2 Praktiske avgrensninger	11
1.3 Valget av avis	13
1.4 Disposisjon	14
DEL I: TEORETISK UTGANGSPUNKT.....	15
2 Forskningskontekst	16
3 Kritisk diskursanalyse	20
3.1 Diskursbegrepet	20
3.2 Fairclough vs. Foucault: tekstens og subjektets betydning for diskursen	21
3.3 Fairclough vs. Halliday: et dialektisk syn på diskursiv praksis	22
3.4 Spørsmålet om ideologi og hegemoni.....	23
3.5 Et tredimensjonalt rammeverk	24
4 Avisenes plass i Medie-Norge.....	27
DEL II: DISKURSIV PRAKSIS.....	33
5 Avisers diskursive praksis	34
5.1 Å skape nyheter	34
5.2 To alternative nyhetskjeder.....	34
5.3 Nyhetskriterier	35
5.4 Organisatoriske og sosiale forhold ved virksomheten	38
6 Sjanger og format	42
6.1 Sjangerbegrepet	42
6.2 Den vanskelige sjangerkartleggingen	45
6.3 Publikums rettesnor	50
6.4 Journalistens rettesnor.....	61
6.5 Oppsummerende om virksomhet, sjanger og format	64
7 Mot en analyse av tekstnormer.....	66
7.1 Normbegrepet	66
7.2 Tekstnormbegrepet	68
7.3 Å avdekke en tekstnorm	71
8 Over til VG.....	95
8.1 Knut Wærstad om VG-diskursen.....	95
8.2 Modellsenderen VG: din nære venn	97
8.3 Modellmottakeren: den lille mann	98
8.4 Merkevaren VG: mest mulig til stede	101
8.5 Vaktbikkja VG: VG ordner opp.....	102

8.6 Virkelighetsformidleren VG: følelser, dramatikk og trusler	103
DEL III: TEKST	105
9 VG-diskursen realisert gjennom format	106
9.1 Kategoriforekomst	106
9.2 Formatkomposisjon	109
9.3 Horisontal kategorilegging	109
9.4 Vertikal kategorilegging	118
9.5 Oppsummering om VG-formatet	119
10 VG-diskursen realisert gjennom tekst	121
10.1 Fra sak til virkemiddel	121
10.2 Virkemiddelbasert komposisjon	122
10.3 Aktørhierarki	122
10.4 Konservatisme	123
10.5 Minimalisme og lettfattelighet	124
10.6 Aktiv modellsender	124
10.7 Streben etter sannhet	125
10.8 Inn i teksten	127
11 Tekst 1: Slottet mottok TRUSSEL-BREV	135
11.1 Plassering og journalistisk sjanger	135
11.2 Komposisjon	136
11.3 Polyfoni	153
11.4 Oppsummering	159
12 Tekst 2: DØDS-TRUET	173
12.1 Plassering og journalistisk sjanger	173
12.2 Komposisjon	173
12.3 Polyfoni	188
12.4 Oppsummering	195
13 Tekst 3: Sentralt vitne: De tiltalte skulle DELE 8 MILL.	208
13.1 Plassering og journalistisk sjanger	208
13.2 Komposisjon	209
13.3 Polyfoni	218
13.4 Oppsummering	222
14 Tekst 4: Venninne: Kristin ba om ALIBI-HJELP	234
14.1 Plassering og journalistisk sjanger	234
14.2 Komposisjon	234
14.3 Polyfoni	244
14.4 Oppsummering	248
15 Tekst 5: Vurderte SELV-MORD	260
15.1 Innledning	260
15.2 Plassering og journalistisk sjanger	261

15.3 Komposisjon.....	262
15.4 Polyfoni	270
15.5 Oppsummering	277
16 Tekst 6: JAKTER på NRK-muldvarp	289
16.1 Plassering og journalistisk sjanger.....	289
16.2 Komposisjon.....	289
16.3 Polyfoni	298
16.4 Oppsummering	301
17 Tekst 7: Vraker NORSK KJØTT	314
17.1 Plassering og journalistisk sjanger.....	314
17.2 Komposisjon.....	314
17.3 Polyfoni	330
17.4 Aktørhierarki og oppsummering.....	333
18 Rekonstruksjon av tekstnormen	336
DEL IV: SOSIOKULTURELL PRAKSIS	341
19 VGs sosiokulturelle betydning	342
19.1 Mediepåvirkning.....	342
19.2 VGs journalistiske diskurs	345
19.3 Potensielle effekter av VG-diskursen	353
Litteratur	357
Vedlegg	367

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og problemstilling

Kimen til denne avhandlingen ligger i et initiativ fra VG selv. Høsten 1998 tok den daværende samfunnsavdelingen i VG kontakt med Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap ved Universitetet i Oslo og tilbød tre hovedfagsstudenter å drive et halvt års språkveiledning i avdelingen. Jeg var med i denne gruppen. Avdelingslederen foreslo også at vi kunne skrive hovedoppgaver med VG som emne, og det gjorde vi – se Flaten (2000) og Vinde (2000). Trilogien skulle nå være komplett.

Språkveiledningen vår i VG var nok ikke særlig vellykket. Det var ikke godt nok avklart hva den skulle bestå i, og det viste seg etter hvert at vi studenter var mest opptatt av å belære journalistene om riktig og galt i språket, altså om *språknormer*, mens journalistene naturlig nok ønsket å lære seg nye retoriske grep, altså *tekstnormer*. Av den grunn er det ikke så underlig at prosjektet fikk liten betydning for VGs del. Likevel var det svært interessant og inspirerende for meg å få være til stede i redaksjonen, delta på helgeseminar og få en innføring i de ulike sidene ved produksjonsprosessen. Jeg fikk komme VG-diskursen inn på livet.

Et tema som ble mye diskutert blant journalistene, var forholdet mellom deres eget tekstutkast og teksten slik den framstod på trykk. Det var åpenbart at tekstproduksjonen var en kollektiv prosess som var underlagt visse eksplisitte og implisitte normer for hvordan en god VG-tekst skulle se ut i ulike sammenhenger. Dette forholdet interesserte meg, og det er også på den bakgrunn denne avhandlingen er skrevet.

En god måte å undersøke denne kollektive tekstskapingen på ville være å følge produksjonen av en tekst gjennom alle stadier, fra journalistens eller noen andres første idé til ferdig trykt tekst. Dette var også min opprinnelige plan for hovedoppgaven, men det viste seg at jeg måtte forkaste opplegget. Når jeg likevel nevner det her, er det fordi saken fikk en interessant utvikling.

Jeg tok kontakt med en erfaren journalist, som var meget positiv. Vi hadde et lovende møte hvor vi avtalte premissene for samarbeidet, og hun kunne ikke tenke seg at dette skulle by på noen problemer. VG hadde jo ikke for vane å slå seg vrang overfor studenter! Videre fikk jeg klarsignal fra ledelsen på desken, som i vennlige ordelag uttrykte stor interesse for prosjektet. Men lenger opp i hierarkiet sa det stopp. VGs redaksjonelle veileder meddelte meg at

VG står bare juridisk ansvarlig for den artikkelversjon som står på trykk. Alt annet er interne arbeidsprosesser; ja, INTERNE. Når dere fikk muligheten for å gjennomføre SPRÅKprosjektet i VGs redaksjon, var det jo nettopp fordi dere forholdt dere til det som STO PÅ TRYKK. Mange har i årenes løp fremmet ønsker om å gå bakenfor dette, inn i de interne redaksjonelle arbeidsprosesser. Det har redaksjonsledelsen tidligere avslått å imøtekomme. Det gjør vi også for ditt vedkommende. (pers. komm.)

Noen begrunnelse fra redaksjonsledelsen foreligger ikke utover at internt er internt, og at juridiske forhold (antakelig bl.a. kildevern) krever hemmeligholdelse. Dette svaret fra VG var definitivt og viste seg å være vanskelig å få presisert ytterligere. Det hjalp ikke at jeg fremmet forslag om å velge saker som var juridisk uproblematisk, og det hjalp heller ikke at veilederen min skrev et brev til VG hvor han anbefalte et samarbeid.

Når jeg derfor reviderte prosjektet med henblikk på å forholde meg til det som stod på trykk, kunne jeg ikke fri meg helt fra spørsmålet om hvorfor VG-redaksjonen var så skeptisk. Var dette et resultat av en generell mistro til akademia, med andre ord et tegn på den klassiske konflikten mellom praktiker og teoretiker, der ingen av partene vil anerkjenne den andres kunnskaper (jf. f.eks. Nag 1996)? Eller kunne det rett og slett tenkes at det var flere sider ved produksjonen enn den juridiske som skulle skjermes fra allmennheten og konkurrentene, deriblant måten VG-tekstene blir konstruert på rent språklig? Avslaget reflekterte i så fall også en angst for å bli retorisk avkledd.

Problemstillingen ble altså ikke mindre interessant av dette, snarere tvert imot. VG-diskursen lukker seg om seg selv og skal

åpenbart isoleres fra andre diskurser. Det gjør det desto viktigere å bevisstgjøre seg den og undersøke hvilken funksjon den kan ha i en større sosiokulturell sammenheng. Det har derfor vært naturlig for meg å velge en rent diskursanalytisk tilnærming og en kritisk metode. Problemstillingen kan settes opp som to punkter:

- Hvilken tekstnorm ligger til grunn for den gode VG-sak?
- Hvilken samfunnsmessig betydning kan en slik tekstnorm ha?

Dette skal jeg presisere, avgrense og utdype.

1.2 Praktiske avgrensninger

Jeg kommer til å gjøre både en formatanalyse – dvs. analyse av forekomster og utforming av kategorier og paratekster – og en rekke tekstanalyser. Disse to analysenivåene krever hvert sitt korpus.

Til *formatanalysene* har jeg valgt ut avisene fra to hele uker, henholdsvis 1.–7.12.2000 og 2.–8.1.2001. (Første januar er avisfri.) Valget av uker er tilfeldig. Til en formatanalyse er det ikke nødvendig å velge aviser fra såkalt konstruerte uker (mandag fra én uke, tirsdag fra neste uke osv.), i og med at det er det faste rammeverket, ikke de enkelte tekstene, som står i fokus. Ingenting tyder på at VG disse ukene opererte med noen uvanlige kategorier, noe som understrekes av at kategoriforekomsten i de to ukene – med tre ukers mellomrom – er identisk. Dette drøfter jeg grundigere i kapittel 9.1. Jeg presiserer for øvrig at det vil være galt å generalisere fra min formatanalyse til VG i sin alminnelighet når det gjelder det kvantitative aspektet; til det er ikke korpuset omfattende nok. Poenget her må i første rekke være den kvalitative siden, som kopler formatutforming til VG-diskursen som en case-studie.

Tekstanalysene avgrenser jeg til avisene fra januaruka. Jeg har vært på jakt etter tekstnormen bak 'den gode VG-sak', og da er det naturlig å velge førstesideoppslag. Det som kommer på førstesiden, er jo den saken redaksjonen anser for å være mest salgbar, og må dermed kunne sies å være en spesielt god VG-sak den dagen. Det første punktet i problemstillingen min må dermed presiseres til å gjelde en tekstnorm for *godt førstesidestoff* i VG. Imidlertid har VG

i likhet med andre aviser noe ulik profil fra ukedag til ukedag, så for å gjøre tekststudien mest mulig representativ har jeg valgt ut førstesideoppslaget fra hver dag i januaruka. Det blir altså sju tekstanalyser.

Når jeg heller ikke her har valgt å bruke en konstruert uke, har det to viktige årsaker. For det første er intertekstualitet fra dag til dag viktig i en avis. Førstesidesakene kan arte seg som føljetonger, og det er en viktig side ved konteksten som man går glipp av med konstruerte uker. Jeg viser for eksempel i analysene hvordan VG slår opp samme sak to dager på rad, bare med forskjellig vinkling, og hvordan aspekter ved tematikken til ett førstesideoppslag kan overføres til førstesidesaken neste dag. For det andre er hensikten med å velge konstruerte uker primært å unngå at én spesiell hendelse dominerer nyhetsbildet hele den aktuelle uka. Det er uansett ikke tilfelle her, selv om ulike sider ved Orderud-saken opptar tre av førstesidene. Den eneste ”opplagte” nyhetshendelsen er tiltalebeslutningen i nettopp denne saken, men selv det påvirker ikke VGs hovedoppslag synderlig – det er faktisk nå avisa resirkulerer gårsdagens nyhet. Avisene er således representative for en normalt begivenhetsrik nyhetsuke.

Selv om jeg velger førstesideoppslaget og den gode VG-sak som emne på denne måten, faller det ikke nødvendigvis sammen med en analyse av en bestemt sjanger. De fleste tekstene i mitt korpus kan løselig klassifiseres som nyhetstekster, men det er åpenbare tvilstilfeller. Diskusjonen rundt sjanger og format i del II belyser dette problemet. Likevel har jeg måttet gjøre en praktisk og teoretisk avgrensning på bakgrunn av de konkrete tekstene, og den klare overvekten av nyhetsstoff er grunnen til at jeg legger såpass stor vekt på *nyhetskjeder* og *nyhetskriterier* i både teoridelen og drøftingene.

Hovedvekten i avhandlingen ligger videre på *tekstanalysene*. Det bunner både i at jeg anvender en tekstnær analysemodell, og i at det er tekstvitenskapen som er mitt fag. Deltakende observasjon under produksjonsprosessen var som nevnt ikke mulig, og noen resepsjonsanalyse ville blitt et altfor plasskrevende supplement til en

studie som dette. Av samme grunn er intervjuer med VG-medarbeidere utelatt, selv om det naturligvis kunne beriket forståelsen.

Til sist må jeg nevne at dette ikke er noen komparativ analyse. Jeg foretrekker å gjøre en grundig analyse av én avis framfor mer overflatiske sammenlikninger av flere aviser, noe som nødvendigvis ville blitt alternativet. Derfor kan man ikke uten videre si at mine funn er typiske for VG i betydningen forskjellige fra alle andre aviser. Derimot er de typiske for VG i den forstand at vi kan forvente oss disse tekstuelle trekkene hver gang vi åpner dagens VG. Det er derfor et emne for framtidig forskning å gjøre tilsvarende analyser av andre aviser og sammenlikne dem med denne. Imidlertid har jeg naturligvis trukket noen grove linjer til VGs konkurrenter der dette ikke krever mer inngående studier.

1.3 Valget av avis

Én grunn til at jeg har valgt å ta for meg VG, er det nevnte samarbeidet jeg hadde med avisa som språkveileder. Det er en avis jeg har et ørlite innblikk i den diskursive praksisen til, og jeg har hatt en viss nytte av personlige kontakter der.

En annen – og langt viktigere – grunn er at VG er Norges desidert største avis, for ikke å si Skandinavias største tabloidavis (VG Nett 23.3.02). Redaksjonen seiler i en medvind konkurrentene bare drømmer om, og selger flere aviser enn noensinne (jf. kap. 4). Det er altså opplagt at VG kommuniserer utrolig godt med sine lesere, og at tekstene i stor grad når fram til publikum. Nettopp derfor er det så interessant å se på VG fra et diskursanalytisk perspektiv og undersøke hvordan meningen skapes i tekstene, og hvilken mening som blir skapt. Og av samme grunn er det viktig å anvende en kritisk metode, slik at vi ikke overser hvilket påvirkningspotensial og hvilken makt VG besitter.

En tredje grunn er at VG-forskning er mangelvare. Akademikere tenderer av en eller annen grunn mot å velge seg såkalte kulturaviser som Aftenposten eller hybridaviser som Dagbladet som utgangspunkt for sine undersøkelser. Et enkelt søk i Bibsys' generelle biblioteksbase med søkeordene "VG", "Verdens Gang" og

”Dagbladet” illustrerer poenget. Plukker vi ut publikasjoner som kan klassifiseres som en form for *analyse* på hovedoppgavenivå eller høyere, finner vi tretti som omhandler Dagbladet, men bare seksten som omhandler VG. Av disse seksten er ni en sammenlikning mellom VG, Dagbladet og eventuelle andre aviser, og av de sju publikasjonene som bare angår VG, er det overveiende historiske undersøkelser. Dagbladet brukes derimot i større grad som akademias representant for tabloidpressen generelt. Dette er underlig med tanke på opplagstallene, men henger antakelig sammen med et noe elitistisk kultur- og tekstsyn blant forskerne. Et søk på ”Se og Hør” – Norges største og mest betydningsfulle ukeblad – med samme kriterier gir til sammenlikning *to* relevante publikasjoner. *Der* er det mye som gjenstår!

1.4 Disposisjon

Avhandlingen er inndelt i fire hoveddeler, som tilsvarer en innledende allmennteoretisk del pluss de tre dimensjonene fra Norman Faircloughs analysemetode (jf. kap. 3.5). I del I plasserer jeg denne studien i forhold til tidligere forskning, gjennomgår kritisk diskursanalyse som metode og redegjør i grove trekk for avisenes og VGs plass i Medie-Norge. Del II er viet *avisers diskursive praksis*, og her drøfter jeg hvordan produksjonsforhold, sjangere og format kan ha innvirkning på tekstskapingen. Jeg tar først for meg aviser generelt, deretter VG spesielt. Delen avsluttes med en foreløpig forståelse av hvordan VG-diskursen ytrer seg. Del III er hoveddelen av avhandlingen, og her kommer de konkrete *analysene*. Først presenterer jeg formatanalysen, og deretter legger jeg fram hver tekstanalyse etter tur. Til slutt oppsummerer jeg analysene og formulerer en hypotese om en tekstnorm for det gode førstesideoppslag i VG. I del IV knytter jeg disse analysefunnene til teorier om mediepåvirkning og mediemakt, og kopler dermed VG-diskursen sammen med *den sosiokulturelle praksis* den inngår i.

DEL I

TEORETISK UTGANGSPUNKT

2 Forskningskontekst

Forskning i medietekster er et enormt felt. Temaet engasjerer både medievitere, journalistikkforskere og -lærere, sosiologer, statsvitere og historikere – for å nevne noen. Nærgående analyser av bestemte nyhetsmedier er heller ikke noe ubeskrevet blad i Norge; disse ytrer seg primært som hoved- og semesteroppgaver fra ulike universiteter, høyskoler og journalistutdanninger. Det finnes derfor en rekke såkalte innholdsanalyser og sammenlikninger av for eksempel kildebruk og stoffprioritering i norske aviser, nettsteder og kringkasting, primært skrevet innenfor fag som medievitenskap, journalistikk og sosiologi.

Paradoksalt nok er det likevel skrevet svært lite om medietekster fra et *tekstperspektiv*. Lingvistiske analyser av VG-tekster og tilsvarende tekster i andre medier har tradisjonelt dreid seg om grammatikk eller språknormer, enten med språknormering som siktemål eller med utgangspunkt i spesifikke lingvistiske problemer, der analyse materialet kunne ha vært en hvilken som helst annen tekst. Først i de siste årene har mer kontekst- og tekstualitetsbaserte analyser begynt å dukke opp. Imidlertid er det grunn til å tro at vi er i en brytningstid; diskursanalyse som metode brer seg nå til nye fagfelt, blant annet statsvitenskap (jf. f.eks. Neumann 2001). Denne utviklingen kan sees som et gledelig tegn på økt tverrfaglighet på området, men henger nok også sammen med at tekstvitenskapen vinner terreng på hjemlig grunn, i og med at sakprosa- og hverdagstekster nå har blitt stuerene forskningsobjekter innenfor et fag som nordisk språk og litteratur.

De tre forskningsprosjektene *Norsk sakprosa 1994–1998*, *Svensk sakprosa* og *Norsk sakprosa 2000–2003* har betydd mye her. Det er tre prosjekter med noe forskjellig målsetning og forskningspraksis, men med et felles blikk for det tekst- og sosiokulturelt viktige ved alle slags tekster i samfunnet, ikke bare de skjønnlitterære.

Norsk sakprosa 1994–1998 var et nybrottsprosjekt som først og fremst skulle sette ikke-skjønnlitterære tekster på kartet som forskningsobjekter og utarbeide en litteraturhistorie over den norske

sakprosaen – da avgrenset til å gjelde ikke-skjønnlitterære *bøker*. Prosjektet møtte en del motbør for enkelte metodiske valg, men framskaffet solide kunnskaper om ulike former for norsk og skandinavisk tekstproduksjon gjennom historien. De mest sentrale verkene er Ottar Grepstads *Det litterære skattkammer. Sakprosaens teori og retorikk* (1997) og Egil Børre Johnsen og Johnsen og Trond Berg Eriksens *Norsk litteraturhistorie. Sakprosa fra 1750 til 1995* (1998).

Søsterprosjektet *Svensk sakprosa* ble startet opp i 1996 som et tverrfaglig prosjekt administrert fra Institutionen för nordiska språk ved Lunds universitet. Til forskjell fra nordmennene ville svenskene ikke bare ta for seg sakprosabøker, men heller sikte seg inn mot ”*det mycket lästa*” (Svensson mfl. 1996:23), altså hverdagstekster. Denne prioriteringen henger blant annet sammen med svensk akademisk fagstruktur, forskningstradisjon og litteraturpolitikk, som er nærmere beskrevet av Kjell Lars Berge (2001), men er i bunn og grunn forankret i en forståelse av at hverdagstekster er grunnstammen i enhver tekstkultur. Analyse av aviser og ukepresse er således viktig i det svenske prosjektet, og forskere som Henrik Rahm (2000) og Per Ledin (1997, 2000) har gjort grundige tekstanalyser av svensk dags- og ukepresse i et diakront perspektiv. Ledins begrepsapparat og metodikk skal jeg også bruke elementer fra i mine analyser.

Det er for øvrig i Sverige også tatt to viktige doktorgrader på feltet. Per Ledin (1995) viser tekstforandringer i den tidlige sosialdemokratiske pressen, og Amelie Oestreicher (2000) har studert tekstbearbeiding ved svenske dagsaviser. Begge disse avhandlingene kommer jeg tilbake til.

Norsk sakprosa 2000–2003 viderefører mange av de svenske ideene. Prosjektet er fundert på en ikke-essensialistisk og pragmatisk forskning. Det vil si at man tar utgangspunkt i de ulike kulturkontekster, altså institusjoner eller virksomheter, der tekstene skapes, og spør i hvilken sammenheng og på hvilken måte de tekstene vi i vår kultur kaller sakprosa, blir til. Denne boka er den første presseanalytiske utgivelsen i Norsk sakprosas skriftserie som tar for seg dagspresse, men prosjektmiljøet har lansert andre typer presse-

tekstforskning tidligere. Den første boka i serien, Berge mfl. (2001): *Fire blikk på sakprosaen*, inneholder analyser av tekster fra magasinene *Illustrert vitenskap* og *PC world Norge*, og Svennik Høyer (2002) har skrevet om pressteksternes sjangerhistorie. Videre framover ser det ut til å kunne bli et samarbeid mellom Norsk sakprosa og Norsk pressehistorisk forening i forbindelse med den kommende utgivelsen av flerbindsverket *Norsk presses historie*, som per i dag er på planleggingsstadiet. I Ottosen og Hjeltnes' (2000) prosjektrapport har koplingen mellom presse og sakprosa fått vesentlig plass, og tekstperspektivet ser således ut til å kunne integreres i pressehistorien.

Også fra et rent *journalistfaglig* perspektiv er det forsket noe i presstekster i lingvistisk forstand. Thore Roksvold har mye av æren her. Artikkelsamlingen *Avisjangrer over tid* (Roksvold 1997) – for øvrig støttet at det første norske sakprosaprojektet – tilbyr blant annet en nyttig oversikt over hvilke sjangere norsk presse har hatt til rådighet siden avisa oppstod på 1700-tallet, og er samtidig et forsøk på å avklare sjangerbegrepet fra et journalistisk ståsted. *Retorikk for journalister* (Roksvold 1998) er nettopp dét – en gjennomgang av hvordan journalistiske tekster skapes og leses, der kommunikasjonsteori og gode råd om tekstbygging går hånd i hånd. Dette er likevel begge typiske lærebøker, og de inneholder bare i liten grad analyser av faktiske avistekster. Det er tilfelle også for Martin Eides bok *Nyhetens interesse* (1992), som er en god gjennomgang av nyhetssosiologi og diskursbegrepets plass i nyhetsjournalistikken, men faktiske analyser finner vi rimeligvis ikke. Sigurd Allern (2001a) er for sin del inne på mye vesentlig ved avis-diskursiv praksis i boka *Nyhetsverdier*, men innholdsanalysene er likevel ikke utpreget tekstnære.

Endelig er det tross alt forsket noe i presstekster fra et mer eller mindre *lingvistisk* tekstperspektiv. Foreløpig er det primært hovedoppgaver å forholde seg til her. Melita Ringvold Hasles (1998) systemisk-funksjonelle analyse av Dagbladets framstilling av Terje Rød Larsen og Thorbjørn Jagland er ikke til å komme utenom. Hasle er med denne teksten en pioner i å bruke Halliday-skolens sosiolingvistikk på norske presstekster, og viser både hvordan mening

kan skapes i presstekster, og hvordan språket i tekstene kan påvirke samfunnet de er en del av. Nevnes må også Aslaug Veums (1996) hovedoppgave om portrettintervjusjangeren. Veums apparat for polyfonianalyse er grundig og gjennomtenkt, og jeg trekker blant annet veksler på det i denne avhandlingen. En siste hovedoppgave som er viktig, er Hilde Espesets (2001) kritiske diskursanalyse av egenreklame på TV 2 og NRK. Espeset viser hvordan de to egenreklamene konstruerer to forskjellige modellmottakere og virkelighetssyn, og avdekker blant annet hvilke politiske og ideologiske undertoner tekstene bærer i seg. Vi skal se at Espesets analyse av TV 2-tekstene peker på mange av de samme trekkene som VG-analysene i denne avhandlingen gjør, og nettopp derfor er hennes oppgave en vesentlig referanse.

Feltet er altså ikke aldeles uberørt. Likevel er det få som har gjort lingvistiske analyser av norske medietekster, og kritisk diskursanalyse av norske aviser er så godt som fraværende. Meg bekjent er det ingen som har tatt nettopp VG i nærmere øyesyn på den måten, og jeg tror derfor en analyse som dette kan være av interesse for så vel forskere som journalister.

3 Kritisk diskursanalyse

Denne avhandlingen er langt på vei basert på et teoretisk rammeverk utviklet innenfor kritisk diskursanalyse. Begrepet kritisk diskursanalyse brukes på en rekke ulike måter, men blir oftest knyttet til den britiske lingvisten Norman Fairclough. Det er også Faircloughs forståelse av begrepet jeg skal legge til grunn her (jf. bl.a. Fairclough 1992, 1995a, 1995b).

3.1 Diskursbegrepet

Det kommer til å dreie seg mye om diskurs på de neste sidene. Dessverre er 'diskurs' blitt et moteord som brukes innen en rekke vitenskapelige disipliner og med mange forskjellige betydninger. Fairclough (1992:3) er selv nøye med å presisere at hans diskursforståelse går lenger enn de typisk lingvistiske betydningene, der diskurs gjerne brukes synonymt med enten 1) muntlig tekst (i motsetning til skriftlig), 2) muntlige og skriftlige tekstproduksjonsprosesser eller 3) språkbruksvarianter knyttet til forskjellige sosiale situasjoner. Det er det *sosiale* aspektet ved språkbruk som er mest interessant for Fairclough, og han trekker den lingvistiske diskursforståelsen mer i retning av en samfunnsvitenskapelig forståelse av begrepet, slik vi finner det hos blant annet Michel Foucault. Likevel slipper han ikke taket i lingvistikken, og Fairclough ender dermed stadig opp med ett bein i hver leir. Samtidig retter han blikket mot sosialsemiotikken og mikrososiologien og får dermed en bred tilnærming til språkbruks- og tekstproblematikk.

Fairclough (1995b:135) definerer på den bakgrunn fenomenet diskurs som "language use conceived as social practice". *Diskurs som fenomen* manifesterer seg i praksis gjennom en rekke ulike *diskurser*, som han definerer som "way of signifying experience from a particular perspective" (ibid.). Det er en slik diskurs denne avhandlingen dreier seg om, nemlig måten å tilkjenne erfaringer på fra VGs perspektiv.

3.2 Fairclough vs. Foucault: tekstens og subjektets betydning for diskursen

Norman Fairclough (1992:55ff) berømmer Foucault for hans teorier om forholdet mellom diskurs og samfunn. Han identifiserer fem grunnleggende innsikter i Foucaults arbeid: For det første har diskurser en konstituerende natur, i den forstand at vår oppfatning av både oss selv ("social subjects") og andre fenomener ("objects") bunnar i gitte diskurser. For det andre er det viktig å være klar over den høye graden av interdiskursivitet og intertekstualitet vi er omgitt av, slik at vi forstår at ulike diskursive praksiser defineres gjennom sine forhold til andre og påvirkes av dem. For det tredje viser Foucault hvordan maktstrukturer har diskursiv natur, og for det fjerde påpeker han at diskurs har politisk karakter. Til sist er han opptatt av det diskursive elementet ved sosial endring, i den forstand at forandring i diskursiv praksis henger nøye sammen med forandring i sosiokulturell praksis.

Dette er vel og bra, sier Fairclough, men Foucault bør utfordres på to punkter, nemlig henholdsvis tekstens og subjektets plass i diskursen. En diskursanalyse blir for teoretisk om den ikke inneholder analyse av faktiske diskurstilfeller, og da må lingvistisk analyse av relevante tekster være med. Foucault neglisjerer derimot tekstanalyse og holder seg til det sosiologiske aspektet. Fairclough hevder ikke at Foucaults metode er gal, men at den med fordel kan suppleres med tekstanalyse, slik at språkets rolle og betydning for diskursdannelse og -representasjon kommer med i analysen.

Videre er det et problem at Foucault primært ser subjektet som offer for diskursen, og ikke som en påvirkningsressurs. Det er for strukturalistisk å se diskursen som utelukkende konstituerende på denne måten, hevder Fairclough, og åpner med det for at subjektet i større grad kan endre de rådende makt- og hegemonistrukturene gjennom bevisst språkbruk og diskursfortolkning.

Begge disse problemene bunnar ifølge Fairclough i at Foucault legger for sterk vekt på *struktur* i forhold til *aktør*. Vi kan ikke si at en gitt diskurs uvilkårlig vil reproduseres eller påvirke aktørene på en bestemt måte i praksis. Fairclough viser blant annet til reseps-

sjonsstudier av mediediskurs og understreker at det er meget problematisk å lage noen skjematisk oversikt over diskursive effekter på subjektet. Med andre ord er Fairclough mer opptatt av *praksis* enn hva Foucault er, og han gir også en god del makt tilbake til det enkelte handlende subjekt.

Med et slikt utgangspunkt er det også mer naturlig å anvende diskursanalyse som en *kritisk* metode, idet bevisstgjøring om hvordan ulike diskurser er konstituert, gjør det mulig for aktørene å påvirke disse i ønsket retning. Foucault vil ikke selv berøre ideologiske aspekter, siden han ser sannhet som diskursivt betinget og derfor bare mulig å diskutere innen sin egen diskurs. Fairclough imøtegår dette argumentet ved å påpeke at Foucault selv er prisgitt visse former for kritikk (men uten at han sier hvilke) og dermed er inkonsistent i sin relativisme. Ideologikritikk er således et vesentlig punkt i Faircloughs kritiske diskursanalyse.

Foucaultianere vil kunne innvende at Fairclough ikke tar høyde for Foucaults maktbegrep, og at hans hegemonianalyser (se kap. 3.4) ofte glir over i ideologianalyser i stedet. Man vil også kunne si at han avfeier Foucaults skepsis mot ideologianalyse for lettvint. Det er ikke urimelig å hevde at Fairclough har lest for lite Foucault, og at hans metode må brukes med omhu om analytikerens selv ikke bare skal reprodusere en gitt kritisk diskurs. Den diskusjonen er imidlertid for omfattende til at jeg kan innlemme den her. Jeg mener selv jeg unngår slike fallgruver og beholder en tilstrekkelig grad av objektivitet blant annet ved å holde analysen på et nokså detaljert lingvistisk nivå.

3.3 Fairclough vs. Halliday: et dialektisk syn på diskursiv praksis

Den lingvistiske tilnærmingen i Faircloughs teori er langt på vei i tråd med sosialsemiotikkens. Michael A.K. Halliday er da vanskelig å komme utenom. Han hevder at språket har tre såkalte meta-funksjoner: den ideasjonelle, den mellompersonlige og den tekstuelle (Halliday 1998). Det betyr at vi gjennom språket henholdsvis setter ord på og gir mening til verden omkring oss, etablerer og

oppretholder sosiale relasjoner språkbrukerne imellom samt skaper kommuniserende tekster. Analogt med dette sier Fairclough (1992) at diskurs konstruerer sosiale identiteter, sosiale relasjoner og systemer av kunnskap og forestillinger. På denne måten vil diskursiv praksis bidra til både å reprodusere og å forandre samfunnet. Ved å delta i en diskurs vil vi jo basere oss på en rekke normer, som vi dermed implisitt anerkjenner. Men samtidig er det også gjennom diskursiv praksis at disse normene endrer seg over tid, gitt diskursens konstituerende natur. Det er derfor et dialektisk forhold mellom diskurs og samfunn; de to størrelsene utviser en gjensidig påvirkning på hverandre. Dette er kanskje det viktigste poenget i Faircloughs teori.

3.4 Spørsmålet om ideologi og hegemoni

Dette medfører at det er viktig å bevisstgjøre seg om hvordan ulike diskurser ytrer seg, om vi skal kunne forstå sosiale tilstander og forandringer fullt ut. Ideologi er et nøkkelbegrep i så måte. Fairclough (ibid.:87) definerer ideologi som

significations/constructions of reality (the physical world, social relations, social identities), which are built into various dimensions of the forms/meanings of discursive practices, and which contribute to the production, reproduction or transformation of relations of domination.

Ideologien som er innbygd i den diskursive praksis, er ikke så lett å avdekke. Den består for en stor del av forestillinger som er blitt så naturalisert at de framstår som såkalt common sense. I tillegg kan det naturligvis også foregå mer åpenlys ideologisk kamp innenfor og mellom forskjellige diskurser. Folk er i for liten grad over de skjulte ideologiske mønstrene i diskursen, hevder Fairclough, og slår til lyd for en "critical awareness", ikke minst i utdanningssystemet (ibid.:90).

Når dette er så viktig, er det fordi ideologiske mønstre kan knyttes nær opp til maktkamp og hegemoni. Fairclough baserer seg særlig på teoretikere som Gramsci, Buci-Glucksmann, Laclau og Mouffe og forklarer hegemonibegrepet blant annet slik:

Hegemony is leadership as much as domination across the economic, political, cultural and ideological domains of a society. Hegemony is the power over society as a whole of one of the fundamental economically-defined classes in alliance with other social forces, but is never achieved more than partially and temporarily, as an 'unstable equilibrium'. (ibid.:92)

Fairclough ser en parallell mellom den hegemoniske maktorganiseringsen i samfunnet og normhierarkier som realiseres gjennom diskurs. Jeg skal ikke her begi meg inn på noen teoretisk diskusjon rundt hegemonibegrepet, bare slå fast at hovedpoenget må være å knytte diskursanalyse til en kritisk forståelse av sosiale maktforhold. Kritisk diskursanalyse kan hjelpe oss til å forstå hvordan sosiokulturelle og diskursive praksiser, hendelser og tekster er betinget av maktrelasjoner og maktkamp, og parallelt hvordan den skjulte ideologien i relasjonene mellom diskurs og samfunn bidrar til å opprettholde makt og hegemoni.

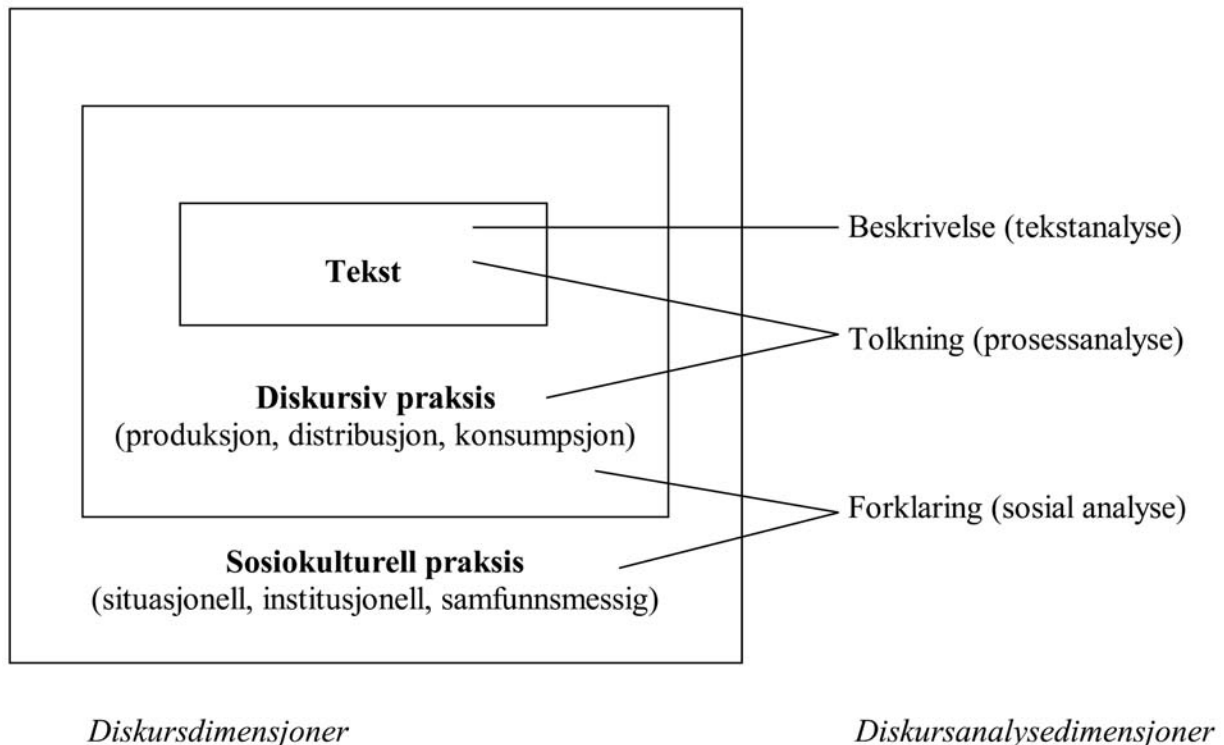
3.5 Et tredimensjonalt rammeverk

Faircloughs diskursforståelse kan illustreres gjennom en ramme-modell som inneholder de tre størrelsene *tekst*, *diskursiv praksis* og *sosiokulturell praksis* (Fairclough 1992, 1995a, 1995b). Utgangspunktet er vår sosiokulturelle praksis, nemlig den måten en gitt kultur arter seg på gjennom sosial samhandling. Det vil variere med situasjonen hvilken og hvor stor del av vår sosiokulturelle praksis det er relevant å fokusere på. Den sosiokulturelle praksisen er delvis språklig og tekstlig manifestert, og den delen av en sosiokulturell praksis som på den måten ytrer seg i lingvistisk form, er den diskursive praksis. I den diskursive praksis inngår tekstproduksjon, -distribusjon og -konsumpsjon. Kjernen i den diskursive praksisen igjen er de enkelte tekstene. Fairclough illustrerer sin "three-dimensional conception of discourse" på noe ulikt vis i sine verker, men en fruktbar variant er vist i figur 3.1 (basert på Fairclough 1992:73 og 1995b:98).

Jeg skal ta utgangspunkt i denne modellen i den videre utviklingen av avhandlingen. Fairclough (1992:231) anbefaler at man begynner med å analysere den aktuelle diskursive praksis på mak-

ronivå, med særlig henblikk på intertekstualitet og interdiskursivitet. Når den diskursive konteksten på denne måten er avklart, kan man begynne med tekstanalysene, før man til slutt relaterer funnene til den overgripende sosiokulturelle praksisen som diskursen og tekstene er en del av. Likevel er ikke metoden noen fasit:

These three dimensions of analysis will inevitably overlap in practice; analysts, for example, always begin with some sense of the social practice that the discourse is embedded within. (ibid.)

Figur 3.1. Norman Faircloughs tredimensjonale rammeverk for diskursanalyse.

Jeg skal derfor avslutte denne forberedende gjennomgangen med å redegjøre kort for den sosiokulturelle praksis som VG og andre norske aviser er en del av, det vil si hvilken rolle pressen har i det norske mediebildet. I neste del beveger jeg meg videre inn i en drøfting av avisdiskursiv praksis, altså hvilken kontekst presstekster produseres, formidles og leses innenfor. Den diskursive praksis forklares da i forhold til den sosiokulturelle praksis, og spørsmålet blir hvilke føringer en moderne avis' samfunnsmessige

funksjon legger på utformingen, distribusjonen og bruken av tekstene. Hovedvekten vil ligge på journalistenes og publikums ulike rettesnorer i møtet med tekstene, sett i et sjangerteoretisk perspektiv. Dette leder til en teoretisk gjennomgang av en relevant analysemetode for presstekster. Jeg kommer først til å ta for meg aviser generelt, og deretter VG spesielt. Deretter følger hoveddelen av avhandlingen, nemlig den lingvistiske analysen av VG som tekst. Jeg innleder her tekstanalysene med en enkel formatanalyse for ikke å slippe den diskursive praksis av syne. Som Faircloughs figur viser, blir de beskrivende tekstanalysene samtidig en tolkning av den diskursive praksis tekstene inngår i. Funnene oppsummeres og forklares når jeg til sist vender tilbake til den sosiokulturelle praksisen og tar for meg VG-diskursen og -tekstnormens betydning for det samfunnsmessige. Her vil jeg blant annet gå gjennom spørsmål om mediepåvirkning og kople sammen nettopp diskurs og sosial forandring (jf. Fairclough 1992).

4 Avisenes plass i Medie-Norge

Nordmenn – og særlig norske journalister – liker å påberope seg en sterk og variert presse. Det er da også et faktum at få andre land i verden har et så stort avissalg per innbygger, og det er også få land som har en så variert avisstruktur, med tanke på antallet uavhengige aviser og forskjellene innen opplag, ressurser og politisk tilknytning (Schwebs og Østbye 1995). Denne presserollen skyldes flere forhold. Det er først og fremst alle lokalavisene som bidrar til mangfoldet, og disse overlever grunnet det generelle momsfrirket for aviser og pressestøtten til de såkalte nummer to-avisene, altså aviser som ikke er størst på utgiverstedet. De to støtteordningene ble innført henholdsvis i mellomkrigstida og i 1969 for å hindre opplagssvikt og avisdød. En slik politisk støtte vitner om et bredt engasjement for pressen hos norske myndigheter, selv om partiene på høyrefløyen i valgtider gjerne rasler med sablene for å kutte pressestøtten og de største tabloidene med jevne mellomrom beskyldes for å være så like den kulørte ukepressen at momsfrirket er meningsløst.

Kulturdepartementet gav fram til 1998 hvert år ut en stortingsmelding om mediesituasjonen i landet, populært kalt mediemeldinga. I dag kommer den årlige mediepolitiske redegjørelsen i stedet fra kulturministeren med tilhørende debatt i Stortinget. Klassikeren blant mediemeldingene er St.meld. nr. 32 (1992–1993), *Media i tida*. Dette er den største samlede mediemeldinga de siste årene, og den var den første som tok for seg hele spekteret av medier – selv om Internett av naturlige årsaker ikke blir nevnt. Målene med pressepolitikken blir her definert som

- å medverke til å halde oppe eit høgt aviskonsum
- å medverke til at det kan kome ut aviser på dei fleste stader der det er grunnlag for det
- å medverke til at det kan givast ut riksspreidde meiningsberande aviser
- å medverke til lokal aviskonkurransse på flest mogleg stader (ibid.:112)

Vi leser videre at myndighetene forstår avislesing som en egenverdi:

Det at folk les aviser er positivt i seg sjølv. Avisa er eit medium som krev noko av dei som nyttar det. Det medverkar til å halde lesedugleiken ved like og til å førebyggje funksjonell analfabetisme. Avisa har ein særskild funksjon som kulturberar, både fordi ho omtelar [sic] og støttar opp om lokale kulturuttrykk, og fordi ho medverkar til å ta vare på og utvikle skriftkulturen vår. (ibid.:112f)

Dette er interessante synspunkter. Avisene tillegges primært en nasjonsbyggende og utdannende funksjon. VGs mediekommentator Anders Giæver forfektet nettopp dette synspunktet under en debatt om medienes forhold til akademia (Chateau Neuf, 14.3.2002) og understreket at VGs lesere for en stor del er mennesker som ellers ikke ville lest aviser. Slike holdninger gjenspeiler seg også i det faktum at norske aviser generelt retter seg mot ulike segmenter av middelklassen. Landet er dessuten ikke stort nok til å bære eliteaviser som Frankfurter Allgemeine Zeitung eller Le Monde.

Den grunnleggende ideologien bak *Media i tida* finner vi igjen i St.meld. nr. 57 (2000–2001), *I ytringsfrihetens tjeneste*. Kulturdepartementet drøfter her den moderne mediesituasjonen og kommer til at pressestøtten må beholdes, samt at det må ”innføres en ordning med tilskudd til etablering av aviser. Behovet for mangfold i mediene tilsier dette”. Nettopp *mangfold* er den vesenligste forskjellen fra *Media i tida*; fokuset ligger nå noe sterkere på bredde og konkurransedyktighet enn på nasjonsbygging.

Rundt 1980 var partipressen i teorien avviklet i Norge. Avviklingen var ikke enestående i mediebildet; avmonopoliseringen av radio og fjernsyn fulgte som kjent hakk i hæl (1982). I dag er det få aviser som vil vedkjenne seg å være organ for noe politisk parti, selv om den tidligere partitilknytningen fortsatt setter ideologiske spor. VG står her i en særstilling ved at den helt siden gjenoppstandelsen i 1945 har forfektet et uavhengig, kritisk syn på samfunnet og således aldri har vært en del av partipressen. I dag må også de

fleste av VGs konkurrenter bruke andre virkemidler enn partiideologi for å vekke interesse hos publikum.

Etter partipressens fall skjedde det store endringer på det norske mediemarkedet. Vi fikk en utvikling av kjeder, multimedieforetak og konglomerater. I dag domineres langt på vei avismarkedet av de tre selskapene Schibsted, A-pressen og Orkla. Både VG og Aftenposten tilhører Schibsted, mens A-pressen og Orkla holder seg til region- og lokalaviser. I tillegg til disse tre er Dagbladet en sentral aktør som selvstendig mediehus. Den økende tendensen til eierkonsentrasjon har medført at myndighetene ikke tillater noen å eie mer enn en tredel av dagspresse- og fjernsynsmarkedet (medieeierskapsloven), men dette er et spørsmål som stadig revurderes, jf. St.meld. nr. 57 (2000–2001). Det er en utbredt oppfatning at eierkonsentrasjon minsker mangfoldet i medieverdenen, og at eierskapsforhold derfor kan påvirke medieinnholdet – se for eksempel den svenske maktutredningens konklusjoner (Petersson og Carlberg 1990) eller Nordberg (1999).

”Tre av fire trykte norske ord står i aviser. Avisspråket kan således sies å være dét trykte norske språk,” skriver Finn-Erik Vinje (1995:9). Han fortsetter:

Praktisk talt hver eneste voksne nordmann leser noe avisstoff hver dag; for mange er dette deres eneste møte med skriftspråk i mer sammenhengende tekster.

I kraft av sin kvantitative tyngde er således avisspråket en maktfaktor. La oss se det i øynene: Avisene spiller en viktigere rolle for den moderne språk- og stilutviklingen enn skjønnlitteraturen gjør.

Vinje har utvilsomt rett i at avisene spiller en viktig rolle i utviklingen av det norske språk. Men påstanden om at nesten alle leser aviser daglig, bør modifiseres. Ifølge Norsk mediebarometer 2000 har andelen som leser aviser, stort sett gått nedover på 1990-tallet, og på en gjennomsnittsdag i 2000 var det én av fire nordmenn som ikke leste aviser. I Sverige sliter tabloidpressen, særlig Expressen, slik med synkende leseroppslutning at Aftenposten (4.10.01) kaller det en svensk aviskrise. I den samme artikkelen sier generalsekre-

tær i Norsk presseforbund Nils E. Øy at en tilsvarende opplagssvikt kan ramme norske aviser ”om noen år”.

Fremdeles er imidlertid nordmenn et avislesende folk. Bare Sverige hadde høsten 2001 en høyere prosentandel avislesere, viser en internasjonal måling fra World Association of Newspapers (Dagens Næringsliv 31.10.01). Vi må også huske på at mange leser avisa på nett framfor på papir. Men selv om nettavisene har mange lesere, er det ifølge Dagbladet.no (20.11.01) ingen statistikk som tyder på at nettavisene stjeler lesere fra papiravisene. VG øker kontinuerlig sin leserandel både på papir og på nett, og hadde i 2001 et avisopplag på 387 508, som er en økning på 11 525 fra året før (VG Nett 18.2.02). VG Nett satte samtidig rekord med 1 584 753 unike besøkende i løpet av november 2001 (VG Nett 11.12.01). Også Dagbladet klarte i 2001 så vidt å snu det lenge synkende papiravisopplaget med en symbolsk oppgang på 1082 aviser. Aftenposten, som fram til 1988 økte i opplag, har derimot sunket jevnt og trutt de siste årene, og lå i 2001 på 262 632 eksemplarer av morgenutgaven, en tilbakegang på 13 797 fra 2000 (VG Nett 18.2.02, Statistisk sentralbyrå 2000). Den samme tendensen viser seg i tallet på faktiske lesere. VG leses i 2002 på hverdager av 1 345 000 personer, som er 36 000 flere enn året før. Samtidig mistet Dagbladet 28 000 lesere i 2001 og endte på 706 000, mens Aftenposten gikk tilbake med 43 000 og således har 738 000 hverdagslesere (VG Nett 18.3.02). Alt i alt kan vi si at VG selger mer og mer, mens så godt som alle andre riksaviser har stagnert eller mister lesere. Papiravisa VG hadde i 2002 like mange lesere som Dagbladet og Aftenposten til sammen.

På denne bakgrunn er det naturlig at pressen og journalistikken er en omdiskutert arena. Det er ikke uten grunn at Makt- og demokratiutredningen i 2001 gav ut boka *Til dagsorden!*, som stiller viktige spørsmål om ”hvilken betydning journalistikken har i et moderne demokrati, for politisk kultur, nyhetsdekning og opinionsdannelse” (Eide 2001a:baksiden). Vi skal vende tilbake til slike spørsmål i avhandlingens avsluttende del, sammen med en grundigere drøfting av mediepåvirkning og -innflytelse. Først må vi imid-

lertid undersøke hvordan den diskursive praksisen og tekstene faktisk ytrer seg.

DEL II
DISKURSIV PRAKSIS

5 Avisers diskursive praksis

5.1 Å skape nyheter

Verden er et kontinuum av sosiokulturell praksis som hver dag skal oversettes til avisdiskurs. Men i avisdiskursen dreier det seg om enkelthendelser og punktnedslag. Virkeligheten består nemlig ikke av nyheter; dem må avisene skape selv ut fra den virkelighet de har til rådighet. Journalistene er nødt til å foreta et utvalg av den samtidige sosiokulturelle praksis og gjøre sitt beste for å representere denne gjennom enkelttekster. Derfor er ikke nyheter noe som *skjer*, men noe som *skapes* gjennom avisprodusentenes diskursive praksis.

Denne erkjennelsen kan synes banal, men den er like fullt svært viktig å ha i bakhodet når man analyserer avistekster. Som avislesere har vi nemlig lett for å forutsette at avisenes utvalgs-kriterier er naturgitte, og at representasjonen er saklig og objektiv. Vi tenker oss at nyhetene i avisa er det viktigste som har hendt det siste døgnet, men selvfølgelig er det ikke slik. Nyhetene i avisa er et resultat av et svært komplekst normsamspill som utgjør vår lokale og samtidige tekstkultur. I bunnen ligger de grunnleggende språk- og tekstnormene, altså de kulturelle kodene for henholdsvis hva som utgjør norsk språk, og hva som regnes som en tekst i vår kultur (Berge 1990). Innenfor disse rammene er det et utall andre normer å forholde seg til, blant annet en rekke forskjellige diskurssystemer og sjangerkonvensjoner. Og på toppen av det hele kommer et kompleks av ulike institusjoner og virksomheter med hver sine lokale normsystemer. Det sier seg selv at en språklig skapt nyhet derfor alltid er underlagt føringer, og at disse føringene i stor grad vil prege den framstillingen av verden vi får se på trykk. Vi skal her se nærmere på noen viktige aspekter ved rammene for nyhetsskaping.

5.2 To alternative nyhetskjeder

Massekommunikasjonsforskeren Denis McQuail (1994:274) understreker at det er et gap mellom hvordan folk flest forstår nyhetsproduksjonen, og hvordan den kan se ut fra et medieteoretisk

perspektiv. Mediene liker å tro – eller i hvert fall å overbevise publikum om – at den normale nyhetssekvensen er slik:

hendelser → nyhetskriterier → nyhetsrapport →
nyhetsinteresse

Etter dette synet er utgangspunktet en verden full av uforutsigbare hendelser, der noen mer enn andre bryter med det normale. Disse hendelsene reagerer mediene på ved å måle dem opp mot visse kriterier for hva som er godt stoff, dvs. hva som er relevant for publikum å få vite. De utformer deretter relativt objektive rapporter om disse hendelsene, og publikum responderer med interesse eller ikke.

Ifølge McQuail gir imidlertid modellen over et galt bilde. Han foreslår følgende alternativ:

nyhetsinteresse → nyhetskriterier → hendelser →
nyhetsrapport

Dette er nok en langt bedre modell av hva som faktisk foregår. Mediene har her som utgangspunkt at publikum er interessert i å få servert visse typer saker, presentert på bestemte måter. Det skaper et sett med relativt stabile nyhetskriterier, med tilhørende sjangere og stilarter. Med disse for hånden går journalistene ut for å lete etter hendelser de kan fylle nyhetsmediene med. Sakene blir så utformet først og fremst ut fra det enkelte mediets rutiner og praksiser, og med mindre vekt på den faktiske sosiale virkeligheten og ideer om hva publikum egentlig trenger å få vite.

5.3 Nyhetskriterier

Innføringsbøker i journalistikk opererer gjerne med et fast sett kriterier for hva som er godt stoff. Thore Roksvold (1998:22) er en av mange som har prøvd å oppsummere dem, riktignok i et til dels kritisk lys. Nøkkelordene er *aktualitet*, *sensasjon*, *identifikasjon* og *vesentlighet*, ofte presentert i en noe annen rekkefølge under huskeregelen VISA. (Hvorfor har ingen tenkt på AVIS?) Aktualitet og sensasjon har å gjøre med selve hendelsen man rapporterer om, nemlig i hvilken grad saken uttrykker et brudd. Det kan være et

tidsbrudd i forhold til gårdsdagen som skaper en ny situasjon, eller det kan være et forventningsbrudd som skaper en overraskelse. Identifikasjon og vesentlighet er på sin side orientert mot publikum og sies å komme deres behov i møte. Man tenker seg at identifika-sjonsaspektet – det at leseren skal kunne identifisere seg med de involverte – dekker et psykologisk behov, mens vesentlighet angår publikums behov for informasjon. Med andre ord: Brudd og behov skaper gode nyheter.

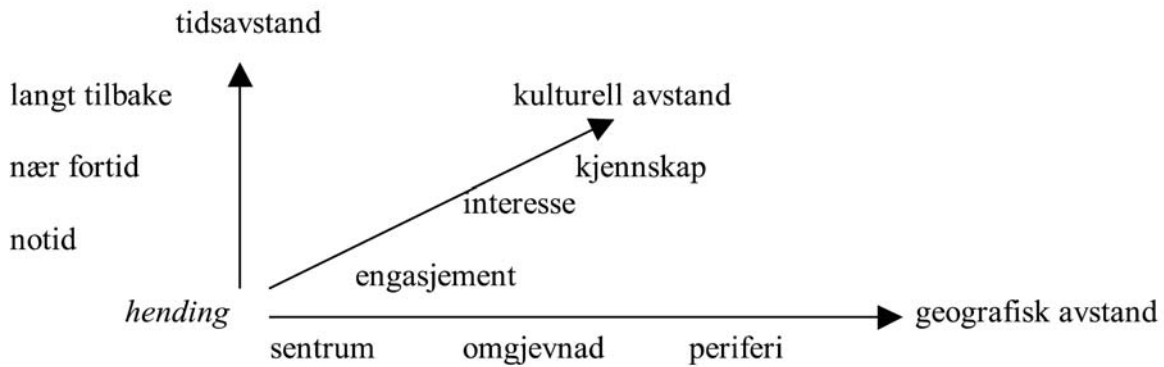
En annen klassisk oversikt over nyhetskriteriene lanserte Johan Galtung og Mari Holmboe Ruge allerede i 1965 (sitert fra Schwebs og Østbye 1995:102):

Desse faktorane aukar sjansen for at nyheita blir formidla vidare:

- Viss utviklingstakten i hendinga passar med rytmen til mediet
- Dess større omfang hendinga har
- Dess klarare og meir utvitydig nyheita er
- Dess meir meningsfull nyheita er i mottakarlandet. Det heng mellom anna saman med kulturell nærleik
- Dess større samsvar det er mellom nyheita og dei mentale forventningane blant publikum
- Dess meir uventa meldinga er
- Viss det alt har vore rapportert noko om hendinga
- Viss media har vore fylte opp av heilt andre typar nyheiter
- Viss nyheita gjeld elitenasjonar
- Viss nyheita gjeld elitepersonar
- Viss nyheita er ein konsekvens av handlingane til enkeltmenneske
- Viss handlinga får sterke negative konsekvensar

Denne oversikten ble utarbeidet for utenriksnyheter spesielt, men vi ser at kriteriene til en viss grad kan passe inn i Roksvolds generelle VISA-modell. Aktualitet berører punkt 1, 7 og 8, sensasjon er representert i punkt 6, identifikasjon tangeres i punkt 4 og 5, og til en viss grad også i punkt 3, 9, 10 og 11, og vesentlighet kan sies å ha med punkt 2, 4 og 12 å gjøre.

En tredje modell for nyhetskriteriene vi skal ta med her, er utarbeidet av den tyske presseforskeren Henk Prakke. Den er gammel, fra 1969, men regnes fortsatt for å være meget relevant:

Figur 5.1. Henk Prakkes modell for godt nyhetsstoff, sitert fra Schwebs og Østbye (1995:100).

Jo nærmere origo vi kan plassere det som har skjedd, desto større mulighet har man for å lage nyheter ut av det. Tid, geografi og kultur er de grunnleggende parametrene her.

Poenget med å vise disse modellene er ikke å gi noen fyldig redegjørelse for journalistenes nyhetskriterier. Det som er viktig og interessant her, at slike modeller ofte tar utgangspunkt i McQuails første nyhetssekvens, der nyheter regnes som et nennsomt utvalg av hendelser, og der hendelsene velges ut på grunnlag av særtrekk ved selve hendelsen. Hvis vi derimot måler modellene opp mot den alternative nyhetskjeden, blir vi nødt til å stille spørsmålet om disse modellene virkelig gjenspeiler hva som fanger publikums oppmerksomhet. Vi må også vurdere hvorvidt de kriteriene som ifølge teorien brukes for å velge ut nyhetssakene, er de samme særtrekkene som fronter saken når den er kommet på trykk. Når ny forskning om brystkreft kommer på førstesiden, kan man selvsagt si at dette er aktuelt og vesentlig, og at det angår mange (identifikasjon), men det spørs vel om ikke den obligatoriske puppemodellen i like stor grad påvirker salget – og hun dekkes *ikke* opp av de tradisjonelle nyhetskriteriene.

Potensielle virkemidler i presentasjonen – uavhengig av sak – er altså et viktig poeng. Avisenes og journalistenes forretningsmessige mål og redaksjonenes krav til effektivitet er et annet argument som svekker relevansen av de tradisjonelle nyhetskriteriene. Sigurd Allern (2001b:290) er inne på dette når han drøfter de profesjonelle

kildenes makt over mediene. Han setter opp fire såkalt økonomiske nyhetskriterier:

- Jo større ressurser i form av arbeidstid, personell og penger det krever å dekke en begivenhet, følge opp eller avsløre en sak, desto mindre sjanse er det for at den blir en nyhet.
- Jo dyktigere kilden, avsenderen, har tilrettelagt en sak journalistisk (kostnadene ved dette betales av kilden), desto større sjanse er det for at den blir prioritert som en nyhet.
- Jo mer eksklusivt slike nyhetstilbud tildeles, f.eks. gjennom at journalisten kan presentere den som sin egen nyhet med personlig byline, desto lettere blir det til en nyhet.
- Jo mer den redaksjonelle strategien bygger på å vekke sensasjon for å fange publikums oppmerksomhet, desto større er sjansen for en ”mediavri” der underholdningselementer teller mer enn kriterier som relevans, saklighet og nøyaktighet.

På en slik bakgrunn virker det fruktbart å skille mellom *saksbaserte*, *presentasjonsbaserte* og *produksjonsbaserte* nyhetskriterier. De saksbaserte nyhetskriteriene bygger på den tradisjonelle forståelsen av at nyhetsverdi er en iboende egenskap i enhver hendelse, de presentasjonsbaserte nyhetskriteriene sier at vinkling og virkemidler er en vel så viktig parameter for om en sak skal regnes som en nyhet, og de produksjonsbaserte nyhetskriteriene (som Allern kaller ”økonomiske”) dreier seg om å finne hensiktsmessige løsninger i produksjonsprosessen. Allerns fjerde punkt er for øvrig delvis sammenfallende med de presentasjonsbaserte kriteriene. Som regel vil en erfaren journalist ta høyde for alle disse tre gruppene av kriterier, men hvilke kriterier som vektlegges sterkest, vil nok blant annet henge sammen med kulturen og tradisjonen i den enkelte redaksjon.

5.4 Organisatoriske og sosiale forhold ved virksomheten

Journalistikk er kollektiv tekstskaping. Hver eneste tekst vi ser på trykk i en avis, er utformet av mer enn én person. Journalisten, kveldsredaktøren, avdelingslederen, korrekturleseren, de ansvarlige på desken, osv. – alle skal si sitt, og alle er med på å slipe til den

råteksten som kommer fra journalistens hånd, slik at den passer inn i avisa.

Jeg fikk som sagt (kap. 1.1) ikke anledning til å observere hvordan denne kollektive tekstskapingen fungerer i VG. Likevel går det an å gjøre seg visse teoretiske betraktninger. Sosiologen Erving Goffman (1981:144) skjelner mellom tre instanser innen tekstproduksjon: *principal*, *author* og *animator*. Med 'principal' mener Goffman den instansen som får sin posisjon representert gjennom teksten. Tekstens 'author' er den som komponerer teksten og står bak ordlyden, mens 'animator'rollen tilfaller den som faktisk framfører teksten, det vil si som står bak de faktiske språklydene eller skriftegnene. Vi kan som eksempel tenke oss at en politiker (animator) holder en tale som er skrevet av hennes rådgivere (author) på bakgrunn av opplysninger fra én eller flere kilder (principal). I avisdiskursen vil en teksts principal som regel være journalistens kilder, de som blir sitert eller får uttale seg i avisteksten. Kildene kan naturligvis også være tidligere tekster. Men som Fairclough (1992:78) påpeker, er dette ofte uklart. Det er jo vanlig at avistekster presenterer informasjon som om den kommer fra avisa eller journalisten selv, til tross for at den nødvendigvis er innhentet annet steds fra. Avistekster har som regel heller ingen enkelt author; author- og animatorrollen flyter sammen på grunn av den kollektive tekstskapingen. Avisa snakker til sine lesere som institusjon, men forsøker ved hjelp av bylines (journalistsignaturer) å tillegge den enkelte journalist en falsk author- eller til og med principalrolle. Dette forholdet er svært interessant. Goffman er utvilsomt inspirert av Bakhtin/Volosjinovs polyfoniteori (jf. Goffman 1986), og forholdet mellom principal, author og animator er et godt eksempel på hvordan en tekst kan bestå av ulike stemmer, som realiseres og samspiller på forskjellige måter. Det vil bli et viktig poeng i tekstanalysene i del III av denne avhandlingen.

Fairclough (1995a:48) hevder at medietekster av samme grunn har en innkapslet ("embedded") og lagdelt karakter, på den måten at den endelige teksten består av spor etter tidligere versjoner. Den samme transformasjonen som journalistens tekst går igjennom, påvirker dermed også alle kildeutsagnene og stemmene.

Det er ikke forsket mye i hvordan produksjonsforholdene i en avis påvirker tekstene. En årsak til det er nok at mange redaksjoner er skeptiske til gi utenforstående innsyn. Hvorfor det er slik, kan vi bare spekulere over; de argumentene jeg møtte hos VG, er nok ikke hele sannheten. En forsker som imidlertid har fått slikt innsyn, er Amelie Oestreicher, som i forbindelse med sin doktoravhandling (2000) fikk anledning til å studere tekstbearbeidningen i redaksjonene til seks svenske dagsaviser. Oestreicher påviser at en vanlig svensk avistekst kan gjennomgå store endringer i løpet av sin ferd mot trykkpressen. Forandringene som gjøres, gjenspeiler et svært komplisert normsamspill. Det er altså ikke snakk om at tekstene bare kappes bakfra. Alle tekstnivåer er utsatt for endring, og både kildenes og reporterens stemme kan bli forandret på. Det er nemlig de tekstfunksjonelle kravene som står i forgrunnen, ikke de allmennspråklige. Tekstene skal skjæres ned og tilpasses et bestemt format, og de skal representere avisa på en god måte. Oestreicher mener vi kan snakke om en egen journalistisk tekstnorm, som er mangefasettert og påfallende kontekstavhengig, og som igjen vil ha lokale undernormer i de forskjellige avisene og underredaksjonene. Denne normen virker både på journalisten idet hun skriver sin tekst, og på de ulike instansene som bearbeider denne teksten videre. Ikke overraskende er det journalistens originaltekst den journalistiske tekstnormen får størst innvirkning på. I prosessen med å overføre muntlige og skriftlige kildetekster til avisdiskurs gjør journalisten selv større endringer enn hva resten av staben gjør med denne teksten etterpå. De ulike bearbeiderne forandrer så hvert sitt aspekt ved teksten. Redaksjonssekretærene passer på at det overgripende perspektivet lever opp til de diskusjoner som har blitt ført og de bedømminger som er gjort i løpet av dagen; redigererne konsentrerer seg om å løfte fram nyheter, dvs. å stryke informasjon som anses for uvesentlig, lage overskrifter, eksperimentere med bilder og forsterke eller svekke deler av informasjonen; korrekturleserne passer på at språknormene er etterfulgt, osv. Til sammen skrus teksten til slik at den på best mulig måte passer inn i dagens avis.

Oestreicher mener at de lokale tekstnormene for en stor del kan tilbakeføres til samspillet mellom medarbeiderne i den enkelte re-

daksjon. I dette inngår også den sosiale omgangsformen. Fairclough (2001:142) snakker i den forbindelse om

the social nature of individual creativity: the creativity of the subject is socially determined, in the sense that creativity flourishes in particular social circumstances, when social struggles are constantly de-structuring orders of discourse; and the creativity of the subject is socially constitutive, in the sense that individual creative acts cumulatively establish restructured orders of discourse. Thus the social and the individual, the determined and the creative, are not paradoxically opposed to one another, but facets of a dialectical process of social fixation and transformation. (kursivert i originalen)

Også sosiologen Jan Fredrik Hovden (2001) argumenterer ut fra liknende synspunkter når han framsetter sin hypotese om at det finnes et eget norsk journalistisk felt, i Bourdieus betydning av ordet. Forekomsten av et slikt sosialt felt vil kunne forklare mange sider ved den journalistiske praksis her i landet, tror Hovden. Knut Wærstad (1993) viser analogt med dette igjen i sin hovedoppgave i sosiologi nettopp hvordan VG-kulturen, som han kaller den, påvirker både de sosiale forholdene i VG-redaksjonen og selve tekstproduksjonen. Vi skal vende tilbake til Wærstad om litt, i sammenheng med det som har spesifikt med VG å gjøre.

6 Sjanger og format

Avisas *format* og dens ulike *sjangere* representerer kanskje de mest betydningsfulle normene for tekstproduksjon i pressen. Når jeg velger å behandle disse i samme kapittel, skyldes det at sjangerproblematikken henger nøye sammen med formatspørsmål.

6.1 Sjangerbegrepet

I analysen av diskursiv praksis er det som sagt ifølge Fairclough vesentlig å konsentrere seg om intertekstualitet og interdiskursivitet. Det er her sjangrene kommer inn.

Når sjangerbegrepet har blitt så populært i moderne tekstvitenskap, er det på en noe annen bakgrunn enn vi kjenner det fra skjønnlitteraturvitenskapen. Der var det lenge vanlig å operere med epikk, lyrikk og dramatik som tre grunnleggende, uforanderlige hovedsjangere. I dag er dette synet ikke lenger enerådende, og mange skjønnlitteraturvitere framholder at sjangere er kulturbundne og foranderlige institusjoner (jf. f.eks. Ledin 1996). Nettopp det er også den vanlige oppfatningen innen lingvistikken. Mikhail Bakhtin (1998) skrev allerede på 1950-tallet at enhver språkbrukssfære, som han kaller det, utarbeider sine relativt stabile typer av ytringer, som han kaller *talesjangere*. Talesjangrene er altså normer for hvordan vi uttrykker oss i forskjellige situasjoner, og er tvingende nødvendige for at vi skal forstå hverandre overhodet:

Vi snakkar berre ved hjelp av bestemte talegenrar; alle våre ytringar har bestemte, og relativt stabile typiske former for oppbygging av heilskapen. [...] Dersom det ikkje eksisterte talegenrar, og vi ikkje meistra dei, dersom vi var tvinga til å skape dei for første gong i taleprosessen, dersom vi fritt og for første gong måtte byggje opp kvar ytring, ville talekommunikasjon vore nesten umogleg. (ibid.:20f)

Denne sjangerteorien gjelder selvfølgelig også for skriftlige tekster. På Bakhtins tid var det påfallende å legge vekt på faktisk *språkbruk* på den måten han gjorde; Saussures (1983) skille mellom *langue* og *parole* gjorde det jo mest legitimt å se bort fra de konkrete tilfellene

av språket i bruk og i stedet konsentrere seg om et abstrakt, bakenforliggende språkssystem. Men Bakhtin argumenterer tungt for at vi må søke etter metoder som kan gripe språkets mangslungne natur, også de konkrete tale- og skrifttilfellene.

Bakhtin hevder at sjangrene er et resultat av ytringens natur. Hver gang vi ytrer oss, sier han, er det med henblikk på å bli forstått og få en form for respons, eller et svar, som han uttrykker det. Dessuten vil ytringen vår nødvendigvis være et svar på tidligere ytringer fra oss selv eller andre. Hvilke ytringer vi svarer på, og hvilke vi forventer å få som svar, vil styre formuleringsmåten vår og dermed betinge vårt sjangervalg. Bakhtin kaller denne egenskapen for *ytringens adressivitet*:

Ytringas adressivitet, det at ho er retta til nokon, er altså hennar konstitutive særtrekk; uten adressivitet inga ytring. Dei ulike typiske formene for slik adressivitet og dei ulike typiske førestillingane om adressatane er konstitutive og definerande særtrekk ved talegenrane. (Bakhtin 1998:43)

Denne forståelsen av at alle ytringer og tekster både er påvirket av tidligere ytringer og er styrende for kommende ytringer, er et viktig premiss i Bakhtins teorier om intertekstualitet og polyfoni.

Bakhtins ideer om at sjangrene er sosialt betinget, er i dag bredt akseptert innen tekstvitenskapen. Moderne sjangerteorier er i det store og hele ulike retninger innen en slik grunnforståelse. Berge og Ledin (2001:5) foretrekker derfor ”att tala om en *pragmatisk* vändning i dagens genreforskning” (kursivert i originalen). De skiller ut tre internasjonale hovedlinjer: nyretorikken, den australske sjangerskolen og Swales’ pedagogiske sjangeranalyse.

Den nyretoriske sjangerforskningen, som Carolyn Miller er en ledende representant for, ser sjanger som en form for sosial handling som oppstår på basis av bestemte stadig tilbakevendende retoriske situasjoner (Miller 2001). Forskere innen denne tradisjonen er særlig opptatt av hvordan handlinger medieres semiotisk innen en gitt kulturkontekst, og ser sjangerens tekst- og språkstrukturer som sekundære i forhold til det sosiale aspektet.

Innen den australske sjangerskolen er man derimot i større grad opptatt av hvordan sjangrene realiseres språklig. Michael A.K. Halliday og Ruqaiya Hasan er viktige eksponenter for denne retningen, og også Norman Fairclough har blitt regnet hit på grunn av sin tekstnære analysemetode og sosialsemiotiske tilnærming. ”Genre are how things get done, when language is used to accomplish them,” forklarer den australske sjangerforskeren Jim Martin (1985:250). Australierskolen er opptatt av å formidle kunnskap om høystatussjangere i utdanningssammenheng, slik at denne kulturelle kapitalen kan komme flest mulig til gode.

Utdanning og undervisning er sentralt også i den tredje hovedretningen, som bare kalles sjangeranalyse. Standardverket her er John M. Swales’ *Genre Analysis* (1990), der Swales blant annet utvikler ideen om diskursfellesskap (jf. kap. 19.2.2) som premiss for sjangerkompetanse og knytter sjangerforståelsen an til prototyp-teori. Han definerer sjangrene ut fra hvilke kommunikative mål brukerne har til hensikt å nå, og artikulere gjennom det normer for kommunikasjon, særlig innen akademisk diskurs.

Til tross for disse mer eller mindre klare retningene er det fortsatt heftig diskusjon om hva sjangere *er*, og ikke minst hvordan de kan analyseres og forskes i. Grensene mellom diskurs, sjanger og stil – for å nevne noen kategorier – er flytende og uklare, forskerne strides om hvorvidt sjangrene hører hjemme i kultur- eller situasjonskonteksten, og det finnes også de som ønsker å klassifisere dem tekstinternt. Videre kan sjangerteorier brukes nomotetisk, utdannende eller kritisk. Jeg skal derfor nøye meg med å fastslå fire premisser for den videre analysen:

- Sjangrene er en forutsetning for kommunikasjon
- Sjangrene er styrende for både tekstutforming og lesningen
- Sjangeretallet er betinget av hvilken form for sosial handling vi utfører
- Sjangrene må bestemmes ut fra sin kommunikative funksjon

6.2 Den vanskelige sjangerkartleggingen

Det er ingen enkel sak å navngi sjangrene i en avis og sortere artiklene i ulike båser. Her skal vi gå gjennom noen grunnleggende problemer på bakgrunn av blant annet tre publikasjoner av den svenske journalisten og lingvisten Per Ledin (1995, 1997, 2000). Han er som nevnt en sentral skikkelse i det svenske sakprosaprojektet, og har hovedsakelig studert sjanger- og stilhistorie i svensk dags- og ukepresse.

”En genre ser jag som en fast och återkommande uppsättning textnormer, som är bunden till en viss social aktivitet och som er namngiven” – slik lyder Ledins egen sjangerdefinisjon (1997:42). Han opererer med tre funksjonelle teksttyper, nemlig *utredende og argumenterende* tekster, *skildrende og fortellende* tekster og *instruerende og rådgivende* tekster. Innen hver teksttype etablerer han så et antall navngitte, prototypiske hovedsjangere, som igjen kan ha undersjangere. For Ledin byr ikke dette på store problemer; han klarer greit å argumentere for at for eksempel ’naturhistorie’ og ’populærvitenskap’ er å regne som to slike hovedsjangere. Tekster innen disse sjangrene har åpenbart en prototypisk struktur og stil, de har et avgrenset emneområde, og de har sjangernavnet som egen vignett i de respektive ukebladene.

I moderne aviser er det ikke like enkelt å skille ut klare sjangere. Ledin er nemlig ikke helt stø i sine teoretiske avveininger. Både i den første ukepresseundersøkelsen (1997) og i sin doktorgradsavhandling (1995) sjangerkategoriserer han avistekster snart etter innhold, snart etter form. En artikkel kan altså regnes til sjangeren ’idrett’ i ett øyeblikk, før den samme artikkelen må regnes som ’reportasje’ i det neste. Ledin er åpenbart klar over problemet, men løser det ikke tilfredsstillende.

Ut fra Ledins egen definisjon må en teksttype oppfylle to hovedkrav for å kunne kalles en sjanger: Den må følge et visst *tekstmønster*, altså ha visse normer for oppbygning, og den må være *navngitt*. Vi skal ta for oss navnekriteriet først. Disse sjangerbetegnelsene ”ska idealt användas av språkbrukarna och gärna antyda vilken social aktivitet som är för handen” (1997:43). Ledins tips her

er å la avisenes egne betegnelser gjelde som utgangspunkt (1995, 1997).

For å vise hvor problematisk nettopp det kan være, skal vi se på metoden Ledin valgte i sin doktoravhandling fra 1995. Her heter det:

Genretillhørighet oppstår når en text kan kopplas till en – vanligen namngiven – social process, som lokaliserer texten i tid och rum och tilldelar den ett mål. Den viktigaste genremarkören är då vad semiotikarna kallar *index*, dvs. tecken som har ett direkt samband med ett objekt. Index har bl.a. oppgiften att peka ut ett objekt, t.ex. en text, och bestämma dess plats inom ett system [...]. I tidningar är sidorna viktiga index för genre. Det som står på andra sidan är ledare, och på tredje sidan står i vissa tidningar debattartiklar osv. Sidplaceringen kan kombineras med genrebeteckningar – det står t.ex. *sport* överst på sportssiderna – och med olika typer av layout – en debattartikel har t.ex. en annan grafisk utformning än en notis. Även språkdrag kan fungera som index. Uttrycken *Det var en gång* och *Fyra döda i helgtrafiken* kan som vi sett fungera som index för både genre, textstruktur och stil. (Ledin 1995:47)

Ut fra denne utgreiingen skulle vi tro at 'sport' fikk sjangerpreferanse fremfor for eksempel 'reportasje'. Men det er ikke så enkelt, for "samtidig hänger genre samman med textutformningen, och detta genom att olika textstrukturer och stilar prototypisk förknippas med en genre" (ibid.). Altså må vi ta høyde for både avisenes inndeling og bestemming etter stoff, og tekstenes språklige utforming.

Kan så dette forenes uten at vi mister den opprinnelige sjangerdefinisjonen av syne? Ledin gjør et tappert forsøk:

Den viktigaste indikationen på språkbrukarnas genreföreställningar är de beteckningar som används. [...] Textarna på en moderne sportssida kan vi förstås kalla för *sportsartiklar* men vi kan också – samtidigt – använda genrebeteckningar som *intervju*, *reportage*, *krönika* m.m. Vilken beteckning vi faktisk väljer beror till stor del på vilken typ av social process vi vill framhålla. Med t.ex. *sport* lyfter vi fram den verksamhet

(idrottutövande) som journalistiken är knuten till og med *intervju* fokuseras journalistens språklige interaksjon med en idrottsutövare. (ibid.:48)

Man må altså foreta et valg. Her mener Ledin at det beste er å la avisenes egne sjangerbetegnelser råde. Men hva er avisenes sjangerbetegnelser? Betegnelsene på toppen av sidene eller journalistenes formmessige maler?

Ledin ender opp med en noe uklar fasit. Han velger seg tre kriterier for sjangerbestemming, som han rangerer hierarkisk. Viktigst er *betegnelse*, det vil si avisas egne avdelingsrubrikker. ”Det som står på avdelningen *Idrott* tillhör genren idrott” (ibid.:56). Hvis teksten mot formodning ikke skulle kunne tilskrives en klar rubrikk i avisa, må vi gå etter kriteriet *plassering*. ”Det som placeras på t.ex. ledarplatsen är ledare” (ibid.). Det er ikke lett å se den store forskjellen mellom betegnelse og plassering, for Ledin er opptatt av at hver betegnet rubrikk også har sin faste plassering. Begge disse kriteriene understreker imidlertid at avisstrukturen og -utformingen styrer sjangerkategoriseringen. Det tredje – og således minst viktige – kriteriet er *hensikt* (”syfte”). ”En artikel som bedöms ha til huvudsyfte att berättat vad som hänt sedan förra numret snarare än att göra ett ställningstagande förs till nyhetsmaterialet och inte till opinionsmaterialet” (ibid.). Dette kriteriet gjelder ikke hvordan avisa presenterer seg selv, men hvordan leseren oppfatter innholdet. Dessuten klassifiserer det bare de ulike avistekstene innunder teksttyper, ikke under sjangere, i hvert fall om vi skal legge det siterte eksempelet til grunn.

Resultatet av dette er at Ledins sjangerkatalog blir noe usystematisk – noe han selv innrømmer. Noen sjangere er bestemt ut fra tematiske kriterier, noen ut fra formmessige. Her er katalogen for 1800-tallsdagspressen, kort sammenfattet (ibid.:54):

Nyhetsmaterial

- Nyhet
- Notis
- Handel og sjöfart
- Idrott
- Korrespondens
- Kulturnyhet
- Mötesreferat
- Personalia
- Rättegångsreferat
- Utrikesnyhet

Fördjupningsmaterial

- Kulturartikel
- Intervju
- Populärvitenskap
- Resebrev

Opinionsmaterial

- Kommenterande artikel
- Fackliga meddelanden
- Ledare
- Polemik
- Recension

Litterärt material

- Övrig skönlitterär prosa
- Dikt
- Följetong
- Skämt

I 2000-undersökelsen bøter Ledin delvis på dette ved å legge sterkere fokus på *formatet*, eller 'förpackningsformatet', for å bruke den svenske termen. Han reviderer begrepsapparatet, som han sier, og "har forsøkt finna begrepp som ger en djupare och mer systematisk förståelse av veckotidningsformatet än vad som var fallet i min förra studie" (Ledin 2000:8). Vi skal se nærmere på dette i neste avsnitt.

Det skal til Ledins forsvar sies at dette er et generelt problem som mange forskere snubler i. Se for eksempel på dette sitatet av sosiolog og medieviter Terje Hillesund (1994:53):

I en avis finnes en rekke teksttyper og ulike genre. Vi har først og fremst nyheter og nyhetsreportasjer, men det finnes også kommentarer, kronikker, lederartikler, petiter, annonser, featurereportasjer osv. Vi er sjelden i tvil om hva slags genre vi leser. Når vi blar i en avis, ser vi straks hva slags type tekst vi har fremfor oss.

Dette skyldes flere forhold. For det første er artiklene ordnet i en *sideplan*; de ulike tekstene har sine bestemte plasser i avisen. For det andre har de ulike genrene sine *visuelle særpre*g knyttet til layout og presentasjon. På grunn av presentasjonen ser en nyhetsartikkel annerledes ut enn en lederartikkel eller et debattinnlegg. Når vi begynner å lese gir dessuten *innholdet* og *den språklige stil* raskt en pekepinn om hva slags genre vi leser. Genre viser seg som regel allerede i tittelen, fordi *tittelens innhold* og *visuelle utforming* gir signaler om

hva slags artikkel tittelen innleder. Poenget her er at vi vet hva slags artikkel vi står overfor, før vi begynner å lese den verbal-språklige teksten. Et blikk på artikkelen er nok til å bestemme genren. (understreket i originalen, kursivert her)

Det er vanskelig å være uenig med Hillesund i hovedpoenget hans, nemlig at sjangrene er lette å gjenkjenne – i hvert fall inntil vi skal begynne å navngi dem. Hillesund regner øyensynlig strukturen som et av de viktigste sjangerkriteriene, idet han nevner 'nyhetsreportasjer' og 'nyheter' som ulike sjangere. Hva ville han da sagt om sportsstoff, for eksempel? Ett sjangerkriterium er ifølge sitatet sideplassering, og da er det stofftypen som bestemmer mest. Innholdet blir da også nevnt som sjangerkriterium. Siden Hillesund ikke presenterer noen fullstendig sjangerkatalog, kan vi til nød si at de få sjangrene han lister opp, har et visst prototypisk innhold knyttet til seg, og at de også typisk hører hjemme på faste plasser i avisa. Men vi ville fått problemer med å fullføre opplistingen hans.

Skal vi følge den moderne sjangerforskningen, må vi først og fremst spørre oss hvilke former for *sosial handling* vi utfører gjennom de ulike avissjangerene. Hvilke kommunikasjonsprosesser har i vår aviskultur blitt så vanlige at de har antatt prototypiske former? I forhold til løssalgspressen er det et betimelig spørsmål om ikke for eksempel førstesiden ut fra en slik sjangerforståelse kan kalles en egen sjanger. Den kommunikative handlingen er jo den samme hver eneste dag: et indirekte direktiv til leseren om å kjøpe avisa. Abonnementsavisa behøver ikke dette forsideaspektet og må derfor regnes som en annen sjanger. Thorstein Hoff (1998a) kaller dette for "den fundamentale forskjellen":

1 Løssalgssavisen

MÅ være til salgs i markedet hver dag
HVIS IKKE – bruttotap (for VG) min. 2 mill.

1. siden [sic] ren **SALGS**plakat

- Ett markant hovedoppslag
- Noen garnityrsaker
- Titteldominert

MÅ ha salgssjappell

2 Abonnementsavisen

BØR være hos abonnent hver dag
HVIS IKKE – ber om unnskyldning i neste dags avis

1. sidens [sic] saker **IKKE SALGS**-betinget

- Mange saker
- Tekstdominert
- Variert orienterende appell

(uthevet i originalen)

Forfølger vi resonnementet, må vi sjangerkategorisere avistekstene etter hvilke språkhandlinger de utfører, med hvilket formål og med hvilken effekt. Form og innhold settes tilsvarende til side. Her støtter vi på et misforhold til Ledins prinsipp om å la de etablerte betegnelser råde: VGs og språkbrukernes betegnelser baseres jo i grove trekk nettopp på henholdsvis form og innhold, og de bør derfor ikke være utslagsgivende for kategoriseringen. I stedet bør Ledins tredjerangskriterium – ”syfte” – løftes fram som hovedfokus.

Hvilket arbeid gjør så VG gjennom tekstene sine – eller i min sammenheng: gjennom den gode førstesidesak? Kan man si at avisa utfører en bestemt type handling gjennom de sakene som prototypisk kommer på førstesiden? Her gjelder det å skille mellom sjanger og diskurs. Jeg skal vise at alle tekstene i mitt materiale deler visse strukturelle og relasjonelle trekk som jeg forutsetter er typiske for førstesideoppslag i VG. Disse trekkene representerer VGs ”way of signifying experience” (Fairclough 1995b:135), altså VGs *diskurs*. Samtidig utfører VG en rekke forskjellige kommunikative handlinger gjennom tekstene; de representerer forskjellige typer retoriske situasjoner. Da tilhører de forskjellige *sjangere* (Miller 2001). Jeg skal vende tilbake til dette problemet etter gjennomgangen av tekstene.

6.3 Publikums rettesnor

Til tross for tilnærmingen over må vi for all del ikke glemme den mer tradisjonelle sjangerforståelsen. I det følgende skal vi derfor behandle problemet todelt. Vi legger inntil videre det problematiske ordet ’sjanger’ litt til side og spør i stedet: Hva styrer henholdsvis leserens og journalistens tilnærming til teksten? Her skal vi først se hvordan avisa fortoner seg i møtet med leseren. Når vi åpner en avis, har de fleste av oss på forhånd en idé om hva vi er på jakt etter. Det kan være vi er spesielt nysgjerrige på dagens leder, vi kan ha forventninger til kronikken, eller kanskje det er sportsavdelingen vi kaster oss over. Med Ledins termer kan vi da delvis si at vi søker etter ulike sjangere. (”Det som står på avdelingen *Idrott* tillhör genren idrott”; Ledin 1995:56.) Vi synes på den andre siden sjelden det er relevant å søke etter intervjuer framfor reportasjer på generell

basis. Denne strukturelle siden ved sjangerbegrepet levner vi altså mindre oppmerksomhet – men den må journalistene til gjengjeld basere seg på når de skal produsere tekstene.

La oss begynne med publikums rettesnor i møtet med avisa, altså de aspektene ved sjangerbegrepet som har med emne, eller stoff, å gjøre.

6.3.1 Format

På makronivå kan vi velge å se en avis som én tekst, som igjen består av mange undertekster, dvs. de ulike artiklene. Hvor disse plasseres i avisa, er ikke tilfeldig. Akkurat som den enkelte artikkel har sin sjanger og struktur, opptrer også avisa som helhet med en fast komposisjonsmal. Vi sier at avisa har et eget *format*. Denne forståelsen av formatbegrepet gjelder altså *ikke* hvorvidt avisa kommer i tabloid eller fullformat (Dagsavisen vs. Aftenposten), men hvilken norm desken må følge når den skal sette sammen tekstene i dagens avis.

Avisformatet preges av at de ulike artiklene sorteres i visse faste *kategorier*, for å bruke en term fra Karlsson og Ledin (2000:29). Disse kategoriene kjennetegnes som regel av at de har egne vignetter (paratekster, se neste avsnitt) som ”Nyheter”, ”Sport” og ”Rampelys”. Innen hver kategori er det samlet artikler som har visse fellestrekk. Stort sett er det emnet for artikkelen som avgjør hvilken kategori den skal plasseres under; tekster som angår fotball, serveres i ”Sport”-kategorien, og popstjerner får sin omtale under ”Rampelys”-vignetten.

I enkelte kategorier suppleres riktignok emnekriteriet med kriterier for struktur og stil. Ved leserinnlegg kreves det for eksempel at emnet man tar opp, kan antas å være av allmenn interesse, men for øvrig står man nokså fritt til å velge emne. Strukturelt stilles det derimot krav til lengden på teksten, og implisitt skal teksten prototypisk ha form av en meningsytring, altså være argumentativ. Tilsvarende gjelder for kategorier som ledere, kommentarer og kronikker. Nettopp derfor kan disse oppleves som de letteste artiklene å sjangerkategorisere.

Som lesere forventer vi å finne stoff om bestemte emner på bestemte steder i avisa. En avis som ikke har et temmelig fast sideoppsett, vil vi synes er rotete og kanskje til og med uprofesjonelt lagd – og dermed også upålitelig. Det hjelper ikke om det ikke har skjedd stort på kjendisfronten siden sist; en ”Rampelys”-kategori må være med i hvert VG. VG blir ikke helt det samme uten.

”Ett förpackningsformat är en materiell arkefakt som används för social interaktion,” skriver Karlsson og Ledin (ibid.:22). Formatbegrepet har altså det til felles med sjangerbegrepet at det kan koples til sosial samhandling. Hver avisutgave må være gjenkjennbar for leseren og finne sin plass i den fortløpende kronologiske rekken av aviser. Samtidig må dagens avis være spekket med mest mulig sensasjonelt og nyhetsladd stoff. Oppgaven går derfor ut på å være så innholdsmessig nyskapende som formatet tillater – saker som ikke passer inn i noen kategori, må man nødvendigvis tilpasse eller forkaste. For å si det med Ledins ord: ”trots att ett enskilt nummer av en tidning med nödvändighet skiljer sig från det förra, måsta det vara likadant” (Ledin 2000:9).

Ved sjangeranalyse vil det på denne bakgrunn være viktig å ha blikk for det formatet sjangrene utspiller seg innenfor. Det første leseren møter når hun åpner dagens VG, er jo ikke ulike sjangere, men et temmelig fast format med inndelinger i kategorier.

6.3.2 Paratekster

Paratekster er ord eller fraser som fungerer som en terskel inn til teksten, og som ”varken befinner sig innanför eller utanför huvudtexten, utan utgör ett eget textslag som har till uppgift att introducera och perspektivera den” (Karlsson og Ledin 2000:28). Begrepet stammer fra Gérard Genette (1997) og er mye brukt i nyere tekstforskning. Som Genette formulerer det:

The paratext is what enables a text to become a book and to be offered as such to its readers and, more generally, to the public. More than a boundary or a selected border, the paratext is, rather, a *threshold* [...] a ”vestibule” that offers the world at

large the possibility of either stepping inside or turning back.
(ibid.:1f, sitert fra Karlsson og Ledin 2000:28)

Genette gir ifølge Ledin (2000) eksempler på paratekster i skjønnlitteratur, som tittel, forord, dedikasjon, forfatternavn og kapitteloverskrifter. Teorien er altså egentlig ikke beregnet på sakprosa. Imidlertid har Finn Frandsen (1991) utviklet en paratekstteori for aviser, som Ledin bygger på.

Det finnes ulike måter å sortere paratekster på. Et viktig skille går mellom *typifiserende* og *individualiserende* paratekster (Ledin 2000:19). De typifiserende paratekstene navngir de faste kategoriene i avisa, og det er dem vi skal engasjere oss mest i her. Eksempler på slike paratekster i VG er ”VG mener”, ”Akkurat nå”, ”Sport” og ”Rampelys”. De typifiserende paratekstene er stabile over tid. Motsatsen er de individualiserende paratekstene, som er knyttet til enkeltartikler. Overskrifter er et typisk eksempel, likeledes bildetekster og bylines.

Ledin (ibid.) skiller også mellom parateksters *funksjon*. De kan ha *emnemessig*, *utpekende* eller *posisjonierende* funksjon. En paratekst som har emnemessig funksjon, vil si noe om hva artikkelen, kategorien e.l. handler om. Utpekende paratekster har derimot til oppgave å påpeke at en artikkel, kategori osv. faktisk finnes, for eksempel ’se s. 7’. Mange paratekster har både emnemessig og utpekende funksjon, idet en paratekst som forteller hva artikkelen handler om, samtidig impliserer at artikkelen faktisk finnes. De posisjonierende paratekstene angir på sin side hvem som deltar i kommunikasjonen. Eksempler er bylines, inseratsignaturer og overskrifter rettet direkte mot visse lesergrupper. I VG er det mange indirekte posisjonierende paratekster, idet ”Sport” implisitt henvider seg til de sportsinteresserte, og bildetekster av typen ’VGs medarbeider sammen med NN’ setter fokuset på journalisten (og avisa) som står bak artikkelen.

Et tredje sorteringskriterium for paratekster er *rekkevidde*. Noen paratekster favner om mer tekst enn andre. En mer omfattende paratekst er *global* i forhold til en mindre omfattende, som da blir *lokal*. For eksempel vil avistittelen ”VG” være global i forhold til den

relativt sett lokale kategoriparateksten ”Sport”, mens nettopp ”Sport” samtidig vil være global i forhold til overskriftene på de enkelte sportsartiklene.

Med dette i tankene skal vi ta en kort titt på den modellen Ledin (ibid.:65) selv legger til grunn for sin format- og tekstanalyse:

Formatanalys		
<i>Typ av analys</i>	<i>Inriktning</i>	<i>Hovudkategorier</i>
Paratekst	Att beskriva trösklarna till semiotiska rum	Generalitet, funktion, räckvidd
Layout	Att beskriva uppbyggnaden av semiotiska rum	Informationsvärde, avgränsning, framskjutethet
Textanalys		
<i>Typ av analys</i>	<i>Inriktning</i>	<i>Huvudkategorier</i>
Textstruktur	Att beskriva kompositionen av skrivna texter som i formatanalysen placerats i semiotiska rum	Sekvenser, ramar
Stil	Att beskriva den språkliga uppbyggnaden av kompositionen	Syntax, lexikon

Jeg skal bruke aspekter ved modellen i denne undersøkelsen, men vil også legge vekt på kategoriene i formatet (som ikke inngår i denne modellen) samt tone ned layoutaspektet. Eventuelt kan vi si at jeg ser formatet som layout på makroplan.

Denne måten å bruke paratekstbegrepet på er for øvrig temmelig konkret; paratekster er faktiske vignetter eller tekstbrokker. Sigurd Allern (2001a:103) opererer med en mer abstrakt forståelse av ordet: ”Som nevnt er avisens *sideredigering* også en del av parateksten,” skriver han (kursivert i originalen). Allern tenker formodentlig her på det jeg kaller *format*, og begrepet må derfor ikke forveksles med Frandsens og Ledins paratekster.

6.3.3 Kategorier og emneområder

Jeg har tidligere noe løsaktig skilt mellom sjanger i form av stoff/emne og sjanger i form av struktur, og sagt at kategoriene i formatet er mer basert på stoffområde enn på strukturen i artiklene. Det er for så vidt riktig, men det er galt å sette likhetstegn mellom

visse kategorier og visse stofftyper. Vi har allerede sett at for eksempel en inseratkategori (leserbrev) kan ha et udefinert emneområde. Dessuten er det vanskelig å vite hvilke stoffområder vi skal operere med i forhold til de ulike kategoriene. Riktignok er det vanligere med sportsstoff på sportssidene enn med politisk stoff, men hvis en politisk avgjørelse berører organisert idrett, for eksempel, kan nyheten om dette havne på sportssidene. Er det da politikk eller sport?

Hvordan klassifiserer vi dermed stoff? Enhver stoffoversikt blir meningsløs hvis den skal betraktes som fullstendig uttømmende. Man kan alltid finne kategorier som er ”oversett”. Dessuten krever en slik oversikt at vi hierarkiserer stoffområdene, der noen stofftyper regnes som hovedtyper og andre som undertyper av disse. Da er det lett å stille store spørsmål ved rangeringen.

Pettersen og Øyen (1997:185f) har forsøkt å skille stoff fra sjanger i aviser, og kommer opp med følgende stoffdefinisjoner:

Krim/rett: Stoff som omhandler kriminalitet og/eller rettsforhandlinger.

Ulykke: Stoff om alle slags ulykker som medfører skader på liv og materiell.

Politikk: Stoff om politikere, politiske institusjoner og politiske vedtak i Norge og i utlandet.

Arbeidsliv: Stoff om arbeidskonflikter, tariffoppgjør og arbeidsmiljø.

Næringsliv: Stoff om forretningslivet.

Samfunn: Stoff om undervisning, religion, samferdsel samt natur og miljø.

Sosial/helse: Stoff om sosiale kasus og helsestoff.

Forbruker: Stoff som veileder leserne som forbrukere (sørvis til leserne).

Kultur: Stoff om litteratur, teater, bildekunst, skulptur, arkitektur, klassisk musikk og opera.

Sport: Stoff om idrett og sport.

Underholdning: Stoff om film, radio/TV, revy og popmusikk.

Kjendis: Stoff om kjente personer og kongelige.

Kuriosa: Stoff om merkelige/pussige hendelser eller opplysninger.

Det er selvfølgelig ingen sak å sable ned en slik liste hvis vi ønsker det. Hvorfor er for eksempel ”næringsliv” og ”arbeidsliv” to ulike stoffområder, mens for eksempel både ’mat’ og ’helse’ må nøye seg med felleskategorien ”forbruker”? Og skal sladder om kjente politikere kategoriseres som ”politikk” (”stoff om politikere”) eller som ”kjendis” (”stoff om kjente personer”)? Hva med stoff om ulykker som ved et lykketreff ikke påfører skade på verken liv eller materiell? (La oss si at et tog sporer av, men kan heises uskadd tilbake på skinnene igjen, og ingen passasjerer blir skadd.) Er det legitimt å kalle klassisk musikk for ”kultur”, mens popmusikk er ”underholdning”?

Alt i alt kan vi si at enkelte stofftyper er mer prototypiske enn andre for de respektive kategoriene, men at det ikke finnes noe en-til-en-forhold. Dessuten er enkelte kategorier sterkere knyttet til klare journalistiske sjangere enn til bestemte emneområder. Forholdet mellom kategori og stoff kan derfor sees som en parallell til Swales’ (1990) teori om prototypiske sjangere: De fleste kategorier forbindes med bestemte emneområder, og sjeldnere med en bestemt tekstutforming. Derfor er det hensiktsmessig å diskutere kategoriene i avisformatet som supplement til journalistens formale sjangerbegrep.

6.3.4 Formatets funksjon

Vi har så vidt vært inne på årsakene til at aviser benytter seg av faste formater. Kort sagt kan vi si at avisformatet har fire hovedfunksjoner: Det skal hjelpe leseren med å finne fram i avisa, det skal påvirke leserens avisvaner, det skal holde på leseren, og det skal strukturere avisproduksjonen. Jeg skal utdype disse punktene ved å sammenlikne avisa med to andre medier, nemlig Internett og fjernsyn.

6.3.4.1 Aviser og Internett

Den moderne mediebruker er selektiv. Vi hører stadig hvordan Internett er tilpasset brukernes behov for å finne informasjon om akkurat det de er interessert i, verken mer eller mindre. Via søkemotorer, koplinger (linker) og navigasjonsmenyer kan nettbrukeren en-

kelt peile seg inn på nettopp den siden hun synes er relevant. Man står dermed svært fritt til å strukturere sin egen lesing og på sett og vis komponere sin egen tekst; man kan følge de koplinger man vil, mellom ulike tekster og navigere fritt i et åpent tekstlandskap. Dette regnes ofte som en motsetning til andre tekstmedier. I en bok begynner man jo å lese forfra og fortsetter lineært framover til man er ferdig. Informasjon på Internett kalles derfor for cybertekst eller hypertekst, man snakker om multisekvensielle og multilineære strukturer og sier det dreier seg om hypermedier og multimedial kommunikasjon. Dette er et kjennetegn ved nettets format.

Men er virkelig forskjellen så stor mellom internettformatet og formatet til andre moderne tekster? Karlsson og Ledin (2000) viser i sin artikkel at strukturen i en moderne avis likner strukturen til en konvensjonell hjemmeside. Et standard avisformat er utformet slik at leseren skal ha mulighet til å finne fram til de artiklene hun søker, på en enkel måte. Parallellene er åpenbare: Formatet til en typisk hjemmeside består av en startside med koplinger til de ulike undersidene, gjerne sortert i en menyramme. De ulike paratekstene i menyrammen viser hvordan innholdet på siden er kategorisert. På hjemmesiden til et band vil typiske paratekster – og undersider – kunne være 'Nyheter', 'Diskografi', 'Konsserter', 'Pressebilder' osv. Dette er helt parallelt til avisenes kategorier 'Nyheter', 'Sport', 'Kultur' osv. Et godt bilde på dette gir nettavisene. VG Nett har for eksempel en menyramme med paratekster som likner kategoriparatekstene i papiravisa.

Når vi som lesere skal gi oss i kast med en avis eller en hjemmeside, har vi derfor de samme mulighetene til å søke oss fram til den informasjonen vi er på jakt etter. En erfaren leser vet at kulturstoffet kommer i en egen bolk et stykke bak i VG, akkurat som vi forventer å finne en egen underside med informasjon om kommende konsserter på et bands hjemmeside. Og på samme måte som hjemmesiden kan kople sine undersider opp mot hverandre, kan ulike artikler i avisa referere til hverandre: 'se også leder', 'mer om forlovelsen på s. 46–47'.

Artikler og sider kan også koples sammen ved hjelp av en type individualiserende paratekster som jeg kaller negativer. Dette er

paratekster som gjelder som fellesoverskrift for en hel rekke artikler med separate overskrifter, og som av og til kan gå igjen over flere utgaver. De kan også gå på tvers av kategoriene. For eksempel finner vi artikler med negativen og parateksten ”Forlovelsen” i både nyhets- og rampelyskategorien i mitt VG-materiale. Fordi disse artiklene har felles global paratekst, vil leseren oppfatte sammenhengen mellom dem selv om de ikke er sortert under samme kategori. Slik skaper paratekster på ulike nivåer forbindelser mellom tekster som minner sterkt om de elektroniske koplingene vi finner på hjemmesider. Karlsson og Ledin framholder:

Utifrån denna textsyn framstår begrepp som multisekventialitet, multimodalitet och hypertextualitet inte längre som särskilt exotiska. Tvärtom verkar de fullt möjliga att använda för beskrivning av många typer av texter, inte bara datorproducerade sådana. (ibid.:17)

En viktig funksjon for det faste formatet er altså å gaide leseren i møtet med teksten, dvs. å gjøre det lettere for oss å være *selektive* når vi leser.

6.3.4.2 Aviser og fjernsyn

Vi har sett at avisformater kan likne hjemmesidformatet, og at det gjenspeiler viktige strukturingsprinsipper i avistekstbyggingen. Men det er ikke bare disse to mediene som har beslektet formatstruktur. Helt siden fjernsynet kom, har TV- og avismediet påvirket hverandre gjensidig. Fjernsyn og avis er to medier med en rekke forskjeller, blant annet at fjernsynsinholdet mottas synkront i tid, mens man kan bla fram og tilbake i avisene. Likevel er det store likheter. Trine Syvertsen (1997:121) ser fire generelle drivkrefter bak fjernsynsutviklingen: ”Å holde seertallene oppe, å få mest mulig fjernsyn ut av hver krone, å oppnå legitimitet og troverdighet, og å posisjonere seg i forhold til de framtidige utfordringene på fjernsynsmarkedet.” I det minste punkt 1, 3 og 4 kan overføres til avisverdenen. Alle redaksjoner vil holde lesertallene oppe, oppnå troverdighet og følge med i tiden (jf. alle nettavisene).

Derfor har aviser også mange strukturelle fellestrekk med nettopp fjernsynet, særlig med tanke på formatvalg og sideplassering. I løpet av fjernsynshistorien har såkalt scheduling, eller et fast sendeskjema, blitt stadig viktigere. ”Grunnlaget for all programlegging er tanken om at det er *programskjemaet*, og ikke det enkelte program, som er den grunnleggende enheten i fjernsynet” (ibid.; kursivert i originalen). Det moderne fjernsynspublikummet forventer at de enkelte programpostene sendes til faste tider på faste ukedager. Hvis Dagsrevyen flyttes en time, blir det ramaskrik, og ingen tør flytte ”Norge rundt” til en onsdag. Det sier jo sitt at ukedagens navn og sendetidspunktet også kan inngå i programtittelen, for eksempel ”Lørdagsrevyen”, ”Mandagsfilmen”, ”Nier’n” og ”Redaksjon 21”. Programskjemaet, formatet, er altså den grunnleggende enheten.

Det er ingen grunn til å tro at dette ikke skulle gjelde også for moderne aviser, all den stund det faste formatet er så iøynefallende. Vi har sett at formatet fungerer som en veileder for den selektive leser, men i lys av fjernsynsformatet kan vi også identifisere de tre andre funksjonene: å gi leseren faste avisvaner, å holde på leseren gjennom avisa og å strukturere produksjonen innad i redaksjonen.

VGs – og andre avisers – format minner om en programoversikt for fjernsyn. De respektive kategoriene opptrer på bestemte plasser i avisa på bestemte ukedager, akkurat som de ulike programpostene og sjangrene har sine faste sendetidspunkter og ukedager på fjernsynet. Hvis vi kategoriserer fjernsynets programposter i noe mer generelle kategorier, ’nyheter’, ’serier’, ’filmer’ osv., blir parallellen til avisa åpenbar. Det at vi kan forvente at samme type stoff har samme plassering over tid – at Dagsrevyen kommer klokka sju hver dag, og at ”VG hjelper deg” alltid kommer mot slutten av nyhetsstoffet – kalles i fjernsynssammenheng for horisontal programlegging (ibid.:126). Vi skal kalle det *horisontal kategorilegging*. Hensikten er blant annet at leseren enkelt skal kunne finne fram, jf. internettsammenlikningen, men like viktig er det å få leseren til å etablere faste lesevaner. Hvis vi er interessert i populærkultur og vet at VG alltid har en ”Rampelys”-kategori av et bestemt omfang på en bestemt plass, blir det lettere rutine å kjøpe avisa enn om vi hver

dag måtte sjekke om det stod noe om populærkultur, og attpåtil bla fram og tilbake og lete etter det.

Vertikal programlegging, eller *vertikal kategorilegging* i avisverdenen, kan derimot være viktigere i fjernsynet enn for papiravis. Syvertsen (ibid.:130) snakker om ”dragsugeffekten”, nemlig ”å få publikum til å henge med når de først har slått på en kanal”. Både fjernsynsseing og avislesing er rituelle og vanepregete aktiviteter, men det er en viktig forskjell. Fjernsynsseeren har typisk mange kanaler tilgjengelig samtidig, og skifter kanal hvis det begynner et nytt program hun ikke er interessert i. Avisleseren kan selvfølgelig kjøpe flere aviser, men når avisa først er kjøpt, spiller det tross alt liten rolle for redaksjonen om kjøperen leser hele eller kaster den fra seg etter å ha kikket på forsiden. Dessuten spiller hypertextfenomenet inn; vi leser ikke avisa fra ende til annen, men vi må nødvendigvis følge fjernsynssendingene kronologisk. Likevel er ikke dette aspektet helt uviktig også for aviser. Hvis en leser opplever å bli tatt med på en lang reise i avisa, enten ved at artiklene viser til hverandre, eller ved at det stadig åpenbarer seg noe interessant på neste side, vil det naturligvis øke hennes tilknytning til denne avisa. Og det er ikke uten grunn at norske aviser har en relativt lik rekkefølge på kategoriene; lederen skal stå først, så nyheter, deretter blant annet sport og kultur (plasseringen av disse varierer), før tegneseriene og fjernsynsprogrammet avslutter reisen. Vi skal se nærmere på den konkrete betydningen av dette i analysen av VGs spesifikke format nedenfor.

Det tredje og siste punktet i sammenlikningen med fjernsyn dreier seg om redaksjonelle arbeidsforhold. Det at sendeskjemaet er fjernsynets grunnenhet, har konsekvenser:

Programskjemaet i seg selv er et standardisert oppsett med faste plasser (”slots”) for ulike typer av program rettet mot ulike målgrupper. Først når programskjemaet er på plass og kanalen har bestemt seg for hvilke målgrupper man skal forsøke å nå med de forskjellige ”slottene”, tas beslutninger om hvilke faktiske program som skal fylle hullene. (ibid.:122)

Man sender altså de programmene som passer best med det faste sendeskjemaet, og ikke nødvendigvis de beste programmene man har fått tak i. NRK kan med andre ord ikke sende en unik naturfilm hvis ikke ”Ut i naturen” e.l. står på sendeskjemaet. Vi kan på ny trekke en parallell til avismediet: Avisa er tvunget til å produsere en viss mengde stoff (med små variasjoner) innen hver av de aktuelle kategoriene hver dag. Redaksjonen setter derfor ikke automatisk på trykk alle de beste artiklene som er skrevet det siste døgnet, men det beste innen hver kategori. Er det skrevet to glimrende featureartikler en dag, kan den ene risikere å bli nedprioritert til fordel for en middelmådig nyhetssak som mangler i formatet.

Konsekvensen er blant annet at avisleseren ikke uten videre får servert et representativt nyhetsbilde. For leseren skjer det like mye på sportsfronten hver dag, og kriger og boligpriser står side om side på relevansskalaen. Vi er alle mer eller mindre klar over dette når vi leser aviser, men det er likevel store påvirkningsmuligheter og -farer ved dette aspektet.

6.4 Journalistens rettesnor

Vi skal over til den siden av sjangerbegrepet som i større grad har med form å gjøre. Det er dette som oftest regnes som ’sjanger’ i lærebøker innen journalistikk og i tekster fra journalisthender.

Det gjelder å ta utgangspunkt i avisenes egne definisjoner og deres egen terminologi, skriver Ledin ved flere anledninger. Da er det gunstig at VG selv har formulert sine formale sjangere i et eget hefte (Hoff 1998a). Her formuleres en rekke journalistiske sjangere ut fra struktur og stil, uavhengig av avisas paratekster. I innledningen presiserer Hoff at det kun er snakk om grovkategorier: ”Noen former kan være helt distinkte. Ofte opptrer de imidlertid i en vakker **miks**, en syntese som lett kan bli forvirrende om vi alene bruker litteraturanalytisk verktøy” (uthevet i originalen). I kortform er dette Hoffes sjangerkatalog:

- Nyhetsartikkel
- Reportasje
- Bildereportasje
- Notis
- Intervju
- Portrettintervju
- Feature
- Referat
- Sitat
- Anmeldelse
- Faktabørs
- Spillerbørs
- Leder
- Kommentar
- Petit
- Imaginærjournalistikk
- Enquete
- Nekrolog
- Kampanjesak
- Rigg

Interessant nok mangler sjangeren 'kronikk', som vi kjenner fra de fleste aviser. "Kommentar" dekker ikke dette feltet, for Hoff reserverer kommentaren til avisas eget syn (typisk for kategoriene "Akkurat nå" og "Versto på lørdag"). Hva da med bidragene på "Debat"-siden? Ikke kan de klassifiseres som leserinnlegg/inserter, for heller ikke dette er noen sjanger i VG, ifølge Hoff's katalog. Kanskje regner ikke Hoff innsendte bidrag til avisa som noen journalistisk sjanger? Det er en legitim forklaring, men i så fall burde vel også nekrologene utelukkes?

Det er lett å pirke i sjangerkataloger og finne svakheter på denne måten, men kanskje ikke så interessant i lengden. Det er viktigere å vurdere grunnlaget for katalogiseringen. Hoff's sjangere er alle forklart med korte kommentarer, og de viser at ikke alle sjangrene er på samme nivå i sjangerhierarkiet. For eksempel er "reportasje" definert som "*utdypende* nyhetsartikkel ..." (kursivert her). Et "portrettintervju" må vel dessuten sies å være et spesialtilfelle av "intervju" – eller er "intervju" en av flere undersjangere i "portrettintervjuet"? Sjangeren "rigg" er dessuten svært løselig definert som "en større sak/reportasje som går over mer enn en side (f.eks. 8 spalter). Et rigg har gjerne hovedsak [sic] og flere undersaker". Jeg vil anta at for eksempel summen av alle tekstene i en avisutgave om kronprins Haakon og Mette-Marits forlovelse, med den sammenbindende parateksten "Forlovelsen", utgjør et rigg. Innen dette rigget kan vi finne et bredt utvalg av de andre sjangrene. Hoff har altså rett i at dette kan virke forvirrende.

I Hoff (ibid.) finner vi også en sjangerkatalog utarbeidet ved Institutt for journalistikk (IJ), som etter alt å dømme brukes ved kursing i journalistikk. Denne viser hoved- og undersjangere på en annen måte enn Hoff:

- Reportasje
 - Nyhetsreportasje
 - Feature
 - Dokumentar (bakgrunn)
 - Bildereportasje
- Notis/melding
 - Nyhetsmelding
 - Bakgrunn
 - Oppsummering
 - Kuriosa
- Anmeldelse
- Intervju
 - Fakta
 - Stemning
 - Mening
 - Portrett
 - Underholdning
 - Enquete
- Referat
 - Øyenvitne
 - Kildebasert
- Ranking
 - Målt
 - Vurdert

Hver undersjanger er spesifisert for variablene *ståsted* (uavhengig, deltakende, subjektiv, styrende, innsamlende m.m.), *materiale* (aktuelle fakta, historiske fakta, utvalgte fakta, forventede fakta, opplevelser, stemninger, følelser m.m.), *struktur* (glass, lenke, ramme, omvendt pyramide, fisk, dramaturgisk m.m.) og *holdning* (argumenterende, forklarende, analyserende, informerende, observerende m.m.).

Vibeke A. Pettersen og Kristin Øyen (1997) har videre gjort en diakron studie av Dagbladets sjanger-, stoff- og presentasjonsutvikling gjennom 60 år. De viser til kompendiet *Genrer i journalistikken* av Nils E. Øy, men legger til sjangerbetegnelser som nyhetsnotis, omtale, inserat, tegneserie og bildesak. Da blir lista slik (ibid.:183ff):

• Nyhetsmelding	• Portrett	• Anmeldelse
• Nyhetsnotis	• Leder	• Inserat
• Nyhetsreportasje	• Kommentar	• Bildesak
• Notis	• Kronikk	• Vitsetegning/
tegnaserier
• Referat	• Petit/kåseri	
• Reportasje	• Omtale	
• Intervju	• Ranking	

Slike kataloger bygger på allmenne journalistiske ”former for journalistikk og skrivemetode”, for igjen å låne Hoff’s (1998a) forklaring. Roksvold (1997:9) er mer spesifikk i sin journalistiske sjangerdefinisjon: ”Med sjanger forstår jeg en formidlingskode der be-

stemte valg av oppbygning, stil og fortellerteknikk er avstemt etter ulike typer innhold, arbeidsmetode og sosial kontekst.” Denne definisjonen tar i større grad høyde for stoffområdet, og er i teorien også opptatt av det sosiale samhandlingsaspektet. Likevel opererer også Roksvold med like formale sjangere som i de tre ovennevnte katalogene. Resultatet er at ingen tar hensyn til at ulike aviser skaper ulike tilbakevendende retoriske situasjoner (jf. Miller 2001) og derfor kan sies å ha etablert ulike sjangerkataloger. En hypotetisk sjanger av typen ’VG føler med vanlige folk’ vil ut fra katalogene over måtte kategoriseres avhengig av hvilken journalistisk arbeidsmåte som har ledet fram til det ferdige produktet, ikke etter hvilken standardisert sosial handling den utfører.

6.5 Oppsummerende om virksomhet, sjanger og format

Hoff, IJ, Pettersen, Øyen og Øy legger altså fram noe ulike sjangerkataloger, ikke minst fordi de har ulikt siktemål med dem. Imidlertid ser de ut til å være enige om at den journalistiske forståelsen av sjangerbegrepet primært er knyttet til journalistisk metode, språklig utforming og stoffinnhold. Jeg kommer til å bruke Hoffes VG-katalog langt på vei for å kunne gi en kort beskrivelse av tekstene jeg analyserer, vel vitende om at jeg da anvender et sjangerbegrep som avviker fra den mer pragmatiske forståelsen til forskere som Miller (2001). Av den grunn vil jeg kalle dette den *journalistiske sjangeren* til den enkelte teksten, mens jeg holder muligheten åpen for å plassere den i en mer teoretisk *kommunikativ sjanger* samtidig. Disse to sjangerforståelsene går begge på tvers av avisas *format*. Videre er både format, journalistisk sjanger og kommunikativ sjanger under stadig påvirkning av redaksjonens sosiale felt, diskursfellesskap (jf. kap. 19.2.2), organisering, arbeidskultur og pliktnormer, samtidig som de selv påvirker disse sidene ved avisa. Totalen er avisas *diskurs*.

Derfor er ingen avistekst er fri for føringer. Avisa skal være ny hver dag, men samtidig den samme; den må gjenskapes og rekonstrueres med virkeligheten som råvare, og dette arbeidet er normstyrt. Vi kan polemisk si at en mest mulig objektiv og nøytral avis blant annet ville måtte være fri for faste spalter og journalistiske og

kommunikative sjangere. Den måtte dessuten komme ut så ofte – eller så sjelden – det hadde foregått noe som i seg selv oppfylte visse presentasjonsuavhengige kriterier for godt stoff, dvs. svært uregelmessig. Men noen slik avis finnes ikke. Den ville neppe fått noen lesere heller. Vi ville rett og slett ikke ha vært i stand til å tillegge den mening.

7 Mot en analyse av tekstnormer

7.1 Normbegrepet

Hittil har vi beskjeftiget oss med praktiske rammevilkår for tekstproduksjon i aviser. Vi har blant annet sett at kollektiv tekstskaping og faste formater er viktige premisser. Men i tillegg har vi sneiet innom sjangerbegrepet, og da nærmer vi oss de mer implisitte forutsetningene. Nå skal vi forfølge denne tankegangen et stykke videre og flytte blikket fra sjangere til tekstnormer. Da må vi imidlertid først gå en ørliten omvei om en avklaring av normbegrepet.

Hva mener vi med norm i denne sammenhengen? Jeg skal basere meg på en normforståelse som er i tråd med Kjell Lars Berges (1990). Han benytter seg blant annet av denne definisjonen:

En norm i vår betydning er derfor en eller annen konvensjonelt etablert egenskap som både er konstituert som et slags sosio-kognitivt skjema og som genererer atferd etter visse kriterier som er fastsatt og bestemt av et praksisskjema. (ibid.:27)

Berge presiserer hva han mener, ved å avgrense sitt normbegrep mot andre begreper. For det første skiller han mellom *plikt-* og *kvalifikasjonsnormer*. Pliktnormer er imperativer som pålegger oss å gjøre visse ting i visse situasjoner, og er således å betrakte som rettesnorer for handling: 'Når A, så gjør B.' Kvalifikasjonsnormer er derimot definisjoner eller konstitueringer av hva som gjør en viss atferd til en spesiell *type* atferd: 'A skal telle som B.' Det er kvalifikasjonsnormene vi her interesserer oss for, i og med at spørsmålet er hva slags språklig atferd som gjelder som VG-språklig atferd. Dessuten påpeker Berge ganske riktig at det uansett ligger kvalifikasjonsnormer bak også pliktnormer; "En pliktnorm som bestemmer hva som er forbudt, forutsetter en kvalifikasjonsnorm om hva som er det tillattes og/eller påbudtes grenser" (ibid.:27). Vi skal imidlertid se at det også finner pliktnormer i VG som bidrar til tekstnormen, nemlig reglene for hvilken rettskrivning som er tillatt.

Dette normbegrepet er nært beslektet med en rekke andre begreper og bør avgrenses fra dem. Berge forklarer at Pierre Bourdieu er inne på det samme med sitt *habitus*begrep, men at *habitus* favner

videre enn normbegrepet fordi det innbefatter all slags form for atferd. Samtidig inkluderer det ikke såkalte fastsatte normer, dvs. normer som er bevisst og retningsgivende konstituert av noen som har makt til det. Dessuten foretrekker Berge normbegrepet fordi det er vanligere i humanistisk forskning.

Videre er en norm ikke det samme som en *konvensjon*. Konvensjonen sier riktignok noe om normens egenskaper, men normer er mer enn bare konvensjoner. En norm er mer styrende enn en konvensjon. Den sier ikke bare hva som er vanlig, men også hva som er korrekt atferd eller ikke, og hva som er gode og dårlige realiseringer av normen.

Men selv om normer er styrende, kan vi ikke kalle dem *regler*. Begrepet regel er for uklart. Det brukes i tekstsammenheng både om kognitiv logikk på tvers av kulturer, om modellskaping innen logikken, om innslag i spesifikke teoretiske modeller og om maksimer for meningsutveksling. Ingen av disse forståelsene sammenfaller med min.

Kode er et begrep som blant annet brukes av Wærstad (1993) når han snakker om sosiale normer. Når jeg viser til Wærstad, vil jeg imidlertid oversette 'kode' til 'norm'. Når Wærstad og andre ikke-tekstlingvister bruker ordet kode, er det som regel rett og slett som metafor for hva en norm er. Betegnelsen 'kode' kommer for øvrig fra informasjonsteorien (Berge 1990).

Den siste avgrensningen vi skal gjøre, er i forhold til *prinsipper*. Prinsippene er forutsetningene for at vi skal kunne etablere normsystemer. Grices (1975) samarbeidsprinsipp er et eksempel på noen slike grunnleggende maksimer som gjelder uavhengig av hvilke tekstnormer vi anvender.

Normsystemene har en rekke oppgaver. De fungerer som fortolknings skjemaer for oss i det daglige og gjør at vi er i stand til å gi mening til det vi opplever. Samtidig reproducerer normene den sosiale strukturen de konstituerer, i og med at enhver bruk av en norm samtidig vil være en akseptering av normen. Videre gjør normsystemer det mulig for oss å samordne måten vi samhandler på, i og med at en felles normoppfatning gjør det mulig å tolke and-

res signaler. Til slutt kan vi si at normene som en konsekvens av disse tre egenskapene gjør det mulig å effektivisere samhandlingen mellom de normkompetente aktørene, i og med at felles normkjennskap vil redusere en rekke potensielle kommunikative hindringer.

Et siste poeng fra Berges normforståelse må også med: Normer etableres på tre forskjellige måter. De kan for det første fastsettes eksplisitt av noen med makt til det, for eksempel slik VGs redaksjon bestemmer hvordan det faste formatet skal se ut. For det andre – og dette er det vanligste – kan vi tilegne oss normer ved å bli påvirket av atferden til noen som allerede følger normen. En ny journalist i VG vil eksempelvis ganske snart oppleve hvilke sjangere og stilfigurer som er gangbare i redaksjonen. For det tredje kan en norm oppstå som avløser for en tidligere norm i tilfeller der den gamle normen viser seg å ikke fungere lenger. Da vil den nye normen dannes i et sosialt fellesskap, og det vil være snakk om kvalifikasjonsnormer. Hvis VG-redaksjonen finner ut at tekster innen en spesiell sjanger vekker stadig mindre interesse blant publikum, mens tekster i en annen, nyetablert sjanger derimot er meget populære, vil det være naturlig at den nye sjangeren etter hvert overtar status og spalteplass fra den gamle.

Med denne generelle forståelsen av normbegrepet kan vi nå forklare hva vi mener med en tekstnorm.

7.2 Tekstnormbegrepet

Det vi er interessert i her, er å undersøke fellestrekk i de sju VG-tekstene. Men vi søker ikke etter hvilke som helst fellestrekk. Det viktige er å ha et blikk for regelmessigheter som kan tenkes å antyde en spesiell måte å skape tekster på i VG. Vi er ute etter VG-tekstnormen.

En tekstnorm realiseres altså som et sett av konvensjoner for hvordan visse typer tekster skapes i bestemte sammenhenger. Vi kan ha tekstnormer av ulikt omfang. En svært global tekstnorm vil kunne forklare mønstre i tekstsikaping på tvers av det vi ellers oppfatter som kulturelle grenser, mens en mer lokal tekstnorm kan be-

stemme hva som regnes som fullverdige tekster i et mer avgrenset kulturfellesskap. Den lokale tekstnormen vil da være en presisering av den mer globale innen en gitt kontekst. På samme måte har vi tekstnormer som ikke bare regulerer hva vi oppfatter som tekst og ikke-tekst, men også hva vi regner som *relevante* tekster i en bestemt sammenheng. En tekstkultur vil derfor være basert på et komplekst samspill mellom tekstnormer av ulikt omfang og på ulike nivåer, som gjelder i forskjellige sammenhenger og for forskjellige virksomheter. Til sammen gir normsamspillet deltakerne i tekstkulturen en forståelse av hvordan man bør ytre seg i ulike situasjoner, hvilke sjangere som er egnet, hvilken stil man bør velge, osv.

Kjell Lars Berge (1990:50f) er opptatt av hvordan menneskelig handling kan realiseres gjennom tekst. Han skriver:

Tekstnormer er normer for hvordan en former et særskilt medium for handling på [sic]. Handlingene blir da aktualiserte som ytringstekster, [...] der ytringsteksten er formet etter de kriterier normen setter.

En tekstnorm refererer altså til [sic] både til kvalifikasjonsnormer og til pliktnormer, dvs. konvensjonaliserte forventninger til og retningslinjer for hvordan tekstatferd skal genereres. Normer som definerer hva som konstituerer en tekst og hvordan tekster skal være formet.

Et studium av VG med fokus på tekstnormen vil derfor kunne bringe oss nærmere en forståelse av hvilke eksplisitte og implisitte normer avisas medarbeidere forholder seg til under tekstskapingen, og dermed hvilken ideologi som ligger latent i VG-tekstene.

Nettopp det implisitte ved tekstnormen er viktig. Det ligger i tekstnormens natur at den sjelden blir uttrykt som pliktnorm, men heller inngår i den enkelte skribents generelle forståelse av det tekstunivers hun opererer innenfor. Vi tilegner oss sjangere og skrive teknikker ved å studere andre tekster i vår kultur, og enhver ny tekst vil uvegerlig måtte forholde seg til både tidligere og kommende tekster på en eller annen måte, jf. Bakhtins dialogisme (1998, se også kap. 6.1). Når et tekstproduksjonsteam i VG skal lage en ny

tekst, har alle medlemmene gjennom mer eller mindre erfaring på forhånd dannet seg et bilde av hvordan en god VG-tekst ser ut, og de vil skrive den nye teksten på en måte som bryter minst mulig med denne normen. Men de færreste – om noen – språkbrukere er helt bevisst hvilke normer de forholder seg til i tekstproduksjonen. Derfor vil journalistene kunne sette fingeren på mangt og meget i normanalyser av tekstene deres og hevde at forskeren tillegger dem intensjoner eller grep som de selv opplever som rent tilfeldige valg. Da må forskeren være klar over at skribentenes valg nok kan være tilfeldige innenfor en viss ramme, men at denne rammen – eller tekstnormen – gjerne er tatt så for gitt at den ignoreres av skribentene. Wenche Nag (1996) kopler dette til Anthony Giddens' distinksjon mellom *praktisk* og *diskursiv* bevissthet. Den praktiske bevissthet rommer den kunnskap som ofte legger premissene for våre handlingsvalg, men som vi ikke helt kan sette ord på. Den diskursive bevissthet bærer derimot med seg en erkjennelse av premissene for egne handlingsvalg; man kan forklare seg. Nag argumenterer for at journalister behøver en mindre grad av diskursiv bevissthet enn for eksempel forskere gjør, for å kunne utøve sitt yrke tilfredsstillende. Hun påpeker også at nettopp dette er en av grunnene til at det ofte oppstår uoverensstemmelser mellom forskere og journalister i diskusjoner om hva som er god journalistikk. Således vil en forskers eksplisering av en tekstnorm overfor en som anvender denne normen jevnlig, transformere normbrukerens praktiske bevissthet til diskursiv bevissthet. Det vil også være et delmål med denne avhandlingen.

En tekstnorm er ikke dermed det samme som en sjanger. Vi kan si at tekstnormene er forutsetningen for at sjangrene skal oppstå. Når man innen et diskursfelleskap (Swales 1990, jf. kap. 19.2.2) utvikler normer for hva slags tekstlig atferd som skal gjelde som sosial handling i gitte sammenhenger, kan vi si at man har utviklet en egen sjanger (Miller 2001). Men vi har også tekstnormer som ikke er bundet opp til bestemte sjangere, for eksempel normer for hvordan man skaper sammenheng (koherens) i tekst generelt. Tekstnormbegrepet er altså videre enn sjangerbegrepet.

Det kan være vanskelig å avgjøre når en tekstnorm kan sies å realisere en sjanger, og når den ikke gjør det. Sjangerbegrepet er hyppig omdiskutert, noe sjangerkapittelet i denne avhandlingen viser. Poenget her er imidlertid at en tekstnorm for 'den gode VG-sak' antakelig ikke vil være så sterkt knyttet til sjanger, men heller representere et sett konvensjoner og verdier som virker på tvers av sjangergrensene.

Et siste poeng om tekstnormer er at de må skilles fra språknormer. Språknormer er konvensjoner for hva som er riktig og galt eller godt og dårlig språk innen et gitt språksamfunn. Grammatikk, leksikon, ortografi og fonologi er typiske språknormer. Mens tekstnormene konstituerer ulike sjangere, konstituerer språknormene ulike språk eller dialekter. En gitt tekstnorm skal derfor i prinsippet kunne realiseres gjennom en hvilken som helst språknorm – både nordmenn og briter skriver jo for eksempel nyhetsartikler i avisene sine. Som Berge (1990) påpeker, kan en sjanger være forbundet med visse normer for grammatikk, og således er det et visst samspill mellom tekst- og språknormer. På samme måte er det interessant å studere hvilke språknormer som er med og realiserer VGs tekstnorm. Det vil blant annet vise seg i studier av stil.

7.3 Å avdekke en tekstnorm

Hvordan avdekker man tekstnormer? Siden begrepet er såpass vidt og abstrakt, finnes det ingen fasit. Mitt utgangspunkt er å operere innenfor den kritiske diskursanalysens rammeverk (jf. kap. 3), for på den måten å kunne knytte VGs tekstnorm opp til den sosiokulturelle praksis som avisa er en del av. Dette er imidlertid en meget generell teori og tilbyr et vidt spekter av analyseverktøy. Bruker man dem alle, ender analysen gjerne opp som en smørbrødsliste der man går gjennom teksten punkt for punkt med ulike grep. Da er det lett å miste fokuset. Som Fairclough (1992:225) skriver, er hans liste over analytiske verktøy

not to be regarded as a blueprint, as there is no set procedure for doing discourse analysis; people approach it in different

ways according to the specific nature of the project, as well of their own views of discourse.

Det samme synet går igjen hos de fleste teoretikere som forsøker å konkretisere hvordan man utfører en eller annen form for diskursanalyse. Vi må derfor spørre hva det er hensiktsmessig å gjøre for å finne fram til VG-tekstenes egenart.

Jeg vil i hovedsak sentrere analysen om to spørsmål: Hvordan er teksten bygd opp, og på hvilken måte blir innholdet realisert gjennom ulike stemmer?

7.3.1 Tekststruktur: sekvensanalyse

Det første spørsmålet har med tekstens struktur og komposisjon å gjøre. Det er tekstens proposisjonelle oppbygning vi skal til livs. Avistekster er gjerne komplekse og kan være sammensatt av ulike resonnementer, fortellinger og beskrivelser, som flettes i hverandre til en helhet. Vi skal kalle disse byggesteinene for *sekvenser*. Et viktig spørsmål er da hvilket samspill leseren må konstruere mellom sekvensene for å kunne oppleve teksten som koherent, og ikke minst hvordan dette samspillet henger sammen med argumentasjonen i den enkelte sekvens. Om teksten oppleves som koherent, må vi undersøke om den konstruerte koherensen kan tilskrives semantiske egenskaper eller strukturelle grep. Vi spør altså: Har denne sekvensen egentlig noe med saken å gjøre? Hvis ja, hvorfor? Hvis ikke, hva gjør den her da? Dessuten skal vi gå inn og se med et kritisk blikk på argumentasjonen, forklaringen, narrasjonen eller beskrivelsen i den enkelte sekvens. Poenget er å vise hvordan struktureringen av proposisjonene i teksten styrer meningsskapingen i den ene eller andre retningen. Hvilken funksjon har sekvensene, og hvilket totalbilde er de med på å bygge opp? I hvilken grad bidrar sekvensene til å realisere ulike aspekter ved saken, og hvilke aspekter er det i så fall som blir løftet fram?

For å kunne skille ut sekvensene i teksten trenger vi et analyseapparat. Her skal vi basere oss på *teksttypeteori*. Vi skiller i tekstvitenskapen mellom ulike teksttyper på tvers av sjangere. Forskjellen er enkel: Mens en sjanger er bestemt av sin sosiale funksjon og

således er et teksteksternt fenomen, er teksttypene tekstinterne. Enhver sjanger kan i prinsippet inneholde alle slags teksttyper, men vil kjennetegnes av en prototypisk konfigurasjon av disse. Og mens det finnes et ubegrenset antall sjangere, er det vanlig å operere med et lite, finitt sett av teksttyper.

Ulike teoretikere har forskjellig syn på hvilke teksttyper vi bør regne med. Berge (ibid.) tar utgangspunkt i tekstens funksjonsplan og de fire paradigmatiske funksjonsklassene han finner der. Alt etter hvordan funktivene relaterer seg til hverandre, kan vi snakke om funksjonstypene addisjon ('og-relasjon'), kontrast ('men-relasjon'), temporalitet ('så-relasjon') og implikativitet ('fordi-relasjon'). I en tekst vil normalt en av disse funksjonstypene dominere over de andre, og det gjør at teksten tilhører en bestemt teksttype:

Dominant funksjon	Teksttype
Addisjon	Deskriptiv
Kontrast	Argumentativ
Implikativitet	Eksplikativ
Temporalitet	Narrativ

Tabell 7.1. Teksttyper definert etter dominante funksjonstyper, sitert fra Berge (1990:83).

Egon Werlich (1976) skiller i sin klassiske teksttypologi mellom beskrivelse, argumentasjon, eksposisjon, narrasjon og instruksjon. De fire første teksttypene tilsvarer i det store og hele Berges, mens instruksjonen som teksttype kommer i tillegg. Også Adam (1992) omtaler en femte teksttype, idet han foreslår beskrivelse, argumentasjon, eksplanasjon, narrasjon og dialog. Ledin (2000) slutter seg til Adams begrepsapparat, men skifter ut dialog med Werlichs instruksjon.

Jeg ser ingen hensikt i å gå inn i en diskusjon her om det er fornuftig å skille ut instruksjon eller dialog som egen teksttype. Om så var, ville de likevel forekomme ytterst sjelden i mitt materiale, så jeg lar det ligge. I stedet skal jeg adoptere de fire begrepene det ser

ut til å være noenlunde enighet om, og for enkelhets skyld bruke Berges begreper deskriptiv, argumentativ, eksplikativ og narrativ.

Men det er ikke så enkelt å skille ut den dominante teksttypen i en tekst. Tekster kan være svært komplekse, noe avistekster er et godt eksempel på. Det er derfor vi følger Adam (1992) og Ledin (2000) et stykke på vei når de hevder at en analyse av teksttyper med fordel kan koples til en analyse av sekvenser. En sekvens regner de som et grunnleggende komposisjonsprinsipp i en tekst, som kan settes sammen med andre sekvenser så de til sammen utgjør en hel tekst. Det er ingen begrensninger på hvor mange sekvenser som kan finnes i en tekst, og sekvensene kan overlape hverandre. Hver sekvens er hierarkisk oppbygd med makro- og mikroproposisjoner.

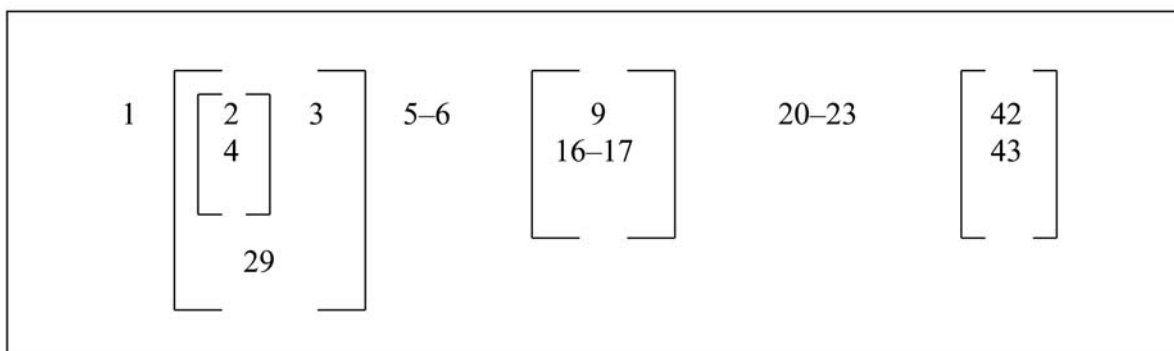
Dette er et bra teoretisk utgangspunkt, men som Ledin (ibid.) påpeker, er det ikke alltid like lett å bruke Adams sekvensteori i praktisk analyse. Ledin ser to hovedproblemer. For det første er sekvensene klassifisert etter de dominante teksttypene, som jo er språkinterne. Men i praksis vil en sekvens' semantiske innhold ofte bestemmes av blant annet hvilken språkhandling den utfører, altså av språkeksterne faktorer. For det andre definerer ikke Adam sekvensene språklig heller, så det finnes ingen fasit.

Mange avistekster er dessuten polylogiske, det vil si at de har flere makrofunksjoner (Berge 1990). Vi kan tenke oss at hver makrofunksjon realiseres som et hierarki av mikroproposisjoner, og at makro- og mikroproposisjonene til sammen utgjør en hovedsekvens. Disse sekvensstrukturene er ikke alltid så lette å identifisere, av den enkle grunn at de gjerne er stykket opp og flettet i hverandre. Mikroproposisjonene er strødd utover teksten, og det er leserens oppgave å sette dem sammen til meningsfylte helheter. Slik rekonstruksjon av makrosekvenser er en sentral utfordring ved sekvensanalyse av presstekster.

Jeg skal i likhet med Ledin unnlate å analysere sekvensene på mikronivå, noe som ville kreve mer omfattende teoretiske avklaringer. I stedet tar jeg for meg de viktigste sekvensene og lar mikronivået ligge for denne gang. Grunnen til at jeg ikke dykker dypere inn i dette problemet, er at teksttypene som sådan ikke er det vik-

tigste her. Poenget er å påvise ulike meningsenheter i tekstene, ikke å plukke dem fra hverandre ut fra tekstinterne egenskaper. Hver makroproposisjon i teksten er normalt et signal på en egen makrosekvens, og teksttypeteorien brukes i første rekke til å beskrive sammenhengen internt i hver av disse sekvensene. Sekvenser som fungerer narrativt, er for eksempel annerledes sammensatt enn sekvenser med argumentativ funksjon. Av den grunn bruker jeg også forskjellige modeller i beskrivelsen av makrosekvenser som tilhører ulike teksttyper.

Narrative sekvenser er beskrevet på ulikt vis. Labovs (1972) fortellingsdiamant er en velkjent modell. Per Ledin (2000:72) velger imidlertid i sin sekvensanalyse å følge Adam (1992) i stedet. Han setter opp følgende prototyp på en narrativ sekvens: 1) introduksjon eller sammenfatning, 2) utgangssituasjon, 3) komplikasjon, 4) hendelseskjede eller evaluering, 5) oppløsning, 6) sluttsituasjon og 7) avsluttende evaluering eller moral. Jeg skal ikke bruke plass på å finsortere narrasjonsproposisjonene etter disse kategoriene, men vil i stedet for enkelhets skyld visualisere narrative sekvenser langs en horisontal tidsakse, der fortellingens tid går fra venstre mot høyre. Alle tekstene har jeg inndelt i nummererte segmenter, i praksis hel- og leddsetninger. Hvert nye segment på den horisontale akse tilsvarer her en utvikling i tid. I faser der historien stopper opp og dveler ved, presiserer, forklarer eller underbygger et av de temporale stadiene, plasseres de utfyllende segmentene under hovedsegmentet, og jeg tegner en klamme rundt dem for å markere at de hører sammen. Figur 7.1 viser strukturen i en hypotetisk narrativ makrosekvens.

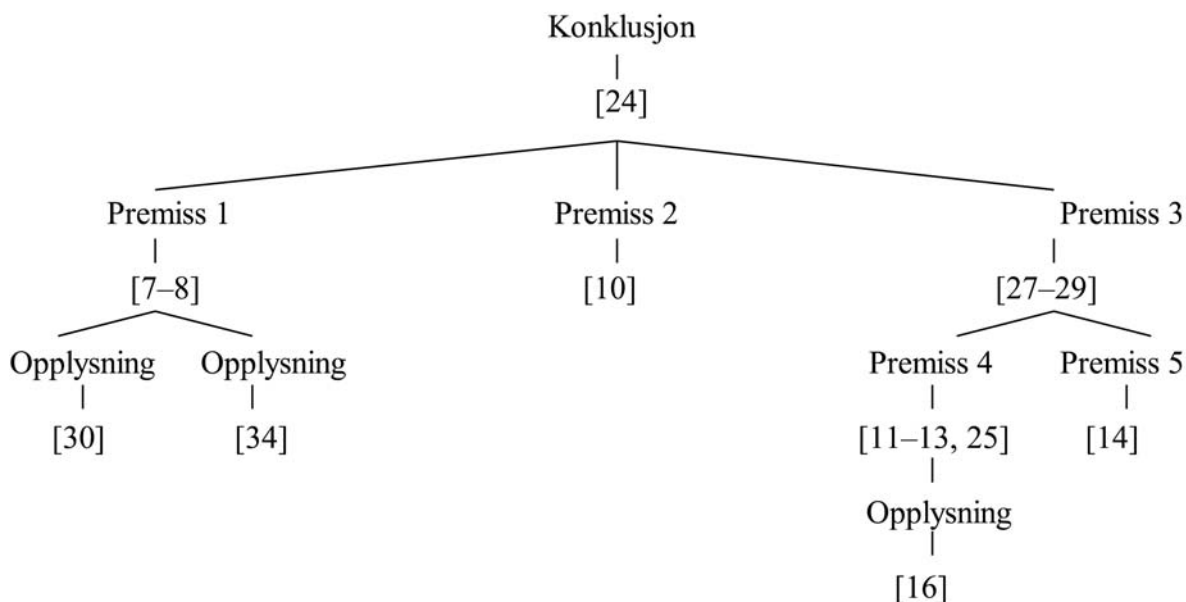

Figur 7.1. Mulig forløpsstruktur i en narrativ makrosekvens.

Figuren skal forstås slik: Historien har sju temporale stadier, realisert gjennom henholdsvis segment 1, 2, 3, 5–6, 9, 20–23 og 42. Til stadium 2 hører også segment 4, til stadium 5 hører segment 16–17, og til stadium 7 hører også segment 43. Segment 29 tilhører både stadium 2 og 3.

Vi merker oss at det er mange segmenter som ikke er med i sekvensen i det hele tatt (7–8, 10–15 osv.). Disse inngår da i andre makrosekvenser. Videre ser vi at segmentene ikke nødvendigvis følger det temporale forløpet kronologisk. Det er typisk for avis-tekster at historien blir splittet opp og momentene serveres ikke-kronologisk.

Argumentative sekvenser får et ganske annet oppsett. Her tegner jeg så langt det lar seg gjøre, segmentene inn i et proposisjons-hierarki. Makroproposisjonen – konklusjonen i resonnementet – står øverst, med premissene under. Premissene kan i sin tur igjen være bygd på fakta eller andre resonnementer. Notasjonsmåten er beslektet med Berges (1990:88) underordningsstruktur med tekst-funksjoner og sememer, og en argumentativ sekvens kan ut som på figur 7.2. Forholdet mellom premissene og konklusjonen kan variere. Deduksjon av typen *modus ponens* eller *modus tollens* er vanlig, men premissene kan også være tese og antitese. Da vil enten det ene premisset veie tyngre enn det andre og dermed bli konklusjon, eller de to premissene vil veie like tungt og gi en ambivalent eller uavklart syntese som konklusjon.

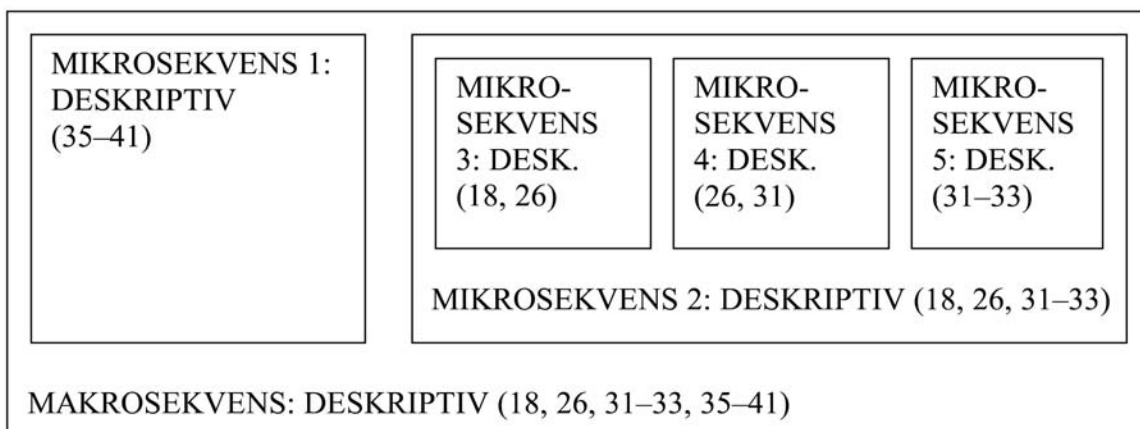
Figur 7.2. Mulig underordningsstruktur i en argumentativ makrosekvens.

Merk at sekvensene 16 og 29 også er med i den narrative makrosekvensen. Sekvensene kan altså overlappe hverandre.

Dette oppsettet avviker noe fra Ledins (2000:74) og Adams (1992) forståelse av argumentative sekvenser. De opererer med 1) tidligere tese, 2) argument, 3) inferensregel og 4) konklusjon. Forskjellen er imidlertid ikke større enn at jeg kaller både 1), 2) og 3) for premisser.

En *deskriptiv* sekvens består av en samling aspekter ved et emne. Den er ikke fortellende, argumenterende eller forklarende, men heller beskrivende. Hver proposisjon er gjerne sammensatt av flere segmenter og utgjør dermed en egen mikrosekvens i makrosekvensen. Ledin (2000:73) og Adam regner med fem typer av potensielle makroproposisjoner i en deskriptiv sekvens, nemlig 1) forankring, 2) reformulering, 3) aspektualisering, 4) relasjon og 5) tematisering. Noen proposisjoner kan igjen være underordnet andre proposisjoner, men det er vanskelig å tegne like klare trær som for de argumentative sekvensene. Dessuten er forholdet mellom proposisjonene av en helt annen karakter; i stedet for premisser

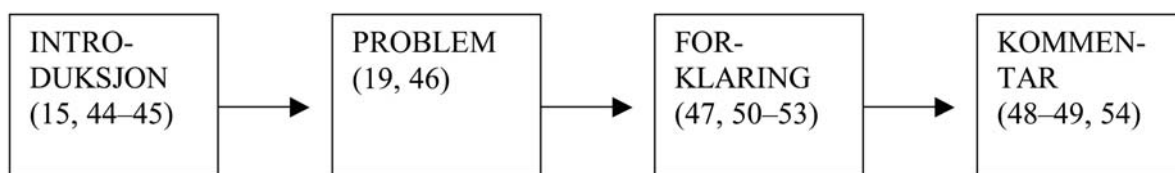
og konklusjon har vi prototypisk opplysninger/påstander med spesifikasjoner eller lignende. Derfor bruker jeg heller rammer:

Figur 7.3. Mulig innordningsstruktur i en deskriptiv makrosekvens.

Denne fiktive makrosekvensen består av to hovedmikrosekvenser, mikrosekvens 1 og 2. Mikrosekvens 2 består igjen av tre separate mikrosekvenser (3, 4 og 5), som har hver sin funksjon innenfor mikrosekvens 2. Jeg kommer ikke til å gå særlig inn på om funksjonen er forankrende, reformulerende osv., men heller se på hvilket semantisk arbeid de ulike sekvensene gjør, uten å være for opphengt i terminologien til Ledin og Adam.

Eksplikative sekvenser har prototypisk følgende struktur: 1) introduksjon, 2) problem, 3) forklaring og 4) kommentar (Ledin 2000:75). Vi tegner dette som en kjede av proposisjoner fra venstre mot høyre:

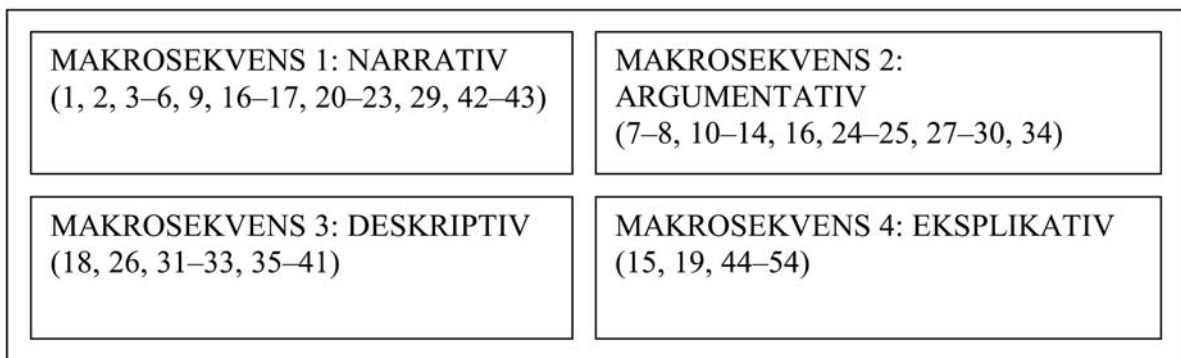

Figur 7.4. Mulig forløpsstruktur i en eksplikativ makrosekvens.

Det kan av og til være vanskelig å avgjøre hvorvidt en sekvens skal regnes som argumentativ eller eksplikativ. Begge handler om å begrunne et saksforhold, og begge kan ta utgangspunkt i enten begrunnelsen/forklaringen eller konklusjonen/problemet som skal

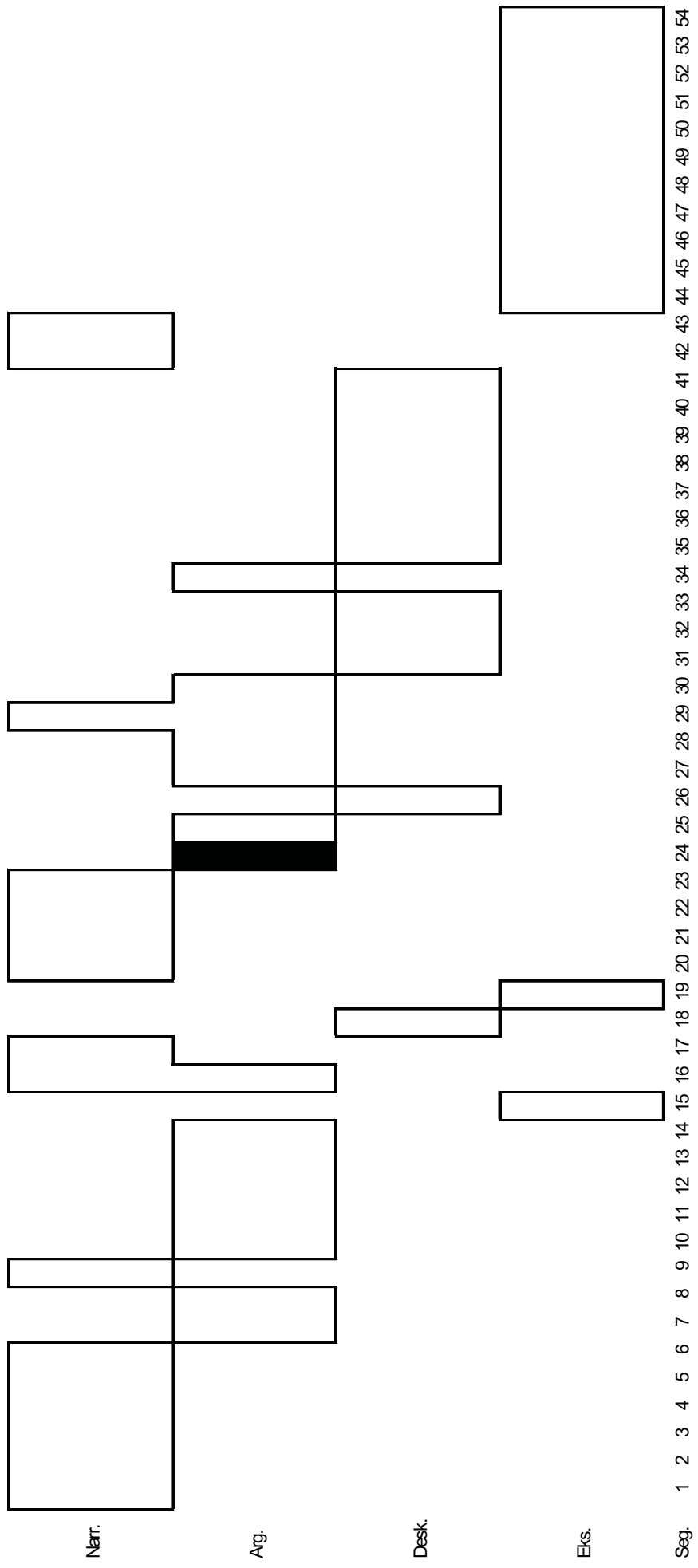
forklares. Men mens poenget i den argumentative sekvensen er å få fram *konklusjonen*, er poenget i den eksplikative å redegjøre for *begrunnelsen* til et gitt problem. Vi kan si at evalueringsaspektet er forskjellig. Det som imidlertid kompliserer dette ytterligere i vårt tilfelle, er at mange av de argumentative sekvensene i VG-tekstene riktignok har en semantisk oppbygning med premisser og konklusjon, men likevel ligger fokuset ofte på et av premissene i stedet for på konklusjonen. Det er interessant.

Til sammen består vår fiktive tekst altså av fire makrosekvenser, som vi kan illustrere slik:

Figur 7.5. Mulig oversikt over makrosekvensene i en tekst.

Figuren over er klargjørende med tanke på sekvensforekomst og -omfang, men sier lite om interaksjonen sekvensene imellom. Avis-tekster tenderer nemlig mot å veksle hyppig mellom sekvensene. Leseren er snart inne i én sekvens, snart i en annen. Derfor er det nyttig å visualisere tekstforløpet med henblikk på hvilken sekvens som til enhver tid er virksom. Jeg vil her tegne en forløpsstruktur der teksten løper fra venstre mot høyre og slynger seg mellom makrosekvensene. Den sekvensen som det enkelte segment kan tilbakeføres til, markeres med en blokk. Koplinger mellom sekvensene er markert med en felles blokk. Koplinger som oppstår via strukturelle grep, men som ikke er semantiske koplinger, vil bli markert med stiplet linje. (Dette kan vi ikke si noe om i en fiktiv tekst; derfor er det ingen stiplede linjer på figuren.) Der vi kan si at en avgrenset segmentgruppe realiserer makroproposisjonen i makrosekvensen, er denne farget svart. Vår fiktive tekst vil kunne få forløpsstrukturen som vist i figur 7.6.

Figur 7.6. Mulig forløpsstruktur i en tekst, med makrosekvenser og makroproposisjoner relatert til segmenter.

7.3.2 Stemmer

Sekvensanalysen gir oss altså en oversikt over proposisjonene og måten de er organisert på i teksten. Vi kan si at vi får en oversikt over tekstens meningsinnhold, eller mer presist den *ideasjonelle* funksjonen til teksten, for å bruke Hallidays (1998) terminologi. Men det er også av stor betydning for meningsdannelsen *hvordan* disse proposisjonene blir realisert. Hvordan og med hvilken stemme snakker VG i tekstens ulike faser? Hvem er aktører i teksten, hvordan er de gjengitt, og med hvilken sikkerhet? Ved å stille slike spørsmål kan vi avdekke både tekstinterne og teksteksterne relasjoner som teksten legger opp til. Med andre ord kan vi si en hel del om hvilket forhold som etableres mellom de ulike stemmene/aktørene i selve teksten, noe som igjen er med på å fortelle hvilket forhold VG etablerer til leseren. Da er det tekstens *mellompersonlige* funksjon vi ser etter (ibid.).

En mellompersonlig analyse må blant annet gå inn på polyfoni, modalitet og stil, men ikke nødvendigvis etter tur. Det er samspillet som er viktig. Derfor vil jeg så langt det er mulig, drøfte disse aspektene under ett, og jeg vil også delvis integrere den mellompersonlige og den ideasjonelle analysen i hverandre.

La oss først avklare hva som menes med stemmer og polyfoni. Polyfonibegrepet tilskrives tradisjonelt Mikhail Bakhtin. Bakhtin (1998) har en nokså streng polyfoniforståelse, der han skiller mellom polyfoni og flerstemmighet. Polyfoni har vi når en tekst bærer i seg representasjoner av flere ulike avsenderstemmer. En helhetlig tekst kan derfor være basert på én avsenderstemme, men samtidig ha innlemmet en rekke andre tekstaktører med egne stemmer. Slike innlemmete tekster er i avissammenheng typisk kildeutsagn og ytringer fra andre enn journalisten eller avisa selv.

Ikke alle tekster er polyfone. *Flerstemmighet* er derimot et språkimmanent trekk, og er således uvilkårlig til stede i enhver tekst. Bakhtin (ibid.) hevder at enhver tekst eller ytring har spor i seg av tidligere tekster eller ytringer; hver gang vi produserer en tekst, inngår den nye teksten i en intertekstuell kjede av tekster og fungerer både som et svar på tidligere tekster og som en forventning

om kommende, svarende tekster. Det er det samme fenomenet Fairclough (1992:117ff) kaller ”manifest intertextuality”.

Per Ledin (2000:79) foreslår å trekke et skille mellom formell og interpersonell beskrivelse for å lette polyfonianalysen:

Formell beskrivning

Vilka typer av inbæddade texter finns det? Här urskiljs olika anföringar, citat och referat. Särskild uppmärksamhet ägnas åt om inramarna tydligt skiljer de inbæddade texterna från sändarens framställning.

Interpersonell beskrivning

Vem får ordet i texten? Hur är olika röster relaterade till varandra? Här studeras vilka sociala positioner som upprättas och vilka semantiska likheter och skillnader det finns mellan röster.

Den formelle beskrivelsen gir et godt grunnlag for å diskutere stemmenes ulike funksjoner i teksten, som omtales i den interpersonelle – eller mellompersonlige, for å bruke en term fra Berge mfl. (1998) – beskrivelsen.

Jeg vil legge størst vekt på den mellompersonlige beskrivelsen, da en formell beskrivelse lett kan utarte til en tungrodd oppramsing av alle kildeutsagnene i avistekstene. Det som imidlertid er viktig med den formelle beskrivelsen, er å undersøke framstillingsformen på den refererte talen. Det er jo mange måter en journalist kan referere sine kilder på, og hvilke måte hun og resten av redaksjonsteamet velger, vil prege bildet teksten gir av den aktuelle aktøren.

Den observante leser vil nå innvende at jeg er i ferd med å miste den tidligere nevnte forskjellen mellom aktører og stemmer av syne. Hvilket nivå av ’stemmer’ er det egentlig jeg refererer til? Jeg vil derfor få presisere at jeg bevisst forenkler problemstillingen en hel del. En utdypende analyse av hver enkelt teksts immanente flerstemmighet etter mal av for eksempel Tønnesson (2001) er rett og slett for plasskrevende her. Derfor har jeg valgt å konsentrere meg om hvilke aktører som slipper til i tekstene, og hvilken måte disse aktørenes respektive diskurser blir representert på.

Videre vil den kritiske leser påpeke at selv om man midlertidig ser bort fra den typisk immanente flerstemmigheten i tekstene, vil kildeutsagnene bare representere en del av de faktiske kildene bak tekstene. Journalister gjør mer enn å snakke med folk; de oppsøker blant annet skriftlig informasjon av ulikt slag. Imidlertid er det vanskelig for en forsker som ikke får innblikk i produksjonsprosessen, å se hvordan slike kilder – og aktørkilder som ikke blir referert – bidrar til den enkelte tekst. Dét er naturligvis ingen unnskyldning for ikke å forske i slik kildebruk, men analysene vil da måtte gli over i langt dypere undersøkelser av alle tekstens stemmer, som jeg nettopp valgte å avstå fra i denne omgang.

Altså: Jeg studerer her hvordan *eksplisitte aktører* representeres i VG-tekstene. Og det skal vise seg å være interessant nok.

7.3.2.1 Ulike former for representert diskurs

Det er skrevet veldig mye om ulike typer tale i fiksjonstekster. Men journalistiske tekster – og mye annen sakprosa – skiller seg fra fiksjonstekstene på et viktig felt. I fiksjonstekster finnes det ikke noen opprinnelig samtalesituasjon som skal formidles – den er jo fiktiv. Journalistiske tekster, derimot, er ofte en videreformidling av faktiske samtaler fra den virkelige verden, dvs. det er ikke bare ”speech about speech, utterance about utterance”, men også ”speech within speech, utterance within utterance, [...] discourse within discourse”, for å bruke Volosjinovs ord (sitert fra Waugh 1995:134). Vi har tre formidlingssituasjoner: journalistens kommunikasjon med kilden, journalistens nedfelling av kildeutsagnene i en tekst og avisleserens fortolkning av teksten. I tillegg varierer det om originalsamtalen representeres i teksten, eller om journalisten presenterer det som ble sagt, med sin egen stemme. Med Waugh (ibid.:135) ord dreier det seg om tre ”speech events”:

1. Reporting speech event (journalistic text) including a reporting utterance (Eks.: Han var sliten)
2. Reported speech event (represented in the text) including the reported utterance (Eks.: Han sa at han var sliten; – Jeg er sliten, sa han)

3. Original speech event (outside of the text) including the original utterance (Eks.: Jeg er sliten)

Det er viktig her å skille det originale taletilfellet (3) fra representasjoner av denne i teksten (1, 2). Og nettopp her kommer spørsmålet om ulike representasjonsmåter inn: Hvilke former for gjengivelse bruker journalistene, og med hvilken effekt?

7.3.2.1.1 Direkte og indirekte framstilling

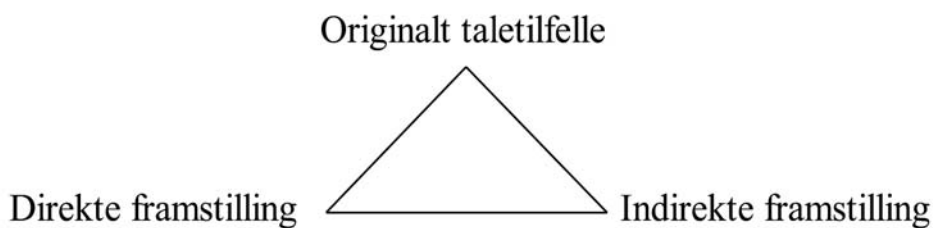
De fleste er enige om at hovedskillet går mellom direkte og indirekte framstilling (bl.a. Waugh 1995, Fairclough 1992, Veum 1996). Veum (ibid.:44) forklarer forskjellen godt: Direkte framstilling er ”Det som lesaren konvensjonelt tolkar som ei autentisk, ordrett etterlikning av kva som vart ytra i det originale taletilfellet”, mens indirekte framstilling er ”Det som lesaren konvensjonelt tolkar som ei omskriving av det originale taletilfellet”. De to framstillingsformene kan enkelt skilles fra hverandre gjennom ortografiske, grammatiske og segmantisk-pragmatiske signaler.

Ortografisk er direkte framstilling i Waugh's (1995) materiale markert med kursiv og anførelstegn. (Veum [1996] hevder imidlertid ganske riktig at kursiv ikke er ortografi, men typografi.) I norske aviser er tankestrek forut for sitatet en vanligere representasjonsmåte. Indirekte framstilling har ikke slike ortografiske og typografiske kjennetegn.

Grammatisk er deiksis vesentlig. Ved direkte framstilling er det mulig å beholde de deiktiske termene (tempus, pronomen, tids- og stedsadverb) fra det originale taletilfellet, mens disse gjerne må skrives om ved indirekte framstilling. Årsaken er at den refererte ytringen ved direkte tale fungerer som metonym for den opphavlige talen og det opphavlige taletilfellet, som dermed blir det deiktiske sentrum. Ved indirekte framstilling er derimot dette skjult, og det er det rapporterende taletilfellet som blir tekstens deiktiske sentrum. Videre påpeker Waugh at bruken av anføringsverb tillater direkte framstilte ytringer å være mer parataktiske enn de som er indirekte framstilt.

Semantisk-pragmatisk oppleves direkte framstilling som mer ikonisk enn indirekte framstilling med hensyn til ordvalg og setningsstruktur, for å si det med Peirces begreper. En direkte framstilling virker altså mer lik originalytringen enn en indirekte framstilling gjør. Waugh argumenterer imidlertid for at begge også er indeksikalske, altså at de er "eit motivert teikn der uttrykket [framstillingen] er knytt til objektet [talesituasjonen] gjennom ein årsakssammenheng" (Bjørge og Heradstveit 1996:31, kurisvert i originalen). Dessuten kan indirekte gjengivelse være så omskrevet, komprimert og inferensbasert at den også kan regnes som et symbolsk tegn på originalytringen, i Peirces forståelse av 'symbolsk' (et tegn som kun via kulturelle konvensjoner uttrykker sitt innhold).

Men viktigere enn hvordan de to framstillingsformene *ser ut*, er spørsmålet om *hva de gir seg ut for å være*. Vi vet at det i ikke-fiktive tekster vil være et triangulært forhold mellom original tale, direkte framstilling og indirekte framstilling:

Figur 7.7. Forholdet mellom det originale taletilfellet og de to framstillingsformene.

Verken den direkte eller den indirekte gjengivelsen vil være noen fullkommen gjengivelse av originalytringen. Vel kan journalisten sitere intervjuobjektet ordrett, men det er umulig å gjengi tonefall, gestikulering, ansiktsuttrykk og ikke minst situasjonskontekst og opphavlig kontekst på en fullkommen måte. I tillegg vil sitatet få en ny kontekstuell og kontekstuell mening ved å bli plassert i journalistens tekst. Slik dekontekstualisering og rekontekstualisering er ikke til å komme forbi, og må derfor tas i betraktning når vi leser direkte tale i aviser.

I praksis kan vi dessuten ikke regne med at direkte framstillinger er ordrett sitert. Norske aviser har som norm at direkte framstilte

ytringer markeres med en tankestrek foran utsagnet. Tankestreken signaliserer at ytringen ikke nødvendigvis behøver å være gjengitt helt ordrett, men at meningsinnholdet er ment å være det samme. På denne måten får journalisten større frihet til å tilpasse kildeutsagnet til kotelsten, og det blir lettere å trekke ut makroproposisjoner og organisere innholdet i ytringen. Hvis journalisten derimot ønsker å demonstrere at hun faktisk siterer intervjuobjektet helt ordrett, bruker hun anførselstegn. Denne representasjonsformen er sjelden og brukes først og fremst i sammenhenger der avisa vil legge vekt på en spesiell formuleringsmåte hos kilden.

I norske aviser er det derfor grunn til å operere med to typer direkte framstilling: ordrett og ikke-ordrett. Disse har ulik funksjon. Den ordrette direkte framstillingen setter fokus på selve det språklige uttrykket. Den som siteres ordrett i avisa, har uttalt seg på en dum, morsom eller på annet vis oppsiktsvekkende måte. Ikke-ordrett direkte framstilling er derfor paradoksalt nok den mest nøytrale representasjonsmåten, og er dermed den som tillegger taleren størst troverdighet.

Ifølge Waugh (1995) gjør direkte framstilling krav på å *demonstrere* den originale ytringen. Motsatt hevder indirekte framstilling å *beskrive* den. Det betyr at dersom journalisten velger å gjengi kildeutsagnet på direkte form, vil leseren tendere mot å tillegge kilden både det proposisjonelle innholdet, den illukosjonære kraften og de evaluerende og affektive elementene i ytringen. Mye av dette er imidlertid skapt av journalisten i nedskrivningsprosessen. Veum (1996) viser hvordan journalisten er nødt til å endre og modifisere talespråklige ytringer for i det hele tatt å få dem til å fungere i skrift, i og med at de grunnleggende språk- og tekstnormene for tale og skrift er forskjellige. Da endres også nødvendigvis meningsinnholdet i større eller mindre grad. Ifølge Waugh (1995) er det stil, dialektbruk og lignende som først og fremst tilpasses, og i annen rekke det proposisjonelle innholdet.

Indirekte framstilling er på sin side altså beskrivende. Der den direkte framstillingen gir en illusjon av reell dialog mellom journalist og kilde, er indirekte framstilling tydelig realisert gjennom journalistens og avisas stemme. Dette gjør at det kan være vanske-

lig å avgjøre når det er kilden som taler, og når det er journalisten eller avisa. Her har journalisten gode muligheter til å justere meningsinnholdet i kildenes ytringer, for eksempel for å pynte på tekstens koherens. En indirekte framstilling gjør ikke krav på å bli lest som et ikonisk bilde av ytringen, den produseres og leses som en parafrase. Waugh (ibid.) hevder at indirekte framstilling derfor kan gå lenger enn direkte med hensyn til omforming, beskjæring, forkorting og komprimering av originalytringen. Det er nok mulig, men jeg vil ikke ta det for gitt. I utgangspunktet må vi være åpne for at både direkte og indirekte framstilling er en omskrivning og rekontekstualisering av originalytringene, der valget av framstillingsform også kan skyldes andre ting enn at journalisten ønsker å manipulere lite eller mye med ytringen. Det er for eksempel i mange tekster en stilistisk nødvendighet å veksle mellom disse to formene om en skal få flyt i teksten. Da er det interessant å se hvilke mer eller mindre ubevisste valg journalisten gjør når hun avgjør hva som skal få direkte og indirekte form. Slike valg vil nemlig kunne være et signal om tekstnormen.

7.3.2.1.2 Spørsmålet om fri indirekte framstilling

I tradisjonell fiksjonslitteraturvitenskap regner man med en tredje framstillingsform, nemlig fri indirekte framstilling. Her er tempus og pronomener som ved indirekte framstilling, mens syntaksen og ordvalget for øvrig – og eventuelt tids- og stedsadverbialer – tilsvarende direkte framstilling. (Eks.: 'Dette måtte han da få til nå!')

Betegnelsen har vært forsøkt overført til journalistiske tekster, men er brukt i mange ulike betydninger. Waugh (ibid.) rydder effektivt opp i andre forståelser enn den ovennevnte og viser hvordan disse bare er sekvensielle kombinasjoner av direkte og indirekte framstilling, og således ikke noe nytt. Heller ikke den tradisjonelle forståelsen av fenomenet forekommer i hennes materiale, skriver hun, som er "Quality newspapers like *Le Monde*" (ibid.:153, kursivert i originalen). Imidlertid vedgår hun at en liknende type fri indirekte framstilling kan spores i riktig gamle aviser og i moderne tabloider som *The Sun* – eller *VG*? Fairclough (1992:108) finner i sin analyse av nettopp *The Sun* at avisa presenterer kildestemmer

som om det var avisas egen stemme, selv om det framgår av konteksten at formuleringene er hentet fra andre. Et eksempel er tittelen ”Call up Forces in Drug Battle!”, som ikke viser noen eksplisitte tegn på å være en direkte eller indirekte framstilt ytring, men som heller ikke uten videre kan tilskrives avisas medarbeidere, gitt konvensjonen om at aviser skal reservere sine subjektive meninger til lederplass. Ytringen blir dermed ”double-voiced” (ibid.) og ambivalent.

En slik fri indirekte framstilling som The Sun her viser, ville vært problematisk i VG – og i andre norske aviser. Her gjelder fortsatt prinsippet om at ”it is difficult to cite reported speech without saying who said it” (Waugh 1995:144). I VG ville tittelen fått tankestrek foran og passert som en direkte framstilt ytring. Fairclough (1992:108) påviser imidlertid også at den aktuelle tittelen er en sterkt omskrevet versjon av originaldokumentet den er hentet fra; ”*The Sun* appears to be blending the voice of the HMSO document with its own voice”. Nettopp dét skal vi ikke se bort fra at kunne skjedd også i VG, og det er derfor det er så viktig å være klar over hvilken journalistisk frihet den lille replikktankestreken faktisk gir.

7.3.2.2 Aktører

Det er naturligvis ikke bare av interesse hvordan aktørene er gjengitt i teksten, men også *hvem* som er gjengitt. Ulike mennesker har ulik tilgang til mediene, og journalistene tillegger ytringer forskjellig verdi ut fra hvem som ytrer dem. Det er forskjell på trykkefrihet og ytringsfrihet.

Noen aktører – såkalte newsmakers – produserer i kraft av sin posisjon ytringer som er nyhetsverdige i seg selv: ”what newsmakers say may be newsworthy events in their own right” (Waugh 1995:144). Roger Fowler (1991:21) minner på samme måte om at

News cannot be relied upon to come in spontaneously, but has to be 'gathered': by paying professional news agencies to send in stories, and by employing journalists to regularly monitor proven sources of news. Functionally speaking, these news-gathering strategies ensure economy of time and effort. But

they are also very selective, in that only certain kinds of sources are worth tapping consistently.

Slike "newsmakers" som må overvåkes, er ifølge Fowler disse (ibid.; han refererer for øvrig til Brian Whitaker):

1. Kilder som overvåkes rutinemessig: offentlige styringsorganer, politiet og andre nødtjenester, rettsapparatet, kongehuset, faste eller planlagte begivenheter (f.eks. 17. mai), flyplasser og nyhetsmedier.
2. Organisasjoner som fremmer offentlige uttalelser og holder pressekonferanser: departementer og bystyrever osv., offentlige tjenesteleverandører (f.eks. sporveiene), ulike typer selskaper, handelsforeninger, ideelle organisasjoner, politiske partier og militæret.
3. Enkeltpersoner som uttaler seg til offentligheten, søker publisitet e.l.: både prominente folk og vanlige medlemmer av offentligheten.

I tillegg til aktører fra disse tre kategoriene opptrer en rekke personer som journalistene selv konsulterer for å skaffe seg utfyllende kunnskap. Hvem dette blir, styres naturligvis både av praktiske og tidsmessige faktorer og av konvensjoner i den enkelte redaksjon – jf. også Allerns (2001a) økonomiske nyhetskriterier.

Hvem som er til stede i en tekst, kan ha betydelig innvirkning på meningen i teksten. Skal en journalist lage en sak på Statistisk sentralbyrås siste innvandringsstatistikk, får hun en helt annen sak om hun ringer Carl I. Hagen for en kommentar, enn om hun ringer Aslak Sira Myhre. Ringer hun begge to, er det ikke dermed gitt at saken blir balansert; her spiller blant annet representasjonsfrekvens og -måte inn. Dessuten kan journalisten velge å lage én tekst med begge representert, eller hun kan la dem komme til orde i hver sin tekst, kanskje over to dager. Dette er ikke likegyldig. Slike valg forteller mye om tekstnormen i en avis.

Videre er det ikke alltid nok å identifisere de eksplisitte aktørene. Også informasjon som ikke eksplisitt tilbakeføres til en kilde, må være hentet fra et eller annet sted. Innen et gitt diskursfellesskap (jf. kap. 19.2.2) vil slike referanser oftest være selvforklarende, men det betyr ikke at avsenderens stemme er fri for andre stemmer. Det kan være vesentlig for meningsdannelsen. Selv om vi som avislesere stadig infererer slike kildestemmer, behøver naturligvis ikke

disse kildene å ha vært konsultert i virkeligheten. Et par eksempler fra den første teksten jeg skal analysere, illustrerer poenget. Vi vet ikke om politiet virkelig mener at ”Et av politiets verste scenarier er at en utilregnelig person setter seg fore å skade eller drepe Kongen” (segment 6–7), men vi tolker uvilkårlig inn en politistemme som bekrefter det. På samme måte vil leseren inferere stemmer som teksten svarer på. Når VG skriver at ”POT fikk ikke vite om forholdet før i går kveld” (5), er det fordi en annen stemme har ment at ’POT skulle ha fått vite om forholdet med én gang’. Spørsmålet i slike tilfeller vil være hvorvidt denne stemmen virkelig eksisterer, eller om ytringen er et pseudo-svar som først og fremst har en retorisk virkning (jf. kap. 11.2.5).

Denne egenskapen ved diskursen kan også brukes til å skjule stemmer. En journalist kan for eksempel uten problemer presentere en kildeopplysning som en common sense-forutsetning, slik at tekstens *animator* overtar rollen som *principal* (Goffman 1981). Det som kunne stått øverst på den polyfone rangstigen, nemlig som direkte, ordrett gjengivelse, kan med andre ord lett degraderes til en skjult stemme, for å si det med Nølkes (1989) begreper.

7.3.2.3 Relasjoner

Hvordan posisjoneres aktørene i forhold til hverandre i teksten? Og hvilke relasjoner etableres mellom aktørene, avisa og leseren? Selv om journalisten ikke eksplisitt karakteriserer aktørene, vil måten ytringene deres er nedfelt i teksten på, gi signaler om makt, status, troverdighet, tilhørighet osv.

Direkte vs. indirekte framstilling, som jeg gjennomgikk ovenfor, er bare ett aspekt. Her skal jeg kort presentere noen flere viktige sjekkpunkter.

Aktørbetegnelse er et opplagt signal. Blir aktøren betegnet med sin offisielle tittel eller med en mer generell eller subjektiv beskrivelse (’jourhavende politijurist Curt H. Lier’, ’politiet’, ’snuten’)? Betegnes vedkommende med navn, alder eller stilling, eller en kombinasjon? Er avisa på fornavn eller etternavn med aktøren, eller brukes begge navn? Har aktøren et tilnavn? Er det i så fall avisa

som har lagd det, og er det knyttet til en spesifikk situasjon eller ikke ('TV-Solfrid', 'Kylling-Bård')? Det kan også være nyttig å studere kohesjonskjedene i teksten og kikke på synonymbruk.

Hvilket *proposisjonelt bidrag* de ulike aktørene har, er også av betydning. Forteller de noe nytt, eller gjentar de kjent informasjon? Hvis de bidrar med noe nytt, hvor vesentlig er det? Hvis ikke, hvilken funksjon har ytringen? Det er blant annet viktig hvem som får æren av å være den første til å fortelle leseren hva saken handler om. Disse aktørene framstår gjerne som mer aktive og kunnskapsrike enn de som sier det samme litt lenger ute i teksten.

Hvilke *anføringsverb* brukes? I så vel direkte som indirekte tale er det vesentlig å merke seg hvorvidt aktøren sier, bekrefter, påstår, hevder eller krever noe. Valget av anføringsverb er styrende for tolkningen av ytringen som helhet. Er det ulike anføringsverb ved direkte og indirekte framstilling?

Hvilken *modalitet* ligger i de ulike stemmene? Graden av modalitet i en tekst kan si noe om hvor bastant eller autoritær avsenderen framstår i forhold til både leseren (interpersonell modalitet) og saksforholdene (ekspressiv modalitet), jf. bl.a. Svennevig mfl. (1995). Tilsvarende kan en modalitetsanalyse belyse relasjonene mellom de tekstinterne aktørene og deres representasjon av saksforhold. Spørsmålet blir på hvilken måte proposisjonene er relatert til tekstverdenen (jf. Hellspong og Ledin 1997). Interpersonell modalitet – som vi kanskje heller burde kalle *mellompersonlig* modalitet i tråd med den øvrige begrepsbruken i denne avhandlingen – uttrykker senderens vurdering av nødvendighet og tilbøyelighet i direktive og kommissive språkhandlinger (Svennevig mfl. 1995). Slik modalitet er tydeligst i tekster som henvender seg direkte til leseren, såkalt du-journalistikk. *Ekspressiv modalitet* uttrykker på den annen side senderens vurdering av sannsynlighet eller vanlighet i konstativer eller kvalifiseringer (ibid.). Hvordan de ulike sekvensene og aktørene er markert for ekspressiv modalitet, kan være signaler om hvilke aspekter teksten fokuserer mest på, og hvilke aktører som er mest troverdige eller sikre i sin sak. Vi skal for eksempel se at to av mine VG-tekster egentlig handler om samme sak, men med ulik vinkling. Den sekvensen som den første dagen ikke er så

viktig, har høy grad av modalitet, men når det samme saksforholdet neste dag er hovedfokus i teksten, er modaliteten nedjustert. Det samme gjelder de andre sekvensene, men naturlig nok med motsatt fortegn.

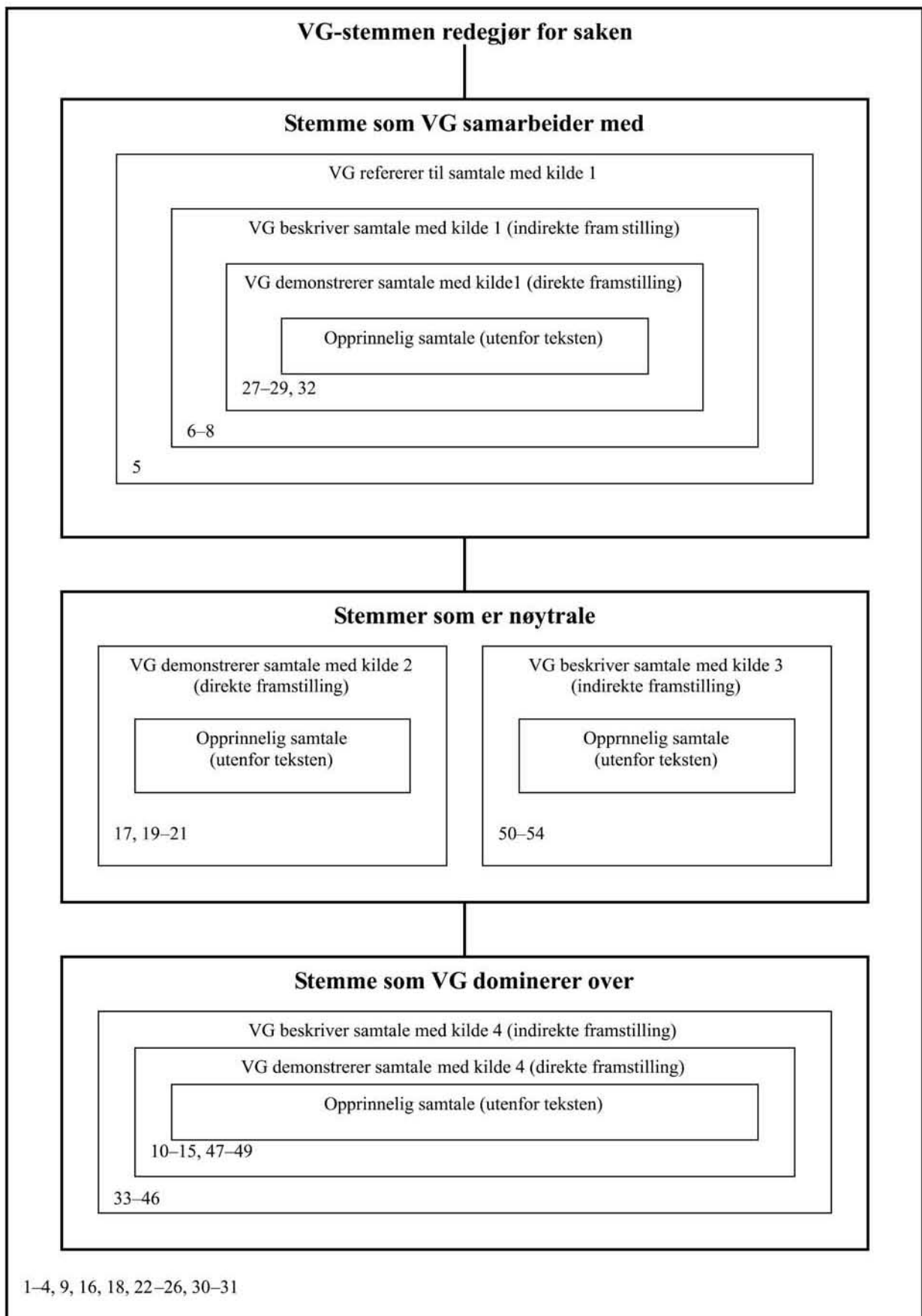
Hvilken *stil* snakker de ulike aktørene i? Er stilen avhengig av hvem som har ordet, eller er alle stemmene tilpasset avisas stil? Hvordan stil har avisa i så fall valgt å pakke teksten inn i? Det er mange ulike forståelser av begrepet stil, og tilsvarende mange måter å analysere stil på. Både Fairclough (1992) og Hellspong og Ledin (1997) er enige om at det kan være praktisk å kople stilanalysen til Hallidays (1998) metafunksjoner. Med Hellspong og Ledins ord får vi da *tekstuelle*, *ideasjonelle* og *interpersonelle* (mellompersonlige) stiltrekk. I tillegg foreslår Hellspong og Ledin å se etter *kontekstuelle* stiltrekk. Å eksplisere *stilmarkører* og forklare stilen *funksjonelt* er dessuten grunnleggende.

Slike spørsmål hjelper oss å klarlegge *aktørhierarkiet* i teksten. I likhet med Johan Tønnesson (2001:178) vil jeg hevde at autoritetsgraden til aktørene dels avhenger av tekstnormen, og dels beror på hvem som har makt til å styre teksten. Jeg kommer til å visualisere aktørhierarkiet i hver tekst gjennom et kart over stemmene, uttrykt ved hjelp av konvensjonell kapselstruktur (jf. bl.a. Veum 1996). Kjernen – og innerste kapsel – i hver stemmerepresentasjon er den opprinnelige samtalen det henvises til, oftest mellom journalist og kilde. Tettest opptil denne ligger direkte framstilling av samtalen, eller *demonstrasjon* av samtalen, for å bruke Veums (ibid.) begrep. For enkelhets skyld skiller jeg ikke mellom ordrett og ikke-ordrett representasjon av denne i kapselstrukturen. Neste kapsel er den indirekte framstillingen, også kalt *beskrivelse* av den opprinnelige samtalen (ibid.). I en del tilfeller refererer VG eksplisitt til samtalen i teksten; det kan for eksempel være at kilden uttaler seg 'til VG', eller at 'VG møtte NN sent i går kveld'. I slike tilfeller har jeg lagt til en ekstra kapsel for å understreke at situasjonskonteksten for samtalen er antydning i teksten. Hver slik samtalekapsel inngår i den samme hovedkapselen, nemlig VG-stemmens redegjørelse for saken, dvs. alle proposisjoner som framsettes av VG-stemmen. Det er jo VG som realiserer de ulike stemmene også. Nederst i venstre

hjørne på hver kapsel skriver jeg hvilke segmenter som regnes til kapselen.

Aktørhierarkiet er en framstilling av maktforholdet mellom aktørene i teksten. Det dreier seg om hvilke stemmer som får domine-re, både kvantitativt og relasjonelt. Typisk for tekstene er at VG-stemmen gir seg selv størst autoritet, med en av de folkeliggjorte aktørene som medspiller. Motstanderen blir gjerne kriminelle eller representanter for maktinstanser (politi, medier [!] eller offentlige organer). Andre stemmer kan være mer nøytrale. Jeg visualiserer dette ved å plassere de ulike stemmekapslene langs en vertikal akse innenfor rammen av den overgripende VG-stemmen, med de dominerende stemmene øverst og de dominerte nederst. Figur 7.8 viser et slikt fiktivt aktørhierarki.

Jeg vil for sikkerhets skyld gjenta at dette ikke betyr at aktører og stemmer er det samme. Det kan finnes aktører i en tekst som ikke får noen stemme, og det kan finnes stemmer i en tekst som ikke kan knyttes til noen menneskelig aktør, for eksempel skriftlige kilder. Men fordi jeg har vært nødt til å avgrense analysen, har jeg altså tatt for meg de menneskelige aktørene i tekstene og undersøkt hvordan de representeres gjennom sine respektive stemmer, og forsøkt å skissere maktforholdet mellom den implisitte VG-aktøren (modellsenderen) og hver av de andre aktørene. Det som skiller min visualisering av aktørhierarkiet fra en ordinær kapselstruktur, er altså at den vertikale plasseringen av hver enkelt aktørs kapsel er betinget av vedkommendes makt i teksten.

Stemmer som er nøytrale

VG demonstrerer samtale med kilde 2
(direkte framstilling)

Opprinnelig samtale
(utenfor teksten)

17, 19–21

VG beskriver samtale med kilde 3
(indirekte framstilling)

Opprinnelig samtale
(utenfor teksten)

50–54

Stemme som VG dominerer over

VG beskriver samtale med kilde 4 (indirekte framstilling)

VG demonstrerer samtale med kilde 4 (direkte framstilling)

Opprinnelig samtale (utenfor teksten)

10–15, 47–49

33–46

Figur 7.8. Mulig aktørhierarki i en tekst relatert til stemmenes kapselstruktur og forekomst i segmenter.

8 Over til VG

Dette har vært mye generell teori. Nå er det på tide å bevege seg over til mitt konkrete forskningsobjekt, nemlig VG selv. Før jeg kan begynne med det praktiske analysearbeidet, er det imidlertid en fordel å presentere et sett med utgangspunkter, eller tolkningsrammer, for analysene. Deretter skal jeg konkretisere denne diskursforståelsen gjennom format- og tekstanalyse.

8.1 Knut Wærstad om VG-diskursen

Amelie Oestreicher (2000) viser at det er en nær sammenheng mellom de redaksjonelle omgangsformene og tekstproduktene i en rekke svenske aviser. De sosiale normene og tekstnormene påvirker hverandre. Det er ikke usannsynlig at dette er tilfelle også i norske avisredaksjoner, og det er faktisk forsket i nettopp VG med disse sosiale normene for øye.

Knut Wærstad skrev i 1993 en hovedavhandling ved embetsstudiet i sosiologi med tittelen *Verdens Gang?*. På bakgrunn av et halvt års deltakende observasjon i VG-redaksjonen kartlegger han her det sosiale samspillet mellom medarbeiderne. Wærstad påviser en rekke underliggende normer i dette sosiale feltet og redegjør overbevisende for hvordan disse påvirker avisproduksjonen. Dette settet av eksplisitte og implisitte samhandlings- og produksjonsnormer kaller han med et samlebegrep for VG-logikken. Jeg skal ikke bruke dette begrepet, da det er uvanlig i tekstlingvistikken, men heller snakke om *VG-diskursen* når jeg viser til VG-normer som går utover det tekstspesifikke.

Det er VG-diskursen som gir avisa dens identitet – som sørger for at VG fortsetter å være VG dag etter dag. Alle diskusjoner og vurderinger av stoffutvalg og framstillingsmåte foregår innenfor dette rammeverket. I den grad medarbeiderne stiller spørsmål ved tekstproduksjonen, er spørsmålene rettet mot *anvendelsen* av de ulike normene, ikke mot normene i seg selv. Man kan for eksempel spørre om en sak er noe som angår folk flest, men ikke om det er et relevant kriterium at en god nyhetssak skal angå flest mulig lesere personlig.

Wærstad formulerer VG-diskursen i noen grunnleggende normer. Hans undersøkelse ligger som nevnt noen år tilbake i tid (1992–1993), og det er en naturlig innvending å komme med at VG-diskursen nok kan ha endret seg siden den gang. Kanskje er den da også forandret – jeg har ikke hatt samme mulighet som Wærstad til å observere VG fra innsiden og kan derfor ikke si sikkert hvordan VG-produksjonen arter seg i øyeblikket. Men som erfaren VG-leser finner jeg Wærstads karakteristikk fortsatt slående, og det er i mine øyne ikke noe ved hovedtrekkene i hans analyser som umiddelbart ser ut til å stride mot VG slik vi kjenner avisa i dag. Det er derfor rimelig å anta at Wærstads VG-diskurs fremdeles holder stikk, noe vi kan teste ut ved å undersøke hvordan VG-diskursen realiseres tekstlig.

VG-diskursen kan grovt sett deles inn i to egenskaper: normer knyttet til å vekke publikums interesse, og normer knyttet til å bygge opp og vedlikeholde VGs image. Leseren skal fanges av fengslende historier, og hun skal innprentes et visst forhold til VG som avsender – dvs. konstruere en interessant modellsender. Slik selger man mange aviser.

Sammenfattende kan vi sette opp Wærstads observasjoner slik:

Normer knyttet til å vekke publikums interesse

En sak styrker sin mulighet til å bli et godt VG-oppslag hvis den kan vinkles slik at den

- angår mange lesere
- framstår som truende
- virker dramatisk
- involverer sterke følelser
- gir mulighet for innlevelse
- er preget av sentimentalitet, forstemmelse eller indignasjon
- påviser ”innlysende” urettferdighet

Normer knyttet til VGs image

En sak styrker VGs image – og ligger dermed godt an til å bli en god VG-sak – dersom den kan vinkles slik at den

- er eksklusiv for VG
- er uforutsigbart og originalt presentert
- gjør saken til et eget VG-domene (kampanjejournalistikk)
- synliggjør udugelighet hos makthavere
- forsvarer den lille mann

I tillegg er det ifølge Wærstad viktig at faktaopplysninger og detaljer blir korrekt referert, slik at VGs etos understøttes.

8.2 Modellsenderen VG: din nære venn

Den som leser en tekst, vil ut fra tekstlige signaler kunne danne seg et bilde av avsenderinstansen. Dette behøver ikke være den faktiske skribenten, men er en størrelse leseren konstruerer ut fra teksten. Det gjelder også VG-leseren i forhold til VG. VGs rolle i sine egne tekster gjenspeiles tydelig i Wærstads punkter ovenfor, og vi kan sammenfatte dem i ett slagord: *VG er din venn*.

Vennskapet med VG er mangesidig. For det første er VG som en storebror som hjelper deg når du er i trøbbel. Den er vaktbikkja som passer på at politikerne, politiet, rettsapparatet og andre samfunnsinstanser fungerer som de skal, og hvis de ikke fungerer, tar VG ansvar og retter på det. Er det noen vanlige mennesker som har lidd urett, kan de komme til VG og få hjelp. VG vet hvordan ting skal være, og hvordan man gjør opp for misbruk og udugelighet.

Men selv om VG har makt og evne til å ordne opp, er ikke avisa en slik venn som snakker over hodet på deg eller ser ned på deg. Dere er likemenn. VG er en trygg og god kamerat du helst vil være sammen med hver dag; dagen er ikke helt den samme uten.

Derfor kan VG tilby deg samvær på de fleste felt. Du kan le hoderystende sammen med VGs medarbeidere av tullete politikere eller byråkrater (jf. spalter som "Heia Norge!"), eller du kan la deg rive med av entusiasmen til sportsskribentene. Vil du ha noe å bry-

ne deg på, kan du spille bridge eller løse onsdagskryssordet, du kan la dagdrømmene få fritt spillerom gjennom reiselivsspaltene, og om du bare lurert på hva som går på TV, vet VG det også.

Dette er viktig og henger nøye sammen med format- og sjangerdiskusjonen. VG er i likhet med enhver annen moderne avis en mangefasettert ansamling av ulike tilbud til leseren, der man på forhånd vet hva man kan velge blant, og selv er en aktiv navigatør i tekstverdenen. Men likevel må vi ikke miste blikket for avisas egen prioritering, som i tabloidaviser som VG særlig kommer til syne gjennom valg av førstesideoppslag. Diskusjonen her kommer derfor hovedsakelig til å dreie seg om såkalt godt førstesidestoff.

Det viktigste å merke seg ved modellsenderen VG er imidlertid hvor klart den er til stede i tekstene. Begrepet 'VG' er en konstruert størrelse, men framstår likevel som en tydelig og enhetlig aktør. Dette kommer vi tilbake til i forbindelse med tekstanalysene.

8.3 Modellmottakeren: den lille mann

På samme måte som en tekst tillegges en modellsender, gir den også et bilde av den typiske leseren. Modellmottakeren signaliseres i VG gjennom normene om å vekke publikums oppmerksomhet og interesse. Poenget for avisa er å få fram at de beste VG-sakene er noe som angår *alle* – også deg som leser. Dette er ifølge Wærstad (1993:79) et godt eksempel på en norm som alle i redaksjonen tar for gitt:

En viktig anskuelse internt i VG er at det som kommer på trykk skal vekke gjenklang hos så mange mennesker som mulig. I strevet med å fremarbeide saker med potensiale [sic] for å vekke slik gjenklang, kommuniserer og tenker medarbeiderne med referanse til koder som henviser til dette aspektet.

Hvorvidt en sak "*angår folk*" er et uttrykk som i den interne kommunikasjonen ivaretar orienteringen mot at sakene skal berøre mange mennesker. Særlig er de som jobber i VG opp-tatt av at førstesideoppslaget skal "*angå folk*". (kursivert i originalen)

Vi kan kople denne interne anskuelsen til VGs forståelse av sin egen målgruppe. Avisas redaksjonelle veileder Thorstein Hoff (pers. medd.) forklarer:

VG har ingen primær målgruppe. Kommunikasjonsstrategien er å nå alle som kan lese; lite utdannede så vel som velutdannede, ung som gammel, kvinne som mann.

Denne filosofien har dype røtter i VG, men den har ikke alltid vært rådende. Da avisa gjenoppstod i etterkrigstida som Verdens Gang, var det som et ikke-partipolitisk, kritisk bidrag til den offentlige samtale. Følgende annonse, med tittelen "Velsette Gjester", karakteriserer den tidlige modelleseren:

I enhver omgangskrets er det alltid en eller annen som skiller seg ut og blir det naturlige sentrum i samtalen, fordi han vet mer og kan uttale seg med større sikkerhet i de fleste spørsmål enn de andre. Det er gjerne fordomsfrie og uavhengige folk, som ikke ser ensidig og snevert på tingene. Slike folk blir gjerne toneangivende personligheter overalt hvor de ferdes. Det er folk av denne type som leser Verdens Gang. (Eide 1995:117)

Det er neppe folk av denne type som leser VG i dag. Da Verdens Gang måtte legge om fra morgen- til middagsavis i 1952, skjedde det nemlig parallelt med en popularisering av stoffet. Kjendisstoff, personfokus og flere bilder stod høyt på den seinere redaktøren Arne Bondes ønskeliste, og avisa begynte å se over til Sverige og Expressen. Man håpet at dette skulle hjelpe avisa ut av det økonomiske uføret den befant seg i. På 60-tallet fikk å avisa et oppsving ved å bli oppkjøpt av Schibsted, og fra den tid av handlet VG om å renyrke kontakten med leseren og skape egne saker og egne domener (f.eks. VGs valgtog i 1969). Man hadde konstatert at det var dette som solgte. De første virkelig grundige leseranalysene kom tidlig på 80-tallet, og viste at

VG-leserne var et tverrsnitt av befolkningen i ekstrem grad, i klar motsetning til Dagbladets lesere. Et forsøk på å finne mønstre i holdninger til VG i 1981 munnet ut i denne konklusjon:

sjonen: ”VG har over hele landet et jevnt god og positiv profil blant såvel lesere som ikke-lesere av avisen”.

Eventyret i norsk presse var et folkeeventyr. (Eide 1995:302)

VG-leseren skal altså ikke knyttes til noe eget befolkningssegment, og i praksis er da også VG ”hele folkets avis”. Mannen i gata, den lille mann, er den ideelle leser.

Med denne modelleseren er det kanskje ikke så rart at VG for eksempel leverer fint lite utenriksstoff eller smale artikler innen for eksempel kunst, næringsliv eller for den saks skyld politikk og byråkrati. Dette er åpenbart ikke av interesse for den lille mann. At ’det folk vil ha’, er brød og sirkus, er en utbredt forestilling, og forestillingen blir ikke mindre virkeliggjort ved at det faktisk er dette folket får. Hans Magnus Enzensberger (2002:5) hevder polemisk at det er umulig for VG å

lure inn noe slikt som en nyhet i avisen, uten å være utro mot sine prinsipper. For så vidt kan vi si at VG er en grunn-ærlig avis: Redaksjonen ville aldri komme på den idé å stille noe som helst krav om kvalitet.

Ivrigere VG-lesere vil naturligvis være uenige med Enzensberger. De vil oppfatte VG som en pålitelig nyhetsleverandør som gjør et grundig og solid journalistisk arbeid, men som ikke inntar en like arrogant holdning overfor sine lesere som Enzensbergers idealpresse. Kvalitet avhenger av øynene som ser. Men øynene som ser, er ikke upåvirket av hva de har sett.

Modellsenderen VG konstruerer altså gjennom tekstene sine en fiktiv leser, som de faktiske leserne åpenbart identifiserer seg med. At så mange avislesere finner seg til rette innenfor VGs forståelse av ’folk flest’, er interessant og viktig. Det er viktig fordi VGs virkelighetsforståelse ikke bare gjenspeiler, men også konstruerer lesernes forståelse av seg selv. Når VGs modellsender slår an så kraftig som den faktisk gjør, er det grunn til å spørre seg: *Hvorfor* er det så attraktivt å være ’folk flest’? Hvorfor er VG-leserne så komfortable med å bli kategorisert som den lille mann?

8.4 Merkevaren VG: mest mulig til stede

Enhver VG-tekst er per definisjon med på å bygge merkevaren VG. Ofte er merkevarebyggingen temmelig eksplisitt. Anders Johansen (1991:205) uttrykker det slik:

VG prøver ikke å pynte på noe. De forteller om stakkarene som blir mishandlet, og om de etterlatte som gråter. For en skjebne! De forteller om ofrene og gislene. Det er fælt. At de aldri kan holde fred der nede!

Men jeg blir ikke redd. De er snille i den avisen, synes jeg, de passer på og hjelper til. VG skriver om vanlige mennesker som får hjelp av VG, og om kjentfolk som VG ber sammen til festlig lag, og om nyttige råd som VG kan gi oss om mange slags ting, og om lesere som ringer til VG for å si sin hjertens mening når VG ber dem om det, og meningsmålinger som VG har bestilt, og kampanjer som VG drar igang. VG skriver om at de som har det vanskelig får snakke ut i VG.

Skal man holde seg orientert om det som skjer, må man kjøpe VG, for det i VG det skjer.

Johansen har utvilsomt et poeng: VG er god på å skape sine egne saker og vise seg fram. VG må være noe spesielt og ettertraktet for å fungere som hele folkets avis, og da må avisa kunne levere typiske VG-saker dag etter dag, uke etter uke.

Den aller enkleste måten å gjøre et oppslag til en VG-sak på, er rett og slett å skrive at det *er* det. Det gjøres naturligvis sjelden eksplisitt, men vi skal se at slike kvalifiseringer opptrer meget hyppig i en eller annen mer indirekte form. En god VG-sak inneholder svært ofte ordet "VG" minst én gang. Det gjelder blant annet alle de VG-tekstene vi skal gjennomgå her.

Jeg vil ha som et foreløpig utgangspunkt at profilering av avisas navn og image er et vesentlig trekk ved VG-diskursen. Imagebyggingen kan til og med i visse tilfeller være det sentrale ved teksten.

Vi skal se at alle de sju artiklene i mitt korpus ikke bare nevner VG ved navn, men også på en eller annen måte delvis *handler om* VG. Og på imponerende vis kommer avisa alltid imagestyrket fra det, selv i de sakene som egentlig omhandler VG negativt (Kirkemo

Haukeland-historien, Christensen-intervjuet og Reve-oppslaget). Vi kan spørre oss: Er det blitt slik at profilering av VGs image i seg selv vekker oppmerksomhet og interesse hos publikum? Det er jo en naturlig konsekvens av at de to aspektene interesse og image i regelen filteres i hverandre. Er det med andre ord en god VG-sak om en tekst bare handler om seg selv og VG? Er normene som er knyttet til VGs image, samtidig normer som vekker publikums interesse?

8.5 Vaktbikkja VG: VG ordner opp

VG-ordner-opp-aspektet er representert i de fleste tekstene jeg analyserer. Særlig ordner VG opp i forhold til makthaverne i samfunnet, slik som politi, rettsvesen, politikere og medier. Det er spesielt fascinerende å se hvordan VG selv plasserer seg på sidelinja og unnslipper enhver form for selvkritikk, samtidig som avisa i flere tekster gir et samlet mediekorps det glatte lag.

En egen variant av at VG ordner opp, er den såkalte kampanjejournalistikken. VGs Thorstein Hoff (1998a) definerer en kampanjesak som

En sak avisen setter store ressurser inn for å løse. Saken har et på forhånd definert mål og går gjerne over tid. Kampanjejournalistikken er i dag ikke alltid lett å identifisere. Er VGs bilde-reportasje fra sultkatastrofen i Sudan en kampanjesak?

Nå er det ikke så ofte VG går inn for å redde Sudan. Mer representativ er nok kampanjesaken Wærstad (1993:88) forteller om, da reportasjeavdelingen diskuterte om VG skulle gå inn og ”redde halvliteren”. Mange utesteder i Oslo hadde nemlig begynt å servere ølet i 0,4-litersglass, men tok fortsatt halvliterspris.

Det kom inn en del forslag på mulige måter å gjøre dette på. Det var også én som spurte om det fortsatt var noe som het pilsens venner. Da ble reportasjelederen skeptisk. Det lot til å være viktig for ham at dette skulle være VG’s sak. Dette var en ”kampanje” for (folkets) halvliter som skulle være VG’s

initiativ og fortjeneste. Det skulle ikke bli borte fra VG's grep og bli assosiert med noe annet enn VG.

For Wærstad er det tydelig at kampanjefournalistikken ikke drives for sakens skyld, men primært for at VG skal markere seg på visse samfunnsområder og gjøre dem til VG-domener. Kampanjefjournalistikken er kampanje for VG.

Når VG har slikt stort behov for å kritisere makthaverne, er det nettopp fordi avisa tar mål av seg til å være den lille manns forsvarer (ibid.). Innbakt i kritikken ligger en forestilling om at VGs lesere ikke selv er i stand til å avdekke urettferdighet og maktmisbruk, og at de derfor trenger VG til å ordne opp. Dette kan framstå som et paradoks: VG sier til leseren at den er hele folkets avis, og hevder dermed nødvendigvis å kjenne den lille mann godt, men samtidig får den lille mann beskjed om at VG slett ikke er som ham. VG er nemlig i stand til å forstå hvordan ting henger sammen, og ta ansvar. For leseren kommer VGs 'avsløringer' hver gang som et 'sjokk'. En kunne tenke seg at den lille mann fant dette krenkende, men på den annen side fungerer VG som et verktøy for den lille mann, så han endelig kan foreta de nødvendige reparasjonene i samfunnsmaskineriet som han ikke har klart å utføre med to tomme hender.

8.6 Virkelighetsformidleren VG: følelser, dramatikk og trusler

Men VG er mer enn vaktbikkje. Som en god venn deler avisa også sine følelser med leseren, og VGs følelser består blant annet av andre VG-leseres følelser. Dette faller også innunder parolen om at sakene skal angå flest mulig lesere. Følelser er allment, og man trenger ikke ha noen spesielle forkunnskaper eller tilhøre en bestemt befolkningsgruppe for å kjenne seg igjen i andre menneskers gleder og lidelser. Marit Christensen-teksten i mitt materiale er et godt eksempel på en slik følelsesbasert sak. Christensen føler seg urettferdig behandlet av politiet og mediene, og VG trøster henne ved å la henne snakke ut. Wærstad (ibid.) viser hvordan jakten på

de sterkeste følelsene kan styre både utvalget av kilder i en sak og ikke minst vinklingen. I arbeidet med sånne saker ville det være

historienes potensiale [sic] som virkemidler i bestrebelsene på å få til en god følelses-sak som var gjenstand for VG-medarbeidernes kreative utfoldelse, og ikke historiens viktighet eller betydning i seg selv, altså den viktighet de har uavhengig av VG's formidling. (ibid.:83)

Sterkt knyttet til følelsesaspektet er det truende og dramatiske. Det er dessuten innen VG-diskursen en nær forbindelse mellom å oppleve en sak som dramatisk og å oppleve at den angår 'folk flest' – det kunne vært hvem som helst som ble rammet (ibid.).

DEL III
TEKST

9 VG-diskursen realisert gjennom format

Kan den VG-diskursen jeg har skissert, spores i formatet? Mye tyder på det. La oss ta avisutvalget fra desember 2000 og januar 2001 nærmere i øyesyn.

9.1 Kategoriforekomst

Korpuset består som nevnt (kap. 1.2) av VG-utgavene fra den første uka i desember 2000 og den første uka i januar 2001. I begge disse ukene forekommer nøyaktig de samme kategoritilknyttede paratekstene i avisa, og de ulike kategoriene opptrer på nøyaktig de samme ukedagene. Jeg har valgt å gruppere de tekstene som ikke klart faller inn under en paratekstuelte avgrenset kategori, under ett og kalle dem nyheter. Det er slett ikke uproblematisk å bestemme dem slik, men inntil videre er det hensiktsmessig. Det gir i hvert fall et oversiktsbilde.

Følgende kategorier finnes i mitt materiale. Tabellen er identisk for begge ukene.

Format/paratekst	Man	Tir	Ons	Tor	Fre	Lør	Søn
VG mener (leder)	X	X	X	X	X	X	X
Akkurat nå (kommentar)	X	X	X	X	X		X
Versto på en lørdag (kommentar)						X	
Nyheter	X	X	X	X	X	X	X
VG hjelper deg	X	X	X	X	X		X
Sport	X	X	X	X	X	X	X
Rampelys	X	X	X	X	X	X	X
Si det i VG	X	X	X	X	X	X	X
Bevegelser	X	X	X	X	X	X	X
TV & medier	X	X	X	X	X	X	X
TV-program	X	X	X	X	X	X	X
Horoskop/minikryssord/tegneserier	X	X	X	X	X	X	X
Værets gang (bakside)	X	X	X	X	X	X	X
Debatt	X	X	X	X		X	
Kryssord			X			X	X
Reise			X			X	
Jungeltelegraf (utelivsannonser)			X			X	
Restaurantguiden					X		
Lørdag (magasin)						X	
Din søndag (magasin)							X
Quiz						X	
Hva skjer?					X		
Aud Berggren i Hollywood						X	

Tabell 9.1. Kategoriforekomst i VG 1.–7.12.2000 og 2.–8.1.2001.

Dette skjemaet passer på både desember- og januaruka. Selv om vi ikke har statistisk grunnlag for å generalisere, må vi derfor kunne anta at disse to ukene er nokså representative for VG, når de stemmer så fullstendig overens. Tabellen er uansett en enkel oversikt over viktige kategorier i VG.

Desemberuka har mye stoff om kronprinsens forlovelse, som ble bekjentgjort første desember. Man kunne tenke seg at dette ville stjele plassen til andre sjangere eller kategorier og således gi et skjevt og ikke-representativt bilde av avisstrukturen. Da er januaruka viktig som sammenlikningsgrunnlag, og sammenlikningen viser nettopp at forlovelsesstoffet *ikke* har gått utover den faste VG-strukturen. Alle de faste kategoriene er på plass uansett, og de har

fått tilnærmet like stor plass. Innenfor nyhetskategorien kan vi derimot se at forlovelsesstoffet har skjøvet bort en del annet nyhetsstoff. Dette ser jeg ikke som noen metodisk svakhet ved undersøkelsen, siden jeg ikke er ute etter noen fasit på kvantiteten av de ulike kategoriene, journalistiske sjangrene og kommunikative sjangrene i VG, men i stedet søker å få et innblikk i avisas diskurs. På denne måten er forlovelsesstoffet interessant, idet det er typisk for VG å sette av mye plass til slikt, og ikke minst fordi det åpner for visse måter å utnytte formatet på. Mange av forlovelsesoppslagene er for eksempel gode eksempler på det VG selv kaller et *rigg* ("ofte brukt betegnelse i VG på en større sak/reportasje som går over mer enn en side (f.eks. 8 spalter). Et rigg har gjerne hovedsak og flere undersaker"; Hoff 1998a).

At forlovelsesstoffet ikke har gått på bekostning av kategori-leggingen, bekrefter dessuten det urokkelige ved formatet. Som en ekstra kontroll sammenliknet jeg skjemaet ovenfor med VG-utgavene 12.–18.9.2001, da nesten alle aviser ble dominert av terrorangrepet i New York – VG ikke unntatt. Terrorstoffet fikk riktignok mye spalteplass og ble absolutt satt i fokus, men kategoriforkomsten var nesten identisk med desember- og januaruka. Forskjellen var at lederen "VG mener" 12.9. hadde fortrenget kommentaren "Akkurat nå", slik at lederen denne dagen fylte hele side 2. Dessuten forsvant "VG hjelper deg" samme dag. Begge disse kategoriene var imidlertid på plass igjen neste onsdag. "VG hjelper deg" på fredager er for øvrig øyensynlig byttet ut med spalten "Mat & vin" via den nye kategorien "Fredag" (gjelder både 14. og 21.9). Vi slutter med andre ord ikke å løse onsdagskryssordet selv om det skjer en verdensbegivenhet. Imidlertid er innholdet i de ulike kategoriene tilpasset nyhetsbildet, slik at "VG hjelper deg" 13.9. handler om hvordan man skal la barna bearbeide terrorangrepet, og "Bevegelser" samme dag er viet en drøfting av mulige politiske og kulturelle konsekvenser. Det understreker kategoriernes rolle som uavhengige variabler.

9.2 Formatkomposisjon

Figur 9.1 og 9.2 viser en enkel posisjonsstruktur for de 14 avisene, gruppert etter hver sin uke. Enheten er sider. For enkelhets skyld har jeg regnet mindre annonser som en del av de kategoriene de inntreffer i, men helsidesannonsene er markert med en mørk stripe. Innen hver kategori kan det dessuten finnes artikler, oftest som notiser eller såkalte plugger, som bryter med kategorimønsteret for øvrig. Dette velger jeg her å overse, slik at hver side bare er tilordnet én hovedkategori. Inndelingen må derfor bare regnes som en grovinndeling.

Desemberuka gikk fra fredag til torsdag (1.–7.12.), og januaruka fra torsdag til onsdag (2.–8.1.; 1.1. er avisfri). Jeg har imidlertid organisert figurene slik at hver uke løper fra mandag til søndag. Det betyr at ikke alle avisene kommer i kronologisk rekkefølge, men de representerer ukestrukturen på en bedre måte. Her ser vi også klart hvordan VGs format minner om et ukeprogram på TV.

Vi skal gå gjennom formatet med paratekstanalyse for øye og se i hvilken grad formatvalget kan knyttes til det jeg har sagt om VG-diskursen.

9.3 Horisontal kategorilegging

Den horisontale kategorileggingen er stabil. Som nevnt ovenfor har hver kategori sin faste plass i avisa hver ukedag. Hvis vi sammenlikner avisene med hverandre dag for dag – mandag med mandag, tirsdag med tirsdag osv. – ser vi at plasseringen er temmelig lik. Kategoriene har dessuten omtrent likt omfang. Mønsteret er nokså fast også på tvers av ukedagene, bortsett fra at småkategoriene kan bli flyttet litt rundt, og at de sjeldne kategoriene skaper noe ubalanse i mønsteret. Totalinntrykket er at VG er bygd rundt en temmelig fast mal som varierer noe med ukedagene.

9.3.1 De fire bærende elementer

VG har selv definert ”de fire bærende elementer” (Hoff 1998a): *nyheter* (riks og utenriks), *servicejournalistikk*, *sport* og *rampelys*

(kultur, underholdning og TV). Oversikten ”Lesestoff for enhver” fra samme hefte (vedlegg 1) underbygger også dette, idet den minner om mine figurer. (Denne er riktignok rotete; kategorien ”VG hjelper deg” er f.eks. kategorisert både som ”nyheter” og som ”diverse”.)

De fire bærende elementer er virkelig tydelige. Nyheter, sport og rampelys får stor plass hver dag, mens servicejournalistikken dukker opp i ”VG hjelper deg”-kategorien hver dag unntatt lørdag. Jevnt over dekker sport, nyheter og rampelys til sammen like mange sider som nyhetene hver dag. Sporten alene får omtrent halvparten så mye spalteplass som nyhetene. Til sammen utgjør disse fire kategoriene rundt fire femdeler av avisa på hverdager.

9.3.2 Variasjoner mellom ukedager

Det er ikke tilfeldig hvilken kategori som tilordnes hvilken ukedag. Martin Eide (1995:380f) skriver om servicestoffet i VG:

For reisestoff har et element av drøm i seg, lyder den redaksjonelle vurdering: Derfor trykkes dette stoffet oftest på mandager. ”Egentlig skulle man jo tenke seg at dette var typisk helgestoff, da er familien samlet og kan diskutere ferieplaner osv. Men slik tenker vi ikke. Mandagen er dagen for drømmer!” Matstoffet presenteres gjerne på fredager – ikke søndag da butikkene er stengt eller lørdager (som i Dagbladet) da de fleste leser avisen etter at lørdagshandelen er unnagjort.

I mitt materiale er reisestoffet faktisk plassert på onsdag og lørdag, så en redaksjonell omvurdering er tydeligvis gjort med henblikk på hva som er dagen for drømmer. I desember 2000 og januar 2001 er mandagen i stedet dagen for helseproblemer. Imidlertid ser vi at ”VG hjelper deg: mat” fortsatt faller på fredagene, tett fulgt av restaurantguiden.

Lørdag og søndag bringer med seg kategoriene ”Lørdag” og ”Din søndag”. Disse kategoriene omfatter for det meste featurestoff av ulikt slag, men det er også her man må lete etter mer utdypende reportasjer om politikk og utenriksstoff. Det er åpenbart at de er rettet mot en modelleser som bruker avisa på en annen måte i helgen enn ellers i uka, og som på lørdag og søndag har tid til å sette

seg ned og bruke ekstra god tid på VG. Helgebilag er jo etter hvert blitt vanlig i alle de store norske avisene, men i VG trykkes de ikke som egne hefter. Eide (ibid.:379) forklarer:

Behovet for gjenkjennelighet fra dag til dag, har også vært avgjørende når VG – i motsetning til mange aviser i inn- og utland – har valgt å ikke trykke egne bilag til hovedavisen. VG har aldri skilt ut sportsstoff, TV-stoff eller veiledningsstoff som egne aviser. Dels har det vært tekniske årsaker til at VG ikke har slått inn på en slik linje, men viktigst har følgende argument vært: Bilag fører til at faste innslag i avisen kastes om. Dette kan forvirre leseren. Avisen skal derfor holdes på en stabilitet i plasseringen av stoffet, leseren skal vite hvor han finner sporten, politikken, filmstjernene og servicestoffet – hver dag.

s	mandag 4.12.00	tirsdag 5.12.00	onsdag 6.12.00	torsdag 7.12.00	fredag 1.12.00	lørdag 2.12.00	søndag 3.12.00
1	forside	forside	forside	forside	forside	forside	forside
2	VG mener / Akkurat nå	VG mener / Akkurat nå	VG mener / Akkurat nå	VG mener / Akkurat nå	VG mener / Akkurat nå	VG mener / Versto på en lørdag	VG mener / Akkurat nå
3	nyheter	nyheter	nyheter	nyheter	nyheter	Versto på en lørdag	nyheter
4						nyheter	
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
17							
18							VG hjelper deg: bil
19							
20	VG hjelper deg: helse						
21	nyheter	VG hjelper deg: hus & hjem	VG hjelper deg: hus & hjem				nyheter
22							Din søndag
23			nyheter	VG hjelper deg: data	egenreklame	Sport	
24		nyheter			nyheter		
25	Si det i VG		Sport	nyheter	VG hjelper deg: mat		
26					Restaurantguiden		
27	plakat med kongefamilien	Sport			nyheter		
28				Sport			
29	Sport				Sport		
30							
31							
32							
33						Lørdag	
34			Reise				
35							
36							
37							
38		Si det i VG					Sport
39		Debatt					
40		Rampelys	Si det i VG				
41	Debatt		Debatt				
42	Rampelys		Rampelys	Si det i VG			
43				Debatt	Si det i VG		
44				Rampelys	Rampelys		
45							
46		jobbannonser					
47							
48	Bevegelser	Bevegelser				Aud Berggren i Hollywood	Si det i VG
49						Quiz	krussord
50	TV & medier	TV & medier	Jungellegrafien			Kryssord	Rampelys
51						Si det i VG	
52	Horoskop, kryss., tegnes.	Horoskop, kryss., tegnes.	Bevegelser	Bevegelser		Debatt	
53	TV-program	TV-program				Reise	
54			krussord	TV & medier	Hva skjer?		
55			TV & medier				
56	bakside (Værets gang m.m.)	bakside (Værets gang m.m.)	Horoskop, kryss., tegnes.	Horoskop, kryss., tegnes.	Bevegelser		Bevegelser
57			TV-program	TV-program			
58					Tv & medier		TV & medier
59							
60			bakside (Værets gang m.m.)	bakside (Værets gang m.m.)	Horoskop, kryss., tegnes.		Horoskop, kryss., tegnes.
61					TV-program	egenreklame	TV-program
62						Rampelys	
63							
64					bakside (Værets gang m.m.)		bakside (Værets gang m.m.)
65							
66							
67							
68							
69						Bevegelser	
70							
71						Jungellegrafien	
72							
73							
74							
75						TV & medier	
76						Horoskop, kryss., tegnes.	
77						TV-program	
78							
79							
80						bakside (Værets gang m.m.)	

Figur 9.1. Formatkomposisjon i VG 1.–7.12.2000.

s	mandag 8.1.01	tirsdag 2.1.01	onsdag 3.1.01	torsdag 4.1.01	fredag 5.1.01	lørdag 6.1.01	søndag 7.1.01
1	forside	forside	forside	forside	forside	forside	forside
2	VG mener / Akkurat nå	VG mener / Akkurat nå	VG mener / Akkurat nå	VG mener / Akkurat nå	VG mener / Akkurat nå	VG mener / Versto på en lørdag	VG mener / Akkurat nå
3	nyheter	nyheter	nyheter	nyheter	nyheter	Versto på en lørdag	nyheter
4						nyheter	
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							VG hjelper deg: bil
17							
18							nyheter
19							
20	VG hjelper deg: helse	VG hjelper deg: jobb/helse	VG hjelper deg: jobb				Sport
21							
22	nyheter	nyheter	nyheter		VG hjelper deg: mat		
23							
24	Sport		Sport	VG hjelper deg: økonomi	Restaurantguiden	Sport	
25					nyheter		
26		Sport		nyheter	Si det i VG		
27							
28				Sport	Sport		
29							
30							Din søndag
31							
32							
33			Reise			Lørdag	
34							
35							
36	Si det i VG	Si det i VG					
37	Debatt	Debatt	Kryssord				
38	Rampelys	Rampelys	Si det i VG	Si det i VG	Rampelys		
39			Debatt	Debatt			
40			Rampelys	Rampelys			
41							
42					egenreklame		
43					Rampelys		
44	Bevegelser	Bevegelser					kryssord
45							Si det i VG
46	TV & medier	TV & medier			Hva skjer		Rampelys
47			Jungeltelegraf				
48	horoskop, kryss., tegnes.	horoskop, kryss., tegnes.	Bevegelser	Bevegelser	Bevegelser	Quiz	
49	TV-program	TV-program				Aud Berggren i Hollywood	
50			TV & medier	TV & medier	TV & medier	kryssord	
51						Si det i VG	
52	bakside (Værets gang m.m.)	bakside (Værets gang m.m.)	horoskop, kryss., tegnes.	horoskop, kryss., tegnes.	horoskop, kryss., tegnes.	Debatt	Bevegelser
53			TV-program	TV-program	TV-program	Reise	TV & medier
54							
55							
56			bakside (Værets gang m.m.)	bakside (Værets gang m.m.)	bakside (Værets gang m.m.)		horoskop, kryss., tegnes.
57							TV-program
58							
59							bakside (Værets gang m.m.)
60							
61						Rampelys	
62							
63							
64							
65							
66							
67							
68						Jungeltelegraf	
69						Bevegelser	
70							
71							
72						horoskop, kryss., tegnes.	
73						egenreklame	
74						TV & medier	
75							
76							
77						TV-program	
78							
79							
80						bakside (Værets gang m.m.)	

Figur 9.2. Formatkomposisjon i VG 2.–8.1.2001.

9.3.3 Selvreferanse

Et slående trekk ved de mest globale, ennemessige og typifiserende paratekstene er den høye graden av egenreklame. Ordet 'VG' går igjen stadig vekk: "VG mener", "VG hjelper deg" og "Si det i VG". VG-logoen supplerer dessuten en lang rekke andre kategorimarkerende paratekster, blant annet "Lørdags-quiz", "Reise", "Jungeltelegrafen", "Kryss" og "Debatt". Og det stopper ikke der: Både "Sport" og "Rampelys" har "Verdens gang" skrevet over seg i versaler. Hver gang VG viser en faksimile eller henviser til VG i bilder eller grafikk, er det VG-logoen som kommer på trykk. Værmeldingen heter "Værets gang" og er attpåtil kronet med VG-logo. Utenriksstoffet har fått en egen paratekst i nyhetsmaterialet, og den parateksten er "Verdens gang". Lørdagsspalten "Aud Berggren i Hollywood" viser fram VG-journalisten Aud Berggren i Hollywood. Det skal godt gjøres å kikke gjennom dagens VG uten å komme over VG-logoen en rekke steder i tillegg til forsiden og øverst på hver side.

Man innprentes altså kontinuerlig at man leser VG. Det stemmer godt overens med det vi har sagt om VG-diskursens dreining om seg selv; jo flere saker og kategorier som er egne VG-domener, desto bedre.

9.3.4 Presupponerende paratekster

Når VG trykker et rigg (jf. kap. 9.1), er det som regel kjennetegnet ved en felles paratekst øverst på de aktuelle sidene, eventuelt i tillegg til den kategoriserende parateksten. Slike paratekster kan være mer individualiserende og lokale enn dem som markerer kategorier, men har fortsatt ennemessig funksjon. Ofte består de av hvite bokstaver på svart bakgrunn, og vi skal derfor kalle dem negativer. Negativene behøver dessuten ikke være koplet til et rigg, de kan også knyttes til enkeltsaker som tilhører et stadig tilbakevendende emne, for eksempel "Orderud-tiltalen".

Slike negativer består i mitt materiale nesten alltid av et substantiv i bestemt form: "Forlovelsen", "Trygdejukset", "Marianne-drapet", "Uran-saken", "Barnedrapene", "Trippeldrapet" og "Spil-

ler-opprøret” er noen eksempler. Paratekstene har som oppgave å etablere en kontekst for teksten og vil derfor være styrende for le-singen. Da er det opplagt at det spiller en viktig rolle hvilke merke-lapper VG velger å sette på tekstene på denne måten. At negativene er i bestemt form, gjør dem ekstra velegnet til å etablere presuppo-sisjoner. Et godt eksempel er negativene ”Trygdejuket” (7.12.00, s. 10–12). Tittelen på det tilhørende oppslaget er ”Innvandremiljøer har SYSTEMER FOR JUKS”, og rigget går over tre sider, akkom-pagnert av logoen ”VG avslører”. Ved å velge en negativ i bestemt form her konstruerer VG en modelleser som allerede kjenner til det trygdejuket som ”VG avslører”. Dermed presupponerer negativene at innvandrere jukser med trygda, en fordom som dessverre er altfor utbredt og lett å spille på.

Negativer kan for øvrig forandre seg over tid selv om de fortset-ter å vise til samme sak. Den eneste ubestemte negativene i mitt ma-teriale, ”Spion-siktelse” (7.1.01, s. 4), ble neste dag til ”Spion-siktelsen” (8.1.01, s. 10–11). Mer påfallende er det at ”Frp-striden” (1.–5.12.00) på den sjette dagen gikk over til å hete ”Frp-krigen” (6.–7.12.00, kursivert her). Slik blir saken mer og mer dramatisk – i hvert fall på VG-sidene.

9.3.5 Modelleser

Paratekstene forteller om en rik variasjon av stoff. Hele folkets avis har noe for enhver smak. Hva liker så hele folket? Tydeligvis er folk flest like interessert i sport og kjendiser som i nyheter, i hvert fall får de like store doser. Men folk flest trenger også forbrukervei-ledning hver dag utenom lørdag. Servicejournalistikken har vært et kjennemerke på VG helt siden 50-tallet (Eide 1995). Det er mange emner å veilede i; i mitt materiale hjelper VG deg med helse (tre ganger), hus og hjem (to ganger), mat (to ganger), bil (to ganger), jobb (to ganger), økonomi (én gang) og data (én gang). Dette er områder de fleste har et forhold til, og ”deg” som VG hjelper, kan dermed være nesten hvem som helst. Men modelleseren blir mer spesifikk med det samme vi tillegger henne egenskapen av å *treng*e eller *ønske* hjelp på disse områdene. Modelleseren av ”VG hjelper deg” ønsker tips om å leve sunt, spare penger, få en toppjobb, an-

skaffe seg nye ting, osv. Det er interessant at "VG hjelper deg" sjelden tar utgangspunkt i et konkret *problem* leseren kan tenkes å trenge hjelp til å få løst. Derimot er opplysningstekster om hva VG anbefaler deg å gjøre på forskjellige områder, vanlig. 'Det hadde du nok ikke tenkt på!' ligger ofte mellom linjene. Leseren skal åpenbart hjelpes til det gode liv, og VG etablerer seg dermed som en autoritet og sannsiger på området livskvalitet. Von der Lippe og Østerud (1999:367) skriver slik om denne typen forbrukerjournalistikk:

I stedet for å gi saklig informasjon forsøker denne journalistikken å styre mottakerne mot bestemte meninger og oppfatninger og dermed mot å foreta bestemte valg mellom ulike produkter eller ulike strategier. Dette er en form for journalistikk som legitimerer seg ved å definere sitt publikum som klienter eller konsumenter. Den henvender seg ikke til et publikum som søker informasjon for å bli bedre i stand til å ta standpunkt og fatte beslutninger på vegne av allmennheten, men til enkeltindivider som på egne vegne skal velge forbruksmønster og livsstil. Så direkte er den i sin tiltaleform at den enkelte mottaker kan komme til å oppleve journalisten som sin personlige veileder.

Det hadde vært et spennende forskningsprosjekt å se nærmere på hvilke verdier som formidles gjennom "VG hjelper deg", men det er det ikke plass til her. Alt i alt passer uansett kategorien som hånd i hanske med hypotesen om VG som den lille manns hjelper og forsvarer, og parateksten uttrykker en viktig side ved VG-diskursen i et nøtteskall.

Forholdet mellom "Rampelys", "Bevegelser" og "TV & medier" sier også noe om modelleseren. "Rampelys" er kjendisstoff, primært om film- og musikkjendiser. Betegnelsen 'rampelys' konnoterer en fysisk sceneopptreden med konkrete artister, og er således med på å signalisere et fokus på *mennesker*. Motsetningen er tydelig til for eksempel Dagbladets "Signaler fra kultur og underholdning", som antyder en mer abstrakt tilnærming, og Dagsavisens "Nye takter", som peker mot selve musikken. Denne personfokuseringen er ikke spesielt typisk for VG sammenliknet med andre avi-

ser, men er like fullt med på å skape den konkrete stilen som vi skal se går igjen i tekstene, og er dermed vesentlig å notere seg.

Kategorien ”Bevegelser”, som alltid følger tett på ”Rampelys”, har undertittelen ”Kultur & trender”. Det vil i praksis si artikler om litteratur, teater, kunst – og klesmote. I VG er det altså naturlig å regne såkalt tung kultur og motefenomener som parallelle ”bevegelser”. Det er en interessant sammenstilling. Det er også vesentlig å merke seg at populærkultur i liten grad faller innunder VGs paratekstuelle kulturbegrep; ”Rampelys” er *ikke* ’kultur og trender’, selv om mange ville funnet det naturlig. ”Bevegelser”s modelleser adopterer altså kulturbegrepet fra en elitepreget habitus, men ser ingenting i veien for å piffe opp kulturen med litt trender, som dermed *ikke* er kultur. Det er uunngåelig å tenke på Bourdieus (1995:131ff) beskrivelse av småborgerskapets ”gode vilje”; man henviser til den legitime kulturen og anerkjenner den, men røper samtidig en betydelig avstand mellom kjennskap og anerkjennelse. Ikke så ulikt den lille mann, med andre ord.

”TV & medier” er en kategori vi vender tilbake til i forbindelse med tekstanalyse 6. Her skal vi bare fastslå at VG-leseren øyensynlig har en utstrakt interesse for å følge med i den medieinterne diskursen.

I *Samtiden* nr. 1 2002 kritiserer Hans Magnus Enzensberger norske aviser for å ha for dårlig utenriksdekning. Mye kan sies om den debatten, men det er et faktum at VG slett ikke trykker utenriksstoff daglig, og når utenriksparateksten ”Verdens gang” dukker opp, er det over to – til nød tre – sider i løpet av avisa. Det er en studie verdt hva som skal klassifiseres som utenriksstoff, men vi skal bare fastslå at så ulike tekster som ”STRIPPE-SLAGER” (om en amerikansk nakenfotokalender) og ”Iskald NØD” (om sult- og kuldekatastrofen i Nord-Korea) begge går under ”Verdens gang”-vignetten i én og samme avis. Parateksten er dessuten så unnselig at den er lett å overse. Til sammen gjør dette at VG ikke opererer med et særlig klart skille mellom innenriks- og utenriksstoff. Begrepet ’utenriks’ eksisterer heller ikke i mitt materiale. Avisappellerer dermed til en leser som ikke nødvendigvis tenker i dikotomien norsk–utenlandsk. Om det betyr at modelleseren regner interessant

avisstoff som synonymt med innenriksstoff eller anser skillet for å være irrelevant, er et annet spørsmål. Men med tanke på stoffprioritering og nasjonalt tilsnitt i tekstene for øvrig (jf. analysen av tekst 7 nedenunder) er ikke det første alternativet usannsynlig. VG er gjennom sin dyrking av Norge og 'det norske' en av landets fremste eksponenter for en medienasjonalisme som blant annet Anders Johansen (2001) finner betenkelig.

9.4 Vertikal kategorilegging

Den vertikale tendensen er klar: Avisa begynner med leder og kommentar og fortsetter med diverse ubetegnet stoff over ca. en tredel av sidene. Dette avbrytes så av en dobbeltside med "VG hjelper deg" (ikke lørdag), før vi får et par sider til med nyheter. Så er det "Sport" og "Rampelys". Til slutt følger alltid to sider "Bevegelser", primært to sider "TV & medier", en side med horoskop, minikryssord og tegneserier, tre sider med TV-program, og til slutt baksiden med værmelding, kuriosastoff og morotegning. Innimellom dette plasseres småkategoriene "Si det i VG" (leserinnlegg), "Debat" (en slags kronikk) – disse gjerne på motstående sider. Dette er grunnstammen i avisa, selv om det i mitt materiale ikke er debattinnlegg på fredager og søndager. Resten av kategoriene, som forekommer på bare spesielle ukedager, blir stort sett plassert på ulike steder mellom "Sport" og "TV & medier".

Mye av denne vertikale plasseringen er naturligvis nokså allment tekstkulturelt bestemt. Mange moderne aviser begynner med det tyngste og mest seriøse stoffet (leder, kommentarer og nyheter) og beveger seg via sport og kjendiser mot stadig lettere kategorier inntil det stopper med TV-programmet – den maksimalt underholdningsrelaterte kategorien. Således er avisene konstruert nettopp som et dragsug (jf. Syvertsen 1997 om programlegging i fjernsynet). VGs struktur skiller seg i så måte lite fra konkurrentenes. Noen bemerkninger skal jeg like fullt gi.

"VG hjelper deg" er den eneste kategorien som splitter en annen kategori, nemlig nyhetene. Det kan virke som om det er de minst interessante nyhetene som plasseres i den lille lomma bak

”VG hjelper deg”. Vanligvis er utenriksstoffet sentrert rundt denne kategorien og plasseres like før eller like etter forbrukerstoffet. Det er ikke godt å si hvorfor det er slik, men en hypotese kan være at ”VG hjelper deg” på denne måten øker sin status, ved at kategorien knyttes til den umarkerte nyhetskategorien. Tilsvarende nedvurderes utenriksstoffet, som må finne seg i å bli forbigått av servicejournalistikken.

Den vertikale kategorileggingen er også et vesentlig signal på det mange mener er VGs særpreg: den totale folkelighet. En sammenlikning med hovedkonkurrenten Dagbladet klargjør bildet. Dagbladet begynner med sine berømte fire sider med kronikk, kommentarer og høykultur, som er kjennetegn på en såkalt kulturavis. Deretter penser avisa brått over på boulevardavisas jaktmarker og serverer populærkultur og tabloidnyheter. Dagbladet henvender seg dermed til to ulike lesergrupper, og resultatet er – om vi setter det på spissen – at ingen liker hele avisa. Eller som Jostein Gripsrud (1991:54) noe ironisk framstiller det: ”Det som gjør Dagbladet verre enn VG, er at den siste vedstår seg at den er en drittavis, mens den første stadig prøver å lure folk til å tro noe annet.” Denne schizofrenien finner vi ikke i VG. Der er det boulevardstoff allerede fra side 3 og utover, og tilløpene til tradisjonelt høyverdig kulturstoff (”Debatt” og ”Bevegelser”) er stukket unna henholdsvis mellom sporten og kjendisstoffet og mellom kjendisstoffet og mediestoffet, begge langt bak i avisa. Dermed får VG et mer enhetlig preg enn Dagbladet, og det er en vanlig hypotese at dette er en av nøklene til VGs suksess, jf. bl.a. Gripsrud (ibid.) og Eide (1995).

Eide (ibid.) er på den annen side opptatt av at også VG er schizofren, men at schizofrenien ytrer seg på en annen måte – som en spaltning mellom saklighet og sensasjon. Vi skal la det spørsmålet ligge i dette kapittelet.

9.5 Oppsummering om VG-formatet

VG-formatet bygger primært opp to sider ved VG-diskursen: fokuset på VG selv og imaget som den lille manns hjelper. Negativer og tilsvarende paratekster er dessuten velegnet til å konstruere egne

VG-domener. Utvalget og utformingen av paratekster signaliserer en modelleser med stor tillit til VG som veileder og opinionsmedium i det daglige, som har sans for konkrete saker, og som ikke tilhører det øverste samfunnslag. VG skaper seg også gjennom formattet en tydelig og stabil profil og framstår i større grad enn konkurrentene som en enhetlig og entydig avsender.

10 VG-diskursen realisert gjennom tekst

Hvilke tekstlige konsekvenser får VG-diskursen? Jeg skal her gjennomgå noen generelle tekstlige særpreg ved VG-tekstene, før jeg i sju analyser viser disse trekkene mer konkret og detaljert.

10.1 Fra sak til virkemiddel

Den optimale førstesidesak i VG må ut fra gjennomgangen av VG-diskursen fortone seg omtrent slik: Noe dramatisk har inntruffet og rammet helt vanlige mennesker. Det truer derfor også deg. Et slikt vanlig menneske står fram i VG med sine følelser, og VG avslører at det er noen av makthaverne i samfunnet som har skylda for det inntrufne. Med bravur ordner så VG opp i saken, slik at verden atter står ved lag – enn så lenge.

Det er ikke så mange saker som ser slik ut før de kommer på trykk. Da gjelder det å rendyrke de potensielle virkemidlene som kan knyttes til denne optimale modellen. Wærstad (1993:96) sier det slik:

Det er ikke urimelig å hevde at hendelser og forhold i samfunnet ikke "er noe" for VG med mindre de som jobber i avisen kan se visse potensialer i dem som kan rendyrkes som virkemidler i arbeidet med å skape fengslende "stories". I denne prosessen blir VG til. Det er slik VG blir tydelig og profilert. Samtidig tapes sakene av syne. De reduseres til effekter.

Det er altså fordi VG klarer å presentere de faktiske forhold på VG-vis, at sakene passer inn i VG-diskursen. Ser vi oppslagene i forhold til Roksvolds (1998) kriterier for godt stoff, finner vi gjerne at de sitter som hånd i hanske: Sakene framstår som både aktuelle, sensasjonelle og vesentlige og gir leseren muligheter til identifisering med de involverte. Men dette er egenskaper som er skapt i *teksten*, ikke sider ved de faktiske saksforholdene. 'Godt stoff'-kriteriene blir snudd på hodet og viser seg i stedet som gode *virkemidler*.

Vi skal i de neste kapitlene se på en rekke enkelttekster og spørre hvordan VG har lagd gode stories ut av de foreliggende sakene.

Svaret på *hvordan* VG lager nyhetsoppdrag ut av den enkelte sak, er nemlig samtidig en del av svaret på *hvorfor*. Først skal vi imidlertid gjennomgå noen felles hovedtrekk ved tekstene.

10.2 Virkemiddelbasert komposisjon

I mange av tekstene finner vi makroproposisjoner og makrosekvenser som er nokså løst knyttet til de fakta saken er bygd på. Sekvenser som dramatiserer, tilføyer følelser eller fokuserer på modellsenderen VG eller modellmottakeren den lille mann, kan være knyttet til sider ved saken som er marginale i forhold til det logiske hovedpoenget, eller som kanskje er irrelevante. Likevel tenderer slike sekvenser mot å få en sentral plass i teksten, både gjennom omfang og gjennom plassering. Når leseren skal skape koherens i teksten, er det da naturlig å inferere en uforholdsmessig sterk sammenheng mellom makrosekvensene. I tillegg er det ofte ikke så lett å identifisere de ulike makrosekvensene og skille dem fra hverandre ved første gjennomlesning, i og med at de prototypisk er oppstykket, kastet om på og flettet i hverandre. Oppsplittingen gjør som vi skal se, at leseren lett kan orientere seg om makroproposisjonene. Men samtidig blir det vanskeligere å skille sekvensene fra hverandre, og det blir større fare for å konstruere meningssammenhenger det strengt tatt ikke er belegg for i teksten.

10.3 Aktørhierarki

På samme måte får VG-stemmen typisk forrang i teksten. VG troner øverst i aktørhierarkiet. I den prototypiske førstesidesak i VG er det VG som av seg selv vet en masse ting, som ulike stemmer så kommer inn og *bekrefter*. Særlig er det representanter for makthaverne som får rollen med å innrømme at VG har rett. Saksopplysninger i teksten kan også framsettes av aktører som nærmer seg den lille mann i status, og som sammen med VG bretter ut de problematiske forhold. Teksten har på den måten gjerne en hovedperson som fungerer som VGs samarbeidspartner. Denne hovedpersonen bør være den lille mann, men i de tilfeller der den lille mann blir for liten eller for stor til å kunne matche VGs lesergruppe, kan han

forstørres eller forminskes på høvelig måte (jf. mannen fra underverdenen som blir et viktig vitne [tekst 2], og NRK-kjendisen som blir en følelsestyngt privatperson [tekst 5]).

10.4 Konservatisme

Med en kommunikasjonsstrategi der alle som kan lese, er potensielle VG-lesere (jf. Hoff, pers. medd.), sier det seg selv at stilen ikke må være særlig tung eller vanskelig. Det blir viktig å passe på at man ikke skremmer bort leserne, og å finne en slags minste felles faktor som flest mulig lag av befolkningen kan godta.

Det er av denne grunn VGs språknorm er relativt konservativ og med visse forbehold bygger på *Norsk ordbok med tusen illustrasjoner* av Tor Guttu (1999). Finnes det to likestilte ordformer, skal journalistene i regelen velge den mest konservative. Avisa bruker for eksempel enkelte foreldete ordformer som 'hverken', 'syv', 'tredve' mfl. (Flaten 2000). Ifølge korrekturavdelingen (pers. medd.) er dette blant annet et middel til å beholde de eldste leserne. Vinde (2000:116) bekrefter denne tendensen, og siterer John R. Rydne (1997:27):

For øvrig tas nyord og enkeltord sjelden opp til diskusjon i avisens språkråd. For eksempel har VG i noen tilfeller valgt å avvike fra normen når denne, etter avisens mening, klart avviker fra vanlig språkoppfatning blant folk flest. Sjefredaktør Bernt Olufsen har slått fast at det er for VG naturlig å være tilbakeholden, lett konserverende mht. språket. VG skal ikke gå i bresjen for forandringer.

VGs journalister er ifølge Flaten (2000:21f) mer fornøyd med stilen i sin egen avis enn hva Aftenpostens journalister er:

VG-responentene skryter av at språket hos dem er mer oppfinnsomt, mer humoristisk og mer poengtert og fartsfylt enn i andre aviser. Ingen av Aftenpost-journalistene roser eget språk på dette spørsmålet. Det er imidlertid ingen enighet blant VG-journalistene om språket er bedre i VG enn i andre aviser. Noen mener det er bedre, andre mener det er verre. Dette

kommer vel stort sett an på hvilke kriterier man har for godt språk.

Ut fra Flatens observasjoner kan det altså se ut til at VGs *tekstnorm* er populær blant journalistene, mens *språknormen* er mer debattert.

10.5 Minimalisme og lettfattelighet

Om komposisjonen i VG-tekstene kan være svært kompleks, er stilen alltid enkel. Parataktisk, konkret, muntlig og rett på sak er gode stikkord. Lengre resonnementer har ingen plass, og kohesjonen foregår heller med komponentrelasjoner enn med organiske relasjoner, det vi si at det er relativt få eksplisitte konnektiver (Hasan 1998:154). Mange VG-lesere vil nok fortsatt kjenne igjen avisa i disse rådene fra en kursserie for VG i 1982:

Skriv direkte, presist og kjapt. Kutt ut alle overflødige ord. Kutt – om mulig – den passive formen og erstatt den med en aktiv. Dagligtaleformer frisker opp. Kortere ord er bedre enn lange. Færrest mulig fremmedord. Sitater fra kilden så langt opp i historien som mulig. Kortest mulige avsnitt. (sitert fra Eide 1995:363)

Dette betyr at alt som har funnet veien gjennom det stilistiske nåløyet og kommet på trykk, er der med en hensikt. Alt overflødig skal jo være kuttet. Derfor er det viktig å merke seg for eksempel om en kilde uttaler seg 'til VG' eller ikke, eller om politiet tar affære 'umiddelbart' eller ikke. Slike småord er med og trekker teksten mot VG-diskursen.

VGs stilistikk konstruerer en modelleser som foretrekker lettfattelige, enkeltstående fragmenter framfor sammenheng og tekstflyt. Det blir lett å søke etter opplysninger på en effektiv måte, men vanskeligere å sette dem i sammenheng.

10.6 Aktiv modellsender

De fleste VG-tekster kan ikke sies å være skrevet med noen særegen penn. Det er neppe enkelt å identifisere hvilke artikler som er skrevet av samme journalist. Det er avisa VG som snakker til lese-

ren, ikke VGs journalist. Dette henger naturligvis blant annet sammen med produksjonsprosessen (jf. kap. 5).

Flaten (2000) viser at VG-journalistene i undersøkelsen hennes i større grad enn aftenpostjournalistene savnet muligheten til å sette personlig preg på tekstene sine. Dette samsvarer med mitt eget inntrykk fra den perioden jeg var i avisa, der flere journalister gav uttrykk for at VG var en ren tekstfabrikk der journalistene bare stod ved samlebandet og tilførte de påkrevde elementene. Et populært bilde var dette: Be mannen i gata nevne fem dagbladjournalister, og han lirer av seg en rekke navn som er kjent som gode penner. Men be ham nevne én eneste VG-journalist, og han blir stående i villrede.

Flaten (ibid.:38) skriver at

i vanlige artikler for samfunnsavdelingen ble forsøk på personlig stil kuttet bort på desken. De fleste VG-responentene følte at det var nytteløst å prøve, for den samme upersonlige "VG-stilen" kom på trykk uansett.

Resultatet blir en upersonlig stil på author-plan, men en sterkt personlig stil på animator-plan (Goffman 1981). VG-stilen er typisk for VG, men ikke representativ for den enkelte skrivende journalist. Det er den fiktive modellsenderen VG som er i aksjon.

10.7 Streben etter sannhet

VGs redaksjonelle veileder skriver i sin sjangerfasit: "Et grunnkrav til all journalistikk er at den er sann. Den skal være korrekt til minste detalj. Den bør ha beskrivende og fortellende kvaliteter" (Hoff 1998b).

Mange VG-tekster er spekket med detaljer. I vår artikkel om drapstrusselen mot kongen (kap. 11) får vi vite at trussellappen ble overlevert på minuttet klokken 09.35, at gardisten som mottok beskjeden, stod på post 1, og at denne tilsvarer vakthuset på Slottets østre hjørne. Det blir også presisert hvor mange bilpatruljer politiet sendte ut, og fra hvilke politistasjoner. Slike opplysninger er strengt tatt irrelevante for å få fram poenget i saken, men de tjener to andre

viktige hensikter. For det første gir dette historien flere detaljer, som igjen gjør det lettere for leseren å leve seg inn i situasjonen. For det andre – og kanskje viktigere – er slike opplysninger med på å gi et bilde av sannhet. Roland Barthes (1986) kalte dette for realismeeffekten. VG er kjent for å gjengi fakta korrekt, og de ansatte er stolte av det (Wærstad 1993). I løpet av min korte tid i VG fikk jeg også høre fra både journalister og sjefer at det er et åpenlyst ideal at det som står på trykk, alltid skal være korrekt. Journalistene var for eksempel stolte av at Dagbladet oftere ble felt av Pressens faglige utvalg enn VG gjorde, og hevdet dette for en stor del skyldtes VGs grundige kildekritikk. Dette poenget illustreres godt av denne VG-journalistens utsagn i Wærstad (1993:91):

”Det som overrasket meg da jeg begynte i Dagbladet, og som er ennå [sic] tydligere [sic] her [i VG], er at det her går mye mer etter læreboka når det gjelder kildekritikk, kravet til å ha flere kilder og kravet til dokumentasjon. Alt dette er mye, mye strengere her enn det var i de mindre avisene jeg jobbet i før. Det er et paradoks fordi jeg tror at mange oppfatter det tvert imot; at jo nærmere du kommer VG jo mer skjødesløse er de som jobber i avisa i omgangen med fakta, mens min oppfatning altså er den helt motsatte.”

Journalistens paradoks skyldes at form og innhold i en tekst ikke kan atskilles fullstendig. Et faktum er ikke et faktum uavhengig av hvordan det realiseres tekstlig. Men i VG er det slik at så lenge de rene fakta er så detaljerte og korrekte som mulig, kan være legitimt å bruke ulike retoriske virkemidler for å skape en god sak. Når det gjelder drapstrusselteksten, sitter leseren igjen med forestillingen om at journalisten har gjort en grundig jobb; han har funnet ut presis når og hvor det skjedde, og det er til og med et bilde av det aktuelle vakthuset – med presisering av at det er en annen gardist vi ser på bildet. Slik skapes objektivitet og sannhet, og leseren blir kanskje mindre oppmerksom på vinklingen. Sagt med andre ord: I VG er det viktigere å bekrefte om pølsa på Gardermoen koster kr 22,50 eller kr 23,-, enn å vurdere om dette virkelig er et 'PØLSE-SJOKK'. En rekke påstander som er sanne hver for seg, kan skape ulik mening avhengig av hvordan de formuleres og settes sammen til en tekst.

10.8 Inn i teksten

Det er på tide å gå til de aktuelle tekstene og konkretisere disse generelle utgangspunktene. Tekstene fra den aktuelle uka har alle den egenskapen at de ikke er opplagte førstesidesaker. Det vil si at ingen av dem kan vise til en stor og viktig begivenhet fra den siste døgnet som folket trenger å få vite om. Det har rett og slett ikke skjedd noe spesielt. Slik er nok situasjonen ganske ofte for norske aviser, men avisa må jo ut likevel. Hva gjør man da i redaksjonen?

Jeg vil innlede analysen av hver enkelt tekst med å gjengi en faksimile av førstesiden og det tilhørende oppslaget inne i avisa. Deretter følger en tabell hvor teksten deles inn i segmenter. Tabellen viser også hvilken aktør som får sin stemme representert til enhver tid, og har et eget felt for korte kommentarer. Paratekster holdes utenfor segmenteringen og listes opp for seg. Så følger selve tekstanalysen. De to store figurene av henholdsvis forløpsstrukturen og aktørhierarkiet i teksten har jeg av praktiske årsaker plassert bakerst i hvert kapittel.

NYTTÅRSDRAM AVSLØRT - FANGER AMOK ● SIDE 6 og 7

8 drept på nyttårsfest:

DØDS-PANIKK

● SIDE 14 og 15

Kafegjæsten behandles for royk- og brannskader.

Foto: AP

Finansministeren opprørt etter VGs stikkprøver:

STORE SPRIK

på bensinprisene

● SIDE 18 og 19

Foto: SCANPIX

VG

Nr. 1
Tisdag
2. januar
2001
Uke 1
Kr. 9,00

NORGES STØRSTE AVIS WWW.VG.NO

Ole Gunnar Solskjær jubler sammen med Dwight Yorke

SCORET IGJEN!

● SIDE 26 og 27

Foto: HELLTERS

Politijakt på mystisk mann:

Kongen DRAPS-TRUET

Foto: SCANPIX

● SIDE 9

Faksimile 11.1. VG 2.1.2001.

Slottet mottok TRUSSELBREV

Av ALEXANDER ØYSTÅ og ANNE ELISABETH NÆSS (foto)

Helt uanfektet leverte den middelaldrende mannen en lapp til gardisten utenfor Slottet. På lappen var det en drapstrussel mot Kongen.

Trusselen, som blir beskrevet som «usammenhengende», ble overlevert klokken 09.35 på nyttårsaften, men Politiets overvåkings tjeneste (POT) fikk ikke vite om forholdet før i går kveld. Et av politiets verste scenarier er at en utliregnet person setter seg fore å skade eller drepe Kongen. Utliregnetheten gjør denne typen gjerningsmenn meget

TRUET: Kong Harald. Foto: THOMAS ANDREASSEN

uforutsigbare og dermed vanskelig å vurdere.

På den annen side kan lappen ikke gjerne komme fra en forvirret, men ufarlig person.

Nå er imidlertid overvåkingspolitiets trusselvurdering blitt forsinket med nesten to døgn, på grunn av det kilder omtaler som «kommunikasjonssvikt».

Også måten trusselen ble overbrakt på tyder på at avsenderen kan være utliregnet. Gardisten på vakt på post 1, ved vaktuset på Slottets østre hjørne, har forklart til politiet at en «middelaldrende mann» ga ham en lapp. Gardisten overleverte lappen til

nærmeste overordnede, som straks kontaktet politiet.

Daghavende offiser ved H.M. Kongens Garde, løytnant Christian Bull, bekrefter overfor VG at budskapet på lappen og omstendighetene rundt overleveringen gjorde det nødvendig å koble inn politiet.

Saken er i sin helhet overtatt av Oslo politidistrikt, sier Bull.

Operasjonsleder ved Oslo politidistrikt beordret umiddelbart to bilpatrulljer fra politistasjonene Majorstua og Sentrum til å lete etter mannen.

Jakten ga ikke noe resultat. Mannen hadde nordisk utseende, 40-50 år, kledd i helt alminnelige klær. Han hadde ingen særtrekk eller spesielle kjennetegn, sier jourhavende jurist ved Oslo politidistrikt, politiadjutant Curt H. Lier.

Lier bekrefter at innholdet på lappen var av en slik karakter at det kunne være grunn til å tro at mannen ikke var fullt ut tilregnelig.

Lappen var stilet til Hans Majestet, og det var klart at det dreide seg om en drapstrussel, sier han.

Ikke varslet

Overvåkingspolitiet, som all-

tid skal kobles inn for å vurdere denne typen trusler, fikk ikke vite om saken før VG kontaktet overvåkingsentralen i går kveld.

«Vi er ikke kjent med denne saken, men skal nå, på bakgrunn av VGs opplysninger, skaffe oss den nødvendige kunnskap fra Oslo politidistrikt, sier politispektor Tor Hallingstad ved overvåkingspolitiet.

Saken etterforskes på vanlig måte ved at den kongelige eskorte overtar ansvaret for saken, sier Lier til VG.

Det er den kongelige eskorte ved Oslo politidistrikt som er ansvarlig for kongefamiliens sikkerhet. Tjenestemennene har som prinsipp at de aldri uttaler seg om konkrete saker til pressen.

Hoffsjef Lars Petter Forberg opplyser til VG at han ikke er kjent med truslene mot kong Harald. Han vet heller ikke om kongefamilien er blitt informert.

Kongefamilien har tilbrakt jule- og nyttårsheigen på Kongseteren, og reiser hjem til Skaugum denne uken.

DRAPSTRUSLER: Her, til H.M. Kongens Gardes post 1 ved Slottets østre hjørne, leverte den middelaldrende mannen drapstrusselen mot kong Harald. Gardisten på bildet har ikke noe med saken å gjøre.

Mener Kongen tar feil om Internett

Av THOMAS HOLST-HANSEN

I sin nyttårsstale uttrykte kong Harald skepsis til Internett som sosial arena. Forfatter May Grethe Lerum tror ikke Kongen vet helt hva han snakker om.

Kong Harald tok opp Internett i sin tale nyttårsaften. Han sa at Internett er en fantastisk nyvinning, men at «det sosiale aspekt må sies å være begrenset». Kongen savner melkerampen, nærbutikk og eventyrbøkens fantasiverden.

Kongen tilhører en generasjon som dette er veldig nytt for. Det hadde vært mer interessant å høre hva Kronprinsen mener om dette, sier Lerum. Selv fant hun mannen sin på Internett, og mener nettet er et utmerket sted å møte folk.

Jusprofessor Jon Bing har jobbet med informasjon i over 30 år. Han mener Kongen er inne på noe. Kongens observasjoner er riktige. Internett har ikke gjort oss asosiale. Både sosiale på en annen måte, sier Bing.

E-post: alexander.oysta@vg.no

Faksimile 11.2. VG 2.1.2001.

Tabell 11.1. Segmentering av tekst 1 relatert til stemmer i teksten.

Tekst	Stemme	Kommentar
<p>1. Helt uanfektet leverte den middelaldrende mannen en lapp til gardisten utenfor Slottet.</p> <p>2. På lappen var det en drapstrussel mot Kongen.</p> <p>3. Trusselen, [...] ble overlevert klokken 09.35 på nyttårsaften,</p>	VG	VG gir et sammendrag av narrativen og signaliserer makroproposisjonen i den
<p>4. som blir beskrevet som "usammenhengende",</p>	ukjent stemme gjennom VG, direkte	VG refererer en ukjent stemme og antyder med det makrosekvens 2
<p>5. men Politiets overvåkingstjeneste (POT) fikk ikke vite om forholdet før i går kveld.</p> <p>6. Et av politiets verste scenarier er</p> <p>7. at en utilregnelig person setter seg fore å skade eller drepe Kongen.</p> <p>8. Utilregneligheten gjør denne typen gjerningsmenn meget uforutsigbare og dermed vanskelig [sic] å vurdere.</p> <p>9. På den annen side kan lappen like gjerne komme fra en forvirret, men ufarlig person.</p> <p>10. Nå er imidlertid overvåkingspolitiets trusselvurdering blitt forsinket med nesten to døgn,</p>	VG	VG innfører makrosekvens 3 og følger opp makrosekvens 2. Avisen drøfter utilregnelighet gjennom sin egen stemme
<p>11. på grunn av det kilder omtaler som "kommunikasjonssvikt".</p>	ukjent stemme gjennom VG, direkte	VG antyder en skandale gjennom en ukjent stemme

<p>12. Også måten trusselen ble overbrakt på tyder på</p> <p>13. at avsenderen kan være utilregnelig:</p>	VG	VG fortsetter makrosekvens 2
<p>14. Gardisten på vakt på post 1, ved vakthuset på Slottets østre hjørne, har forklart til politiet</p> <p>15. at en ”middelaldrende mann” ga ham en lapp.</p>	gardisten, indirekte og direkte	VG følger opp makrosekvens 1 og refererer gardistens samtale med politiet. Vi vet ikke om det er gardisten eller politiet VG har snakket med, men forutsetter at det er politiet
<p>16. Gardisten overleverte lappen til nærmeste overordnede,</p> <p>17. som straks kontaktet politiet.</p>	VG	VG legger fram førstegangsinfo som avisa har fått fra andre, trolig Bull
<p>18. Daghavende offiser ved H.M. Kongens Garde, løytnant Christian Bull, bekrefter overfor VG</p> <p>19. at budskapet på lappen og omstendighetene rundt overleveringen gjorde det nødvendig å koble inn politiet.</p>	Bull, indirekte	Bull bekrefter VGs påstander og posisjonerer seg dermed under VG. VG er eksplisitt til stede i samtalen
<p>20. – Saken er i sin helhet overtatt av Oslo politidistrikt,</p> <p>21. sier Bull.</p>	Bull, direkte	Bull redegjør for status i saken
<p>22. Operasjonsleder ved Oslo politidistrikt beordret umiddelbart to bilpatruljer fra politistasjonene Majorstua og Sentrum til å lete etter mannen.</p> <p>23. Jakten ga ikke noe resultat.</p>	VG	VG dramatiserer fortellingen

<p>24. – Mannen hadde nordisk utseende, 40–50 år, kledd i helt alminnelige klær. [sic]</p> <p>25. Han hadde ingen særtrekk eller spesielle kjennetegn,</p> <p>26. sier jourhavende jurist ved Oslo politidistrikt, politiadjutant Curt H. Lier.</p>	<p>Lier, direkte</p>	<p>Lier gir et signalement av gjerningsmannen</p>
<p>27. Lier bekrefter at innholdet på lappen var av en slik karakter</p> <p>28. at mannen ikke var fullt ut tilregnelig.</p>	<p>Lier, indirekte</p>	<p>Lier bekrefter VGs påstander og posisjonerer seg dermed under VG</p>
<p>29. – Lappen var stilet til Hans Majestet,</p> <p>30. og det var klart</p> <p>31. at det dreide seg om en drapstrussel,</p> <p>32. sier han.</p>	<p>Lier, direkte</p>	<p>Lier gir en triviell opplysning som i konteksten får funksjon av å være et argument for utilregnelighet</p>
<p>33. Overvåkingspolitiet, [...] fikk ikke vite om saken</p> <p>34. som alltid skal kobles inn for å vurdere denne typen trusler,</p> <p>35. før VG kontaktet overvåkingsentralen i går kveld.</p>	<p>VG</p>	<p>VG posisjonerer seg over POT. VG er eksplisitt til stede som aktør</p>
<p>36. – Vi er ikke kjent med denne saken,</p> <p>37. men skal nå, på bakgrunn av VGs opplysninger, skaffe oss den nødvendige kunnskap fra Oslo politidistrikt,</p> <p>38. sier politiinspektør Tor Hallingstad ved overvåkingspolitiet.</p>	<p>Hallingstad, direkte</p>	<p>Hallingstad posisjonerer seg under VG. VG er eksplisitt til stede i samtalen</p>

<p>39. – Saken etterforskes på vanlig måte</p> <p>40. ved at den kongelige eskorte overtar ansvaret for saken,</p> <p>41. sier Lier til VG.</p>	Lier, direkte	Lier motsier indirekte VGs påstand om at POT skulle vært koplet inn. VG er eksplisitt til stede i samtalen
<p>42. Det er den kongelige eskorte ved Oslo politidistrikt</p> <p>43. som er ansvarlig for kongefamiliens sikkerhet.</p> <p>44. Tjenestemennene har som prinsipp</p> <p>45. at de aldri uttaler seg om konkrete saker til pressen.</p>	VG	VG forklarer Liers utsagn og forsvarer at den kongelige eskorte ikke bidrar med en stemme i teksten
<p>46. Hoffsjef Lars Petter Forberg opplyser til VG</p> <p>47. at han ikke er kjent med truslene mot kong Harald.</p> <p>48. Han vet heller ikke</p> <p>49. om kongefamilien er blitt informert.</p>	Forberg, indirekte	Forberg motsier VG og framstår dermed som uvitende. VG er eksplisitt til stede i samtalen
<p>50. Kongefamilien har tilbrakt jule- og nyttårshelgen på Kongsseteren,</p> <p>51. og reiser hjem til Skaugum denne uken.</p>	VG	Trivialopplysning som fungerer som et coda

Paratekster

OVERSKRIFT: Slottet mottok TRUSSEL-BREV

BYLINE: Av ALEXENDER ØYSTÅ og ANNE ELISABETH NÆSS (foto)

BILDETEKST 1: DRAPSTRUSLER: Her, til H.M. Kongens Gardes post 1 ved Slottets østre hjørne, leverte den middelaldrende mannen drapstrusselen mot kong Harald. Gardisten på bildet har ikke noe med saken å gjøre.

BILDETEKST 2: TRUET: Kong Harald. Foto: THOMAS ANDREASSEN

MELLOMTITTEL: Ikke varslet

E-POSTADRESSE: E-post: alexander.oysta@vg.no

11 Tekst 1: Slottet mottok TRUSSEL-BREV

11.1 Plassering og journalistisk sjanger

Vår første tekst ser umiddelbart ut som en klassisk nyhetssak, men strengt tatt er den ikke det. Saken er for gammel, faktisk tre dager gammel idet VG er på gata. Likevel er det åpenbart en god VG-sak. Den scorer høyt på fire viktige parametere: dramatikk, forsvar av den lille mann overfor makthaverne, VG som problemløser og eksklusivitet for avisa (jf. Wærstad 1993). Vi skal se hvordan VG får det til.

Artikkelen handler om en to dager gammel hendelse som utspant seg ved Slottet i Oslo. En mann leverte da en lapp til en vakt-havende gardist, og lappen viste seg å være en drapstrussel rettet mot kong Harald. Politiet forsøkte å finne mannen, men lyktes ikke. VG antyder at Politiets overvåkingstjeneste skulle vært koplet inn, og at mannen kan være sinnsforvirret.

Teksten står på side 9 i avisa. Den er ikke plassert i noen av de kategoriene som har en egen global paratekst ("Sport", "Rampelys" osv.), og kan altså regnes til det typiske nyhetsmaterialet. Det antyder at vi kan klassifisere den innunder den journalistiske sjangeren nyhetsartikkel ("Utreder, belyser og forklarer en dagsaktuell hendelse"; Hoff 1998a), eventuelt nyhetsreportasje ("uavhengig observatør, aktuelle fakta, sammensatt struktur, informerende holdning"; Institutt for journalistikk 1998).

Avisa har valgt å disponere stoffet etter omvendt pyramideprinsippet, dvs. at det viktigste blir fortalt først, med utfyllende og stadig mindre viktige opplysninger etter hvert (jf. bl.a. Fairclough 2001:115). Dette er vanlig i nyhetsartikler/-reportasjer, selv om IJs kursmateriell (1998) ganske riktig presiserer at strukturen kan være sammensatt av flere forskjellige mønstre.

Dette er etter all sannsynlighet en uproblematisk journalistisk sjanger for medlemmene i VGs diskursfellesskap (jf. kap. 19.2.2). En kompetent leser vet for eksempel at hun et visst stykke ut i teksten kan slutte å lese når som helst uten å risikere å gå glipp av noen viktige opplysninger. Hun regner med at historien er poengtert, og

at vinklingen blir tydelig signalisert gjennom paratekster, bilder og layout. Videre er hun oppmerksom på at historien gjerne fortelles ukronologisk, med avstikkere og repetisjoner underveis. Likeledes tar leseren for gitt at teksten er intendert koherent. Hun forventer at det er mulig å konstruere en holdbar og enhetlig sammenheng mellom de ulike opplysningene, og vil nødvendigvis lese teksten med det for øye.

11.2 Komposisjon

Det finnes tre makrosekvenser i teksten, nemlig en narrativ, en eksplikativ og en argumentativ. Den narrative makrosekvensen utgjør kjernen i saken, mens de to andre har som oppgave å styre teksten inn i VG-diskursen.

11.2.1 Makrosekvens 1: narrativ

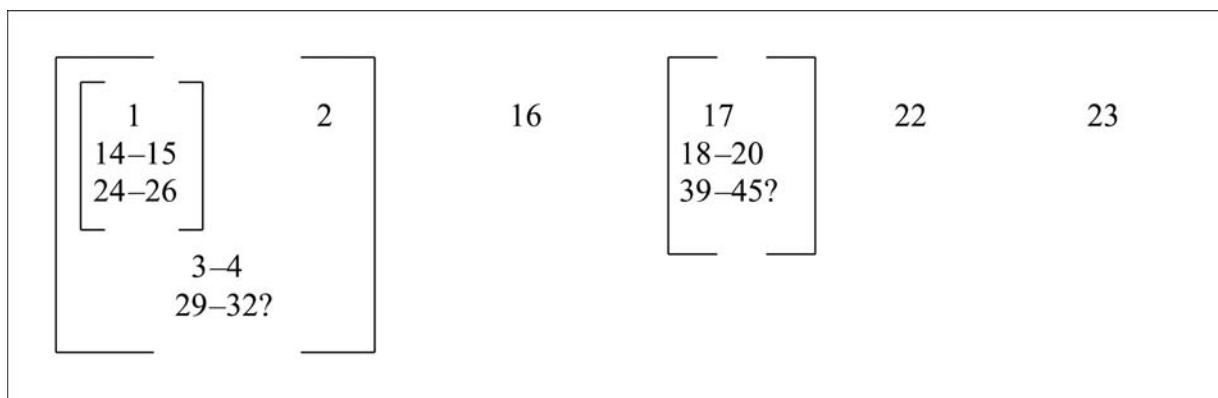
La oss sile ut de segmentene som har med selve hendelsen å gjøre, og sette dem sammen kronologisk:

(1) Helt uanfektet leverte den middelaldrende mannen en lapp til gardisten utenfor Slottet. (2) På lappen var det en drapstrussel mot Kongen. (14) Gardisten på vakt på post 1, ved vakthuset på Slottets østre hjørne, har forklart til politiet (15) at en ”middelaldrende mann” ga ham en lapp. (16) Gardisten overleverte lappen til nærmeste overordnede, (17) som straks kontaktet politiet. (22) Operasjonsleder ved Oslo politidistrikt beordret umiddelbart to bilpatruljer fra politistasjonene Majorstua og Sentrum til å lete etter mannen. (23) Jakten ga ikke noe resultat.

Dette ser ut til å være en egen sekvens. Her fortelles historien om hva som faktisk skjedde. Kutter vi ut segment 14–15, som er en gjentakelse, sitter vi igjen med en kort og velformulert historie, så det er utvilsomt en narrativ sekvens. Makroproposisjonen kan vi formulere som – nettopp – ’Slottet mottok drapstrussel’.

Men det er flere segmenter som tilhører historien om den mystiske lappen. Fortellingen understøttes av en rekke kilder, som riktignok ikke forteller så mye nytt. Noen utfyllende, ikke-narrative

opplysninger er det også. Vi tegner denne forløpsstrukturen (jf. kap. 7.3.1):

Figur 11.1. Forløpsstruktur i den narrative makrosekvensen.

Figuren skal forstås slik at segment 14–15 og 24–26 utdyper innholdet i segment 1. Segment 3–4 utdyper både segment 1 og 2. Det samme er øyensynlig tilfelle med segment 29–32. Imidlertid har jeg satt et spørsmålsteget ved denne segmentgruppa, for vi skal se at den like gjerne kan oppfattes som å tilhøre en annen makrosekvens. Til segment 17 hører segment 18–20 og muligens også 39–45. Denne siste segmentgruppa kan imidlertid også tilskrives en annen makrosekvens, som vi skal se om litt.

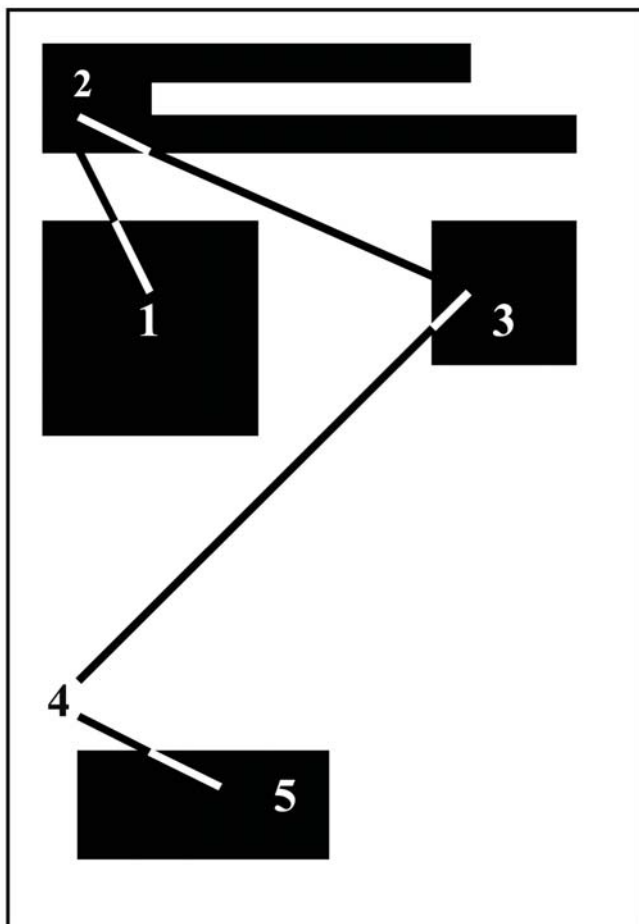
Den narrative sekvensen er skrevet i en dramatisk og fartsfylt stil, ikke ulik den vi kjenner fra action-fiksjonsprosa. Formuleringer som disse er med på å lage fart i historien:

(1) *Helt uanfektet* leverte den middelaldrende mannen en lapp til gardisten utenfor Slottet. [...] (22) Operasjonsleder ved Oslo politidistrikt *beordret umiddelbart* to bilpatruljer fra politistasjonene Majorstua og Sentrum til å lete etter mannen. (23) *Jakten* ga ikke noe resultat. (kursivert her)

Ingressen er som å lese en romanåpning in medias res. Både bruken av bestemt form og adverbialet "helt uanfektet" er med på å skape dramatik. Vi kan spørre oss hvor viktig det er å fortelle at mannen var helt uanfektet – faktum er vel at et hvilket som helst annet adverbial her ville fungert like bra, om ikke bedre: 'Tydelig nervøs leverte den middelaldrende mannen en lapp til gardisten utenfor slottet', 'Med et hånlig flir leverte den middelaldrende mannen en

lapp til gardisten utenfor slottet' osv. Det viktige her er *at* man beskriver detaljer, ikke *hvilke* detaljer man beskriver. Mye av den samme effekten har alle de pedantiske faktaopplysningene om klokkeslett, antallet politibiler, gardistens plassering osv. (jf. kap. 10.7). Vi kan for øvrig merke oss at de narrative elementene i teksten har aktiv form; det er en tydelig agens og klart definerte aktører. Dette understøtter det dramatiske aspektet. Bruken av ordet "jakt" skyter også inn spenning og fart i fortellingen, sammenlignet med potensielle alternativer som 'søket' eller 'letingen'.

Også paratekstene er overveiende konsentrert om det dramatiske og truende. Bildeteksten til hovedbildet innledes med stikkordet "DRAPSTRUSLER", altså i flertall. Dette kan være en trykkfeil, men er like fullt med på å forsterke inntrykket av dramatik. Resepsjonsundersøkelser (jf. Gynnild 1990) viser at blikket normalt følger en nesten Z-formet linje når vi leser avissider (figur 11.2). Øyet vil her i de første par sekundene se 1) "Slottet ...", 2) gardistbilde, 3) "DRAPSTRUSLER", 4) kongebilde og 5) "Ikke varslet". Bildet av gardisten – med bildetekst – er altså blant det første vi merker oss på siden. Dessuten blir bildetekster nesten alltid lest, og de leses tidlig (Vislie 1995). Leseren kan altså komme til å tro at det dreier seg om flere, kanskje systematiske, overleveringer av drapstrusler til gardister. Likeså ledsages det ellers nøytrale portrettbildet av en smilende konge med stikkordet "TRUET". Begge bildene er typiske illustrasjonsfotografier og viser ingenting av den aktuelle situasjonen, men får klart fram at gardisten – den lille mann – er hovedperson i saken, og at kongen er involvert som biperson.

Figur 11.2. Leserytme på en standard avisside (Gynnild 1990:143). Figuren passer perfekt med VG-teksten.

Når selve hendelsen blir dramatisert mest mulig, slik det her er gjort ved å velge en detaljert, fiksjonsnær stil i narrasjonen, trekkes det truende ved hendelsen lenger fram. Og dermed blir det også noe som angår folk: Det går en (sinnsforvirret, skal vi om litt få vite) mann løs i Oslos gater og framsetter drapstrusler, og han ser ut som deg og meg! En av oss er den skyldige, som i en klassisk detektivroman. At det er lagt så stort fokus på *gardisten* i denne historien, gjør det dessuten lettere for leseren å identifisere seg med den. Kongen har vi en viss avstand til, men når en tilfeldig vernepliktig blir utsatt for nærkontakt med en sinnsforvirret drapsmann, når man leserne på hjemmebane.

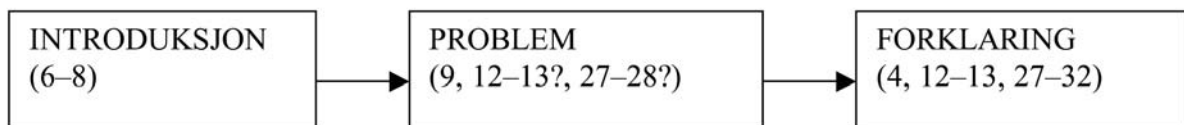
11.2.2 Makrosekvens 2: eksplikativ

Den første makrosekvensen handler altså om saksforløpet, historien. Men teksten har flere aspekter. Avisa nøyer seg ikke med å referere hva som har hendt, og belegge informasjonen med kildeutsagn. En sekvens som tilsynelatende forklarer at attentatmannen må være

sinnsforvirret og utilregnelig, får også en framtrødende plass. Også denne makrosekvensen er spredt utover teksten, men makroproposisjonene kan parafraseres slik:

- (1) Introduksjon: Politiet frykter generelt sinnsforvirrede og utilregnelige drapsmenn
- (2) Problem: Denne mannen er sinnsforvirret og utilregnelig
- (3) Forklaring: Han overleverte en lapp med en usammenhengende drapstrussel på en uvanlig måte

Noen kommentar, det fjerde potensielle leddet i en eksplikativ sekvens, er ikke uttalt, men vi kan tenke oss en underforstått kommentar av typen 'politiet frykter altså denne mannen'. Makroproposisjonen i de uttalte komponentene må bli 'denne mannen er sinnsforvirret', men på grunn av introduksjonen kan vi også lese inn en implisitt makroproposisjon som nettopp sier at 'politiet frykter denne mannen'.

Figur 11.3 Struktur i den eksplikative makrosekvensen.

Vi skal se at problemkomponenten ('Denne mannen er sinnsforvirret') ikke uttrykkes eksplisitt som noen egen makroproposisjon. Den kan bare presupponeres ut fra begrunnelsene i forklaringskomponenten. Det eneste som står eksplisitt, er at personen ikke nødvendigvis er utilregnelig – i betydningen farlig – selv om han skulle vise seg å være sinnsforvirret. Likevel sitter leseren igjen med et inntrykk av at sinnsforvirringen og utilregneligheten er forklart. Nettopp her ligger det mest interessante ved denne makrosekvensen.

Resonnementet introduseres med påstanden "Et av politiets verste scenarier er at en utilregnelig person setter seg for å skade eller drepe Kongen" (6-7). Dette begrunnes med at "Utilregneligheten gjør denne typen gjerningsmenn meget uforutsigbare og der-

med vanskelig å vurdere” (8). Til sammen utgjør dette introduksjonskomponenten i makrosekvensen.

Problemkomponenten er det vanskeligere å knytte til spesifikke segmenter. Teksten begynner nemlig å forklare hvorfor mannen er utilregnelig, uten å ha påstått at han er det. To grunner til at mannen skal regnes for sinnsforvirret, blir presentert: ”Også måten trusselen ble overbrakt på tyder på at avsenderen kan være utilregnelig” (12–13) og ”Lier bekrefter at innholdet på lappen var av en slik karakter at mannen ikke var fullt ut tilregnelig” (27–28). Et motargument framsettes i segment 9: ”På den annen side kan lappen like gjerne komme fra en forvirret, men ufarlig person.”

Påstanden om at teksten (vi får anta at det var en skriftlig tekst) på lappen indikerer utilregnelighet, får tilsynelatende støtte av to andre påstander: ”som blir beskrevet som usammenhengende” (4) og ”– Lappen var stilet til Hans Majestet, og det var klart at det dreide seg om en drapstrussel, sier han” (29–32). At teksten var usammenhengende, kan forstås som et argument for at den signaliserte utilregnelighet, men det kan også fungere som en utdyping av narrativens segment 1–2 (se kap. 11.2.1). Segment 29–32 kan også tilskrives narrativen, idet denne mikrosekvensen faktisk bare bekrefter narrativens segment 2. Men på grunn av plasseringen i teksten er det nærliggende å lese uttalelsen som en presisering av segment 27–28: VG påstår at politiadjutanten bekrefter utilregnelighet, og kopler dette til et utsagn som egentlig bare er en bekreftelse av de faktiske forhold. Slik veksling mellom makrosekvenser er svært interessant, og vi skal komme tilbake til det om litt.

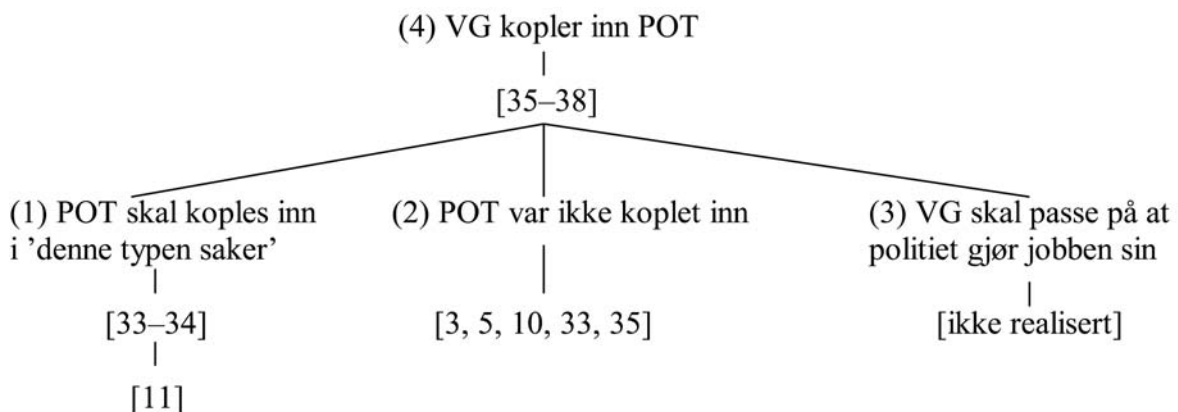
På denne bakgrunn vil vi kunne tilordne presupposisjonene i segment 12–13 og 27–28 om at mannen er utilregnelig, til problemkomponenten, mens disse segmentene ellers hører mest hjemme i forklaringskomponenten. De er derfor oppført med spørsmålstegn i problemkomponenten. Segment 9, derimot, som sier at mannen nok er sinnsforvirret, men ikke nødvendigvis utilregnelig, inneholder ingen begrunnelse for denne påstanden og må derfor leses som en modifisering av den uuttalte påstanden om at han *er* utilregnelig. Således er segment 9, som faktisk motarbeider hovedresonnementet, den eneste eksplisitte proposisjonen i problemkomponenten.

11.2.3 Makrosekvens 3: argumentativ

Den tredje makrosekvensen er argumentativ. Resonnementet her kan omskrives til en slags modus ponens med to uttalte og ett underforstått premiss:

- (1) POT skal koples inn i 'denne typen saker'
- (2) POT var ikke koplet inn
- (3) VG skal passe på at politiet gjør jobben sin (ikke realisert)
- (4) VG kopler inn POT

Denne sekvensens makroproposisjon er nettopp 'VG kopler inn POT' – eller 'VG ordner opp'. At det er en jobb for VG å sørge for at dette skjer, uttrykkes ikke i teksten, men tas for gitt. Dette stemmer godt overens med Wærstads (1993) forståelse av den interne VG-diskursen: VG skal blant annet synliggjøre udugelighet hos makthaverne, og denne normen er så innarbeidet hos medarbeiderne at den tas for gitt. Antakelig er leserne også innforstått med normen og spør seg neppe hvorfor VG blander seg i politiets saker. Resonnementet fungerer derfor på grunnlag av følgende argumentasjon:

Figur 11.4. Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 2.

Segment 35–38 skildrer hvordan VG kopler inn Politiets overvåkingstjeneste:

- (35) før VG kontaktet overvåkingssentralen i går kveld. (36) – Vi er ikke kjent med denne saken, (37) men skal nå, på bakgrunn av VGs opplysninger, skaffe oss den nødvendige kunnskap fra Oslo politidistrikt, (38) sier politiinspektør Tor Hallingstad ved overvåkingspolitiet.

Premiss (1) blir ikke videre begrunnet; det realiseres faktisk gjennom en leddsetning: ”Overvåkingspolitiet, som alltid skal kobles inn for å vurdere denne typen trusler” (33–34). Påstanden understøttes imidlertid av segment 11: ”på grunn av det kilder omtaler som ’kommunikasjonssvikt’.” Hvis kommunikasjonssvikt er grunnen til at POT ikke er informert, impliserer det naturligvis at POT *skulle vært* informert. Dette argumentet blir imidlertid svekket både ved at det ikke utdypes, og ved at det presenteres gjennom en annen stemme. Det skal vi gå videre inn på i polyfoniavsnittet.

Premiss (2) får noe større oppmerksomhet i teksten. ”Trusselen [...] ble overlevert klokken 09.35 på nyttårsaften, men Politiets overvåkingstjeneste (POT) fikk ikke vite om forholdet før i går kveld,” heter det i segment 3 og 5. Segment 10 repeterer at ”Nå er imidlertid politiets trusselvurdering blitt forsinket med nesten to døgn”. Dette poenget kommer så opp for tredje gang i segment 33 og 35, denne gang koplet sammen med konklusjonen (4): ”Overvåkingspolitiet [...] fikk ikke vite om saken før VG kontaktet overvåkingsssentralen i går kveld.”

Å forsvare den lille mann mot makthaverne er som nevnt et klassisk VG-mål. I denne saken er det et dårlig fungerende politivesen VG rydder opp i og sørger for å få på fote igjen. Politiet har på en måte en dobbeltrolle i slike saker. På den ene siden representer det trygghet, og det er derfor viktig for VG å påvise brister i politisystemet som kan gjøre lesernes hverdag utrygg. Men på den andre siden er politiet selv en maktinstans som bør holdes i ørene av mediene, og som lett kan misbruke sin makt ved å innføre altfor kompliserte og tungvinte rutiner (f.eks. treg saksbehandling) eller – enda verre – ved å mangle gode rutiner, som her. I slike tilfeller er det også godt VG-stoff å påpeke dysfunksjoner og maktmisbruk i dette maktapparatet.

VGs rolle som problemløser har jeg drøftet ovenfor. I denne saken er det svært tydelig at avisa ønsker å fokusere på sin egen rolle, og at VG vil understreke at bristen i maktapparatet ikke ville blitt oppdaget og leget hvis det ikke hadde vært for VG. Dette henger sammen med eksklusivitetsparameteren (Wærstad 1993). Det at VG ordner opp, gjør samtidig at historien får en eksklusiv vinkling.

Konkurrentene, for eksempel Dagbladet, kan jo ikke med samme bravur skrive at VG ordnet opp. Kanskje ville dette derfor ikke vært noen sak for Dagbladet engang.

Denne makrosekvensen om POT gir dessuten historien et skinn av å være ute av kontroll og derfor mer dramatisk. Satt på spissen kan vi si at VG skaper et uhyggebilde som vekker oppmerksomhet, som avisa så toner ned igjen ved å sette inn seg selv som redningsmann.

11.2.4 Resterende sekvenser

Det aller meste av teksten kan altså underordnes en av disse tre makroproposisjonene. Imidlertid er det noen få sekvenser til overs, nemlig segment 46–51, som avslutter artikkelen:

(46) Hoffsjef Lars Petter Forberg opplyser til VG (47) at han ikke er kjent med truslene mot kong Harald. (48) Han vet heller ikke (49) om kongefamilien er blitt informert. (50) Kongefamilien har tilbrakt jule- og nyttårshelgen på Kongsseteren, (51) og reiser hjem til Skaugum denne uken.

Vi kan kanskje si at hoffsjefens opplysning er en kommentar til den narrative makrosekvensen, på samme måte som politiets og gardens bekreftelse av saken. Men mens disse underbygger historien, svekker hoffsjefen den. Det er kanskje derfor mer naturlig å regne segment 46–49 til makrosekvens 3, som omhandler dårlig informasjon: Ikke nok med at POT ikke får vite om saken, heller ikke hoffsjefen er blitt informert! Likevel er det ingen språklige trekk som knytter disse segmentene til argumentativen, så jeg velger å holde dette kildeutsagnet utenfor de tre hovedsekvensene. Likeledes vil opplysningen om hvor kongefamilien befinner seg, ikke passe inn i noen av makrosekvensene.

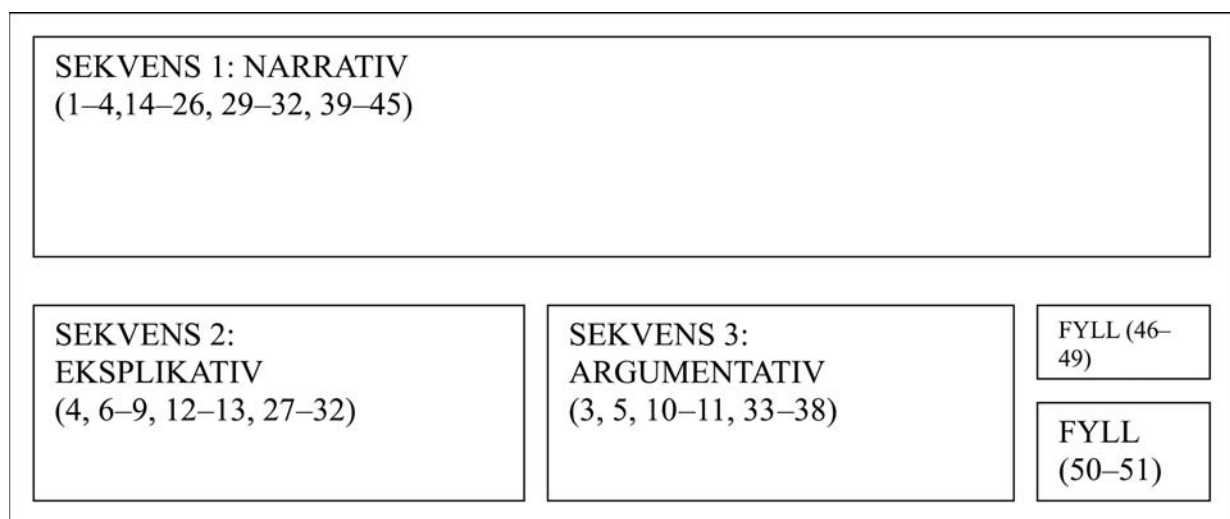
Disse to mikroproposisjonene har dermed karakter av å være fyllstoff, noe som understøttes av at de er plassert helt sist i artikkelen. Mange lesere har hoppet av før de har kommet så langt. Ifølge bl.a. Hoff (1998a) har den omvendte pyramide dessuten den fordel at teksten lett kan kuttes bakfra om den må kortes ned av plasshensyn. Det er dette vi er vitne til her; tekstens siste to avsnitt kan

kuttes ut uten at det påvirker noen av makrosekvensene. Det er for øvrig interessant at de to avsnittene som står forut for disse (39–45), også bare har som funksjon å støtte opp under et allerede etablert punkt i den narrative sekvensen, slik at også de i prinsippet kan strykes.

Denne avslutningen kan også sies å fungere som et slags coda, på samme måte som Labov (1972) beskriver det for fortellinger. Et coda signaliserer at historien er over, og bringer kommunikasjonen tilbake til her-og-nå-stadiet. Bell (1999) har rett når han hevder at skriftlige nyhetstekster ikke har noe coda som fullt ut tilsvarende Labovs forståelse av ordet, men det er ikke urimelig å hevde at den journalistiske nyhetssjangeren kan ha en parallell: Når avisa fyller opp teksten med mer eller mindre perifer informasjon som ikke har noen viktig oppgave i noen av makrosekvensene, er det et signal om at nyheten er formidlet ferdig – ”and that was that” (ibid.:237).

11.2.5 Sekvenssamspill

La oss for oversiktens skyld sette opp en foreløpig modell for hele teksten:

Figur 11.5. Makrosekvenser i tekst 1.

Spørsmålet blir nå hvordan disse sekvensene til sammen skaper en meningshelhet. Leseren forutsetter koherens og vil la sekvensene

smelte sammen til en helhetlig tekst. Hvordan fungerer det samspillet?

11.2.5.1 Oppsplitting

Det mest slående trekket er naturligvis at sekvensene ikke framstår som sekvenser ved første øyekast. Det er ikke slik at VG først gjør seg ferdig med historien om mannen med lappen, deretter forklarer at han er utilregnelig, og til slutt kommenterer svikten i politiarbeidet. I stedet flettes alle de tre sekvensene i hverandre. Dette kan nok i høy grad tilskrives omvendt pyramide-normen: Tekstens makroproposisjoner skal formidles så tidlig som mulig. Allerede på forsiden utkrystalliseres to av makroproposisjonene: ”Politijakt på mystisk mann: Kongen DRAPS-TRUET,” heter det i overskriften. Den tredje, nemlig at VG måtte varsle overvåkingspolitiet, realiseres også gjennom en paratekst, nemlig mellomtittelen ”Ikke varslet”. Allerede før hun har begynt å lese brødteksten, har leseren dermed fått innprentet de viktigste poengene. Vi ser også hvordan ingressen og første avsnitt i brødteksten er konsentrert rundt makroproposisjonene:

(1) Helt uanfektet leverte den middelaldrende mannen en lapp til gardisten utenfor Slottet. (2) På lappen var det en drapstrussel mot Kongen. (3) Trusselen, (4) som blir beskrevet som ”usammenhengende”, ble overlevert klokken 09.35 på nyttårs-aften, (5) men Politiets overvåkingstjeneste (POT) fikk ikke vite om forholdet før i går kveld.

Både historien og POT-problemet innføres, og poenget med utilregneligheten blir signalisert gjennom innskuddet ”som blir beskrevet som usammenhengende” (4).

Det er imidlertid interessant at et viktig aspekt ved makroproposisjon 3 ikke blir løftet fram, nemlig VGs rolle. Den er også utelatt fra mellomtittelen (”Ikke varslet”). At det er VG som har ordnet opp, forblir faktisk en hemmelighet helt fram til segment 35. Der blir det til gjengjeld gjort til et sentralt poeng. Segment 36–38 står i fet skrift, og på den måten får avsnittet tilnærmet paratekstuell

funksjon. Det kompenseres antakelig for at informasjonen kommer såpass langt ute i teksten.

Oppsplittingen gjør altså at leseren lett kan orientere seg om makroproposisjonene. Men samtidig blir det vanskeligere å skille de tre sekvensene fra hverandre, og det blir større fare for å konstruere forhastede meningssammenhenger. Vi skal nå gå gjennom hvilke koplinger mellom de tre makrosekvensene teksten legger opp til.

11.2.5.2 Eksplisitte og implisitte koplinger

Verken den eksplikative eller den argumentative makrosekvensen er nødvendige for at den narrative skal fungere; den står trygt på egne bein. Hvordan knyttes da disse til fortellingen? Avisa relaterer de tre makrosekvensene til hverandre ved hjelp av en del eksplisitte språklige markører, men også gjennom koplinger som må infereres.

11.2.5.2.1 Å konstruere utilregnelighet

La oss ta forholdet mellom makrosekvensene 1 og 2 først ('Slottet mottok drapstrussel' vs. 'politiet frykter denne mannen'). Her er det om å gjøre å vise at hendelsen faktisk er "et av politiets verste scenarier" (6). Flere steder i teksten argumenteres det – som vi har sett i kapittel 11.2.2 – for at mannen er utilregnelig, men spørsmålet er om argumentasjonen holder vann. I motsatt fall mister faktisk makrosekvens 2 sin funksjon i teksten. I segment 6–9 bringes temaet første gang på bane:

(6) Et av politiets verste scenarier er (7) at en utilregnelig person setter seg fore å skade eller drepe Kongen. (8) Utilregneligheten gjør denne typen gjerningsmenn meget uforutsigbare og dermed vanskelig å vurdere. (9) På den annen side kan lappen like gjerne komme fra en forvirret, men ufarlig person.

Her argumenteres det tilsynelatende for at mannen kan være utilregnelig og farlig, som så blir balansert opp mot et forbehold. Men i virkeligheten er det et *generelt* forhold (6–8) som sammenliknes med et *spesifikt* (9). Segment 9 presupponerer at lappen kan komme fra en utilregnelig person som har til hensikt å drepe kongen, men

det er slett ikke uttrykt i teksten. Sammenlikningen er derfor uholdbar. Neste gang temaet er oppe, heter det:

(12) Også måten trusselen ble overbrakt på tyder på (13) at avsenderen kan være utilregnelig: (14) Gardisten på vakt på post 1, ved vakthuset på Slottets østre hjørne, har forklart til politiet (15) at en ”middelaldrende mann” ga ham en lapp.

Bruken av ”også” i segment 12 presupponerer at det allerede har vært argumentert for at avsenderen er utilregnelig. Men som vi har sett, er det faktisk det motsatte som er tilfelle: Den eneste spesifikke omtalen av mannen antyder at han er ufarlig (dog ”forvirret”). Leseren forledes altså til å tro at dette er et oppfølgingsargument. Argumentet i seg selv er heller ikke særlig klart; det får kun mening hvis vi underforstår at det å levere drapstrusler til gardister kvalifiserer til merkelappen ’utilregnelig’. Segment 14–15 kan virke unødvendig, idet det hovedsakelig er en gjentakelse av ingressen, men sekvensen får her funksjon av å belegge argumentet om utilregnelighet. Samtidig knyttes utilregnelighetsaspektet til den narrative makrosekvensen, idet segment 14–15 også innleder fortsettelsen på historien (hva garden og politiet gjorde med saken).

I segment 27–28 kommer neste argument: ”(27) Lier bekrefter at innholdet på lappen var av en slik karakter (28) at mannen ikke var fullt ut tilregnelig.” Bruken av ordet ”bekrefter” her er interessant. På samme måte som ”også” i segment 12 forutsetter det at det finnes en påstand å argumentere for og bekrefte. Det konstateres øyensynlig for tredje gang at mannen er utilregnelig, selv om dette faktisk ikke er belagt en eneste gang. Politiadjutant Liers argument for at innholdet på lappen indikerer utilregnelighet, får vi ikke vite. Men det ser likevel slik ut, siden bekreftelsen etterfølges av en kommentar: “(29) – Lappen var stilet til Hans Majestet, (30) og det var klart (31) at det dreide seg om en drapstrussel, (32) sier han.” Dette kan tolkes på to måter. Enten mener Lier at folk som skriver lapper til kongen med drapstrusler, per definisjon er utilregnelige, eller så er dette bare faktaopplysninger fra politiet og kan like gjerne tilskrives den narrative makrosekvensen. Uansett er ikke argumentet særlig tungtveiende, men på grunn av koplingen til den foregående bekreftelsen virker det som om politiet her grunngir sin

vurdering og således understøtter presupposisjonene tidligere i teksten. Dette er det samme grepet som vi så i koplingen mellom segmentene 12–13 og 14–15; når en påstand følges opp av en spesifisering, er vi vant til at spesifiseringen underbygger påstanden. I disse to tilfellene er underbyggingen i beste fall tvilsom.

Verd å merke seg er også formuleringen ”denne typen gjerningsmenn” (8). Dette er direkte sett en hypotetisk beskrivelse, men ved at VG skriver ’gjerningsmenn’ og ikke ’gjerningspersoner’, knyttes det hypotetiske tilfellet tettere til den faktiske hendelsen, der det jo dreide seg om en mann. Slik gjøres det hypotetiske mindre hypotetisk. Dessuten er makrosekvensen generelt fattig på modalitetsmarkører, noe som igjen gir påstandene om utilregnelighet ekstra kraft:

(6) Et av politiets verste scenarier er (7) at en utilregnelig person setter seg fore å skade eller drepe Kongen. (8) Utilregneligheten gjør denne typen gjerningsmenn meget uforutsigbare og dermed vanskelig å vurdere.

Den eneste virkelige koplingen mellom makrosekvens 1 og 2 er altså en uttalt forestilling om at den som leverer en trussellapp til en gardist, må være utilregnelig og farlig. Like fullt gjennomsyrrer dette poenget hele teksten. Makrosekvens 2 har dermed utelukken- de en dramatiserende funksjon, idet den spiller sammen med den dramatiske stilen i narrasjonen og kompletterer trusselbildet. Den uttalte konklusjonen om at mannen er farlig, skaper en uhyggekontekst rundt fortellingen og gir den karakter av å være viktigere enn den ellers ville blitt oppfattet som. For alt vi vet, kan hendelser som dette være en hverdagslig sak for både Slottet og politiet. Man får altså skjøvet historien et trinn høyere opp på dramatikkskalaen.

11.2.5.2.2 Å konstruere systemsvikt

Er det noen sammenheng mellom påstanden om at denne mannen er utilregnelig og farlig, og at VG måtte varsle POT? Eller mellom den historien som utspant seg, og at VG måtte varsle POT? Som vi skal se, er det ikke så lett å finne noen forklaring på POT-sekvensen i det hele tatt, og det er uklart om den kan relateres til makrosek-

vens 1 eller 2 – eller begge. Det finnes én eksplisitt kopling, og den forekommer i en leddsetning (34):

(33) Overvåkingspolitiet, (34) *som alltid skal kobles inn for å vurdere denne typen trusler*, fikk ikke vite om saken (35) før VG kontaktet overvåkingsentralen i går kveld. (36) – Vi er ikke kjent med denne saken, (37) men skal nå, på bakgrunn av VGs opplysninger, skaffe oss den nødvendige kunnskap fra Oslo politidistrikt, (38) sier politiinspektør Tor Hallingstad ved overvåkingspolitiet. (kursivert her)

Segment 34 knytter makrosekvensene sikkert sammen, selv om vi kan – og bør – spørre oss om hva som ligger i ”denne typen trusler”. Leseren vet jo neppe hvilke retningslinjer som gjelder for POT. Det er med andre ord slett ikke *grunnlagt* hvorfor POT skulle vært koplet inn, men det er *legitimert* at makrosekvens 3 er innført. Denne legitimeringen kommer langt ute i teksten. Det blir imidlertid presupponert at POT skal kobles inn, allerede i første avsnitt av brødteksten:

(3) Trusselen, (4) som blir beskrevet som ”usammenhengende”, ble overlevert klokken 09.35 på nyttårsaften, (5) men Politiets overvåkingstjeneste (POT) fikk ikke vite om forholdet før i går kveld. (6) Et av politiets verste scenarier er (7) at en utilregnelig person setter seg fore å skade eller drepe Kongen. (8) Utilregneligheten gjør denne typen gjerningsmenn meget uforutsigbare og dermed vanskelig å vurdere. (9) På den annen side kan lappen like gjerne komme fra en forvirret, men ufarlig person. (10) Nå er imidlertid overvåkingspolitiets trusselvurdering blitt forsinket med nesten to døgn, (11) på grunn av det kilder omtaler som ”kommunikasjonssvikt”.

Segment 5 er meget interessant her. For det første innledes det med adversativkoplingen ”men”, og signaliserer dermed en motsetning til påstanden om overleveringstidspunktet. Også bruken av ”ikke” og ”før” impliserer at POT skulle vært informert mye tidligere. Disse tre ordene gir setningen et ganske annet proposisjonelt innhold enn om det hadde stått for eksempel ’og Politiets overvåkingstjeneste (POT) fikk vite om forholdet i går kveld’ – som jo er like

sant. På denne måten får avisa leseren til å inferere innholdet i segment 34 allerede i segment 5.

Et annet interessant forhold i segment 3–9 er overgangen mellom segmentgruppa 3–5 og gruppa 6–9. Denne koplingen minner om sammenblandingen av generelt og spesifikt som er omtalt i kapittel 11.2.5.2.1: Teksten går fra å omhandle POT spesielt til å gjelde politiet generelt, og det er lett å trekke den feilslutning at det er politiet i sin alminnelighet som ikke er koplet inn. Den potensielle misforståelsen forsterkes av at teksten i segment 10 uten forvarsel vender tilbake til POT som aktør. Konnektiven ”imidlertid” signaliserer dessuten helt feilaktig en adversativkopling til de nærmest foregående segmentene – det er ikke *politiets* trusselvurdering som er forsinket (de ble jo ”straks” kontaktet og sendte ”umiddelbart” ut patruljebiler), men *POTs*.

Endelig må vi nevne ordet ”forsinket” i segment 10. Når trusselvurderingen er *forsinket*, presupponerer det naturligvis at den burde vært iverksatt tidligere. ”Kommunikasjonssvikt” antyder det samme. Ved å ta det for gitt at POT skulle vært informert, unngår avisa trolig at leseren spør seg selv hva POT egentlig har med saken å gjøre. Det er rett og slett ikke noe tema.

Nettopp slike presupposisjoner illustrerer for øvrig hvordan språket i seg selv er polyfonisk basert (Nølke 1989); vi må inferere en annen stemme i teksten som framsetter de påstandene VG kommenterer.

11.2.5.3 Å pynte på sømmene

Stilistikken bidrar også til sekvenssamspillet. Teksten er overveiene parataktisk, og få perioder går over mer enn to segmenter, dvs. har mer enn én leddsetning innbakt i helsetningen. Et unntak finner vi imidlertid i brødtekstens første periode, segment 3–4. Innskuddet i segment 4 gjør perioden fortung, men er som vi har sett, nødvendig for å kunne introdusere makrosekvensen om utilregnelighet tidlig i teksten. Her har altså omvendt pyramide-prinsippet fått forrang framfor den parataktiske stilen.

Dette trekket er faktisk typisk for teksten. De gangene flyten og kjappheten avbrytes av innskudd, er innskuddene sentrale markører for makrosekvensene. Lesestrømmen stopper opp, men samtidig koples hovedtrekkene i teksten sammen:

(33) Overvåkingspolitiet, (34) *som alltid skal kobles inn for å vurdere denne typen trusler*, fikk ikke vite om saken (35) før VG kontaktet overvåkingsentralen i går kveld. (kursivert her)

(Effekt: Makrosekvens 1 + 2 koples til makrosekvens 3)

(36) – Vi er ikke kjent med denne saken, (37) men skal nå, *på bakgrunn av VGs opplysninger*, skaffe oss den nødvendige kunnskap fra Oslo politidistrikt, (38) sier politiinspektør Tor Hallingstad ved overvåkingspolitiet. (kursivert her)

(Effekt: VGs rolle understrekes)

Slik er innskuddene både lesestoppende og koherensskapende. Her er det koherensen som dominerer over parataksen. Også sannhetsidealet får en stakket stund ta den stilistiske styringen: ”(14) Gardisten *på vakt på post 1, ved vakthuset på Slottets østre hjørne*, har forklart til politiet (15) at en ’middelaldrende mann’ ga ham en lapp” (kursivert her). Detaljene bryter opp den muntlige, lette stilen, men bygger etos.

For øvrig er periodene og ikke minst avsnittene korte. Det er ikke rom for lengre resonnementer, noe som også henger sammen med puslespillstrukturen makrosekvensene imellom – sekvensene er jo som vist plukket fra hverandre og kastet sammen i en mer sjangervennlig rekkefølge.

Hvordan teksten ser ut med henblikk på sekvensveksling og -sammenkopling, får vi et inntrykk av på figur 11.6 (s. 160). Figuren er nærmere forklart i kapittel 7.3.1. Det er slående hvor smidig teksten framstår i avisformatet med tanke på hvor kompleks sekvensvekslingen er.

11.3 Polyfoni

Verken Hoff (1998a) eller Institutt for journalistikk (1998) nevner forhold som har med flerstemmighet å gjøre, i sine definisjoner av nyhetssjangeren:

NYHETSARTIKKEL: Utreder, belyser og forklarer en **dags-aktuell** hendelse.

REPORTASJE: **Utdypende** nyhetsartikkel, bredere anlagt enn nyhetssaken, gjerne miljøbeskrivende. Genren kombineres ofte i *form* av [sic] **temareportasje**, og *metoden* er hyppig undersøkende/gravende. Reportasjen bør ha minst en – helst **flere** – **nyheter**.

(Hoff 1998a, uthevet og kursivert i originalen)

Nyhetsreportasje

Ståsted: Uavhengig observatør

Materiale: Aktuelle fakta

Struktur: Sammensatt

Holdning: Informerende

(Institutt for journalistikk 1998, uthevet i originalen)

Ifølge disse definisjonene består nyhetstekster av informative, aktuelle fakta, som skal formidles på en informerende og dels uavhengig måte. De sier derimot ingenting om at slike ”fakta” ikke alltid formidles av journalisten som ”uavhengig observatør”, men ofte framsettes av andre stemmer. Som sjangerkompetente lesere vet vi likevel at kildeutsagn er en viktig del av den prototypiske nyhetsteksten.

11.3.1 Aktører

Tekstaktørene er naturlig nok valgt fra offentlige instanser (jf. bl.a. Fowler 1991). Noen får uttale seg via direkte, omskrevet framstilling, eventuelt supplert med indirekte framstilling:

- daghavende offiser Bull
- jourhavende politijurist Lier
- POT-inspektør Hallingstad

Andre aktører blir bare indirekte sitert. Dette gjelder

- gardisten som mottok lappen
- hoffsjef Forberg

I tillegg omhandler teksten aktører som ikke kommer til orde i det hele tatt. Disse er

- den mistenkte
- kong Harald
- tjenestefolk ved den kongelige eskorte
- operasjonslederen ved Oslo politidistrikt

Vi finner også noen tydelige, men uidentifiserte aktører, som ”kilder” i segment 11 og vedkommende som beskriver trussellappen som ”usammenhengende” i segment 4. Utover dette må vi også ta i betraktning en aktør det er lett å glemme: VG selv. En rekke av påstandene i teksten blir nemlig i praksis framsatt av modellsenderen.

Vi skal nå se hvilket aktørhierarki vi finner i teksten.

11.3.2 Bull, Lier og Hallingstad: stemmer VG dominerer over

Den direkte, ikke-ordrette framstillingen er knyttet til representantene for politiet, overvåkingspolitiet og garden. Anføringsverbet er hver gang det relativt nøytrale ”sier”. Dette skulle antyde en verdinøytral videreformidling av kildeuttalelsene. Men vi må se litt nærmere på koteksten til hver enkelt ytring. To av kommentarene er bundet opp til en indirekte diskursrepresentasjon, og fungerer som en utdyping av eller et belegg for denne (jf. kap. 7.3.2). I begge tilfellene er det indirekte anføringsverbet ”bekrefter”:

(18) Daghavende offiser ved H.M. Kongens Garde, løytnant Christian Bull, *bekrefter* overfor VG (19) at budskapet på lappen og omstendighetene rundt overleveringen gjorde det nødvendig å koble inn politiet. (20) – Saken er i sin helhet overtatt av Oslo politidistrikt, (21) sier Bull. (kursivert her)

(27) Lier *bekrefter* at innholdet på lappen var av en slik karakter (28) at mannen ikke var fullt ut tilregnelig. (29) – Lappen var stilet til Hans Majestet, (30) og det var klart (31) at det dreide seg om en drapstrussel, (32) sier han. (kursivert her)

Bull og Lier blir med dette fratatt rollen som primærkilde til disse opplysningene. I stedet trer VG-stemmen inn som kunnskapskilde og folkeopplyser.

Uttalelsen til Hallingstad i overvåkingspolitiet er ikke på samme måte koplet til en indirekte representasjon. Imidlertid knyttes den eksplisitt til VGs henvendelse til POT, og fungerer som et svar på VGs forespørsel:

(33) Overvåkingspolitiet, (34) som alltid skal kobles inn for å vurdere denne typen trusler, fikk ikke vite om saken (35) før VG kontaktet overvåkingsssentralen i går kveld. (36) – Vi er ikke kjent med denne saken, (37) men skal nå, på bakgrunn av VGs opplysninger, skaffe oss den nødvendige kunnskap fra Oslo politidistrikt, (38) sier politiinspektør Tor Hallingstad ved overvåkingspolitiet.

Således er også denne uttalelsen en bekreftelse av VG-stemmen. Dette poenget understrekes ytterligere av at Hallingstad er blant dem som får snakke direkte i teksten. Egentlig ville det være mer naturlig med indirekte framstilling i preteritum her, gitt introduksjonen til sitatet, som er en egen liten fortelling om da ”VG kontaktet overvåkingsssentralen i går kveld” (f.eks. ’Da VG kontaktet POT i går, sa politiinspektør Tor Hallingstad at ...’). Teksten hopper imidlertid brått ut av fortellingen om gårsdagens bravader, som på sin side er helt nødvendig for å understreke VGs posisjon, og går tilbake til den vanlige nyhetsstilen, der kildeutsagn gjerne får anførselsverb i presens uavhengig av hvilken tidsperiode ytringen skriver seg fra (”... *sier* politiinspektør Tor Hallingstad”). Det framhever innrømmelsen av VGs rolle på en sterkere måte enn om utsagnet hadde blitt innlemmet i historien fra sist kveld.

De fleste aktørene får dermed som sin viktigste funksjon å støtte opp under VGs påstander. Her er det ikke slik at representanter for Slottet eller politiet bringer viktig informasjon om en dagsaktu-

ell hendelse ut til folket ved hjelp av VG som medium. Derimot er det VG som aktør som har føringen, og som avslører viktige samfunnsforhold for sin lesergruppe. VG har øverste autoritet. Informasjonen som framlegges i teksten, blir typisk fortalt to ganger: Først framlegger VG en påstand, og får dermed rollen som primærkilde eller oppdager av forholdet, og deretter blir påstanden bekreftet av en annen – men dermed annenrangs – autoritetskilde. Uttalelsene fra politiet og overvåkingspolitiet tjener derfor to hensikter samtidig. De styrker leserens tro på at påstandene i teksten er sanne – noe som for øvrig også i seg selv er med på å forsterke VGs etos – og de bidrar til å opprettholde VGs image som alltid tilstedeværende vaktbikkje. VGs stemme har med andre ord overtatt identiteten til kildenes stemme. *Animator* har blitt *principal* (Goffman 1981, jf. kap. 5.4).

Vi vet at tekstaktører som får slippe til med direkte framstilling, framstår med større autoritet enn andre, mer indirekte representerte aktører. Direkte framstilling er jo ideelt sett mindre farget av journalistens stemme enn den indirekte framstillingen er (Waugh 1995, Fairclough 1992). Derfor er det interessant å notere seg at det nettopp er de tre direkte representerte aktørene som også utfører oppgaven med å anerkjenne VG-stemmen.

For øvrig merker vi oss at det er aktører med stor sosial makt som her får støtte opp om VG. Det er to politioverhoder og en offiser som får denne rollen, ikke for eksempel den menige gardisten. Statusen deres blir ytterligere understreket gjennom stilen. Når ”daghavende offiser ved H.M. Kongens Garde, løytnant Christian Bull,” blir presentert nettopp slik, gir det et formelt og høytidelig inntrykk. Resultatet er at Bulls utsagn tillegges stor autoritet – men ikke så stor som VGs. Det samme gjelder de andre utspurte øvrighetspersonene. Denne stilen finner vi imidlertid ikke igjen i narrasjonen, der utbroderende adverbialer (”helt uanfektet”, ”umiddelbart”) og verb- og substantivbruk (”beordret”, ”jakten”) gir en uformell, men aktiv og engasjerende stil. Teksten er altså medieringsmessig sett en stilhybrid. På den måten utnyttes VG-virkemidlene til fulle.

11.3.3 Gardisten og hemmelige kilder: stemmer VG distanserer seg fra

La oss kikke litt på de direkte, ordrette framstillingene. I alle de tre tilfellene er det bare noen få ord som siteres, ikke hele ytringer. Sitatene får dermed en ganske annen funksjon enn de andre kildeuttalelsene i teksten.

Sitatet i segment 15 er innlemmet i en større sekvens av representert diskurs, nemlig den indirekte framstillingen i segment 14–15. Sånn sett får vi her en slags stemme i stemmen, eller rettere sagt to ulike representasjonsnivåer innenfor samme stemme. Hvilken funksjon kan det tenkes å ha i teksten? Spørsmålet er interessant. Det er jo nemlig ikke slik at alt som står i anførselstegn i en tekst, umiddelbart kan regnes som direkte, ordrett diskursframstilling. ”Journalists typically use them [anførselstegnene] to distance themselves from some property of the words cited,” som Waugh (1995:139) bemerker. Anførselstegn brukes for eksempel for å markere at et uttrykk ikke er dekkende, men likevel det beste tilgjengelige. Tegnet kan også markere at uttrykket er uvanlig eller et fremmedord, at formuleringen er billedlig ment, osv. Det er ikke utenkelig at leseren vil få slike assosiasjoner til VGs bruk av anførselstegn i dette tilfellet. Således tjener tegnene potensielt to hensikter: For det første viser de at formuleringen ”middelaldrende mann” er ordrett, dvs. at det var dette uttrykket gardisten selv brukte overfor politiet. Det styrker troverdigheten i saksomtalen, idet VG selv allerede har brukt nøyaktig samme formulering. Igjen ser vi altså konstatere-og-bekreftemønsteret vi har vært inne på ovenfor: Først legges gardistens ord i VGs munn, for så å tilbakeføres til den opprinnelige kilden lenger ute i teksten. VG *vet*, gardisten *bekrefter*. For det andre fraskriver VG seg derved ansvaret for den upresise formuleringen ”middelaldrende mann”. Det ubehagelige faktum at signalementet på den mistenkte er dårlig, skyldes gardisten, ikke VG. Det er anførselstegnenes avstandsmarkerende funksjon som her trer i kraft; vi leser teksten som om det skulle stått ”en *såkalt* middelaldrende mann” e.l.

De to andre direkte, ordrette diskursframstillingene i teksten er av en litt annen type. I begge disse tilfellene holdes nemlig aktøren

– kilden – skjult. Det kan være mange grunner til at kilden holdes hemmelig, alt fra jus og presseetikk til stilistikk. Men når VG i tillegg velger å bruke anførelstegn i segment 11, innføres den uidentifiserte stemmen mer eksplisitt. Det gir her inntrykk av at avisa vil ta avstand fra det som siteres, og fullt og helt tilskrive utsagnet en uidentifisert kilde. Dette underbygges av formuleringen ”det kilder omtaler som”. Altså: ’Noen sier det var kommunikasjonssvikt, men det tror vi ikke noe på. Det er nok ganske andre, og kanskje mer graverende, årsaker til denne kjempetabben.’ I segment 4 er anførelstegnene noe vanskeligere å forklare, men de gir også her et ambivalent uttrykk for at beskrivelsen nok er korrekt sitert, selv om den kanskje ikke er dekkende.

11.3.4 Hoffsjefen: stemmen som ble til overs

Vi finner også direkte, omskrevne framstillinger som ikke er koplet til indirekte framstillinger, nemlig segmentene 24–26 og 39–41. Ytringene her er mellompersonlig sett nokså nøytrale og bidrar neppe i særlig grad til noen relasjonsbygging mellom tekstaktører. Disse er imidlertid også Liers stemme, og Lier er allerede etablert som VG-supporter i teksten. Slik sett sitter vi igjen med én stemme som ikke på en eller annen måte bygger opp under VG-rollen i dette oppslaget. Det er hoffsjefen, som helt på tampen av teksten stiller seg uforstående til saken (segment 46–49). En slik stemme er potensielt med på å svekke den konsensus som resten av teksten legger opp til, og det er ikke urimelig å anta at det er derfor den introduseres så sent. Gitt den omvendte pyramidens strukturelle krav blir dette kategorisert som mindre viktig informasjon, og mange lesere har allerede bladd videre i avisa uten å ha lest så langt.

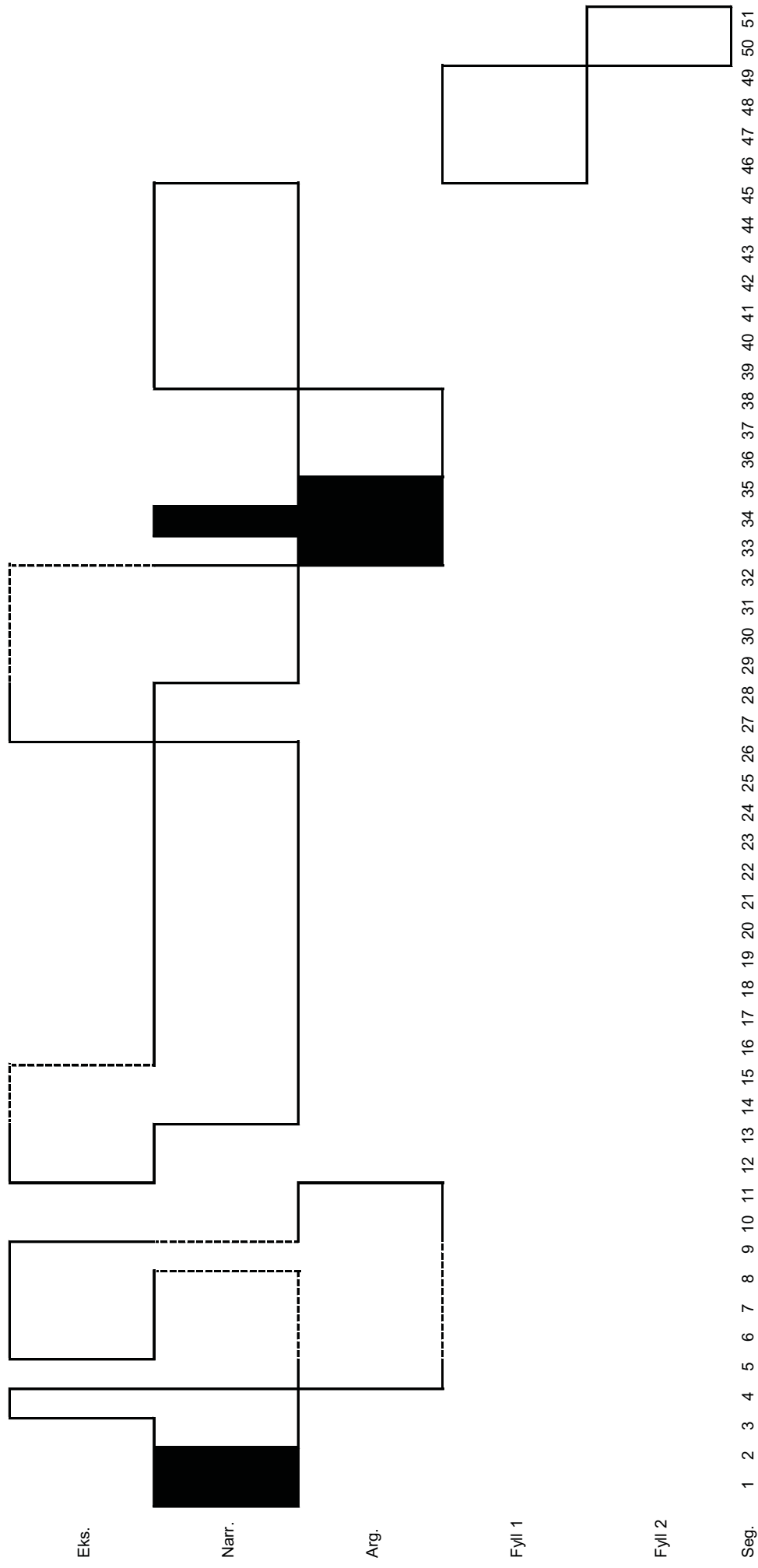
11.3.5 Stemmenes funksjon

Tekstens ulike stemmer har som vi har sett, som sin viktigste funksjon å underbygge og bekrefte VGs vinkling av saken. Ved å anerkjenne VG som aktør er kildene med på å forsterke tillitsforholdet mellom VG og leseren, og vi kan derfor si at ytringenes mellompersonlige metafunksjon (Halliday 1998) spiller en viktig rolle i teksten. Som opplysningsleverandør gjør stemmene derimot mindre

nytte, idet VG selv står for førstegangsinnføringen av de fleste saksmomentene. Den ideasjonelle metafunksjonen har derfor mindre betydning. Figur 11.7 illustrerer aktørhierarkiet.

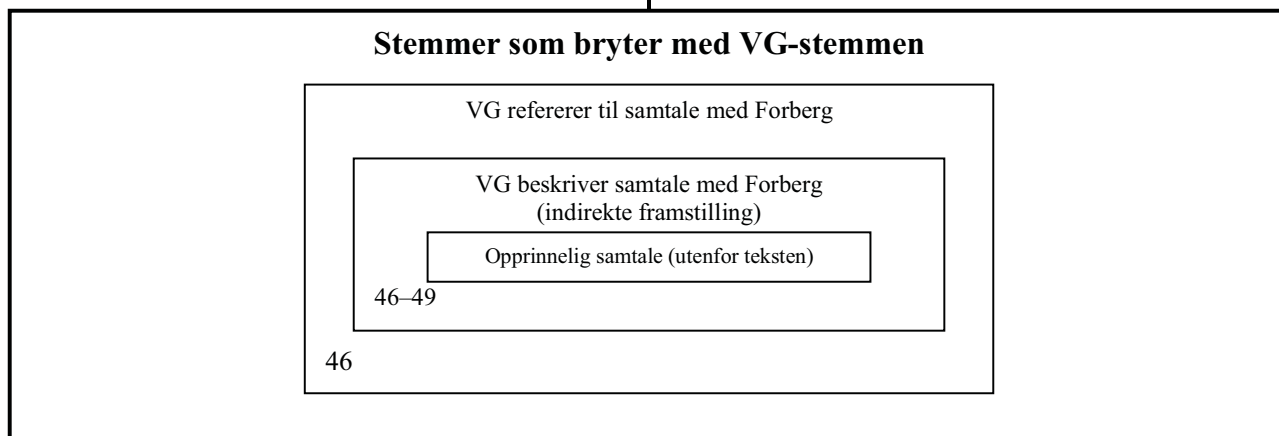
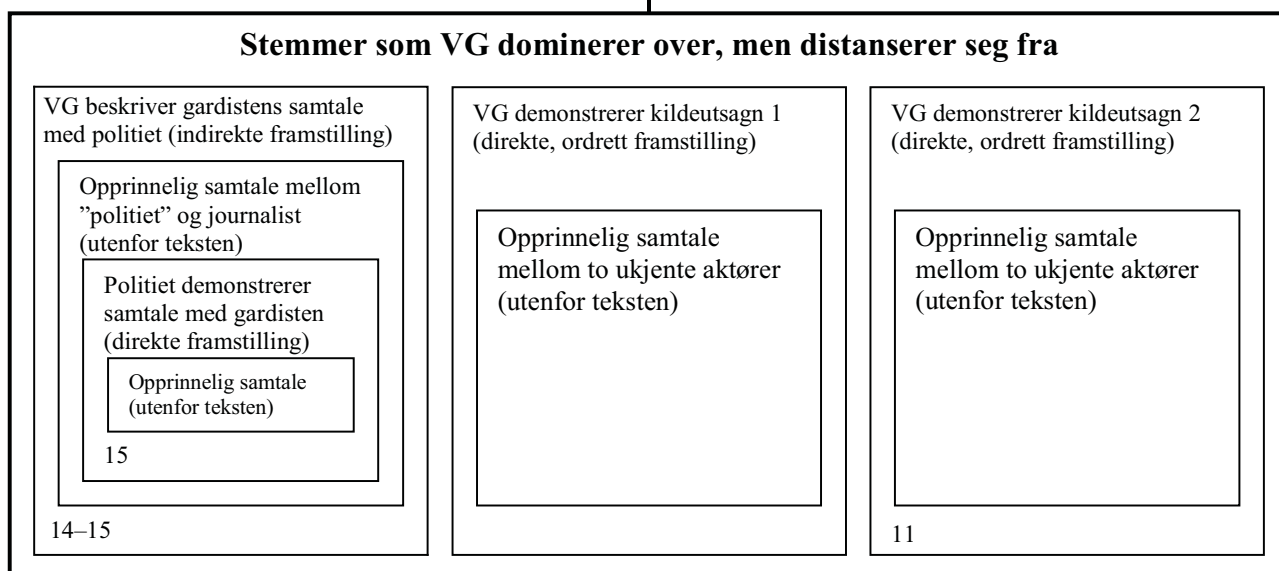
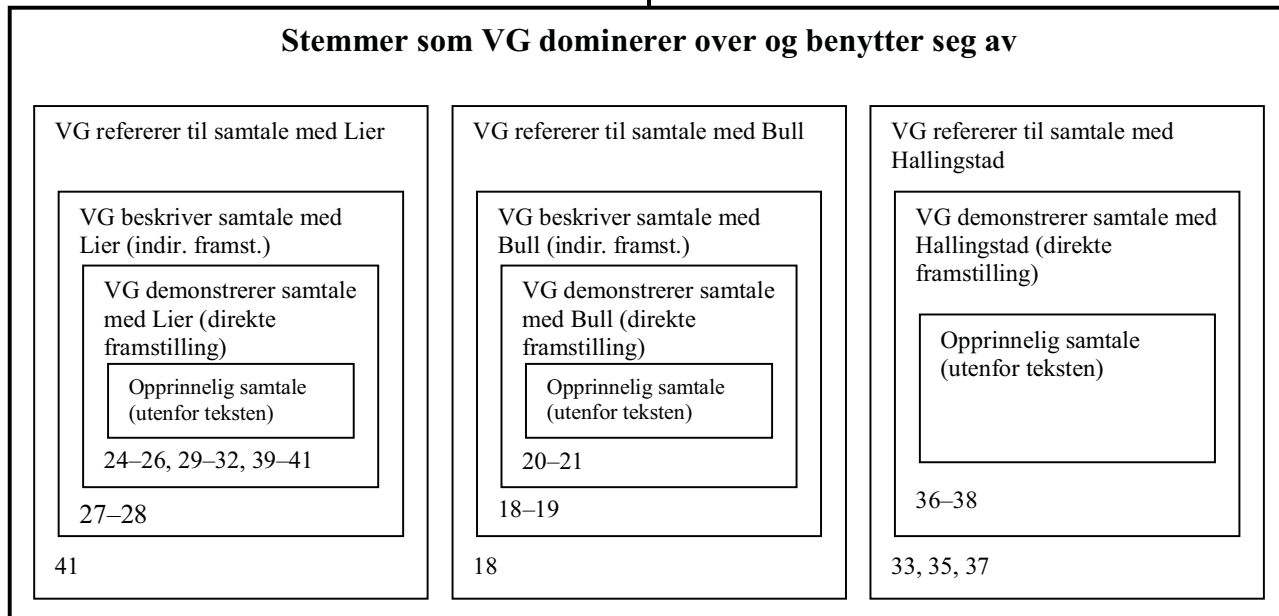
11.4 Oppsummering

Vi har altså å gjøre med tre delvis sammenflettede sekvenser som til sammen skaper nyhetssaken: Makrosekvens 1 forteller historien, makrosekvens 2 påkaller publikums oppmerksomhet, og makrosekvens 3 bygger VGs image. Samtidig har teksten et aktørhierarki som favoriserer modellsenderen VG. Medspilleren er den menige gardisten, og øvrighetsrepresentantene fra henholdsvis Oslo politidistrikt og garden brukes som sannhetsvitner. VGs motstander er POT, som glatt innrømmer sine feil. Representantene for hoffet og kongehuset er ubetydeliggjort. Nyheten er dessuten framstilt som om den angår mange personlig (alle vernepliktige), er dramatisk, spennende og truende, avslører makthaverne, er eksklusiv for VG og for en stor del handler om VG selv. Derfor fungerer den.

Figur 11.6. Forløpsstruktur i tekst 1, med makroproposisjoner relatert til segmenter.

VG-stemmen redegjør for saken

1–13, 16–17, 22–23, 33–35, 42–45, 50–51

Figur 11.7. Aktørhierarki i tekst 1 relatert til kapselstrukturer og segmenter.

Landslagskapteinen varsler **MASSEBOIKOTT**

Rommy Johnsen

Steffen Nielsen

Ole Gunnar Solskjær

Tore André Flo

Eirik Bakke

... og dette
krangler
de om

● SIDE 24, 25,
26, 27, 28 og 29

Henning Berg

VG

Nr. 2
Onsdag
3. januar
2001
Uke 1
Kr. 9,00

FEDME- PILLE lurer sulten

● SIDE 15

NORGES STØRSTE AVIS WWW.VG.NO

Vitne i Orderud-saken:

FRYKTER FOR MITT LIV

**FØLER
SEG
TRUET:**
André
Larsen
(23)

**Politiet vurderer
sikkerhetstiltak
for André (23)** ● SIDE 6 og 7

Foto: JAN PETTER LYNAU

7 052960 808472

Faksimile 12.1. VG 3.1.2001.

Metall-saken ankes

Riksadvokaten mener at Mats Storvik fikk for mild straff etter å ha medvirket til Metall Aminns selvmord. Nå ankes saken.

— Påtalemyndigheten mener at straffene som herredsretten har utmålt er for mild, sier

statsadvokat Jenny Pedersen i Nordland. I november i fjor satt Mats Storvik (24) på tiltalebenken i Salten herredsrett, tiltalt etter straffelovens paragraf 236 for å ha medvirket til at bodokvinnen Metall Amin (21) tok sitt eget liv. Storvik nektet hele tiden straffskyld.

1. desember ble Mats Storvik dømt til to års fengsel, hvorav ett måned.

Klager over PlayStation-nekt

Av EGIL SVENDSBY
En innsatt ved Hauge Sund kretsfengsel har klaget til Justisdepartementet fordi han ikke får ha PlayStation på cella.

Mannen, som sitter på brev- og besøkskontroll, ønsker ikke å ha sosial omgang med de andre innsatte ved fengselet. Men den innsatte mener likevel at han har krav på å bli aktivisert for å være best mulig rustet når saken hans kommer opp. Derfor vil han ha PlayStation på cella.

Men dette sier Vestre Fengselsdistrikt nei til. Ved Hauge Sund kretsfengsel er det ikke lov å ha private elektroniske spill.

Den innsatte har trykket på restartknappen, og sendt saken videre til Justisdepartementet.

TRIPPELDRAPET

DØDS-T

Av FRANK GANDER og JAN-PETTER LYNAU (foto)

André Larsen (23) gikk til politiet med opplysninger om trippeldrapet på Orderud gård. Nå føler han seg truet på livet.

Politiet tar truslene så alvorlig at det foretas en løpende vurdering av 23-åringens sikkerhet.

Politadvokat Bjørn Arne Trøner som leder trippeldrapsetterforskningen, bekrefter politiets kjennskap til truslene og at de er politianmeldt. Men han vil ikke kommentere eventuelle sikkerhetstiltak rundt 23-åringen.

— Jeg har fått klar beskjed fra personene i miljøene rundt de fire siktede om at jeg skal tas av dage. Det er tydeligvis noen som på død og liv ønsker at sannheten om trippeldrapet ikke blir kjent, sier André Larsen til VG.

Han er kritisk til at politiet ennå ikke har innført konkrete sikkerhetstiltak rundt ham.

VG har fått tilgang til et brev hvor det fremgår at drapetterforskere på Romerike fortropende vil vurdere sikkerheten til André Larsen sammen med de lokale politimyndighetene på stedet han oppholder seg.

— Akkurat nå er jeg veldig stresset. Det er en pris på hodet mitt og et sterkt press til å trekke vitneforklaringen min. Senest mandag kveld ble jeg overfalt, truet og ranet på åpen gate i Oslo i forbindelse med denne saken. Men jeg velger å stå åpent fram og holde på forklaringen min. Offentlighet er min form for livsforsikring, sier 23-åringen til VG.

I to politivohor har 23-åringen forklart om sine kunnskaper om trippeldrapet. Opplysningene skal han ha fått gjennom å vanke i samme miljø som Lars Grønnerød og Kristin Kirkemo Haukeland både før og etter drapene. Politiet har tatt interesse for flere av opplysningene.

— Motivasjonen for at Lars Grønnerød og Kristin Kirkemo Haukeland skal ha overlevert skytevåpen til ektepåret Orderud skal ha vært av økonomisk art. Ifølge André Larsens vitneforklaring skal Grønnerød overfor ham ha sagt at de ble lovet et millionbeløp for våpenbistanden.

— Lars Grønnerød — som også er siktet for det såkalte dynamittattentatet mot ektepåret Paust sommeren

Orderud-vitne frykter for livet sitt

1998 — skal ha innrømmet anslaget overfor vitnet. Grønnerød skal blant annet ha fortalt Larsen om noen spesielle parykker som ble brukt under plasseringen av dynamitladningen under Anne Orderud Pausts bil. Politiet har funnet lignende parykker under husransakelser hjemme hos Lars Grønnerød.

— Lars Grønnerød skal ha fortalt André Larsen at han ikke vil forklare seg nærmere om sitt kjennskap til drapene, fordi han da snakker seg inn i sakens

— Larsen har forklart politiet at hans inntrykk er at våpenene som ble brukt under trippeldrapet ikke er dumpet for godt, men kan skjult et sted hvor de ikke ødelegges.

Politiets våpenekspert mener at et pistolmagasin funnet hjemme hos Lars Grønnerød bare en uke etter drapene, faktisk satt i våpenet da de dødelige skuddene ble avfyrt inne i kjørboligen.

Larsen har forklart politiet at Lars Grønnerød skal ha sagt at magasinet ble satt i settekassen på soverommet i Frognerveien 38 fordi Grønnerød trodde at det

ikke kunne knyttes til drapene. Hverken Lars Grønnerød eller Kristin Kirkemo Haukelands forsvarere kjenner til den nye vitneforklaringen som ble gitt rett før jul.

— Dette er helt nye opplysninger for meg. Dette blir ekstra uheldig med tanke på at Riksadvokaten nå vurderer tiltale på grunnlag av dokumenter jeg ikke har sett, sier advokat Steinar Wiik Sørvik, som forsvarer Lars Grønnerød.

Riksadvokaten tar stilling til tiltalespørsmålet mot de fire i løpet av uken, og etter det VG kjenner til blir trolig samtlige av de fire siktede tiltalt for medvirkning til overlagt drap.

— Svært alvorlig

På grunn av truslene mot seg selv, har André Larsen nå bedt om at advokat Anne Kroken blir oppnevnt som hans bistandsadvokat dersom han må vitne i en eventuell rettsak.

— Mitt inntrykk er at Larsen tar truslene svært alvorlig og at han er livredd, sier advokat Kroken til VG.

Politadvokat Bjørn Arne Trøner opplyser at politiet tar saken alvorlig og at truslene vil bli etterforsket.

— Det foreligger en politianmeldelse mot en navngitt person som skal stå bak disse truslene, opplyser politadvokaten.

Vedkommende er gjort kjent med anmeldelsen av politiet, men mannens advokat er ennå ikke koblet inn i saken. Mannspersonen vil etter det VG kjenner til, bli avhørt i løpet av uken.

— Jeg har en broket bakgrunn og forsøker nå å bryte kontakten med miljøer jeg tidligere har vanket i. En del av kunnskapen jeg har fått om Orderud-saken skremte meg så mye at jeg gikk til politiet, er Larsens forklaring på hvorfor han først gikk til politiet halvannet år etter at Kristin Orderud, Marie Orderud og Anne Orderud Paust ble skutt til døde.

NATT til pinsesaften 1999 ble Kristin Orderud (80), Marie Orderud (84) og Anne Orderud Paust (47) skutt og drept i kjørboligen på Orderud gård i Sorum.

Tre uker senere ble det drepte ekteparets sønn, Per Orderud, pågrepet og siktet for overlagt drap sammen med sin kone Veronica Orderud, hennes søster Kristin Kirkemo og Kirkemos eks-kjæreste Lars Grønnerød. Grønnerød er også siktet for ett av to attentatforsøk mot Anne Orderud Paust og Per Paust sommeren 1998. Politiet mener eiendomskrangel om Orderud gård er drapsmotivet.

Alle de fire siktede nektet befatning med drapene og attentatforsøkene. Denne uken avgjør Riksadvokaten tiltalespørsmålet.

Jeg har fått klar beskjed fra personene i miljøene rundt de fire siktede om at jeg skal tas av dage.

André Larsen (23)

VISER ANSIKT: André Larsen velger å stå frem fordi han mener

DREPT I LEIRRAS: En kvinne ble drept og en mann alvorlig skadet i et leiras i det nordre Wales i går. Syv biler skal ha blitt tatt av raset, to av dem ble ført helt ned til vannet.

Foto: EPA

Ikke pant på Polet

Horetter får du bare kjøpt engangsflasker på Polet. Og fra 1. mai får du ikke lenger pant for de gjenbruksflaskene du måtte ha gjemt i skuffer og skap, i kjeller eller på loft. Arcus Produkter er en av ytterst få leverandører som har levert flytende varer på gjenbruksflasker, men fra årsskiftet har også Arcus gått over til den

mer anerkjente engangsmodellene. Dermed blir det stopp for innbytte av flasker om knapt fire måneder. Administrerende direktør Ole Edvardsen i Arcus konstaterer at bare to-tre av ti flasker som i dag leveres til Vinmonopolet, er pantefflasker. Tidligere var panteandelen 70 prosent. Nå panter 50 prosent flaskene.

Tekniske vansker førte til at et av NSBs Signaturtog på vei fra Kristiansand til Oslo i går stoppet mellom Kongsberg og Drammen. Passasjerene som skulle være fremme i Oslo klokken 22.30 ble flyttet over i et lokaltog, og ankom Oslo mange timer forsinket. Vaktavende informasjonssjef i NSB, Birgitte Langballe, sier de ikke vet hvilke feil på toget som førte til den ufrivillige togstoppen.

TRIPPELDRAPET

RUIET

SISTE UTVEI: Stein Viksveen tapte i Høyesterett. Foto: HUGO BERGSAKER

Vil stanse Stasi-avhør

Av TOM BAKKELI og ERIK H. SONSTELIE

Spionsiktede Stein Viksveen (61) prøver en siste utvei for å stanse de planlagte avhørene av tidligere Stasi-offiserer i Tyskland.

Hans advokater vil nå prøve via tysk domstol – og eventuelt også med bistand fra tysk advokat – å hindre at POT får gjennomføre avhørene.

Avhørene skal etter planen starte i Berlin førstkommande mandag og vare i over en uke. I alt 14 tyske vitner er innstevnet. Minst 7 av dem skal på ulik måte ha pekt ut Viksveen som Stasi-spien.

Høyesteretts kjæremålsutvalg forkastet Viksveens siste kjæremål torsdag – etter en lang dragkamp i domstolene. Men overfor Stavanger Aftenblads nettaavis avslørte advokat Atle Helljesen i går ettermiddag at de nå gjør et siste forsøk – via tyske domstoler. De vil ha prøvd om POTs formelle grunnlag for avhør er til stede – etter tysk lov.

Braktap på Nasdaq

Av PER OLAV ØDEGÅRD

NEW YORK (VG) Frykten for en økonomisk nedtur ga en elendig åpning av det nye året ved New York-borsene.

Det var ingen grunn til feiring. Stemningen var som en nervøs og angstbitersk dagen derpå.

Nasdaq falt 190 eller 7,2 prosent på denne første handledagen i 2001. Det er det laveste nivå på 22 måneder.

Dow Jones falt 140, eller 1,3 prosent.

2001 startet altså like dårlig som 2000 ble avsluttet. 2000 var det dårligste år noensinne for Nasdaq og det dårligste på nesten 30 år for Dow Jones industrisjser. Vanligvis er januar oppgangstid.

– Kanskje markedet ikke har oppdaget at det er januar ennå. Markedet har noe av en «2000 hang-overs», sier Maureen McCarthy fra Robertson Stephens til CNN.

Analytikerne mener tegn på lavere vekst i amerikansk økonomi og dårligere driftsresultater i selskapene gjør investorene nervøse.

Telenor gikk mot strømmen på Nasdaq i går. På slutten av dagen ble Telenor-aksjen omatt for \$12,93, en oppgang på 0,4.

13. det er hans beste livsforsikning.

Tabell 12.1. Segmentering av tekst 2 relatert til stemmer i teksten.

Tekst	Stemme	Kommentar
1. André Larsen (23) gikk til politiet med opplysninger om trippeldrapet på Orderud gård. 2. Nå føler han seg truet på livet. 3. Politiet tar truslene så alvorlig 4. at det foretas en løpende vurdering av 23-åringens sikkerhet.	VG	VG gir et sammendrag og innfører makrosekvens 1 og 3
5. Politiadvokat Bjørn Arne Tronier som leder trippeldrapsetterforskningen, 6. bekrefter politiets kjennskap til truslene 7. og at de er politianmeldt.	Tronier, indirekte	Tronier posisjonerer seg under VG
8. Men han vil ikke kommentere eventuelle sikkerhetstiltak rundt 23-åringen.	VG	VG antyder makrosekvens 2
9. – Jeg har fått klar beskjed fra personene i miljøene rundt de fire siktede 10. om at jeg skal tas av dage. 11. Det er tydeligvis noen 12. som på død og liv ønsker 13. at sannheten om trippeldrapet ikke blir kjent, 14. sier André Larsen til VG.	Larsen, direkte	Larsen innføres som sentral aktør. VG er eksplisitt til stede i samtalen

<p>15. Han er kritisk til</p> <p>16. at politiet ennå ikke har innført konkrete sikkerhets-tiltak rundt ham.</p> <p>17. VG har fått tilgang til et brev</p> <p>18. hvor det fremgår</p> <p>19. at drapsetterforskerne på Romerike fortløpende vil vurdere sikkerheten til André Larsen sammen med de lokale politimyndighetene på stedet</p> <p>20. der han oppholder seg.</p>	<p>VG</p>	<p>VG argumenterer for sin egen rolle i saken og mistenkeliggjør politiet og Tronier. Larsen blir overordnet Tronier</p>
<p>21. – Akkurat nå er jeg veldig stresset.</p> <p>22. Det er en pris på hodet mitt og et sterkt press til å trekke vitneforklaringen min.</p> <p>23. Senest mandag kveld ble jeg overfalt, truet og ranet på åpen gate i Oslo i forbindelse med denne saken.</p> <p>24. Men jeg velger å stå åpent fram og holde på forklaringen min.</p> <p>25. Offentlighet er min form for livsforsikring,</p> <p>26. sier 23-åringen til VG.</p>	<p>Larsen, direkte</p>	<p>Larsen får utdype sin historie. VG er eksplisitt til stede i samtalen</p>

<p>27. I to politiavhør har 23-åringen forklart om sine kunnskaper om trippeldrapet.</p> <p>28. Opplysningene skal han ha fått gjennom å vanke i samme miljø som Lars Grønnerød og Kristin Kirkemo Haukeland både før og etter drapene.</p> <p>29. Politiet har fattet interesse for flere av opplysningene:</p> <p>30. Motivasjonen for at Lars Grønnerød og Kristin Kirkemo Haukeland skal ha overlevert skytevåpen til ekteparet Orderud</p> <p>31. skal ha vært av økonomisk art.</p>	<p>VG</p>	<p>VG informerer om bakgrunn og setter i gang makrosekvens 3. Aktørene Grønnerød, Kirkemo Haukeland og ekteparet Orderud innføres, og teksten kan dermed relateres til tidligere tekster om emnet</p>
<p>32. Ifølge André Larsens vitneforklaring skal Grønnerød overfor ham ha sagt</p> <p>33. at de to ble lovet et millionbeløp for våpenbistanden.</p>	<p>Grønnerød, indirekte</p>	<p>Larsen gjengis ikke med direkte eller indirekte framstilling, så Grønnerød dominerer</p>
<p>34. Lars Grønnerød [...] skal ha innrømmet anslaget overfor vitnet.</p> <p>35. – som også er siktet for det såkalte dynamittattentatet mot ekteparet Paust sommeren 1998 –</p> <p>36. Grønnerød skal blant annet ha fortalt Larsen om noen spesielle parykker</p> <p>37. som ble brukt under plasseringen av dynamittladningen under Anne Orderud Pausts bil.</p> <p>38. Politiet har funnet lignende parykker under husransaker ser hjemme hos Lars Grønnerød.</p>	<p>VG</p>	<p>VG gjør Grønnerød til superkurk ved å kople sammen to saksforhold</p>

<p>39. Lars Grønnerød skal ha fortalt André Larsen</p> <p>40. at han ikke vil forklare seg nærmere,</p> <p>41. fordi han da ”snakker seg inn i saken”.</p>	<p>Grønnerød, indirekte og direkte</p>	<p>Grønnerød framstilles direkte i sin egen indirekte tale, noe som antyder at utsagnet hans har stor betydning</p>
<p>42. Larsen har forklart politiet</p> <p>43. at hans inntrykk er</p> <p>44. at våpnene som ble brukt under trippeldrapet</p> <p>45. ikke er dumpet for godt, men kun skjult et sted</p> <p>46. hvor de ikke ødelegges.</p>	<p>Larsen, indirekte</p>	<p>VG har fått dette formidlet gjennom enten politiet eller Larsen. Vi gjetter på politiet</p>
<p>47. Politiets våpenekspert mener</p> <p>48. at et pistolmagasin funnet hjemme hos Lars Grønnerød bare en uke etter drapene, faktisk satt i våpenet</p> <p>49. da de dødelige skuddene ble avfyrt inne i kårboligen.</p>	<p>Politiet, indirekte</p>	<p>Vi vet ikke om dette skriver seg fra en samtale mellom politiet og VG, men antar det</p>
<p>50. Larsen har forklart politiet</p> <p>51. at Lars Grønnerød skal ha sagt</p> <p>52. at magasinet ble satt i settelassen på soverommet i Frognerveien 38</p> <p>53. fordi Grønnerød trodde</p> <p>54. at det ikke kunne knyttes til drapene.</p>	<p>Larsen, indirekte Grønnerød, indirekte</p>	<p>Grønnerød rammes inn av Larsen</p>
<p>55. Hverken Lars Grønnerøds eller Kristin Kirkemo Haukelands forsvarere kjenner til den nye vitneforklaringen</p> <p>56. som ble gitt rett før jul.</p>	<p>VG</p>	<p>Konfliktaksen i makrosekvens 3 innføres</p>

<p>57. – Dette er helt nye opplysninger for meg.</p> <p>58. Det blir ekstra underlig med tanke på</p> <p>59. at Riksadvokaten nå vurderer tiltale på grunnlag av dokumenter</p> <p>60. som jeg ikke har sett,</p> <p>61. sier advokat Steinar Wiik Sørvik,</p>	<p>Wiik Sørvik, direkte</p>	<p>Grønnerøds advokat snakker med stemme for begge advokatene</p>
<p>62. som forsvarer Lars Grønnerød.</p> <p>63. Riksadvokaten tar stilling til tiltalespørsmålet mot de fire i løpet av uken,</p> <p>64. og etter det VG kjenner til</p> <p>65. blir trolig samtlige av de fire siktede tiltalt for [sic] medvirkning til overlagt drap.</p> <p>66. På grunn av truslene mot seg selv, har André Larsen nå bedt om</p> <p>67. at advokat Anne Kroken blir oppnevnt som hans bistandsadvokat</p> <p>68. dersom han må vitne i en eventuell rettssak.</p>	<p>VG</p>	<p>VG redegjør for framdrift i saken og innleder til Krokens stemme</p>
<p>69. – Mitt inntrykk er</p> <p>70. at Larsen tar truslene svært alvorlig</p> <p>71. og at han er livredd,</p> <p>72. sier advokat Kroken til VG.</p>	<p>Kroken</p>	<p>Kroken bekrefter Larsens troverdighet. VG er eksplisitt til stede i samtalen</p>
<p>73. Politiadvokat Bjørn Arne Tronier opplyser</p> <p>74. at politiet tar saken alvorlig</p> <p>75. og at truslene vil bli etterforsket.</p>	<p>Tronier, indirekte</p>	<p>Tronier svekker sin egen rolle ved å måtte benekte en presupposisjon om at han ikke gjør jobben sin</p>

76. – Det foreligger en politi-anmeldelse mot en navngitt person 77. som skal stå bak disse truslene, 78. opplyser politiadvokaten.	Tronier, direkte	Tronier bidrar med ny informasjon for første gang i teksten
79. Vedkommende er gjort kjent med anmeldelsen av politiet, 80. men mannens advokat er ennå ikke koplet inn i saken. 81. Mannspersonen vil [...] bli avhørt i løpet av uken. 82. etter det VG kjenner til,	VG	VG redegjør for fremtiden
83. – Jeg har en broket bakgrunn 84. og forsøker nå å bryte kontakten med miljøer 85. jeg tidligere har vanket i. 86. En del av kunnskapen jeg har fått om Orderud-saken 87. skremte meg så mye 88. at jeg gikk til politiet, 89. er Larsens forklaring på	Larsen, direkte	Larsen fjerner identiteten sin lengst mulig fra de mistenkte
90. hvorfor han først gikk til politiet halvannet år etter 91. at Kristian Orderud, Marie Orderud og Anne Orderud Paust ble skutt til døde.	VG	VG dysser ned en koherensforstyrrende opplysning ved å forutsette den kjent

Paratekster og tekstboks

NEGATIV: TRIPPELDRAPET

OVERSKRIFT: DØDS-TRUET

NEDRYKKER: Orderud-vitne frykter for livet sitt

BILDETEKST: VISER ANSIKT: André Larsen velger å stå frem fordi han mener det er hans beste livsforsikring

TEKST I BILDET: ”Jeg har fått klar beskjed fra personene i miljøene rundt de fire siktede om at jeg skal tas av dage. André Larsen (23)

MELLOMTITTEL: – Svært alvorlig

BYLINE: Av FRANK GANDER og JAN-PETTER LYNAU (foto)

E-POST: E-post: frank.gander@vg.no

TEKSTBOKS: FIRE SIKTET

NATT til pinseaften 1999 ble Kristian Orderud (80), Marie Orderud (84) og Anne Orderud Paust (47) skutt og drept i kårboligen på Orderud gård i Sørum.

Tre uker senere ble det drepte ekteparets sønn, Per Orderud, pågrepet og siktet for overlagt drap sammen med sin kone Veronica Orderud, hennes søster Kristin Kirkemo og Kirkemos eks-kjæreste Lars Grønnerød. Grønnerød er også siktet for ett av to attentatforsøk mot Anne Orderud Paust og Per Paust sommeren 1998. Politiet mener eiendomskrangel om Orderud gård er drapsmotivet.

Alle de fire siktede nekter befatning med drapene og attentatforsøkene. Denne uken avgjør Riksadvokaten tiltalespørsmålet.

12 Tekst 2: DØDS-TRUET

12.1 Plassering og journalistisk sjanger

Denne teksten er knyttet til den såkalte Orderud-saken, og i likhet med tekst 1 dreier det seg om drapstrusler og dårlig politiarbeid. Oppslaget forteller om en bekjent av de siktede som har gitt politiet opplysninger i forbindelse med drapssaken. På grunn av dette har han mottatt drapstrusler fra personer i hans og de siktedes felles miljø. Han mener at politiet ikke beskytter ham godt nok, men håper at VG-oppslaget vil hjelpe.

Oppslaget går over en dobbeltside (6–7) og tilhører ingen av de paratekstuelle markerte kategoriene. Vi plasserer det følgelig under nyhetsmaterialet. Det er imidlertid ikke fritt for typifiserende paratekster: Negativen ”TRIPPELDRAPET” signaliserer at teksten skal leses i sammenheng med likedan markerte tekster om samme emne, både i denne og i tidligere aviser. Den fungerer altså som en markør for manifest intertekstualitet (Fairclough 1992).

Vi velger som for tekst 1 å tro at den journalistiske sjangeren er en nyhetsartikkel/-reportasje (Hoff 1998a, Institutt for journalistikk 1998). Stoffet er som vi skal se, disponert som en omvendt pyramide, slik det er vanlig innen sjangeren. Leseren vil raskt identifisere disse sjangertrekkene og følgelig gå til teksten med forventning om å få utredet, belyst og forklart en dagsaktuell hendelse, for å si det med Hoff (1998a).

12.2 Komposisjon

På samme måte som ”Slottet mottok DRAPS-TRUSSEL” handler denne teksten om flere ting samtidig. For det første forteller den om en mann som er drapstruet. For det andre forklarer den at mannen må stå fram i avisa for å få trygghet. For det tredje går den gjennom en rekke kompliserte forhold i mannens vitneprov, og for det fjerde viser den at det er kommunikasjonssvikt innad i rettsapparatet. Dette er mye informasjon å få inn i en enkelt avisartikkel!

Hvert av disse fire poengene kunne i teorien vært valgt som vinkling på saken. Like gjerne som ”DØDS-TRUET” kunne teksten hett henholdsvis ”VISER ANSIKT som livs-forsikring”, ”SJOKK-VITNER mot Lars” eller ”REFSER Riksadvokaten”, alt etter hvilket aspekt avisa hadde vektlagt. Vi merker oss også et potensielt poeng i siste avsnitt: Hadde ikke VG stått på Larsens side, kunne dette like gjerne blitt saken om vitnet som ”SKJULTE DRAPS-INFO i halvannet år”.

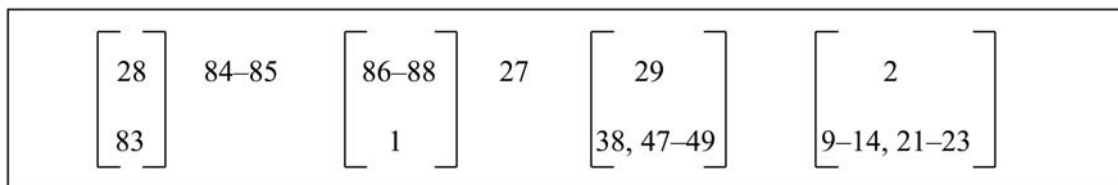
Likevel er sekvenssamspillet tettere i denne teksten enn i den forrige. Vi skal se at teksten kan deles inn i tre hovedsekvenser som til sammen realiserer en nokså koherent fjerde, argumentativ makrosekvens. Det er derfor ikke gitt at denne teksten er polylogisk, altså at den har flere makrofunksjoner på det øverste funksjonsplanet (Berge 1990).

12.2.1 Makrosekvens 1: narrativ

Ut fra artikkelens overskrift, ingress, nedrykker og tekst i bildet er det klart at historien om drapstrusselen skal leses som tekstens kjerne. Litt omkasting av segmenter gir oss denne historien:

(28) Opplysningene skal han ha fått gjennom å vanke i samme miljø som Lars Grønnerød og Kristin Kirkemo Haukeland både før og etter drapene. (83) – Jeg har en broket bakgrunn (84) og forsøker nå å bryte kontakten med miljøer (85) jeg tidligere har vanket i. (86) En del av kunnskapen jeg har fått om Orderud-saken (87) skremte meg så mye (88) at jeg gikk til politiet[.] (27) I to politiavhør har 23-åringen forklart om sine kunnskaper om trippeldrapet. (29) Politiet har fattet interesse for flere av opplysningene. (2) Nå føler han seg truet på livet.

Det er ingen velformulert beretning, men den har tydelig tre temporale hovedstadier: bruddet med miljøet, henvendelsen til politiet med de påfølgende avhørene, og drapstruslene som fulgte. Forløpsstrukturen blir slik:

Figur 12.1. Forløpsstruktur i den narrative makrosekvensen.

Vi leser figuren fra venstre mot høyre: Segment 28 og 83 forteller om hvordan Larsen fikk opplysningene, og segment 84–85 viser hvordan han reagerte på dem. Segment 86–88 og 1 sier til sammen at Larsen deretter gikk til politiet med informasjonen. Videre forteller segment 27 om de påfølgende avhørene og segment 29 om politiets reaksjon. Segment 38 og 47–49 er konkretiseringer av politiets reaksjoner. Dessuten er segmentene 9–14 og 21–23 spesifiseringer av hvordan Larsen føler seg truet på livet, slik det står i segment 2.

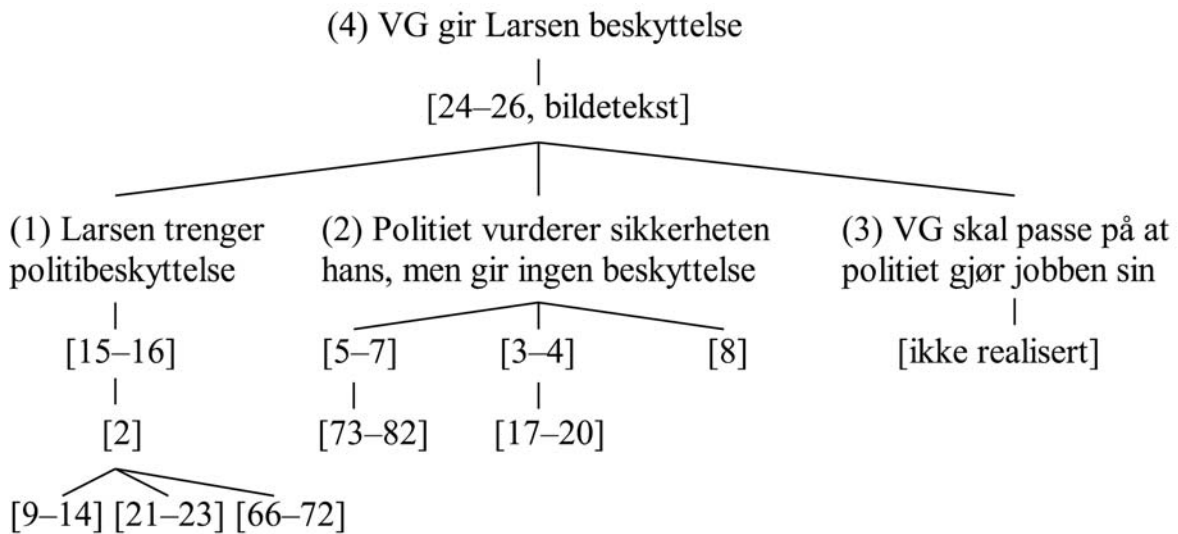
Det er ingen narrative konnektiver i sekvensen, men den har et klart temporalt forløp og kan derfor sies å fungere narrativt. Sekvensen redegjør for nyhetsaspektet ved saken; det som er nytt her, er at et vitne er drapstruet etter å ha gått til politiet med informasjon. Vi kan sammenlikne sekvensen med den narrative makrosekvensen i tekst 1 (”Slottet mottok DRAPS-TRUSSEL”). Begge serverer en historie fra den nærmeste fortid, og i begge oppslagene er det denne historien som er gjort framtrødende i overskrifter og andre paratekster. Makroproposisjonen kan formuleres slik: ’Et Ordrud-vitne gikk til politiet og ble drapstruet.’

12.2.2 Makrosekvens 2: argumentativ

Det er fascinerende hvor lik denne saken er gårsdagens. Begge omhandler som vi har sett, en drapstrussel, men ikke nok med det – også i denne saken må VG trå til og lære politiet å gjøre jobben sin. Resonnementet er slik:

- (1) Larsen trenger politibeskyttelse
- (2) Politiet vurderer sikkerheten hans, men gir ingen beskyttelse
- (3) VG skal passe på at politiet gjør jobben sin (ikke realisert)
- (4) VG gir Larsen beskyttelse

Som i tekst 1 er premiss (3) underforstått og må presupponeres ut fra sjangeren og VG-diskursen. Makroproposisjonen realiseres gjennom konklusjonen i resonnementet (4): 'VG gir Larsen beskyttelse.' Segmentene fordeler seg slik:

Figur 12.2. Underordningsstruktur i den argumentative makrosekvensen.

Premiss (1) realiseres gjennom Larsens egen ekspressiv i segment 15–16: ”Han er kritisk til at politiet ennå ikke har innført konkrete sikkerhetstiltak rundt ham.” Denne kritikken begrunnes av påstanden ”Nå føler han seg truet på livet” (2), som igjen eksemplifiseres gjennom de tre mikrosegmentene 9–14, 21–23 og 66–67. Først forteller Larsen om en konkret trussel:

(9) – Jeg har fått klar beskjed fra personene i miljøene rundt de fire siktede (10) om at jeg skal tas av dage. (11) Det er tydeligvis noen (12) som på død og liv ønsker (13) at sannheten om trippeldrapet ikke blir kjent, (14) sier André Larsen til VG.

Så får vi høre et eksempel på at truslene er reelle:

(21) – Akkurat nå er jeg veldig stresset. (22) Det er en pris på hodet mitt og et sterkt press til å trekke vitneforklaringen min. (23) Senest mandag kveld ble jeg overfalt, truet og ranet på åpen gate i Oslo i forbindelse med denne saken.

Til slutt får vi en bekreftelse på Larsens versjon via hans bistandsadvokat:

(66) På grunn av truslene mot seg selv, har André Larsen nå bedt om (67) at advokat Anne Kroken blir oppnevnt som hans bistandsadvokat (68) dersom han må vitne i en eventuell retts-sak. (69) – Mitt inntrykk er (70) at Larsen tar truslene svært alvorlig (71) og at han er livredd, (72) sier advokat Kroken til VG.

VG argumenterer altså tungt for at Larsen er en troverdig aktør i saken. Larsens ønske om politibeskyttelse begrunnes med en konkret drapstrussel, et overfall og hans egen frykt. Vi kunne tegne skje-maet videre og trekke linjer fra disse begrunnelsene og til resten av punktene i den narrative makrosekvensen, men det tjener liten hensikt. Imidlertid er det interessant å merke seg at grensen mellom disse makrosekvensene er uklar.

Premiss (2) sier at politiet vurderer Larsens sikkerhet, men ikke gir ham konkret beskyttelse. Premisset bygges opp av tre kompo- nenter: anmeldelse, vurdering og handling.

I segment 5–7 bekrefter politiet de faktiske forhold rundt an- meldelsen, som blir utdypet mot slutten av teksten i segment 73–82:

(5) Politiadvokat Bjørn Arne Tronier som leder trippeldrapset- terforskningen, (6) bekrefter politiets kjennskap til truslene (7) og at de er politianmeldt. [...] (73) Politiadvokat Bjørn Arne Tronier opplyser (74) at politiet tar saken alvorlig (75) og at truslene vil bli etterforsket. (76) – Det foreligger en politi- anmeldelse mot en navngitt person (77) som skal stå bak disse truslene, (78) opplyser politiadvokaten. (79) Vedkommende er gjort kjent med anmeldelsen av politiet, (80) men mannens ad- vokat er ennå ikke koplet inn i saken. (81) Mannspersonen vil (82) etter det VG kjenner til, bli avhørt i løpet av uken.

Det er verdt å legge merke til at politiadvokaten bare refererer til selve anmeldelsen og politiets reaksjon overfor den anmeldte. VGs sak ville stoppet her om ikke journalisten hadde sett potensialet i å fokusere på den fornærmede – den lille mann – og søkt andre kil-

der. Kilden til påstanden om at politiet tross alt vurderer sikkerheten til Larsen, er omhyggelig skjult:

(3) Politiet tar truslene så alvorlig (4) at det foretas en løpende vurdering av 23-åringens sikkerhet. [...] (17) VG har fått tilgang til et brev (18) hvor det fremgår (19) at drapsetterforskerne på Romerike fortløpende vil vurdere sikkerheten til André Larsen sammen med de lokale politimyndighetene på stedet (20) der han oppholder seg.

Med denne bekreftelsen på at politioppfølging er nødvendig, kan motskytset settes inn, denne gang igjen med politiadvokaten som aktør: ”Men han vil ikke kommentere eventuelle sikkerhetstiltak rundt 23-åringen” (8). At politiet ikke kommenterer sine handlinger, behøver ikke bety at de ikke gjør noe. Segment 8 forteller bare at journalisten har stilt politiadvokaten et spørsmål, ikke at politiet gjør dårlig arbeid. Men sett i lys av Larsens påstand i segment 15–16 leser vi politiadvokatens ’ingen kommentar’ nettopp som en innrømmelse av kritikken fra Larsen. Dermed får vi et tilsynelatende paradoks innad i premisset: Det politiet faktisk sier, er at de tar saken meget alvorlig, men likevel sier de ikke at Larsen skal få beskyttelse. Hvordan henger det i hop?

Vi kan si at framstillingen tjener to hensikter. Uttalelsene fra politiet er med på å understreke alvoret i saken og skape *dramatikk*. Denne dramatikken toppes ved at elementet *saken ute av kontroll* innføres, gjennom politiets mangelfulle kommentar om sikkerhetstiltak og Larsens egen kritikk av disse.

Når en dramatisk sak er ute av kontroll, må VG ta ansvar. Heller ikke i denne teksten er det gjort rede for hvorfor VG ser det som sin oppgave å beskytte Larsen, men vi kan like fullt ane to funksjoner av at avisa trår til: For det første er det innbakt i VG-diskursen å hjelpe den lille mann (Larsen) overfor udugelige makthavere (politiet). For det andre – og dette er neppe innbakt i *publikums* forståelse av VG-diskursen – får avisa løftet fram seg selv og sin egen rolle: VG hjelper deg, også for imagets skyld.

Resultatet er makroproposisjonen ’VG gir Larsen beskyttelse’. Denne proposisjonen blir understøttet av bildet, som bokstavelig

talt viser Larsen som mannen i gata. Han står og skuler rundt seg, løselig flankert av to særdeles lite truende skikkelser, nemlig en gutt med trekkspill og en gammel dame. Selv i slike situasjoner har Larsen hittil vært DØDS-TRUET! Bildeteksten forklarer hva vi ser: ”VISER ANSIKT: André Larsen velger å stå frem fordi han mener det er hans beste livsforsikring.” I brødteksten heter det tilsvarende:

(24) Men jeg velger å stå åpent fram og holde på forklaringen min. (25) Offentlighet er min form for livsforsikring, (26) sier 23-åringen til VG.

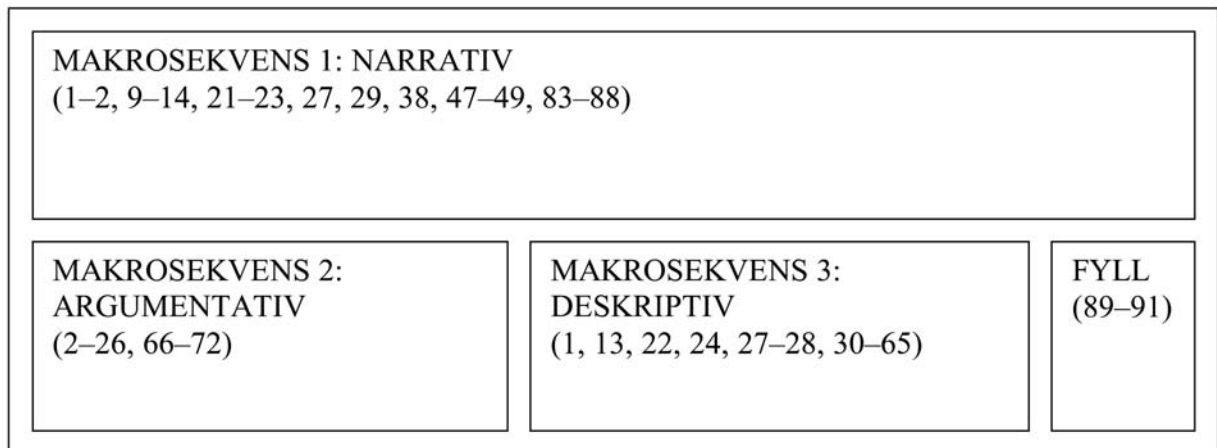
12.2.3 Makrosekvens 3: deskriptiv

Den tredje makrosekvensen i teksten består hovedsakelig av gjennomgangen av hva Larsen vet. Denne sekvensen er realisert nesten uten avbrudd midt i teksten. Den har deskriptiv funksjon, selv om det også her finnes få konnektiver som signaliserer noen teksttype. Det dreier seg om en rekke påstander som blir lagt fram, noen av dem riktignok kommentert i eksplikative undersegmenter (39–41, 52–54). Funksjonen er – i hvert fall delvis – å informere leseren om hvilke opplysninger Larsen satt inne med før han gikk til politiet. Sekvensen er satt sammen av fem mikrosekvenser som omtaler hvert sitt saksforhold (30–35, 36–38, 39–41, 42–46, 47–54). Disse rammes inn av informasjonen om hvordan Larsen har fått vite dette (28). Det henvises dessuten indirekte til Larsens opplysninger i segment 1, 13, 22, 24 og 27.

Denne delen av teksten er strengt tatt ikke nødvendig for å få fram hovedpoenget. Imidlertid har den – liksom negativen – en viktig intertekstuell funksjon i å kople artikkelen til tidligere tekster om Orderud-drapene.

Til denne deskriptive sekvensen hører også en annen sekvens, nemlig opplysningen om at to av de tiltaltes advokater ikke kjente til denne informasjonen, til tross for at Riksadvokaten er i ferd med å ta ut tiltale (55–65). Denne sekvensen kan vi kalle argumentativ, idet det ligger et implisitt motsetningsforhold mellom påstandene om at advokatene ikke visste om opplysningene (55–62), og at Riksadvokaten likevel vil ta ut tiltale (63–65).

Forholdet mellom sekvensen 27–54 og sekvensen 55–65 er også kontrastivt. Dermed kunne vi teoretisk karakterisert hele makrosekvensen som argumentativ; det er et kontrastforhold mellom hovedelementene. En slik merkelapp er imidlertid ikke særlig fruktbar, idet det er Larsens saksopplysninger som dominerer makrosekvensen. Dette presenteres først og får tildelt størst plass. Vi velger derfor å formulere makrosekvensen som 'Larsen har ny informasjon om Orderud-drapene' og setter opp en slik figur over makrosekvens 3:

Figur 12.3. Innordningsstruktur i den deskriptive makrosekvensen.

12.2.4 Resterende sekvens

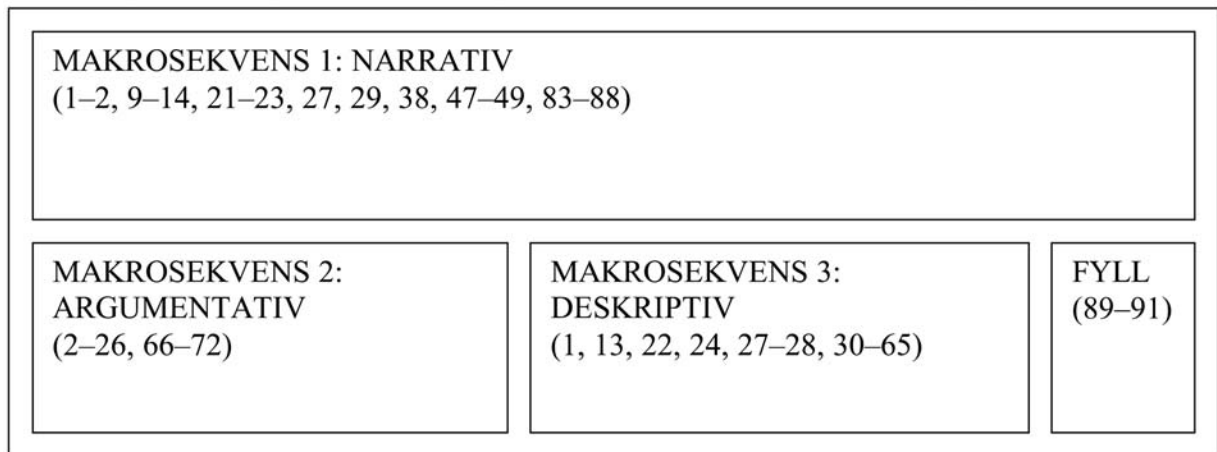
Vi har klart å plassere nesten alle segmentene i teksten innenfor en av de tre makrosekvensene. Men også i denne artikkelen er det noe som ikke passer inn, og også her er det avslutningen det gjelder: "[...] (89) er Larsens forklaring på (90) hvorfor han først gikk til politiet halvannet år etter (91) at Kristian Orderud, Marie Orderud og Anne Orderud Paust ble skutt til døde." Helt på tampen innføres altså et helt nytt aspekt ved saken, nemlig at Larsen i halvannet år har sittet inne med opplysninger om drapet uten å melde fra til politiet. Og informasjonen kommer ikke bare seint i teksten, den må også presupponeres av leseren: Når vi får presentert en forklaring på et fenomen, må vi først trekke den slutning at fenomenet faktisk eksisterer. Slik presupponering er en effektiv metode for å få leseren til å akseptere påstander hun kanskje ellers ville stilt spørsmål ved. Ved å gripe fatt i dette poenget kunne journalisten i teorien

snudd hele saken på hodet og gjort Larsen til skurk. I lys av den øvrige teksten er det imidlertid mer hensiktsmessig å dysse poenget ned, så det ikke oppstår noen divergens i teksten som helhet. På grunn av omvendt pyramide-formen, presupponeringen og plasseringen i en redigeringsutsatt posisjon minsker sjansen for at opplysningen tillegges vekt, hvis den i det hele tatt blir tatt med på trykk.

12.2.5 Sekvenssamspill

12.2.5.1 To alternative modeller

Teksten ser altså i grove trekk slik ut:

Figur 12.4. Makrosekvenser i tekst 2.

Figur 12.5 viser dessuten forløpsstrukturen. De to figurene klargjør at en del segmenter henger sammen med flere makrosekvenser. For eksempel er mye av begrunnelsen i argumentativen nødvendige elementer i narrativen. En kritisk leser vil med rette spørre seg om dette virkelig *er* tre ulike makrosekvenser. Svaret er ikke entydig. På den ene siden er det tydelig at teksten vil fortelle tre ting (og skjule en fjerde, jf. fyllsekvensen) på en gang: Larsen er drapstruet, VG hjelper ham, og han har ny informasjon i Orderud-saken (som forsvarerne ikke kjenner). Sett ut fra denne synsvinkelen kan figuren over forsvares. På den annen side kan vi organsere makrosekvensene argumentativt så de til sammen utgjør et makroresonnement:

- (1) Larsen har ny informasjon om Orderud-drapene (makrosekvens 3)
- (2) Larsen gikk til politiet med informasjonen og ble draps-truet (makrosekvens 1)
- (3) Politibeskyttelsen er så dårlig at VG må ordne opp (makrosekvens 2)

Enkelte underliggende premisser må infereres, men vi har ingen problemer med å kjenne igjen dette som en argumentativ sekvens. Forenklet kan vi illustrere den slik:

Figur 12.5. Underordningsstruktur i tekst 2.

Når vi setter det opp på denne måten, ser vi at det faktisk er stå-
fram-sekvensen som er hovedpoenget i teksten, selv om det er den
narrative som er mest i fokus. Det er fristende å trekke en parallell
til det Labov (1972) kaller evalueringskomponenten i en fortelling,
nemlig det tekstaspektet som forklarer hvorfor teksten i det hele tatt
er blitt ytret. Her sitter vi igjen med en nokså koherent forklaring på
hvorfor denne teksten er kommet på trykk, eller *hvordan dette er
blitt en nyhet*. VG som problemløser troner på toppen av proposi-
sjonshierarkiet.

12.2.5.2 Oppsplitting

Den narrative og den argumentative makrosekvensen er svært
fragmentert, mens den deskriptive er nokså sammenhengende. Sek-
vensene flettes med andre ord i hverandre; leseren kastes fra den
ene til den andre, med et hvileskjær midtveis i teksten (makrosek-
vens 3). Vi har dessuten sagt at teksten er komponert som en om-
vendt pyramide. Makroproposisjonene lanseres altså tidlig i teksten,
i dette tilfellet allerede gjennom paratekstene og ingressen. Makro-

proposisjon 1, 'et Orderud-vitne gikk til politiet og ble drapstruet', formidles gjennom overskriften ("DØDS-TRUET"), nedrykkeren ("Orderud-vitne frykter for livet sitt"), teksten i bildet ("Jeg har fått klar beskjed fra personene i miljøene rundt de fire siktede om at jeg skal tas av dage.' André Larsen (23)") og ingressen ("André Larsen (23) gikk til politiet med opplysninger om trippeldrapet på Orderud gård. Nå føler han seg truet på livet."). Innbakt i ingressen ligger også makroproposisjon 3, 'Larsen har ny informasjon om Orderud-drapene'. Makroproposisjon 2, 'VG gir Larsen beskyttelse', signaliseres i bildeteksten: "VISER ANSIKT: André Larsen velger å stå frem fordi han mener det er hans beste livsforsikring." Vi har sett at disse tre makrosekvensene til sammen kan realisere en fjerde makrosekvens, og at dette kopler dem sammen. Det er imidlertid viktig å studere hvor og hvordan denne sammenkoplingen foregår.

12.2.5.3 Å konstruere en hensikt

Som vist i kapittel 12.2.2 er det kun Larsens argumentasjon som signaliserer at det å stå fram i VG er en nødvendig livsforsikring:

(15) Han er kritisk til (16) at politiet ennå ikke har innført konkrete sikkerhetstiltak rundt ham. [...] (24) Men jeg velger å stå åpent fram og holde på forklaringen min. (25) Offentlighet er min form for livsforsikring, (26) sier 23-åringen til VG.

Vi merker oss at påstanden om manglende sikkerhetstiltak – som er helt essensiell for koplingen mellom makrosekvensene – faktisk må presupponeres (15–16). Det finnes ingen kilder i teksten som framsetter noen påstand om at politiet ikke har iverksatt sikkerhetstiltak, bare Larsen, som er kritisk til det implisitte faktum at det *er* slik, og en politiadvokat som ikke vil kommentere saken. Koplingen realiseres av en ukjent, indirekte stemme. Segment 16 bærer dermed alene hele makrosekvens 2 på sine skuldre.

Det spørres om koplingen mellom disse makrosekvensene er holdbar, og hvor stor funksjon argumentativen har i teksten. Faller saken sammen uten 'Larsen står fram'-aspektet? Det er også grunn til å stille spørsmål om hvorfor Larsen mener at "offentlighet er hans beste livsforsikring" (bildetekst, segment 25). Teksten lar det

være opp til leseren å konstruere begrunnelsen. Venter Larsen at politiet skal iverksette konkrete tiltak fordi han har vært i VG, eller håper han at de som truer ham, skal bli redde og la ham være i fred? Ingen av alternativene synes særlig plausible, gitt at saken allerede er politianmeldt og vurdert. Et mer nærliggende svar kan være at VG med dette får en mer salgbar og imagebyggende sak.

12.2.5.4 Å konstruere en bakgrunn

Ovenfor så vi at det er et tett samspill mellom narrativen og deskriptiven, idet deskriptiven legger grunnlaget for historien om drapstruslene. Det er fordi Larsen har fortalt om disse tingene, at han har blitt truet. Slik sett henger sekvensene tett sammen. Likevel er det noe som skurrer i teksten, nemlig begrunnelsen for at Larsen gikk til politiet:

(83) – Jeg har en broket bakgrunn (84) og forsøker nå å bryte kontakten med miljøer (85) jeg tidligere har vanket i. (86) En del av kunnskapen jeg har fått om Orderud-saken (87) skremte meg så mye (88) at jeg gikk til politiet, (89) er Larsens forklaring på (90) hvorfor han først gikk til politiet halvannet år etter (91) at Kristian Orderud, Marie Orderud og Anne Orderud Paust ble skutt til døde.

At Larsen ble skremt, er slett ingen *forklaring* på at han ventet halvannet år med å melde fra. Vi må heller si at det er underlig at han ventet såpass lenge *til tross for* at han ble skremt. Forsøket på å bryte med de gamle miljøene sine er en mer holdbar forklaring, men å bryte kontakten med et miljø er ikke ensbetydende med å politianmelde forhold derfra. Det er altså grunn til å stille spørsmål ved Larsens motiver både for å gå til politiet og for å gå til VG.

Strengt tatt er ikke denne koplingsvikten så viktig med tanke på sekvenssamspillet. Koherensen oppnås gjennom den stadige referansen til de aktuelle opplysningene. Imidlertid bidrar slike brister til å svekke troverdigheten til Larsen, som ellers framstår som sakens ryggrad. Det skal vi komme tilbake til i forbindelse med polyfoni.

12.2.5.5 Å rangere fakta

Graden av modalitet er markant forskjellig i de tre makrosekvensene. Både den narrative og den argumentative makrosekvensen er så godt som fri for modalitetsmarkører. Segment 28 ("Opplysningene *skal* han *ha* fått ...") er riktignok markert for sannsynlighet (Svennevig mfl. 1995:185), men dette segmentet regnes også til den deskriptive sekvensen. I den argumentative sekvensen signaliserer segment 11 ("det er *tydeligvis* noen"), 69 ("– *Mitt inntrykk er*") og 82 ("*etter det VG kjenner til*") likeledes sannsynlighet. Men utover dette framstår alle påstandene og kvalifiseringene som umarkerte, dvs. sanne og vanlige. I den deskriptive makrosekvensen er det imidlertid mange modalitetsmarkører. Bortsett fra den allerede nevnte sannsynlighetsmarkøren i segment 28 er alle knyttet til Grønnerøds utsagn:

(30) Motivasjonen for at Lars Grønnerød og Kristin Kirkemo Haukeland *skal ha* overlevert skytevåpen til ekteparet Orderud, (31) *skal ha* vært av økonomisk art. (32) Ifølge André Larsens vitneforklaring *skal* Grønnerød overfor ham *ha* sagt (33) at de to ble lovet et millionbeløp for våpenbistanden. (34) Lars Grønnerød [...] *skal ha* innrømmet anslaget overfor vitnet. (36) Grønnerød *skal* blant annet *ha* fortalt Larsen om noen spesielle parykker [...] (39) Lars Grønnerød *skal ha* fortalt André Larsen (40) at han ikke vil forklare seg nærmere [...] (50) Larsen har forklart politiet (51) at Lars Grønnerød *skal ha* sagt (52) at magasinet ble satt i sette-kassen på soverommet i Frognerveien 38 (53) fordi Grønnerød *trodde* (54) at det ikke kunne knyttes til drapene.

Larsen *har* fortalt; Grønnerød *skal ha* fortalt. Det er ingen opplagt grunn til å modalmarkere alle Grønnerøds utsagn så sterkt. Selvfølgelig har vi bare Larsens ord for at han har sagt det, så det ville være galt å ikke markere uttalelsene for sannsynlighet på noen måte, men idet Larsen gjengir Grønnerød i et vitneavhør, er det åpenbart at Larsen forteller politiet hva Grønnerød *har* sagt, ikke hva han *skal ha* sagt. I segment 32–33 og 50–51 gir modaliteten derfor en pleonastisk effekt. Det virker som om Larsen her refererer rykter, ikke ting han selv har førstehåndskjennskap til. Presiseringen "overfor ham" (32) avviser derimot denne forklaringen. Kanskje

er det her journalistens streben etter etos som tar overhånd en stakkert stund – dette er rene fakta, og det strenge VG-kravet til kildekritikk settes inn. Det samme fenomenet ser vi i segment 64–65, som også er dobbeltmarkert for sannsynlighet: ”og etter det VG kjenner til blir trolig samtlige av de fire siktede tiltalt 0for [sic] medvirkning til overløst drap.”

Som i tekst 1 er med andre ord mange av de rene faktaopplysningene framstilt på en måte som ikke skal levne tvil om troverdigheten. Vi ser likevel bare ett utslag av påfallende detaljfokusering, nemlig opplysningen om Lars Grønnerøds gateadresse og settekassen på soverommet (52).

Det hersker altså noe usikkerhet rundt holdbarheten av de nye opplysningene i drapssaken, men det som er sikkert, er at Larsen er truet på livet, og at VG hjelper ham. På den måten blir det ytterligere understreket hva som er poenget i teksten.

12.2.5.6 Å rangere tilgjengelighet

Også stilistikken er med på å hierarkisere makrosekvensene. Makrosekvens 1 er utpreget parataktisk; av fjorten perioder er det bare fire som har mer enn to segmenter (28 %). I makrosekvens 2 og 3 ser vi et litt annet mønster. Sju av nitten perioder i den argumentative makrosekvensen overskrider to segmenter (37 %), mot seks av nitten i den deskriptive (32 %). Her er det altså en anelse mer hypotakse. Det er likevel en tydelig forskjell mellom makrosekvens 2 og 3. I argumentativen er de lange periodene spredt nokså jevnt utover i teksten, i tillegg til at sekvensen i seg selv opptrer veldig fragmentert. Deskriptiven, derimot, holdes mer samlet, og her serveres alle de seks lange periodene blant de åtte siste. Denne makrosekvensen er også den eneste som har perioder på hele fem segmenter, faktisk tre stykker. Det er grunn til å tro at nettopp tekstpartiet fra segment 39 til segment 62, nemlig gjennomgangen av Grønnerøds utsagn og reaksjonen fra advokaten hans, framstår som tyngre og stivere enn resten av teksten på grunn av dette. Meningen blir også gjort vanskeligere tilgjengelig ved at leseren delvis må trenge gjennom fire stemmekapsler: VGs, Larsens, politiavhørets og Grønnerøds stemme: VG forteller at ”Larsen har forklart politiet at Lars Grønnerød

skal ha sagt at ...” (50–52). På samme måte som modaliteten er dette med på å skyve den deskriptive sekvensen i bakgrunnen.

12.2.5.7 Sekvensenes funksjon

Det er altså den narrative makrosekvensen som er kjernen i nyhets-saken. Den fungerer autonomt som nyhetsfortelling, og kunne i teorien vært foruten både ’stå fram’-sekvensen og den utdypende sekvensen.

Deskriptiven er også temmelig autonom, og kunne vært en selvstendig nyhetssak, for eksempel med vekt på at forsvarerne ikke er godt nok informert (igjen en påvisning av systemsvikt). Vi skal for øvrig i analysen av tekst 3 se at VG gjør nettopp dette neste dag. Deskriptiven har dessuten til oppgave å relatere teksten som helhet til tidligere tekster om Orderud-saken. Slik styrkes nyhetsverdien gjennom manifest intertekstualitet (Fairclough 1992). Likevel er det åpenbart, særlig gjennom paratekstuelle signaler, at narrativen er overordnet.

Argumentativen bygger derimot videre på narrativen og fungerer ikke like selvstendig. Koplingen til narrativen er dessuten løs, og makrosekvensen framstår som et slags påheng, på samme måte som POT-sekvensen i tekst 1. Man kan mistenke VG for å ha tatt den med av to grunner: Den argumenterer for at saken er ute av kontroll, og skaper dermed ekstra dramatikk, og den innfører VG som redningsmann og bygger dermed opp imaget.

Med andre ord: Makrosekvens 1 forteller historien, makrosekvens 2 dramatiserer saken og bygger VGs image, og makrosekvens 3 relaterer saken til et større nyhetsbilde. Både makrosekvens 2 og 3 har dessuten den funksjonen at de evaluerer oppslaget; de sier indirekte at dette er en viktig sak fordi Larsen må få stå fram, og fordi den utfyller tidligere opplysninger.

Forløpsstrukturen kan visualiseres som i figur 12.5. Som for tekst 1 er de implisitte koplingene markert med stiplet linje. Ut fra figuren er det lett å se i hvor stor grad argumentativen dominerer. Det er interessant sett i forhold til den løse tilknytningen sekvensen faktisk har til den narrative kjernesekvensen.

12.3 Polyfoni

12.3.1 Aktører

De fleste aktørene i teksten er representert med minst ett tilfelle av direkte, omskrevet gjengivelse:

- André Larsen
- Politiadvokat Tronier
- Advokat Wiik Sørvik
- Advokat Kroken

Larsen og Tronier får dessuten slippe til gjennom indirekte gjengivelse. Foruten dem er det bare én indirekte representert stemme:

- Lars Grønnerød

Grønnerød er dessuten den eneste som i tillegg snakker med direkte, ordrett gjengivelse (41). Den indirekte gjengivelsen innbefatter for øvrig også VGs brev (17–20), som har en ukjent kildes stemme. Videre omtaler teksten aktører som ikke selv kommer til orde:

- mannen som er siktet for drapstrusselen
- den siktedes advokat
- personene i miljøene rundt de fire siktede
- Kristin Kirkemo Haukeland
- Kristin Kirkemo Haukelands forsvarer
- ekteparet Paust
- Riksadvokaten

Kirkemo Haukelands forsvarer blir riktignok tillagt egenskapen å ikke kjenne til de nye opplysningene, men det er bare Grønnerøds forsvarer som får understøtte denne påstanden. At Kirkemo Haukeland selv, den trusselsiktede og folk i miljøet hans ikke er representert, er naturlig, situasjonen tatt i betraktning. Ekteparet Paust lever dessuten ikke lenger. At Riksadvokaten ikke er noen aktiv aktør i teksten, er derimot et signal om at tiltalespørsmålet i Orderud-saken ikke er blant det viktigste i teksten.

Og selvsagt har vi den allestedsnærværende aktør VG. Avisa nevner seg selv seks ganger i teksten, både som samtalepartner og som informasjonskilde (14, 17, 26, 64, 72, 82). Vi kommer tilbake til det.

12.3.2 Politiadvokat Tronier: underlagt VG

Anføringsverb er viktige signaler om stemmenes posisjon i teksten. Den første gangen politiadvokaten får slippe til, er det for å *bekreft*te:

(5) Politiadvokat Bjørn Arne Tronier som leder trippeldrapsetterforskningen, (6) *bekrefter* politiets kjennskap til truslene (7) og at de er politianmeldt. (8) Men han vil ikke kommentere eventuelle sikkerhetstiltak rundt 23-åringen. (kursivert her)

Det er VG som legger premissene på bordet – legg merke til at heller ikke Larsen forteller at han har politianmeldt truslene. Det er noe VG vet, og som politiet underbygger. Parallellen til tekst 1 er tydelig. Neste gang Tronier dukker opp i teksten, heter det:

(73) Politiadvokat Bjørn Arne Tronier *opplyser* (74) at politiet tar saken alvorlig (75) og at truslene vil bli etterforsket. (76) – Det foreligger en politianmeldelse mot en navngitt person (77) som skal stå bak disse truslene, (78) *opplyser* politiadvokaten. (kursivert her)

To ganger ”opplyser” Tronier leseren. Sett i forhold til det foregående avsnittet, der Larsens bistandsadvokat forteller om hvor redd vitnet er, er det naturlig at politiets kommentar her er tenkt å fungere som en beroligelse, en forsikring om at de gjør hva de kan. Her er det imidlertid ingen bekreftelse eller forsikring som foregår. Når politiet må *opplyse* om at de tar en drapstrussel alvorlig, leser vi det uvilkårlig som et svar på en implisitt påstand om at politiet ikke alltid gjør det. Dessuten har VG allerede for lenge siden fortalt oss at politiet tar saken alvorlig (3), så opplysningen er slett ingen opplysning, men en repetisjon.

Segment 75–78 er ny informasjon fra politiet, og ”opplyser” er et naturlig valg av anføringsverb. Dette står mot slutten av teksten og er dermed per definisjon nokså uviktig, men likevel er det den første og eneste gangen politiadvokaten bidrar med noe annet enn bekreftelser og repetisjoner. Troniers rolle i teksten er med andre ord å bekrefte at VG vet viktige ting, og – om vi setter det på spissen – å undergrave sin egen autoritet.

Den omfattende jobben politiet gjør med å vurdere Larsens sikkerhet og avhøre den mistenkte, er det VG-stemmen som serverer, enten gjennom påstander med en eventuell påfølgende bekreftelse fra Tronier (3–8, 79–82) eller gjennom ”et brev” (17–20). Hvilket brev det dreier seg om, har avisa latt være å si, slik at kilden tildekkes. Det vi derimot får vite, er at aktøren VG har vært involvert. Det er interessant å spørre hvorfor det står ”VG har fått tilgang til et brev hvor det fremgår at ...” i stedet for for eksempel ’I et brev står det at ...’. Det er nærliggende å tro at idet beskrivelsen av brevet utfylles med en agens for *brevoppdrivelsen* (VG), unngår avisa at leseren spør seg selv om hvem som er agens for selve *brevskrivningen*. Svaret på ’hvilket brev?’ blir ’brevet VG har fått tak i’.

Også i den informasjonen om politiarbeidet som Tronier ikke selv formidler, er VG raskt ute med å etablere seg som aktør:

- (79) Vedkommende er gjort kjent med anmeldelsen av politiet,
- (80) men mannens advokat er ennå ikke koplet inn i saken.
- (81) Mannspersonen vil (82) *etter det VG kjenner til*, bli avhørt i løpet av uken. (kursivert her)

Uttrykket ’etter det avis X kjenner til / har grunn til å tro’ er en klisjé i journalistdiskursen. Oftest har idiomet en rent modal funksjon; det betyr rett og slett ’kanskje’. VGs redaksjonelle veileder (1997, pers. medd.) frarådet under et kurs for mediestudenter å bruke nettopp dette uttrykket i journalistiske tekster, og foreslo heller å bruke andre modalitetsmarkører. Når det står i VG, er det jo åpenbart at VG kjenner til det, var hans argument. Her dukker det altså likevel opp to ganger (se også segment 64). Kan det tenkes at ulempen ved klisjeen blir oppveid av fordelene ved å kunne nevne VGs navn en ekstra gang?

12.3.3 André Larsen: den lille mann og VGs samarbeidspartner

Politiadvokaten blir altså underordnet VG i teksten. Hva da med det drapstruede vitnet, André Larsen? Her stiller saken seg annerledes. Larsen er en mer aktiv aktør. Han bringer ny informasjon og samspiller med VG-stemmen om å presentere saksforholdene. Anføringsverbene er – foruten ”sier” – ”forklarer” og ”ber”, verb som

signaliserer en mer subjektiv stemme enn politiadvokatens ”bekrefter” og ”opplyser”. Larsen har da også en viktig rolle i teksten. Det er som vi har sett, hans utsagn i segment 24–26 som evaluerer artikkelen som helhet: ”(24) Men jeg velger å stå åpent fram og holde på forklaringen min. (25) Offentlighet er min form for livsforsikring, (26) sier 23-åringen til VG.” Det er også Larsens implisitte kritiske uttalelse i segment 15–16 som knytter den argumentative makrosekvensen til den narrative: ”(15) Han er kritisk til (16) at politiet ennå ikke har innført konkrete sikkerhetstiltak rundt ham.” Utover dette bidrar Larsen med personlige, utfyllende kommentarer. Han forteller en eksemplifiserende historie (23), gir uttrykk for sine følelser (21) og evaluerer selve drapstrusselen (11–14). Og ikke minst er han eksplisitt førstehåndskilde til de fleste nye opplysningene i drapssaken (32–33, 42–46, 50–54).

Men Larsen snakker ikke bare til politiet og til leseren. Når han uttaler seg om drapstrusselen, snakker han eksplisitt til VG hver gang: ”... (14) sier André Larsen *til VG*”, ”... (26) sier 23-åringen *til VG*” (kursivert her). På denne måten blir Larsen og VG samtalepartnere som drøfter problemstillingen; de er to velinformerte kompisser på et felles korstog mot politiadvokat Tronier og resten av det slappe maktapparatet.

I forrige kapittel så vi hvordan VG ønsker å snakke til flest mulig på en gang, slik at det blir en viktig strategi å unngå å skremme bort visse grupperinger. I denne teksten har VG attpåtil tatt på seg rollen som skytsengel, og da høver det seg bra å innta en dannet, men kameratslig tone. Ordvalg som ”tas av dage” (10) og ”broket bakgrunn” (83) virker kanskje litt pussige i munnen på en person som angivelig hører hjemme blant trippeldrapssiktede, bilbombere, overfallsmenn og hevnlystne drapstrusselanmeldte? På den annen side har Larsen i denne teksten identitet som vitne, ikke som medlem av et kriminelt miljø. Et vitne som hadde snakket om å ’bli kverka’ og å ha en ’kriminell bakgrunn’, ville muligens fått troverdigheten svekket hos det jevne VG-publikum. Derfor snakker ikke Larsen slik i teksten, selv om det kan tenkes at han gjorde det under intervjuet. Den saklige og dannete stilen som Larsen og hans sak

framstilles med, styrker tekstens etos og gjør det lett å se på Larsen – og dermed VG – som medspiller.

For å forstå representasjonen av Larsen fullt ut skal vi ta en smugtitt inn i redaksjonslokalene. Wærstad (1993:81) refererer en samtale fra VG-desken, der man diskuterte hva man skulle ”selge aviser på i morra”: ”Hovedvaksjefen uttalte at *’Det derre drapet – det er vel ikke noe?’*. Han fikk følgende svar fra nattvaksjefen: *’Nei, det der er sosialgruppe D. Vi må skille litt mer på drap’.*”

Wærstads poeng er at VG-leserne må kunne føle at saken angår dem, dvs. at de må kunne identifisere seg med de involverte. Dette er jo også et av Roksvolds (1998) nyhetskriterier. Wærstad (1993:82) skriver:

Utsagnet om at ”vi må skille litt mer på drap” var i seg selv ganske diffust. Det er ikke for en utenforstående umiddelbart tilgjengelig hva som lå i det. Etter mitt skjønn er det likevel rimelig å forstå det slik at den kommersielle orienteringen mot at det VG behandler skal ”angå folk” var noe av det som lå implisitt i den vurderingen som her ble gjort. Drapssaken bar ikke i seg de rette virkemidler til at den kunne tenkes å vekke tilstrekkelig respons hos VG’s lesere. Det ville være vanskelig å få saken til å ”angå folk” i den VG-interne betydning. Folk i ”sosialgruppe D” og deromkring, som kunne identifisere seg med hendelsen, kjøper neppe aviser. De færreste av VG’s lesere kunne ventes å bli spesielt opprørt eller engasjert i saken ved at de effektfulle tragiske eller dramatiske aspekter manglet. Det var heller ikke noe *spesielt* ved saken som VG kunne bearbeide slik at den på andre måter kunne tenkes å få en fengslende effekt på trykk. VG hadde heller ikke tilgang til informasjon som kunne gi saken en karakter som alminnelige folk ville oppleve som skremmende eller truende for seg selv. Det ville bli vanskelig å få folk tilstrekkelig engasjert. (kursivert i originalen)

Det er interessant å se Wærstads eksempel opp mot vårt tilfelle. Det er ikke usannsynlig at André Lier tilhører en lav sosialgruppe, med tanke på hans såkalt brokete fortid. At folk i belastede miljøer kan true hverandre på livet, er neppe noen nyhet. Her har VG imidlertid funnet en salgbar vri: Et *vitne* kan leseren identifisere seg med. Alle

kan risikere å bli vitne til noe kriminelt. Og nettopp slik er Larsen framstilt stilistisk; han er et tilfeldig vitne som dumpet borti en kriminalsak og gjorde sin borgerplikt ved å gå til politiet – akkurat slik du og jeg ville ha gjort. Han har dessuten bare ”vanket” i miljøet, ikke vært en del av det (28). Og den brokete fortiden blir ikke avslørt før i tekstens aller siste avsnitt.

12.3.4 Lars Grønnerød: superskurken

Lars Grønnerøds stemme er dobbelt indirekte gjengitt; VG gjengir indirekte hva Larsen har sagt at Grønnerød har sagt. Det er uklart om VG her gjengir en personlig samtale med Larsen hvor han forteller hva han har sagt til politiet, eller om VG har gått til kilder i politiet og dermed får med enda ett ledd i gjengivelseskjeden: VG sier hva politiet sier at Larsen sier at Grønnerød sier.

Det er kanskje ikke så viktig å henge seg opp i slike detaljer, men det *er* interessant at Grønnerød gjennom sin ufrivillige medstemme i teksten framstår som upålitelig. Én ting er det ideasjonelle innholdet i utsagnene, noe annet er måten stemmen realiseres på. Segment 32–35 er et viktig nedslagsfelt:

(32) Ifølge André Larsens vitneforklaring skal Grønnerød overfor ham ha sagt (33) at de to ble lovet et millionbeløp for våpenbistanden. (34) Lars Grønnerød (35) – som også er siktet for det såkalte dynamittattentatet mot ekteparet Paust sommeren 1998 – skal ha innrømmet anslaget overfor vitnet.

Hva gjør segment 34–35 her? Segment 34 er jo en helt meningsløs repetisjon av de to foregående segmentene. Imidlertid gir det muligheter for å lansere innskuddet i segment 35, for dermed å pense over på en helt annen sak, nemlig bilbomben tre år tidligere. Teksten glir på denne måten nesten umerkelig over til dette emnet, og fortsetter slik: ”(36) Grønnerød skal *blant annet* ha fortalt Larsen om noen spesielle parykker (37) som ble brukt under plasseringen av dynamittladningen under Anne Orderud Pausts bil” (kursivert her). I avisoppslaget er de ulike mikrosekvensene i Larsens forklaring markert med firkantpunkter og egne avsnitt. Vi ser at punktavsnitt nummer to begynner med segment 34, ikke segment 36. Det

virker derfor som om ”blant annet” i segment 36 viser tilbake til Grønnerøds innrømmelse av milliontilbudet, selv om disse sakene i virkeligheten gjelder to separate forhold. I sitt forsøk på å skape koherens i teksten risikerer dermed leseren å inferere en kopling mellom disse to saksforholdene, noe som gjør Grønnerød til en mer komplett skurk.

Den samme effekten har anførselstegnene i segment 41. Grønnerød refereres her faktisk i indirekte gjengivelse (jf. pronomenskiiftet fra ’meg’ til ’seg’), men ved å understreke at dette er hans egne ord, risikerer VG å mistenkeliggjøre utsagnet i sterkere grad enn ellers. Når det måtte siteres direkte, er det opplagt at Grønnerød her innrømmer noe vesentlig: ’Ja, han *sa* faktisk det!’ Virkemiddelet tilsvarer for øvrig anførselstegnbruken i tekst 1.

12.3.5 Advokatene: et sannhetsvitne og en skandalemaker

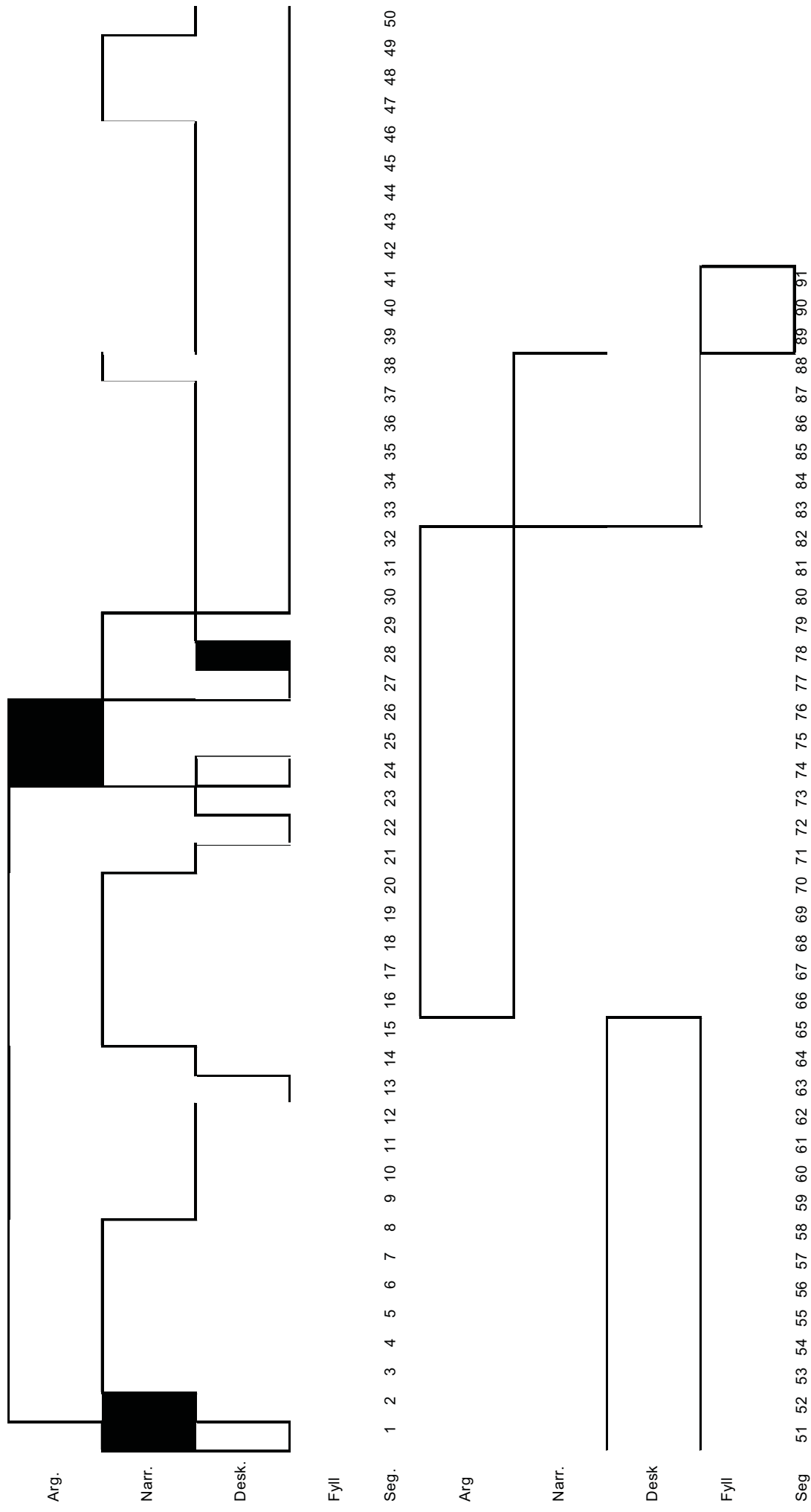
Advokat Kroken fungerer som en forlengelse av Larsen og bekrefter hans følelser (69–72). Også hun uttaler seg eksplisitt ”til VG”. Det gjør derimot ikke advokat Wiik Sørvik, som har til oppgave å skape blest rundt de nye opplysningene og antyde kommunikasjonsvikt mellom Riksadvokaten og forsvarerne. Hans anskuelse bryter da også med Larsens – og VGs – versjon av saksforholdene.

12.3.6 Stemmenes funksjon

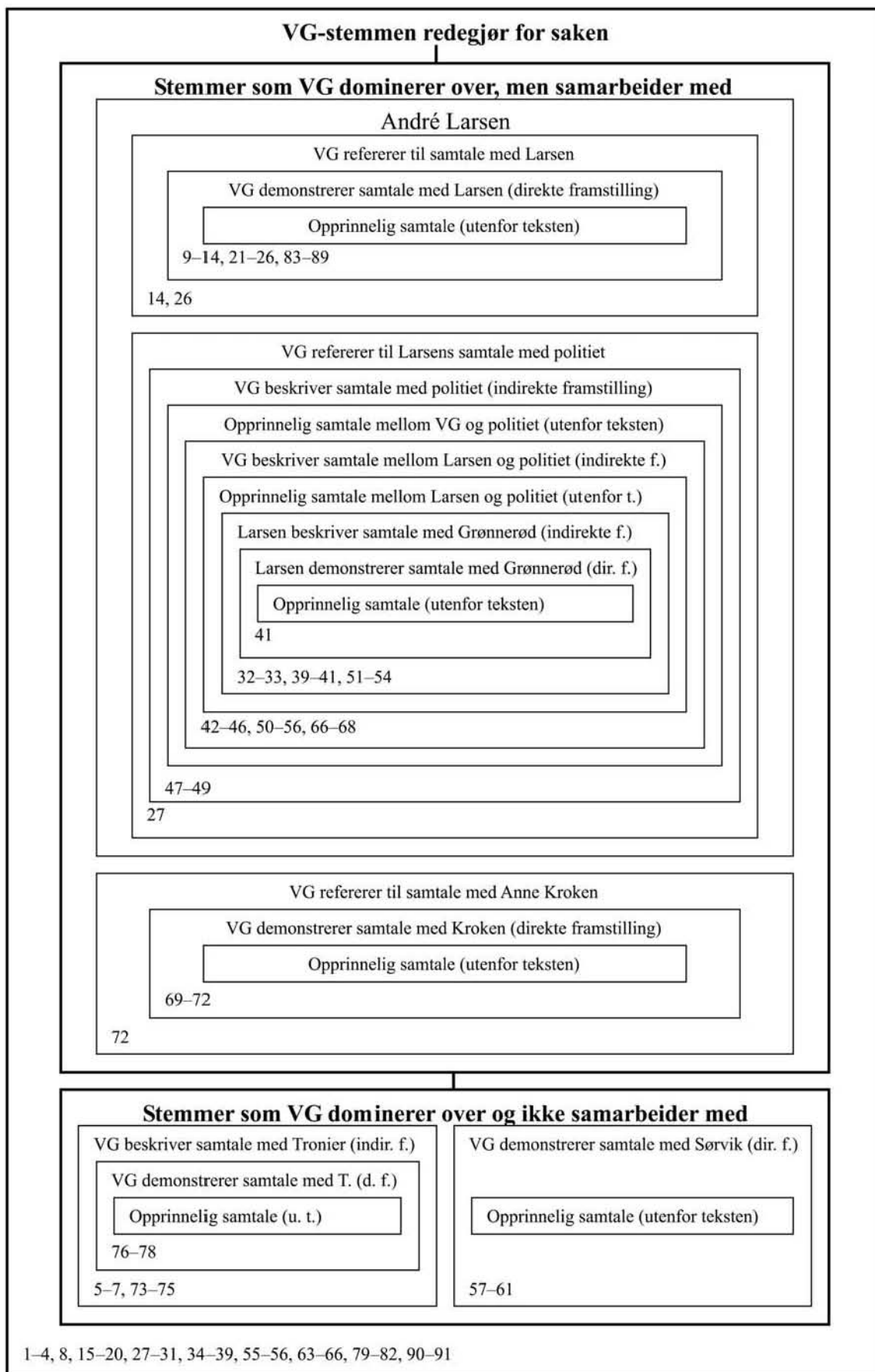
Forenklet kan vi si at tekstens aktører og stemmer i hovedsak realiserer et to-mot-én-forhold: VG og Larsen mot Tronier. VG og Larsen er subjektive, søkende og formidlende aktører som sammen driver teksten framover, mens Tronier noe motvillig må gi dem rett gang på gang. Grønnerød snakker seg virkelig inn i problemer og styrker dermed Larsens posisjon, mens advokatene gir Larsen ekstra ryggdekning og er med på å sparke litt etter politiet og rettssystemet. VG hjelper Larsen – den lille mann – med å avdekke så vel kriminalitet som misforhold i maktapparatet, og det lyder vel ikke ulikt en god VG-sak?

12.4 Oppsummering

Dette har blitt en nyhet som er både dramatisk, kritisk og lett å identifisere seg med. VG ordner pliktskyldigst opp der politiet ikke strekker til, og bekrefter sin rolle som hele folkets avis. Larsen serverer på sin side en fengslende kriminalfortelling. I tillegg får den interesserte leseren som er villig til å ofre noe mer krefter på teksten, en innføring i et nytt vitneprov, selv om vi ikke får vite hvor ferskt det er. Teksten er holdt i en seriøs, konkret tone, noe som er med på å understreke alvoret i saken. Den deskriptive sekvensen framstår som usikker (men pålitelig), forholdsvis tunglest og mindre viktig i teksten. De to andre sekvensene blir sanne, troverdige og lettleste. Dermed framheves drapstrusselen og VGs rolle, mens vitneforklaringen tones ned.

Figur 12.5. Forløpsstruktur i tekst 2, med makrosekvenser og makroproposisjoner relatert til segmenter.

Figur 12.6. Aktørhierarki i tekst 2 relatert til kapselstrukturer og segmenter.

**TOK SEX-
BILDER**
av seg selv
etter drapene

BARNEDRAPSSIKTEF:
Viggo Kristiansen (21)

● SIDE 4 og 5

Solskjær om avtalebråket:

**NEKTER
å gi etter**

● SIDE 28, 29, 30, 31, 32 og 33

Foto: MALCOLM BOYD

VG

Nr. 3
Torsdag
4. januar
2001
Uke 1
Kr. 9,00

NORGES STØRSTE AVIS WWW.VG.NO

**Orderud-vitne
om de tiltalte:**

TILTALT:
Lars Grønnerød

**- SKULLE
DELE
ÅTTE MILL.**

ORDERUD-TILTALEN: Et sentralt vitne sier i politiavhør at Lars Grønnerød fortalte at Orderud-arven på åtte millioner skulle deles på de fire tiltalte. Dette mot at han og Kristin Kirkemo Haukeland bisto med våpen. – Helt ukjent for oss, sier forsvarerne til de to. ● SIDE 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14 og 15

TILTALT: Kristin Kirkemo Haukeland

TILTALT: Veronica Orderud

TILTALT: Per Kristian Orderud

7 052960 808472

Faksimile 13.1. VG 4.1.2001.

ORDERUD-TILTALEN

Sentralt vitne: De tilta

DELE 8 MILL.

Av FRANK GANDER

Lars Grønnerød har ifølge et sentralt vitne fortalt at de fire tiltalte i trippeldrapssaken skulle dele Orderud-arven på åtte millioner kroner.

I politiavhør har vitnet André Larsen opplyst at Lars Grønnerød fortalte at ekteparet Orderud hadde beregnet verdien på arven fra Pers foreldre og søster til rundt åtte millioner kroner.

Grønnerød skal ha fortalt vitnet at Kristin Kirkemo Haukeland og Lars Grønnerød ble lovet en større pengesum dersom de bisto ekteparet med anskaffelse av våpen og opplæring i bruken av disse.

3 mill.

Til VG sier André Larsen at Grønnerød fortalte ham at han og Kirkemo Haukeland skulle få tre millioner kroner, mens ekteparet skulle beholde resten.

«Dette må Larsen være forberedt på å forklare seg om under hovedforhandlingene. Hans bistandsadvokat Anne Kroken har allerede fått beskjed om at Larsen blir tatt med i bevisoppfølging, og må møte i Nes herredsrett.

Etter å ha avgitt politiforklaringene skal 23-åringen ha blitt truet på livet av personer i miljøet rundt de fire som nå er tiltalt i trippeldrapssaken. Som VG skrev i går, etterforskes truslene nå av politiet, som løpende vurderer 23-åringens sikkerhet.

Riksadvokat Tor-Aksel Busch tok i går ut tiltale i trippeldrapssaken. Han mener at påtalemyndigheten kan bevise at Per Ordenud, Veronica Ordenud, Kristin Kirke-

mo og Lars Grønnerød - etter forutgående planlegging - drepte eller medvirket til å drepe Kristian Orderud, Marie Orderud og Anne Orderud Paust i kårballen på Orderud natt til 21. mai 1999.

Samtidig med drapstiltalen ble Lars Grønnerød og Kristin Kirkemo Haukeland også tiltalt for dynamittattentatet mot Anne Orderud Pausts bil sommeren 1998.

Også når det gjelder dette attentatet, har vitnet André Larsen gitt politiet opplysninger.

Ifølge Larsen skal Grønnerød ha fortalt at han og Kristin forkledd seg med parykker for de tok seg ned til Gabels gate i Oslo og festet dynamittladningen under bilen til Paust-ekteparet.

- Grønnerød sa til meg at han synes det var merkelig at de ikke ble oppdaget, sier André Larsen.

Både Lars Grønnerøds og Kristin Kirkemo Haukelands forsvarere stiller seg uforstående til vitneforklaringen.

- Dette er helt ukjente opplysninger for meg, lyder de samstemte kommentarene fra advokat Stelmar Wilk Sørvik og Tor Kjærvi.

Nekter

Både Lars Grønnerød og Kristin Kirkemo Haukeland har i politiavhør hevdet at de fikk en mindre pengesum - rundt 20 000 kroner - fra Per og Veronica Orderud for å skaffe våpen som ekteparet kunne bruke i selvforsvar.

VITNE: André Larsen må møte i Nes herredsrett når saken kommer opp til våren.
FOTO: JAN PETER LYNAL

Ekteparet Orderud har helt siden de ble pågrepet og siktet, nektet enhver befatning med våpen, våpenkjøp og de tre drapene på Kristian Orderud (80), Marie Orderud (84) og Anne Orderud Paust (47).

Gårdsdagens beslutning om å reise tiltale mot ekteparet får advokat Cato Schiøtz til å stille spørsmål om påtalemyndigheten har lempet på beviskravene for å få prøvd saken for retten.

- Det er et faktum at det finnes svært få beviser i saken. Man skal ikke se bort fra at det har vært et visst psykologisk press for å få reist saken for retten, og at dette kan ha innvirket på kravene til felende beviser, sier Per Ordenuds forsvarer. Statsadvokat Olav Helge Thue avviser dette bestemt og kaller det spekulasjoner.

- Tiltalespørsmålet er avgjort som følge av en samvittighetsfull vurdering av beviser i saken, sier Thue til VG.

E-post: frank.gander@vg.no

Kristin Kirkemo Haukeland
Født 18.4.73

«Tiltalt for tre overlagte drap. Har ifølge tiltalen medvirket til å fremskaffe våpen og planlegge drapene. Er også tiltalt for trusler mot Anne Orderud Paust og Per Paust.»

Veronica Ordenud
Født 17.2.72

«Tiltalt for tre overlagte drap. Har ifølge tiltalen medvirket til å fremskaffe våpen og planlegge drapene.»

Per Ordenud
Født 17.5.54

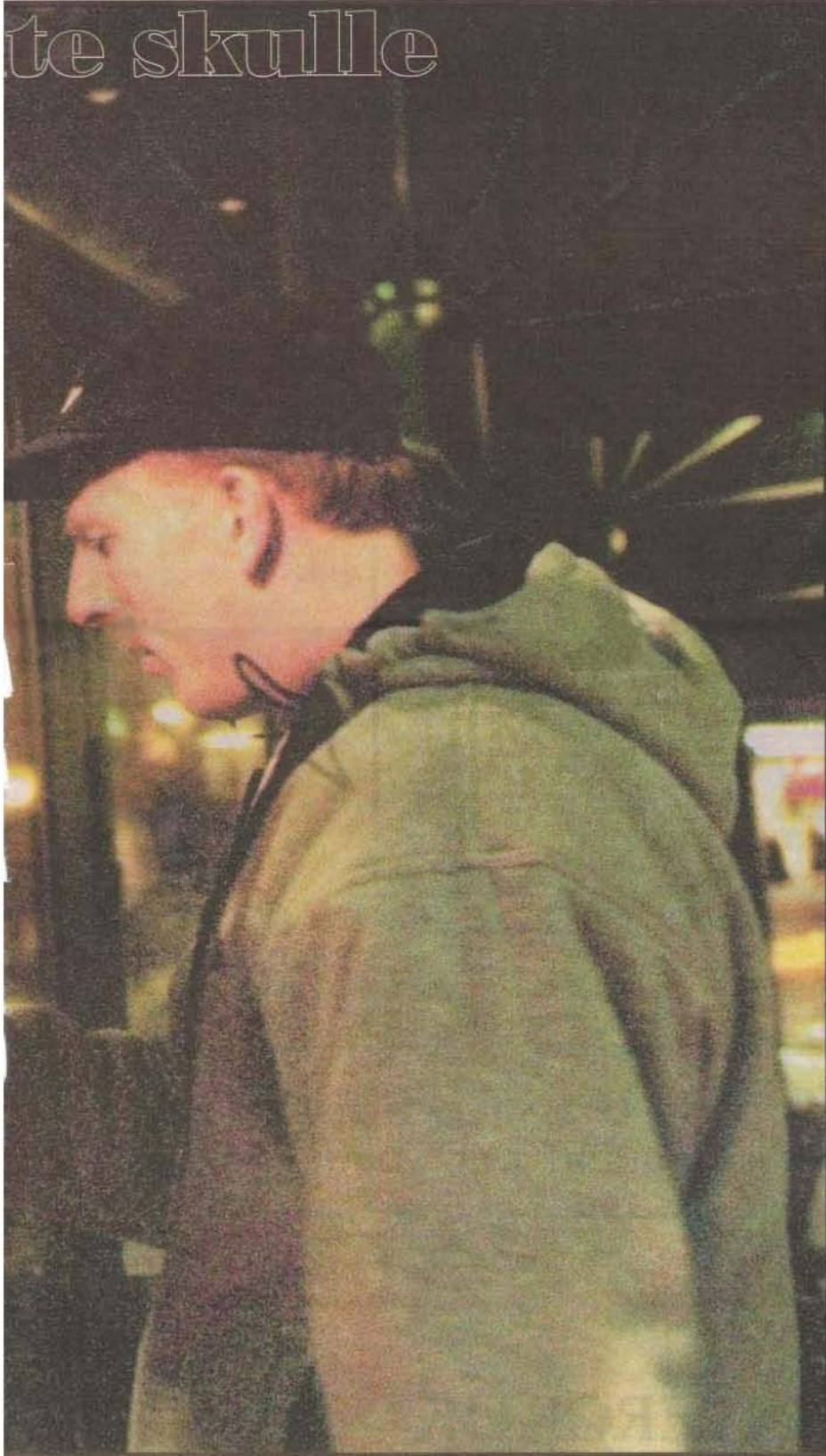
«Tiltalt for tre overlagte drap. Har ifølge tiltalen medvirket til å fremskaffe våpen og planlegge drapene.»

Lars Grønnerød
Født 14.1.58

«Tiltalt for tre overlagte drap. Har ifølge tiltalen medvirket til å fremskaffe våpen og planlegge drapene. Er også tiltalt for trusler mot Anne Orderud Paust og Per Paust.»

BESØKTE ADVOKATEN: Her er

te skulle

trippeldrapstilalte Lars Grønnerød på vei inn til sin advokat i går ettermiddag.

- Kanskje får vi frem sannheten før sommeren

Av ROLF J. WIDE-ROE og FRANK GANDER

Harald Orderud har ventet lenge på avgjørelsen fra riksadvokaten.

VENTET LENGE: Harald Orderud, nevøen til de drepte, Marie og Kristian Orderud, håper sannheten kommer frem. Foto: SCANPIX

- Det har vel alle. Nå er en epoke over, sier Per Orderuds fetter.

I Norge er Orderud-drapene blitt et begrep - en mediebegivenhet - et kriminalmysterium. For Orderud-slekten er det snakk om tap av tre famillemedlemmer, sorg, vantrø, tvil og splittelse. Finnes gjerningspersonene i deres egen familie, slik politiet og påtalemyndigheten mener, eller er det andre som står bak ugjerningen?

- Kanskje får vi frem sannheten før sommeren. Det er det vi alle ønsker, sier Harald Orderud.

Rettssaken starter 17. april, og det er satt av ni uker.

Harald Orderuds far, Hans Orderud, fant de drepte i kjørbilen på Orderud gård for drøyt halvannet år siden.

Både far og jeg har fulgt saken med stor interesse. Når riksadvokaten har tatt ut tiltale, tyder det på at politiet har gjort en god jobb. Nå er det opp til retten å vurdere dette, sier Orderud.

Han mener en lang epoke er over. Den neste epoken er tiden fram til rettsaken, og den er tidsbestemt, sier Harald Orderud.

Må vente på arven

Av KJETIL STORMARK

Per Orderud anket helt opp til Høyesterett, men har ikke fått støtte for sitt krav om å foreta privat skifte av arven etter sine drepte foreldre.

15. mai 2000 satte Høyesteretts kjæremålsutvalg en foreløpig sluttstrek for dragkampen om millionarven.

Da opprettholdt kjæremålsutvalget, bestående av blant annet høyesterettsjustitiarius Carsten Smith, lovforståelsen fra Eldsivating lagmannsrett.

3. mars fastlot lagmannsretten at det kunne relas rimelig tvil om hvorvidt Per Orderud er den rettmessige arving etter foreldrene Kristian og Marie Orderud og søsteren Anne Orderud Faust.

Blir Per Orderud dømt for trippeldrapene, mister han nemlig alle rettigheter som arving - etter bestemmelsene i arveloven.

Men blir han frifunnet i rettsaken, arver han en betydelig millionformue.

I den bitre striden rundt skiftet av Orderud gård har tidligere nære slektninger stått hardt mot hverandre.

Ikke alle de potensielle arvingene aksepterte Per Orderuds krav om privat skifte. I stedet vil minst fire av dem ha offentlig skifte av Orderud-formuen.

Men som svar ble de møtt av trusler om at de ville måtte dekke store saksomkostninger dersom de motsatte seg Per Orderuds ønsker.

Per Orderud og Veronica Orderud bor fortsatt på Orderud gård, der de står for vedlikehold og noe gårdsdrift. Per Orderud mottar noe inntekter fra utleie av noen sidebygninger. Dette er inntekter som bostyrer i dødsboet tidligere har gjort krav på, men uten å komme fram til en enighet med Orderud-paret om.

E-post: kjetil.stormark@vg.no

DRO PÅ SHOPPING-TUR - bla om

Faksimile 13.3. VG 4.1.2001.

Tabell 13.1. Segmentering av tekst 3 relatert til stemmer i teksten.

Tekst	Stemme	Kommentar
<p>1. Lars Grønnerød har ifølge et sentralt vitne fortalt</p> <p>2. at de fire tiltalte i trippel-drapssaken skulle dele Orderud-arven på åtte millioner kroner.</p>	<p>Grønnerød, indirekte</p>	<p>Gårsdagens nedprioriterte makrosekvens 3 transformeres til dagens framhevede makrosekvens 1</p>
<p>3. I politiavhør har vitnet André Larsen opplyst</p> <p>4. at Lars Grønnerød fortalte</p> <p>5. at ekteparet Orderud hadde beregnet verdien på arven fra Pers foreldre og søster til rundt åtte millioner kroner.</p>	<p>Larsen, indirekte</p> <p>Grønnerød, indirekte</p>	<p>Grønnerød representeres gjennom Larsens stemme</p>
<p>6. Grønnerød skal ha fortalt vitnet</p> <p>7. at Kristin Kirkemo Haukeland og Lars Grønnerød ble lovet en større pengesum</p> <p>8. dersom de bisto ekteparet med anskaffelse av våpen og opplæring i bruken av disse.</p>	<p>Grønnerød, indirekte</p>	<p>Grønnerød representeres uten Larsens stemme</p>
<p>9. Til VG sier André Larsen</p> <p>10. at Grønnerød fortalte ham</p> <p>11. at han og Kirkemo Haukeland skulle få tre millioner kroner,</p> <p>12. mens ekteparet skulle beholde resten.</p>	<p>Larsen, indirekte</p> <p>Grønnerød, indirekte</p>	<p>Larsen er mer presis overfor VG enn overfor politiet og posisjonerer seg som VG-medspiller. VG er eksplisitt til stede i samtalen</p>

<p>13. Dette må Larsen være forberedt på å forklare seg om under hovedforhandlingene.</p> <p>14. Hans bistandsadvokat Anne Kroken har allerede fått beskjed om</p> <p>15. at Larsen blir tatt med i bevisoppgaven, og må møte i Nes herredsrett.</p> <p>16. Etter å ha avgitt politiforklaringene skal 23-åringen ha blitt truet på livet av personer i miljøet rundt de fire</p> <p>17. som nå er tiltalt i trippeldrapssaken.</p> <p>18. Som VG skrev i går,</p> <p>19. etterforskes truslene av politiet,</p> <p>20. som løpende vurderer 23-åringens sikkerhet.</p> <p>21. Riksadvokat Tor-Aksel Busch tok i går ut tiltale i trippeldrapssaken.</p>	<p>VG</p>	<p>VG veileder Larsen og posisjonerer seg dermed over ham, samtidig som avisa forteller om seg selv.</p>
<p>22. Han mener</p> <p>23. at påtalemyndigheten kan bevise</p> <p>24. at Per Orderud, Veronica Orderud, Kristin Kirkemo og Lars Grønnerød – etter forutgående planlegging – drepte eller medvirket til å drepe Kristian Orderud, Marie Orderud og Anne Orderud Paust i kårboligen på Orderud natt til 21. mai 1999.</p>	<p>Busch, indirekte</p>	<p>Riksadvokaten tillegges autoritet</p>

<p>25. Samtidig med drapstiltalen ble Lars Grønnerød og Kristin Kirkemo Haukeland også tiltalt for dynamittattentatet mot Anne Orderud Pausts bil sommeren 1998.</p> <p>26. Også når det gjelder dette attentatet,</p> <p>27. har vitnet André Larsen gitt politiet opplysninger.</p>	<p>VG</p>	<p>VG kopler sammen makrosekvens 1 og 2 ved å antyde at Larsens opplysninger har vært utslagsgivende</p>
<p>28. Ifølge Larsen skal Grønnerød ha fortalt</p> <p>29. at han og Kristin forkledde seg med parykker</p> <p>30. før de tok seg ned til Gabels gate i Oslo</p> <p>31. og festet dynamittladningen under bilen til Paustekteparet.</p>	<p>Grønnerød, indirekte</p>	<p>VG er informert av enten Larsen eller politiet. Vi gjetter at ytringen stammer fra politiavhør</p>
<p>32. – Grønnerød sa til meg</p> <p>33. at han syntes det var merkelig</p> <p>34. at de ikke ble oppdaget,</p> <p>35. sier André Larsen.</p>	<p>Larsen, direkte</p>	<p>VG er informert av enten Larsen eller politiet. Den direkte talen antyder en samtale mellom VG og Larsen</p>
<p>36. Både Lars Grønnerøds og Kristin Kirkemo Haukelands forsvarere stiller seg uforstående til vitneforklaringen.</p>	<p>VG</p>	<p>VG innfører to stemmer som én</p>
<p>37. – Dette er helt ukjente opplysninger for meg,</p> <p>38. lyder de samstemte kommentarene fra advokat Steinar Wiik Sørvik og Tor Kjærvik.</p>	<p>Wiik Sørvik og Kjærvik, direkte</p>	<p>VG demonstrerer to stemmer som én</p>

<p>39. Både Lars Grønnerød og Kristin Kirkemo Haukeland har i politiavhør hevdet</p> <p>40. at de fikk en mindre penge-sum – rundt 20 000 kroner – fra Per og Veronica Orderud for å skaffe våpen</p> <p>41. som ekteparet kunne bruke i selvforsvar.</p>	<p>Grønnerød og Kirkemo Haukeland, indirekte</p>	<p>Grønnerød og Kirkemo Haukeland får slippe til med sin versjon</p>
<p>42. Ekteparet Orderud har helt siden de ble pågrepet og sik-tet,</p> <p>43. nektet enhver befatning med våpen, våpenkjøp og de tre drapene på Kristian Or-derud (80), Marie Orderud (84) og Anne Orderud Paust (47).</p> <p>44. Gårdagens beslutning om å reise tiltale mot ekteparet får advokat Cato Schiøtz til å stille spørsmål</p> <p>45. om påtalemyndigheten har lempet på beviskravene for å få prøvd saken for retten.</p>	<p>VG</p>	<p>Ekteparet Orderud får sin versjon referert av VG. Schiøtz truer VGs sak ved å antyde at Larsen ikke fortje-ner den status han har i VG</p>
<p>46. – Det er et faktum</p> <p>47. at det finnes svært få bevi-ser i denne saken.</p> <p>48. Man skal ikke se bort fra</p> <p>49. at det har vært et visst psykologisk press for å få reist saken for retten,</p> <p>50. og at dette kan ha innvirket på kravene til fellende bevi-ser,</p> <p>51. sier Per Orderuds forsvarer.</p>	<p>Schiøtz, direkte</p>	<p>Schiøtz fortsetter</p>
<p>52. Statsadvokat Olav Helge Thue avviser dette bestemt</p> <p>53. og kaller det spekulasjoner.</p>	<p>VG</p>	<p>VG får avfeid kritikken</p>

<p>54. – Tiltalespørsmålet er avgjort som følge av en samvittighetsfull vurdering av beviser i saken, 55. sier Thue til VG.</p>	<p>Thue, direkte</p>	<p>Thue oppsummerer til VGs fordel. VG er eksplisitt til stede i samtalen</p>
---	----------------------	---

Paratekster og tekstbøker

NEGATIV: ORDERUD-TILTALLEN

OVERSKRIFT: Sentralt vitne: De tiltalte skulle DELE 8 MILL.

BILDETEKST 1: BESØKTE ADVOKATEN: Her er trippeldrapstiltalte Lars Grønnerød på vei inn til sin advokat i går ettermiddag.

BILDETEKST 2: VITNE: André Larsen må møte i Nes herredsrett når saken kommer opp til våren. FOTO: JAN PETTER LYNAU

MELLOMTITTEL 1: 3 mill.

MELLOMTITTEL 2: Nekter

E-POST: frank.gander@vg.no

TEKSTBOKS 1: Kristin Kirkemo Haukeland. Født 18.4.73. ”Tiltalt for tre overlagte drap. Har ifølge tiltalen medvirket til å fremskaffe våpen og planlegge drapene. Er også tiltalt for trusler mot Anne Orderud Paust og Per Paust.”

TEKSTBOKS 2: Veronica Orderud. Født 17.2.72. ”Tiltalt for tre overlagte drap. Har ifølge tiltalen medvirket til å fremskaffe våpen og planlegge drapene.”

TEKSTBOKS 3: Per Orderud. Født 17.5.54. ”Tiltalt for tre overlagte drap. Har ifølge tiltalen medvirket til å fremskaffe våpen og planlegge drapene.”

TEKSTBOKS 4: Lars Grønnerød. Født 14.1.58. ”Tiltalt for tre overlagte drap. Har ifølge tiltalen medvirket til å fremskaffe våpen og

planlegge drapene. Er også tiltalt for trusler mot Anne Orderud Paust og Per Paust.”

13 Tekst 3: Sentralt vitne: De tiltalte skulle DELE 8 MILL.

13.1 Plassering og journalistisk sjanger

Her har vi med en meget interessant tekst å gjøre. Oppslaget er en oppfølging av gårsdagens drapstrusselhistorie (tekst 2), og er en utdyping av den makrosekvensen som der ble skjøvet i bakgrunnen, nemlig gjennomgangen av André Larsens nye opplysninger i Orderud-saken. I praksis er det samme sak med ny vinkling. Denne gangen er det Lars Grønnerøds innrømmelser som står i fokus, gjennom både verbalteksten, bildevalget og layouten.

Denne teksten er ett av en rekke oppslag om Orderudsaken denne dagen, men er åpenbart ansett for å være den beste VG-saken, i og med at den får prege forsiden. Det er likevel tydelig at den skal leses som en del av et større tekstkompleks. På forsiden omtales saken slik:

OVERSKRIFT:

Orderud-vitne om de tiltalte: – SKULLE DELE ÅTTE MILL.

INGRESS:

ORDERUD-TILTALLEN: Et sentralt vitne sier i politiavhør at Lars Grønnerød fortalte at Orderud-arven på åtte millioner skulle deles på de fire tiltalte. Dette mot at han og Kristin Kirkemo Haukeland bisto med våpen. – Helt ukjent for oss, sier forsvarerne til de to. • SIDE 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14 og 15

Saken som omtales på forsiden, står på side 6 og 7. Likevel får vi inntrykk av at side 6–7 og 9–15 alle handler om dette. Det er et godt eksempel på hvordan løssalgspressen tvinges til å konkretisere og tilspisse større saksforhold for å få forsiden til å framstå som en attraktiv salgspakat. Inne i avisa bindes disse seks hovedsakene – pluss en rekke mindre oppslag – sammen av den felles negative ”ORDERUD-TILTALLEN”. Det er denne som signaliserer hvilken hendelse som ligger bak disse nyhetene, nemlig at Riksadvokaten nettopp har tatt ut tiltale mot de fire som var siktet i den såkalte Orderud-saken. Det har altså skjedd en utvikling i saken i og med at

tiltalen er tatt ut, men likevel velger VG å resirkulere hovedoppslaget fra gårdsdagen.

Vi kategoriserer oppslaget under nyhetsmaterialet på grunn av sideplasseringen og mangelen på en mer global typifiserende, emnemessig paratekst enn negativten. Det dreier seg om en nyhetsartikkel som er en del av et større rigg (jf. kap. 6.4). Teksten er disponert som en omvendt pyramide.

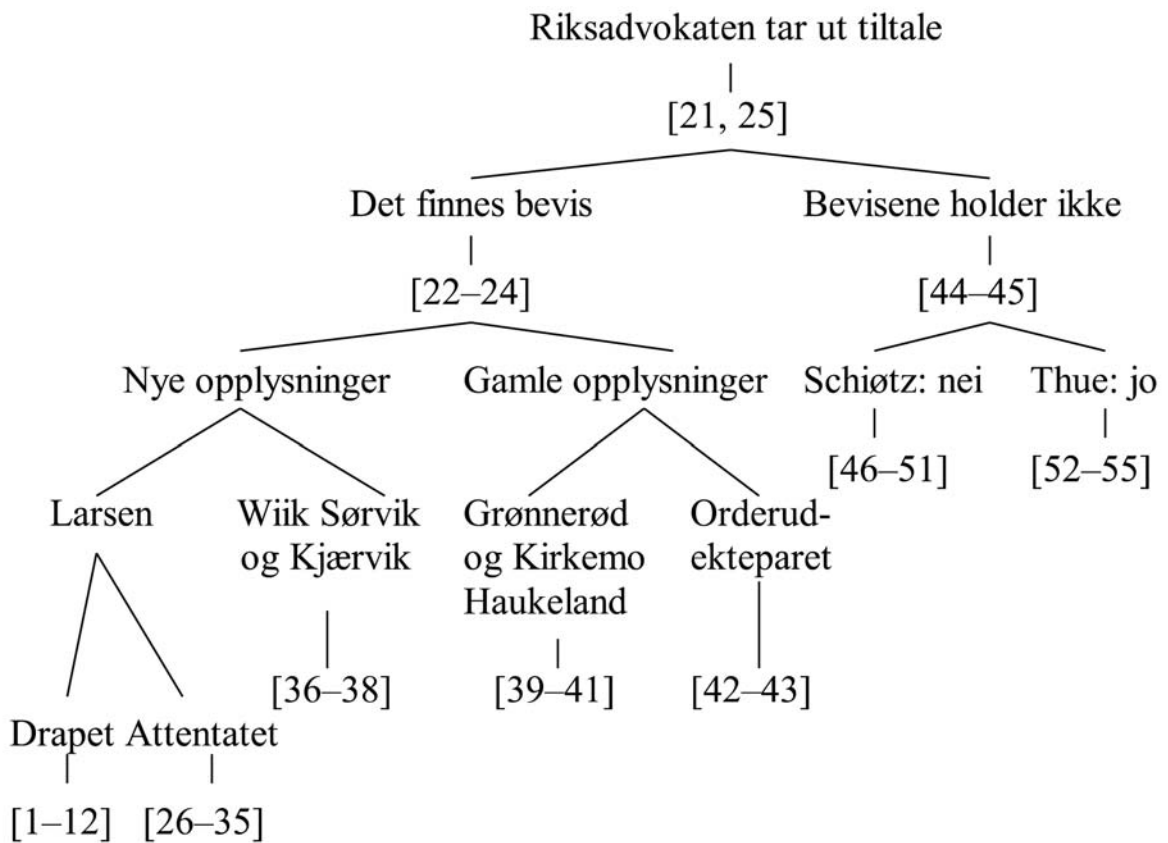
13.2 Komposisjon

13.2.1 Makrosekvens 1 og 2: argumentativ

Denne teksten virker mindre sammensatt enn artikkel 1 og artikkel 2. Det beror imidlertid på hvordan man leser den. Avisa legger opp til at vi skal lese inn en hovedmakrosekvens som utgjør mesteparten av artikkelen, selv om den er noe fragmentert og må rekonstrueres av leseren. Den handler øyensynlig om konflikten mellom de avgitte forklaringene til henholdsvis Larsen, Grønnerød / Kirkemo Haukeland og Orderud-ekteparet, men dette er bare én byggestein i en større diskusjon rundt den ferske tiltalen.

13.2.1.1 En tilforlatelig lesning

Saken er oppbygd som et hierarki av motsetninger. Det er tatt ut tiltale, men bevisene tiltalen bygger på, blir kontrastert mot en antydning om at de ikke holder. Denne antydningen blir diskutert av advokatene Schiøtz og Thue, som står mot hverandre. Bevisene i seg selv er konstruert ut fra to motpoler: Larsens nye opplysninger og de tiltaltes gamle. Sistnevnte skiller seg i to uforenlige grupper, nemlig Kirkemo Haukeland og Grønnerød mot ekteparet Orderud, mens de nye opplysningene på sin side skaper en konflikt mellom Larsen og forsvarerne til Kirkemo Haukeland og Grønnerød. Opplysningene til Larsen kan til sist deles i to grupper; de gjelder henholdsvis trippeldrapet og bombeattentatet. Vi kan øyensynlig tegne dette proposisjonshierarkiet:

Figur 13.1. Potensiell underordningstruktur i tekst 3s hoveddel.

VG har klart å få med alle disse aspektene i teksten, og de ulike punktene presenteres hver for seg ryddig og sammenhengende. Vi ser at hver proposisjon i hierarkiet realiseres av en sammenhengende segmentgruppe, som typisk utgjør en egen mikrosekvens.

At riksadvokaten har tatt ut tiltale, er altså den hendelsen som har utløst hele rigget om "ORDERUD-TILTALLEN" i denne avisa. Likevel er det åpenbart at tiltalebeslutningen ikke er poenget med denne spesifikke teksten. VG har nemlig valgt å dekke hendelsen gjennom en rekke artikler som belyser ulike sider ved tiltalen. Denne teksten fokuserer på ett av sakens mange vitneprov. De utfyllende artiklene omhandler henholdsvis de tiltalte og advokatenes reaksjoner ("Fikk tiltalebeslutningen – DRO TIL SVERIGE"), det kommende rettssaksforløpet ("TAKTISK SPILL"), reaksjonen til de tiltalte søstrenes far ("Det er synd, det er tragisk") og potensielle problemer med å koordinere advokatenes oppdrag ("NEKTER Å VIKE"). I tillegg har Olav Versto en helsides kommentar til tiltalen ("Ingen opplagt sak"). Noen av poengene i vår tekst går igjen i de andre tekstene, som kritikken mot bevisgrunnlaget.

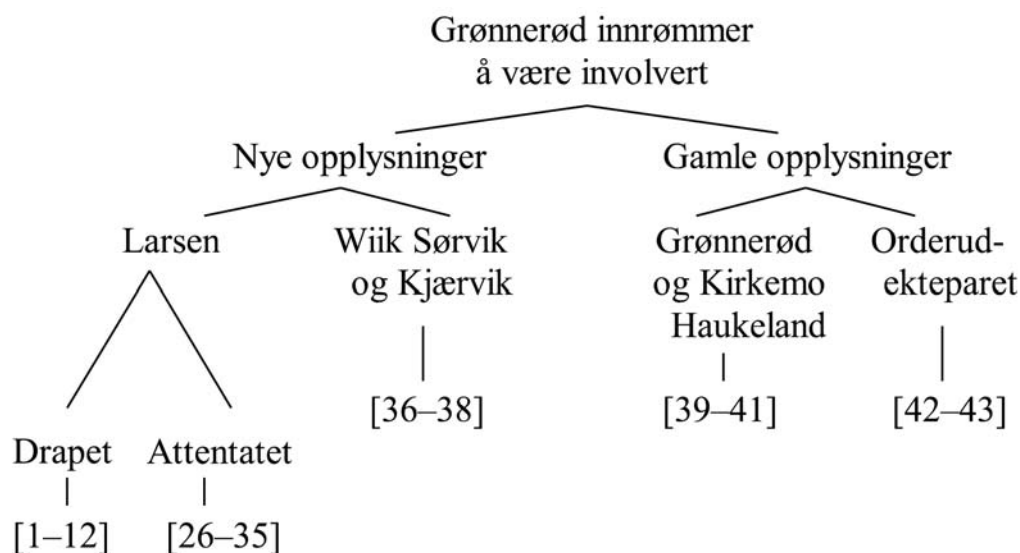
La oss omrokere litt på segmentfølgen i teksten. Om vi begynner å lese ved segment 21 og føyer inn segment 1–12 mellom segment 24 og 25, sitter vi med en nokså velkomponert eksplikativ sekvens som forklarer bakgrunnen for tiltalebeslutningen. Men det ville vært å gå utenfor denne tekstens mandat; Olav Verstos kommentar skal jo redegjøre for den saken seinere i avisa. I stedet flyttes altså Larsens vitneforklaring om trippeldrapet helt først i teksten, og etterfølges av segment 13–20, som vi skal se tilhører en ganske annen sekvens. Dermed får teksten i stedet argumentativ karakter, idet den tar utgangspunkt i et premiss som skal underbygge et resonnement. (Grønnerød har sagt slik og slik, altså kan han være skyldig.) Vi må altså si at den fungerende makroproposisjonen i sekvensen ligger helt nederst i det formelle proposisjons-hierarkiet som er beskrevet ovenfor: 'Grønnerød ble tilbudt millioner for våpenbistand.'

13.2.1.2 En alternativ lesning

Det er viktig å presisere at hele proposisjons-hierarkiet her hviler på en skjør kopling mellom mikrosekvenser. Mest utsatt er sammenhengen mellom 'nye opplysninger'/'gamle opplysninger' og 'det finnes bevis'. Det framgår nemlig ikke av teksten hvorvidt de nye opplysningene til Larsen eller de andre, motstridende politiforklaringene som er nevnt, har hatt noen påvirkning på Riksadvokatens bevisvurdering. Men fordi vitneprovene og tiltalebeslutningen er omtalt i samme tekst, infererer leseren en sammenheng.

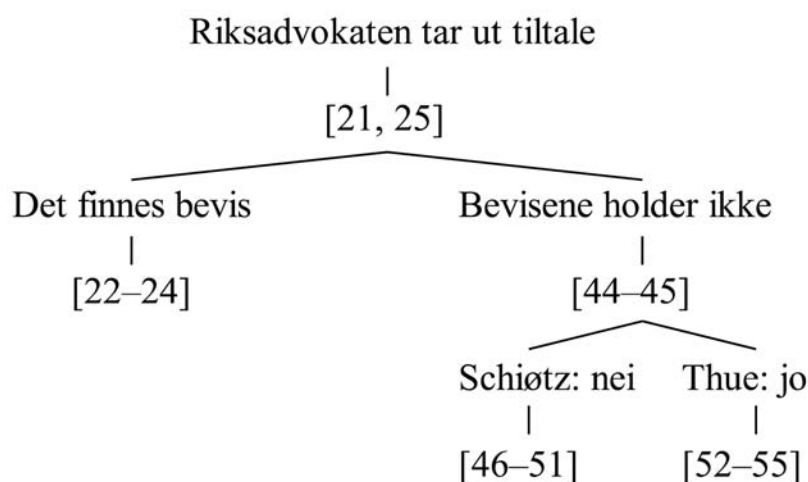
Vi kan altså ikke akseptere koplingen mellom Grønnerøds angivelige innrømmelser og Riksadvokatens bevismateriale. Dette er i stedet to ulike sekvenser. Et riktigere proposisjons-hierarki blir da to separate tese–antitese-resonnementer som i figur 13.2 og 13.3, der henholdsvis 'nye opplysninger' og 'det finnes bevis' er de seirende premissene.

Makrosekvens 1: argumentativ

Figur 13.2. Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 1.

Makrosekvens 2: argumentativ

Figur 13.3. Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 2.

13.2.2 Makrosekvens 3: argumentativ

Som sagt er det ikke alle segmenter som fanges opp av makrosekvens 1 og 2. Segment 13–20 handler om noe annet enn tiltalebeslutningen og premissene for den, nemlig om André Larsen som vitne. Hvordan er hans situasjon i øyeblikket? spør VG indirekte og svarer: Han er utrygg, men får hjelp og støtte av VG. VG kommer således på banen allerede i segment 9–11: ”(9) *Til VG* sier André Larsen (10) at Grønnerød fortalte ham (11) at han og Kirkemo

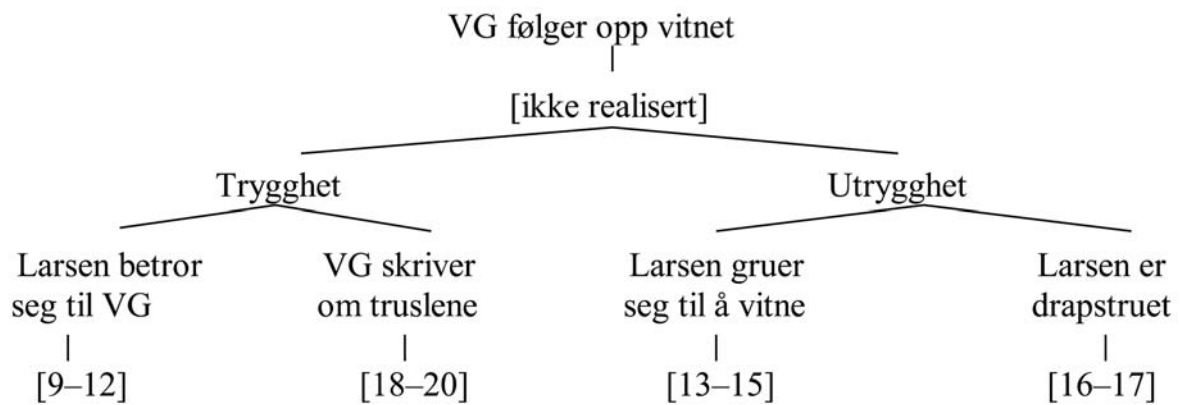
Haukeland skulle få tre millioner kroner, (12) mens ekteparet skulle beholde resten” (kursivert her). Ellers i teksten snakker Larsen til *politiet*. I politiavhørene har han fortalt om ”en større pengesum” (7) som angivelig er på under åtte millioner kroner (2). Men til VG er han mer spesifikk og presiserer summen. VG viser seg tilliten verdig og svarer med å forklare Larsen hva som nå vil skje:

(13) Dette *må Larsen være forberedt på* å forklare seg om under hovedforhandlingene. (14) Hans bistandsadvokat Anne Kroken har allerede fått beskjed om (15) at Larsen blir tatt med i bevisoppgaven, og må møte i Nes herredsrett. (kursivert her)

På grunn av kommafeilen står det strengt tatt at det er Kroken som skal møte i herredsretten, men vi forstår at det er Larsen det gjelder. Når VG forteller at Larsen *må være forberedt på* å forklare seg, presupponerer det at han hittil ikke har vært det. Sammenliknet med et alternativ som ’Dette vil Larsen forklare seg om’ gir formuleringen et bilde av at Larsen ikke er forberedt på å vitne, eller at han gruer seg til det. VG inntar på sin side en veilederrolle.

Larsen har ikke særlig lyst til å møte i retten. Han *skal* ikke møte eller *møter* ikke i herredsretten, han *må* møte. Og det hjelper ham ikke akkurat at han er drapstruet (16–20). Kanskje er det derfor han ikke ser fram til vitneforklaringen? Da er det godt å vite at VG alt har skrevet om dette (18), og at politiet passer på (19–20). Aspektet med de dårlige sikkerhetstiltakene (jf. gårsdagens tekst) er her utelatt. Det understreker at sikkerhetskritikken i tekst 2 primært fungerte som legitimering av stå-*fram*-sekvensen. Her er det evaluende aspektet et annet, og der passer ikke denne politikritikken så godt inn.

André Larsen er altså redd, men betror VG sine mest detaljerte opplysninger, og avisa svarer med å skrive om truslene og forberede ham på hva som nå kommer til å skje. Det spørres om ikke sekvensen kan illustreres slik:

Figur 13.4. Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 3.

13.2.3 Sekvenssamspill

13.2.3.1 Å konstruere et bevis

Koplingen mellom makrosekvens 1 og 2 er utelukkende strukturell. En naturlig makroproposisjon i argumentativ 1 er 'Grønnerød innrømmer å være involvert' (i både drapet og attentatet, selv om både han og andre hevder noe annet nå). Men det er ikke dermed sagt

(23) at påtalemyndigheten kan *bevise* (24) at Per Orderud, Veronica Orderud, Kristin Kirkemo og Lars Grønnerød – etter forutgående planlegging – drepte eller medvirket til å drepe Kristian Orderud, Marie Orderud og Anne Orderud Paust i kårboligen på Orderud natt til 21. mai 1999. (kursivert her)

Ingen konnektiver eller andre språklige markører signaliserer noen sammenheng mellom de to makrosekvensene. Men fordi informasjonen om tiltalen følger umiddelbart etter presentasjonen av Larsen, hans opplysninger og hans problemer, konstruerer leseren lett en kausalsammenheng. Ellers blir teksten knapt koherent. Også overgangen fra makrosekvens 2 tilbake til makrosekvens 1 (fra segment 25 til segment 26) oppfordrer til å se dem i sammenheng:

(25) Samtidig med drapstiltalen ble Lars Grønnerød og Kristin Kirkemo Haukeland også tiltalt for dynamittattentatet mot Anne Orderud Pausts bil sommeren 1998. (26) Også når det gjelder dette attentatet, har vitnet André Larsen gitt politiet opplysninger.

Slik ser det ut som om det er André Larsens vitneforklaring som har vært tunga på vektskåla for Riksadvokaten, men hvorvidt det virkelig er slik, får vi ikke vite.

13.2.3.2 Å signalisere hvem man skal høre på

Makrosekvens 1 og 3, på sin side, overlapper hverandre i segment 9–12. Her bryter VG ut av beretningen om politiavhørene, men holder seg til samme emne. Segment 13–20 må sees som et sidespor til hovedstrukturen i teksten, idet de ikke har med tiltalespørsmålet å gjøre, men med den kommende rettssaken og vitnets sikkerhet. Hvorfor er da makrosekvens 3 plassert så langt fram i teksten? Vi skulle jo tro at saken var disponert med det viktigste først, og at fyllstoff som dette ville komme mot slutten? Forklaringen er antakelig enkel: Fokuset i teksten ligger på Lars Grønnerød, eller rettere sagt på hva André Larsen har sagt om Lars Grønnerød. Ved først å gjengi Larsens påstander om Grønnerød og deretter utbrodere Larsens vitnestatus styrker VG vitnets posisjon i teksten. Det er André Larsen vi skal tro på her, ikke Lars Grønnerød, Kristin Kirkemo Haukeland, ekteparet Orderud eller noen av deres advokater – selv om også alle disse får komme med sine respektive forklaringer i løpet av teksten. Innvendingene mot Larsens to vitneutsagn presenteres faktisk ikke før i segment 36, over halvveis ute i teksten. Da har mange VG-lesere allerede bladd videre i forvissning om at André Larsen sitter med nøkkelen til drapsgåten. Dessuten har VG som aktør fått stukket snuten fram og markert sitt territorium. Gjennom den tredje makrosekvensen skaper VG derfor et bilde av Larsen som leseren kan sympatisere og identifisere seg med. Relasjonen Larsen–VG blir en parallell til relasjonen leser–VG. VG hjelper deg, eller i det minste folk som deg.

13.2.3.3 Å konsentrere seg om gammelt, men effektivt nytt

Siden de ulike proposisjonene i denne teksten på et visst nivå er nokså sammenhengende uttrykt, kan vi sette opp en oversikt over rekkefølgen de presenteres i:

1. Nye opplysninger / Larsen / drapet	10. Nye opplysninger / Wiik Sørvik og Kjærvik
2. Larsen betror seg til VG	11. Gamle opplysninger / Grønnerød og Kirkemo Haukeland
3. Larsen gruer seg til å vitne	12. Gamle opplysninger / Orderud-ekteparet
4. Larsen er drapstruet	13. Bevisene holder ikke
5. VG skriver om truslene	14. Schiøtz: nei
6. Riksadvokaten tar ut tiltale 1	15. Thue: jo
7. Det finnes bevis	
8. Riksadvokaten tar ut tiltale 2	
9. Nye opplysninger / Larsen / attentatet	

Hvis vi forutsetter at dette er informasjon av fallende viktighet (Hoff 1998a), blir diskusjonen rundt Larsens opplysninger viktigere enn både påminnelsen om de gamle politiforklaringene og spørsmålet om bevisbyrden er holdbar. Det er interessant, for det er nettopp disse to nedprioriterte aspektene ved saken som er nye i forhold til gårsdagens oppslag. Larsens opplysninger er derimot den trofaste VG-leser allerede kjent med – hvis hun da ikke leser gårsdagens tekst slik vi analyserte den: med hovedvekt på stå-*fram*-historien og drapstruslene, og bare et overflatisk blick på detaljene i Larsens forklaring. Denne og gårsdagens tekst viser altså hvordan man kan lage to ulike nyheter ut av én og samme sak ved å vektlegge ulike aspekter.

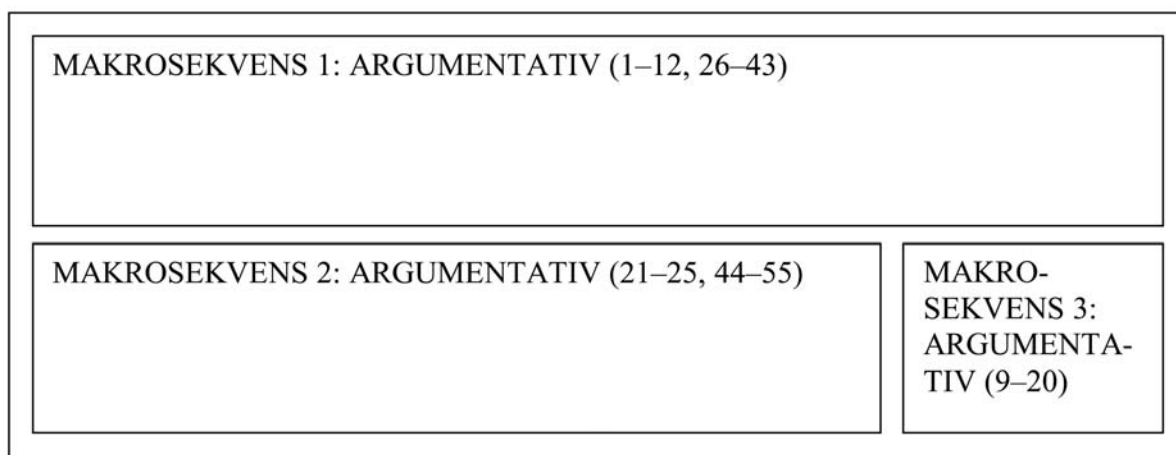
Vi bør også merke oss at innholdet i Larsens vitneforklaring har skrumpet inn siden i går. Her er opplysningene hans mer poengtert og tilspisset, og detaljer om husnummer og setttekasser er fjernet. På den annen side blir Larsens to poenger kontrastert mot de tiltaltes tidligere forklaringer, noe de ikke ble i den forrige teksten.

Modalitet er dessuten et sentralt virkemiddel når avisa skal signalisere at vitneprovet i dag er viktigere enn drapstruslene. Denne gangen er trusselhistorien modalmarkert for sannsynlighet: ”(16) Etter å ha avgitt politiforklaringene *skal* 23-åringen *ha* blitt truet på livet av personer i miljøet rundt de fire (17) som nå er tiltalt i trippeldrapssaken” (kursivert her). I gårsdagens oppslag ble draps-truslene presentert som sanne, men her er de bare sannsynlige. Mot-satt ser vi at en rekke opplysninger som i går var modalmarkert, i dag framstår som sanne. I stedet for at Grønnerøds uttalelser serveres med forbehold og med Grønnerød som agens (’Lars Grønne-

rød *skal ha* fortalt André Larsen at ...’), er det Larsen som mer aktivt refererer Grønnerød, og da naturlig nok uten modalitetsmarkører (”Til VG sier André Larsen at Grønnerød fortalte ham at ...”; 9–11). Vi kan tenke oss at det henger sammen med den ulike vektleggingen av aspektene i de to tekstene. Det temaet som settes i fokus, belastes med færre modalitetsmarkører enn mer perifere temaer. Dette bildet er ikke entydig, Grønnerøds uttalelser er modalmarkert i både segment 6 og 28, men det er altså ikke like gjennomgripende som i den forrige artikkelen. Likevel finner vi også her et tilfelle av pleonastisk modalitet: ”Ifølge Larsen skal Grønnerød *ha* fortalt at ...” (28).

13.2.4 Sekvensenes funksjon

Makrosekvens 1 repeterer, forenkler og utfyller altså gårsdagens nyhet, makrosekvens 2 relaterer vitneprovet til dagens hendelse og legitimerer dermed makrosekvens 1, og makrosekvens 3 sørger for identifikasjonsmuligheter og imagebygging. Kort sagt ser teksten slik ut:

Figur 13.5. Makrosekvenser i tekst 3.

Vi tegner igjen en forløpsstruktur med markerte makroproposisjoner (figur 13.6). Makroproposisjonen i makrosekvens 3 må som vist infereres og kan derfor ikke markeres i figuren.

13.3 Polyfoni

13.3.1 Aktører

Teksten har mange impliserte aktører, med eller uten egen stemme. En del av dem får uttale seg direkte:

- André Larsen
- advokat Wiik Sørvik
- advokat Kjærvik
- advokat Schiøtz
- advokat Thue

Disse snakker bare indirekte:

- Lars Grønnerød
- riksadvokat Busch
- Kristin Kirkemo Haukeland

Riksadvokatens uttalelse ligger i et grenseland: Anføringsverbet ”mener” (22) trenger ikke fungere som signal på indirekte tale, men vi leser det her som analogt med for eksempel ’sier’. Den som gav advokat Kroken beskjed om Larsens vitnestatus, er ikke navngitt, men vedkommende står for nok en indirekte gjengivelse (14–15). Dessuten er ekteparet Orderuds ytringer antydnet (42–43), og vi infererer at Kroken har fortalt VG om beskjeden hun fikk, og derfor er en indirekte aktør. VG er en aktør som blir snakket til, men som bare uttaler seg i segment 13, og da godt tildekket.

13.3.2 Kakofoniske problemer og løsninger

I likhet med tekst 2 er det også her til tider er en ganske komplisert kapselstruktur (figur 13.7). Stilen er likevel ikke mer hypotaktisk enn nødvendig. De gangene vi ser perioder med mye underordning, er det nødvendig for å få fram de ulike stemmene: ”(3) I politiavhør har vitnet André Larsen opplyst (4) at Lars Grønnerød fortalte (5) at ekteparet Orderud hadde beregnet verdien på arven fra Pers foreldre og søster til rundt åtte millioner kroner.” Fem stemmer skal her representeres i én og samme periode, og da er det ikke rart vi får en noe hypotaktisk stil. Vi merker oss at modalitetsmarkører og hypotakse kan oppveie hverandre; i stedet for for eksempel ”VG vet at

politiet vet at André Larsen har sagt at Lars Grønnerød har sagt at ...” heter det ”Grønnerød *skal ha* fortalt vitnet at ...”. Dette grepet letter tilgjengeligheten.

13.3.3 André Larsen: den lille mann

André Larsen er også i dag hovedperson i teksten, selv om det er Grønnerød som er avbildet på det store fotografiet. Han presenteres i både overskriften og ingressen som et *sentralt* vitne. Dessuten omtales han innledningsvis i brødteksten som ”*vitnet André Larsen*” (3, kursivert her), og bildeteksten innledes med stikkordet ”VITNE”. Vitnestatusen repeteres i segment 6 og 27. Videre er det lagt stor vekt på opplysningen om at Larsen skal stille i retten; det fortelles tidlig i teksten, vies flere segmenter og belegges med advokaten hans som kilde. Til sammen gir dette Larsen autoritet og troverdighet som kilde.

Larsen styrker også sin troverdighet ved å få levere detaljer. Han henviser konkret til Gabels gate (30) og kan fortelle om spesifikke pengesummer (2, 5, 11). På grunn av realismeeffekten (Barthes 1986) virker dessuten saken sannere og mer levende jo flere detaljer som blir nevnt. Også det eneste direkte gjengitte sitatet fra Larsen har en slik funksjon: ”(32) – Grønnerød sa til meg (33) at han syntes det var merkelig (34) at de ikke ble oppdaget, (35) sier André Larsen.” Sitatet er med og levendegjør historien som blir fortalt i forkant, og fungerer som en evalueringskomponent for den (Labov 1972), men er uviktig i forhold til vitneprovet.

Samtidig er Larsen en veldig vanlig mann. Vitnestatusen er uvant for ham, og han gruer seg åpenbart til å møte i retten, som vi har sett i komposisjonsanalysen. Han inntar dermed den samme rollen som i tekst 2, nemlig som en inkarnasjon av VGs modellmottaker. Den brokete fortiden er nå helt fortiet.

13.3.4 VG: den lille manns veileder

VG-stemmen etablerer seg som André Larsens veileder. Som vi har sett, forklarer VG Larsen hvilken rolle han vil få i rettssaken, og støtter ham i den.

Denne relasjonen bygges særlig gjennom segment 13. Der finner tekstens eneste tilfelle av mellompersonlig modalitet: ”Dette *må* Larsen *være* forberedt på ...” Direktivet er markert for påbud eller råd (Svennevig mfl. 1995). Det er nettopp denne modalitetsmarkøren som gjør utsagnet til et direktiv; hadde det stått ’dette er Larsen forberedt på’ eller ’dette vil Larsen være forberedt på’, hadde det vært en konstativ. Denne direkte språkhandlingen er et viktig signal på forholdet mellom VG og Larsen. VG-stemmen kommer opp til overflaten og veileder Larsen, som når en erfaren aktør gir råd til en mer urutinert samtalepartner. I denne saken vet altså Larsen mye, faktisk så mye at det har påvirket Riksadvokatens tiltaleavgjørelse (må vi tro, siden oppslaget i det hele tatt eksisterer), men likevel er det VG som forklarer ham hvordan det hele foregår.

VG etablerer seg også på andre måter på Larsens side. Det er tre eksplisitte mottakere i tekstens samtalesituasjoner: Larsen, politiet og VG. Grønnerød har snakket til Larsen; de tiltalte og Larsen har snakket til politiet; og Larsen og Thue har snakket til VG. Resten uttaler seg uten noen eksplisitt adressat. Det er interessant å merke seg at de to aktørene som snakker ”til VG” (9, 55), samtidig er de eneste som anerkjenner Riksadvokatens tiltalebeslutning. Larsen og Thue får dermed et nærere samtalefellesskap med VG enn de andre gjør. Sammen med det komposisjonsmessige fokuset på André Larsen (jf. over) er dette med på å definere VGs ståsted i saken. På spørsmålet ’ja eller nei til tiltale?’ svarer VG et indirekte ja.

VG-rollen gir seg også stilistiske utslag. Det er nemlig en viss forskjell i hypotakse mellom makrosekvensene. I makrosekvens 1 er seks av elleve perioder lengre enn to segmenter, dvs. inneholder mer enn én leddsetning. Makrosekvens 2 har to tilfeller av perioder på mer enn to segmenter av i alt åtte perioder, mens to av fire perioder i makrosekvens 3 er så lange. Det er altså vitneprovet og forholdet mellom Larsen og VG som er mest hypotaktisk, mens nyheten om riksadvokatens tiltalebeslutning og drøftingen av den er mer parataktisk. Hypotaksen i makrosekvens 1 kan forklares av den kompliserte kapselstrukturen og en streben etter å gjengi fakta korrekt. Makrosekvens 2 blir på sin side hypotaktisk primært fordi VG

skal være med: ”(18) *Som VG skrev i går*, (19) etterforskes truslene av politiet, (20) som løpende vurderer 23-åringens sikkerhet” (kursivert her). Påpekningen av VGs rolle kan gi en lesestoppeffekt, men med den funksjon at avisas navn blir lagt merke til. Den andre lange perioden i sekvensen hører også innunder makrosekvens 1, og hypotaksen skyldes antallet stemmer. Også her er VG representert (9).

13.3.5 Riksadvokaten: autoriteten

Mesteparten av teksten er saklig og nokså formell i stilen og gir uttrykk for å være nøkternt refererende i forhold til de impliserte aktørene. Imidlertid blir Riksadvokatens tiltalebeslutning gjengitt ekstra formelt:

(22) Han mener (23) at påtalemyndigheten kan bevise (24) at Per Orderud, Veronica Orderud, Kristin Kirkemo og Lars Grønnerød – etter forutgående planlegging – drepte eller medvirket til å drepe Kristian Orderud, Marie Orderud og Anne Orderud Paust i kårboligen på Orderud natt til 21. mai 1999.

Perioden blir tung, men gir inntrykk av å være en sann gjengivelse av tiltalebeslutningen. Ved å presentere tiltalen i en tilnærmet juridisk stil gjør VG det lettere for leseren å akseptere det proposisjonelle innholdet. Her dreier det seg nemlig ikke om ’Trippel-Lars’ (som Dagbladet kalte Grønnerød 20.3.00) eller ’de grusomme trippeldrapene’. Alle de impliserte blir derimot omhyggelig presentert med fullt navn, supplert med nøyaktige opplysninger om drapsstedet og -tidspunktet. Dette er neppe nødvendig informasjon for leseren, men det gjør Riksadvokatens vurdering høytidelig. Samtidig skaper det etos hos avsenderen – VG. Slike formaliteter går igjen også her:

(42) Ekteparet Orderud har helt siden de ble pågrepet og siktet, (43) nektet enhver befatning med våpen, våpenkjøp og de tre drapene på Kristian Orderud (80), Marie Orderud (84) og Anne Orderud Paust (47).

Navnene på de drepte ramses opp på nytt og suppleres med alder. I en mer uformell stil ville vi bare skrevet ’drapene’ eller ’trippeldra-

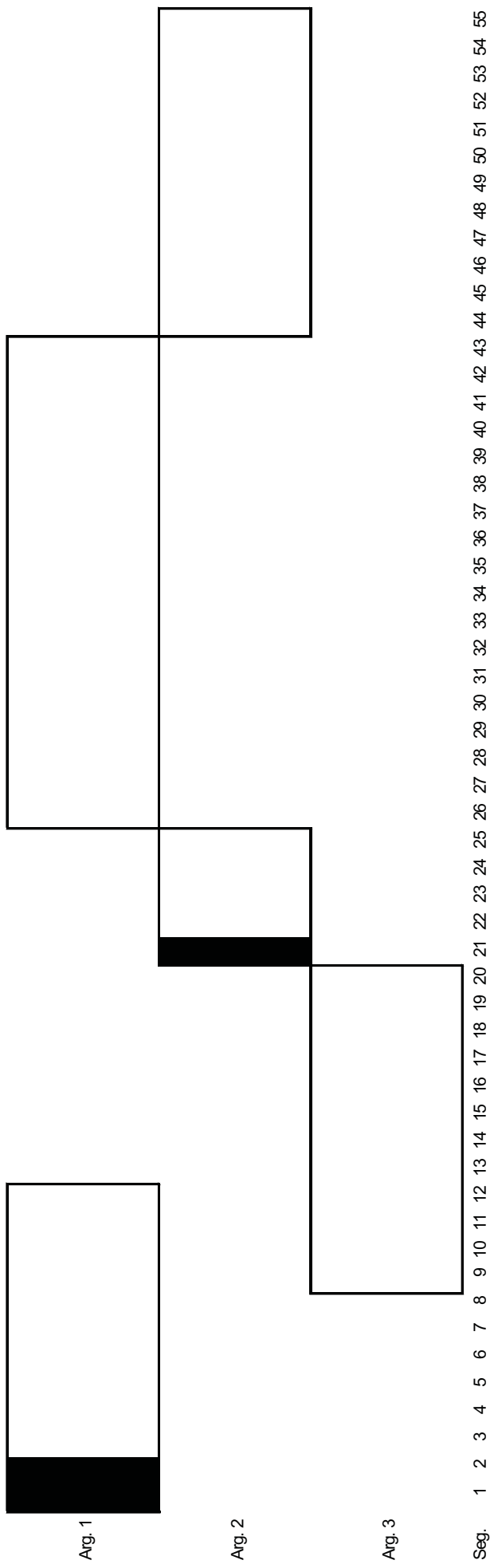
pet', men her bevisstgjøres leseren mer om hva det egentlig dreier seg om. Drapshandlingen blir med ett et meget alvorlig tema. Etter som drapene ble kjent informasjon for leserne, trengte ikke avisene å gå i detaljer om dem hver gang de måtte refereres til, men her trekkes leseren tilbake til utgangspunktet med formaningen: 'Det var faktisk tre uskyldige, dels gamle mennesker som ble drept – har du glemt det oppi alt medieoppstyret?'

At VG på denne måten setter seg på Riksadvokatens side, er ikke så underlig med tanke på at scoopet her ligger i samspillet med André Larsen, og at virkemidlene i teksten for en stor del springer ut av at VG-medspilleren Larsen kan koples til tiltalebeslutningen.

13.4 Oppsummering

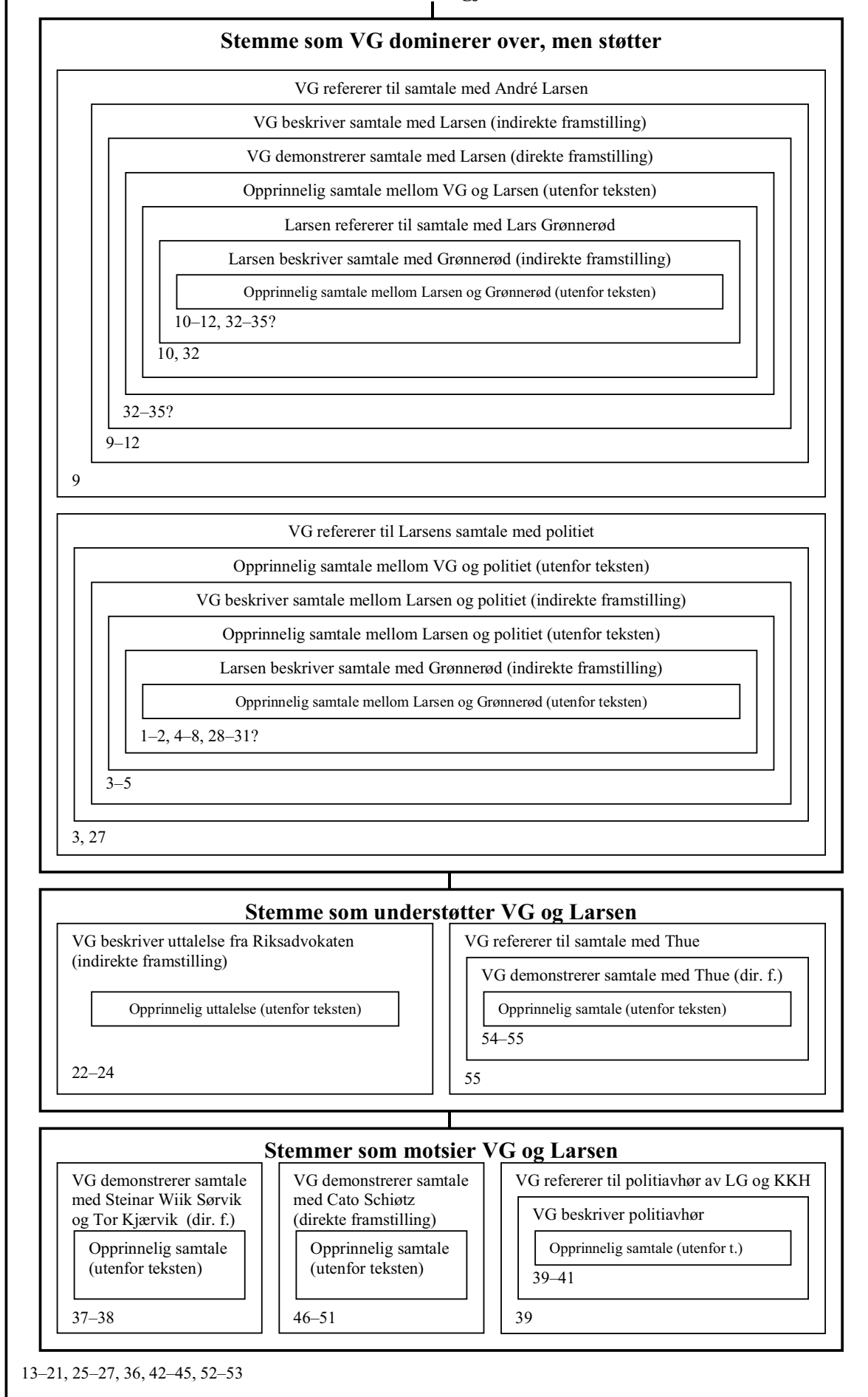
Teksten bygger på en pseudokoherens mellom tre makrosekvenser, som til sammen svekker Lars Grønnerøds sak. En annen skyteskive er påtalemyndigheten – en kjent makthaver – som får sin troverdighet redusert. Denne kritikken svekker imidlertid også relevansen av oppslaget som helhet, og VG styrer unna det tyngste skytset ved å servere Schiøtz' synspunkter helt til slutt i teksten, bare etterfulgt av Thues personlige ('til VG') motargumenter. VG styrker også sin etos gjennom sin rolle som veileder for André Larsen og gjennom en konkret, nøktern og enkel stil. Larsen blir identifikasjonsfigur blant annet fordi han settes i fokus gjennom en egen makrosekvens.

Dette og gårsdagens oppslag er nesten samme sak med forskjellig vinkling, noe som understreker at presentasjonsform er vel så viktig som saksinnhold.

Figur 13.6. Forløpsstruktur i tekst 3, med makrosekvenser og makroproposisjoner relatert til segmenter.

VG-stemmen redegjør for saken

Figur 13.7. Aktørhierarki i tekst 3 relatert til kapselstrukturer og segmenter.

Avtalebråket:
Følte seg
TRUET
FØR EM

● SIDE 28, 29, 30 og 31
Ole Gunnar Solskjær

Norske Balkan-soldater i fare?
TIET OM URAN-
AMMUNISJON

● SIDE 6 og 7

VG

NORGES STØRSTE AVIS WWW.VG.NO

Trakk opp genseren:
SPRUTET BRYSTMELK
på bargjestene

● SIDE 4

Boris
Becker
Foto: AP

SKILLES
DIREKTE
PÅ TV

● SIDE 21

ORDERUD-TILTALEN

Kristins venninne i politiavhør:

-BA MEG
VÆRE
ALIBI

En venninne har i politiavhør forklart at Kjetil Kirkemo Haukeland ba henne om alibi-hjelp for tidsrommet da Orderud-drapene skjedde. Vitnet hevder at Kirkemo Haukeland fortalte at det dreide seg om et bestillingsdrap.

● SIDE 11, 12 OG 13

Foto: ESPEN SJØLINGSTAD HOEN

7 052960 808472

Faksimile 14.1. VG 5.1.2001.

ORDERUD-TILTALEN

Venninne: Kristin ba om

ALIBI- HJELP

Av FRANK GANDER

Bare noen timer etter at likene på Orderud ble funnet, ba Kristin Kirkemo Haukeland (27) om hjelp til et alibi drapskvelden, har en venninne forklart politiet.

Venninnen, som er i 30-årene, ringte til Kristin Kirkemo Haukeland da hun så TV-nyhetene med reportasjer fra trippeldrapet på kveldstid søndag 23. mai 1999. Kvinnen visste at Kristin Kirkemo Haukelands søster var gift med Per Orderud.

Men den nå trippeldrapssiktede kvinnen ville ikke snakke om drapene på telefon. I stedet ble de to enige om å møtes senere på kvelden i Oslo sentrum.

– Bestillingsdrap

Ifølge venninnens politiforklaring skal Kristin Kirkemo Haukeland da ha fortalt venninnen at trippeldrapet var et bestillingsdrap, men skal ikke ha utdypet dette.

Venninnen har også fortalt politiet at Kristin Kirkemo Haukeland hadde spurt henne om hun kunne være alibiet hennes for fredag kveld og lørdag natt.

Trippeldrapet i kårholgen ble trolig begått en gang mellom midnatt og klokken fem om morgenen natt til lørdag 22. mai.

Ifølge kvinnens politiforklaring grunna Kirkemo Haukeland ønsket om alibihjelp med at hun hadde vært ute med en annen mann, og at eks-kjæresten Lars Grønnerød ikke måtte få vite om dette.

Kontaktet politiet

Vitnet sa seg villig til å være alibiet hennes, men tok senere kontakt med politiet for å fortelle sin historie.

– Jeg vil ikke kommentere vitneforklaringen spesielt. Men da Kristin Kirkemo Haukeland ble pågrepet av politiet tre uker etter drapene, hadde hun store problemer med å huske hva hun gjorde drapskvelden. Dersom hun hadde avtalt et alibi på for-

hånd, ville hun ikke ha slitt for å skille mellom gjøremålene sine de forskjellige dagene rundt pinseløshelgen, sier hennes forsvarer, advokat Tor Kjærvik.

Selv hevder Kristin Kirkemo Haukeland at hun kjørte aviser sammen med en kamerat i Oslo vest og Barums-distriktet kvelden og natten da drapene skjedde.

Men den 19 år gamle kameraten er sikket for falsk forklaring. Politiet mener at han kjørte ruten alene, og viser til flere vitner som har forklart at kameraten overfor dem har innrømmet at Kristin Kirkemo Haukeland ikke var med i bilen drapsnatten.

Slår sprekker...

Etter det VG kjenner til, anser påtalemyndigheten at dette og venninnens alibi-forklaring slår sprekker i den drapstiltalte 27-åringens alibi for natten da Kristian Orderud (80), Marie Orderud (84) og Anne Orderud Paust (47) ble skutt.

Ifølge TV 2 skal det også eksistere et vitne som hevder han har sett Kristin Kirkemo Haukeland blodtilsølt og med en pistol på seg noen timer etter at drapene ble begått. Kameraten til dette vitnet skal igjen ha oppsøkt politiet for å fortelle om hva han har hørt.

– Jeg er kjent med en forklaring som går i denne retningen. Dette er noe som jeg har bedt om at etterforskes nærmere i mitt brev til Riksadvokaten. Her må

politiet gjøre noe mer enn hva de kaller kompletterende avhør, sier advokat Frode Sulland, som forsvarer Veronica Orderud.

Ikke gjennomslag

Men etter det VG kjenner til, får ikke advokaten gjennomslag for dette kravet. Drapsetterforskerne på Sørumsand hadde i går et

møte hvor de gikk gjennom de resterende arbeidsoppgaver: «Blodsporet» står ikke på denne arbeidslisten. Politiet anser informasjonen som lite troverdig og ryktebasert.

Etter det VG kjenner til, skal politiet ha store problemer med å finne ut hvem som egentlig har gjort observasjonen av Kirkemo Haukeland, og mener det

nærmest er et rykte som har oppstått fra ingenting i et hardt rusbelastet miljø.

– Rykter og spekulasjoner

I går kveld var advokat Tor Kjærvik, som forsvarer Kristin Kirkemo Haukeland, i kontakt med påtalemyndigheten.

– Jeg har fått bekreftet at dette kun dreier seg om rykter og spekulasjoner, som det har vært mye av i denne saken. Jeg synes det for øvrig er svært påfallende at det rettes et negativt søkelys på min klient omtrent samtidig fra flere medier, bare en dag etter at tiltalen er et faktum, sier advokat Tor Kjærvik.

E-post: frank.gander@vg.no

DRAPSSIKTET: Kristin Kirkemo Haukeland hevde natten da drapene skjedde.

*Oppsikts-
vekkende
forklaring
i avhør*

at hun kjørte aviser sammen med en kamerat i Oslo vest og Bærum-distriktet kvelden og

Foto: JAN PETTER LYNAL

Kristin Kirkemo Haukelands alibi:

27-åringen hevder at hun kjørte aviser fra trykkeriet i Nydalen i Oslo, vestover, ut til Bærum og hjem til morens hus på Ekeberg i tidsrommet da drapene skjedde i Serumsand.

En 19 år gammel mann som hun skal ha kjørt avisene

sammen med, er hennes beste alibi og bekrefter Kirkemo Haukelands alibi.

Utskrifter fra samtaledata for kvinnens mobiltelefon viser at samtalen har gått via basestasjoner i nærheten av avisruten hennes.

Påtalemyndighetens motargumenter:

Svært få vitner er sikre på om de har sett Kristin Kirkemo Haukeland ved avistrykkeriet denne kvelden.

19-åringen som hun skal ha kjørt aviser sammen med, er heller ikke bombesikker på at det var drapsnatten de var sammen på avisruten.

Politiet fester ikke til mobiltelefonalibiet, men mener 19-åringen kan ha lånt Kirkemo Haukelands mobiltelefon.

Nervøs

Flera vitner har forklart politiet at 19-åringen har sagt at den drapstiltalte kvinnen ikke var med i bilen, at han hadde lånt mobiltelefonen og at han var nervøs med tanke på å kunne bli innblandet i en drapssak.

En venninne av 27-åringen skal bare to dager senere ha blitt forespurgt om å være alibiet hennes denne fredagskvelden.

Ekteparet Orderuds alibi:

Per og Veronica Orderud, bildet, hevder at de trente hunder på en avsidesliggende vei fredag kveld, og at de deretter reiste tilbake til Orderud gård, satte hundene i hundegården og gikk til sengs.

De skal hverken ha hørt eller sett noe spesielt i perioden da de dødelige skuddene falt noen hundre meter unna.

Usikker

I politiavhør har Per Orderud vært usikker på hvor han hadde parkert bilen denne natten, men har endt opp med

Foto: LARS SKREFSBUO

at bilen sto inne i garasjen på gården.

Lørdag morgen gikk Per Orderud i fjøset, mens Veronica Orderud luftet hundene på veien opp mot kårbofgen, for så å kjøre flere kilometer til et friluftsområde ved en innsjø for å luften hundene på ny.

Påtalemyndighetens motargumenter:

Leietager Henrik Bjarne Bruun og hans sambøer som leier bryggerhuset på gården, bet seg merke i at ekteparet på Orderud ikke var på gården sent fredag kveld. Hundene sto ikke ute i luftegården, lyset inne i våningshuset var påslått, men en av ekteparets biler var borte.

Det sto ingen biler på gårdsplassen, og hundene var fortsatt ikke i hundegården da Bruun relaterte på arbeid ved 05.30-tiden lørdag morgen.

Men da avlaseren i fjøset kom til Orderud en time senere, sto Per Orderuds bil par-

kert på tunet. Orderud var ikke i fjøset, men ankom noe senere enn vanlig. Per Orderud var da usedvanlig mutt og fæmelt, har avlaseren forklart politiet.

Annen versjon

Et annet vitne har også en annen versjon enn Veronica Orderuds anvisning om hvor hun luftet hundene ved innsjøen denne morgenen.

Han hevder at han så kvinnens bil stå parkert på én annen parkeringsplass 500 meter unna stedet hun selv har forklart at hun parkerte.

Lars Grønnerøds alibi:

Grønnerød, bildet, mener han kom hjem til leiligheten sin i Frognerveien 38 i Oslo rett før midnatt fredag kveld.

Der satt han blant annet foran PC'en og surfet på Internett, mens han foretok en håndfull telefonsamtaler – blant annet til Kristin Kirkemo Haukelands mobiltelefon. Men Grønnerød hevder at han har vært alene i leiligheten

hele tiden.

Utskrifter av samtaledata fra Grønnerøds telefoner og undersøkelser av mannens PC støtter opp under 42-åringens forklaring.

Påtalemyndighetens motargumenter:

Politietterskerne har funnet svært lite som står i strid med Grønnerøds forklaring, selv om de vet at den drapstiltalte mannen er en kløpper med datateknikk og mobiltelefoner.

Teoretisk sett kan en annen person ha tatt Grønnerøds sted, men det krever også at personene han har snakket med på telefon, har forklart seg usant overfor politiet.

Tabell 14.1. Segmentering av tekst 4 relatert til stemmer i teksten.

Tekst	Stemme	Kommentar
<ol style="list-style-type: none"> 1. Bare noen timer etter at likene på Orderud ble funnet, 2. ba Kristin Kirkemo Haukeland (27) om hjelp til et alibi drapskvelden, 3. har en venninne forklart politiet. 	venninnen, indirekte	Makrosekvens 1 innføres, og venninnen etableres som hovedperson
<ol style="list-style-type: none"> 4. Venninnen, [...] ringte til Kristin Kirkemo Haukeland 5. som er i 30-årene, 6. da hun så TV-nyhetene med reportasjer fra trippeldrapet på kveldstid søndag 23. mai 1999. 7. Kvinnen visste 8. at Kristin Kirkemo Haukelands søster var gift med Per Orderud. 9. Men den nå trippeldrapssiktede kvinnen ville ikke snakke om drapene på telefon. 10. I stedet ble de to enige om å møtes senere på kvelden i Oslo sentrum. 	VG	VG forteller venninnens historie. Kirkemo Haukeland posisjoneres som siktet
<ol style="list-style-type: none"> 11. Ifølge venninnens politiforklaring skal Kristin Kirkemo Haukeland da ha fortalt venninnen 12. at trippeldrapet var et bestillingsdrap, 13. men skal ikke ha utdypet dette. 	Kirkemo Haukeland, indirekte	Kirkemo Haukeland antyder en innrømmelse

<p>14. Venninnen har også fortalt politiet</p> <p>15. at Kristin Kirkemo Haukeland hadde spurt henne</p> <p>16. om hun kunne være alibiet hennes for fredag kveld og lørdag natt.</p>	<p>venninnen, indirekte Kirkemo Haukeland, indirekte</p>	<p>Kirkemo Haukeland framstilles gjennom kriminaldiskursive grep</p>
<p>17. Trippeldrapet i kårboligen ble trolig begått en gang mellom midnatt og klokken fem om morgenen natt til lørdag 22. mai</p> <p>18. Ifølge kvinnens politiforklaring grunnga Kirkemo Haukeland ønsket om alibihjelp med</p> <p>19. at hun hadde vært ute med en annen mann,</p> <p>20. og at eks-kjæresten Lars Grønnerød ikke måtte få vite om dette.</p> <p>21. Vitnet sa seg villig til å være alibiet hennes,</p> <p>22. men tok senere kontakt med politiet for å fortelle sin historie.</p>	<p>VG</p>	<p>VG kopler fortellingen til bakgrunnsstoff og fortsetter å berette om Kirkemo Haukeland i kriminaldiskursiv stil</p>

<p>23. – Jeg vil ikke kommentere vitneforklaringen spesielt.</p> <p>24. Men da Kristin Kirkemo Haukeland ble pågrepet av politiet tre uker etter drapene,</p> <p>25. hadde hun store problemer med å huske</p> <p>26. hva hun gjorde drapskvelden.</p> <p>27. Dersom hun hadde avtalt alibi på forhånd,</p> <p>28. ville hun ikke slitt for å skille mellom gjøremålene sine de forskjellige dagene rundt pinsehelgen,</p> <p>29. sier hennes forsvarer, advokat Tor Kjærvik.</p>	<p>Kjærvik, direkte</p>	<p>Kjærvik svekker venninnens troverdighet, men gir samtidig saken en VG-vri</p>
<p>30. Selv hevder Kristin Kirkemo Haukeland</p> <p>31. at hun kjørte aviser sammen med en kamerat i Oslo vest og Bærums-distriktet kvelden og natten</p> <p>32. da drapene skjedde.</p>	<p>Kirkemo Haukeland, indirekte</p>	<p>Kirkemo Haukelands stemme gjengis fra en ukjent kontekst, antakelig et politiavhør</p>
<p>33. Men den 19 år gamle kameraten er siktet for falsk forklaring.</p>	<p>VG</p>	<p>VG forklarer</p>
<p>34. Politiet mener</p> <p>35. at han kjørte ruten alene,</p>	<p>politiet, indirekte</p>	<p>Politiet spesifiserer VGs forklaring</p>
<p>36. og viser til flere vitner</p> <p>37. som har forklart at kameraen overfor dem har innrømmet</p> <p>38. at Kristin Kirkemo Haukeland ikke var med i bilen drapsnatten.</p>	<p>flere vitner, indirekte kameraten, indirekte</p>	<p>Kameratens stemme representeres gjennom vitnenes stemme, som representeres gjennom politiets stemme i VG</p>

<p>39. Etter det VG kjenner til, 40. anser påtalemyndigheten 41. at dette og venninnens alibi- forklaring slår sprekker i den drapstiltalte 27-åringens alibi for natten 42. da Kristian Orderud (80), Marie Orderud (84) og Anne Orderud Paust (47) ble skutt. 43. Ifølge TV 2 skal det også eksistere et vitne</p>	<p>VG</p>	<p>VG knytter sammen makro- sekvensene med sin egen stemme og introduserer et ukjent vitne</p>
<p>44. som hevder han har sett Kristin Kirkemo Haukeland blodtilsølt og med en pistol på seg noen timer etter 45. at drapene ble begått.</p>	<p>et vitne, indirekte</p>	<p>Det ukjente vitnet får slippe til med sin versjon</p>
<p>46. Kameraten til dette vitnet skal igjen ha oppsøkt politi- et for å fortelle om 47. hva han har hørt.</p>	<p>VG</p>	<p>VG refererer TV 2-historien</p>
<p>48. – Jeg er kjent med en for- klaring 49. som går i denne retningen. 50. Dette er noe 51. som jeg har bedt om [...] i mitt brev til Riksadvokaten. 52. at etterforskes nærmere 53. Her må politiet gjøre noe mer enn 54. hva de kaller kompletteren- de avhør, 55. sier advokat Frode Sulland,</p>	<p>Sulland, direkte</p>	<p>Sulland kritiserer politiet, men posisjonerer seg under VG når det viser seg at ryktet er falskt</p>

<p>56. som forsvarer Veronica Orderud.</p> <p>57. Men etter det VG kjenner til,</p> <p>58. får ikke advokaten gjennomslag for dette kravet.</p> <p>59. Drapsetterforskerne på Sørumsand hadde i går et møte</p> <p>60. hvor de gikk gjennom de resterende arbeidsoppgaver:</p> <p>61. ”Blodsporet” står ikke på denne arbeidslisten.</p> <p>62. Politiet anser informasjonen som lite troverdig og ryktebasert.</p> <p>63. Etter det VG kjenner til,</p> <p>64. skal politiet ha store problemer med å finne ut</p> <p>65. hvem som egentlig har gjort observasjonen av Kirkemo Haukeland,</p> <p>66. og mener det nærmest er et rykte</p> <p>67. som har oppstått fra ingenting i et hardt rusbelastet miljø.</p> <p>68. I går kveld var advokat Tor Kjærvik, [...] i kontakt med påtalemyndigheten.</p> <p>69. som forsvarer Kristin Kirkemo Haukeland,</p>	<p>VG</p>	<p>VG avfeier ryktet</p>
---	-----------	--------------------------

<p>70. – Jeg har fått bekreftet 71. at dette kun dreier seg om rykter og spekulasjoner, 72. som det har vært mye av i denne saken. 73. Jeg synes det for øvrig er svært påfallende 74. at det rettes et negativt søkelys på min klient om- trent samtidig fra flere me- dier, bare en dag etter 75. at tiltalen er et faktum, 76. sier advokat Tor Kjærvik.</p>	<p>Kjærvik, direkte</p>	<p>Kjærvik bekrefter VGs avfei- ing og underordner seg dermed VG. Mediekritikken hans preller av</p>
---	-----------------------------	--

Paratekster

NEGATIV: ORDERUD-TILTALLEN

OVERSKRIFT: Venninne: Kristin ba om ALIBI-HJELP

BILDETEKST: DRAPSSIKTET: Kristin Kirkemo Haukeland hevder at hun kjørte aviser sammen med en kamerat i Oslo vest og Bærumsdistriktet kvelden og natten da drapene skjedde. Foto: JAN PETTER LYNAU

NEDRYKKER: Oppsikts-vekkende forklaring i avhør

BYLINE: Av FRANK GANDER

MELLOMTITTEL 1: – Bestillingsdrap

MELLOMTITTEL 2: Kontaktet politiet

MELLOMTITTEL 3: Slår sprekker

MELLOMTITTEL 4: Ikke gjennomslag

MELLOMTITTEL 5: – Rykter og spekulasjoner

E-POST: E-post: frank.gander@vg.no

14 Tekst 4: Venninne: Kristin ba om ALIBI-HJELP

14.1 Plassering og journalistisk sjanger

Igjen har vi med en dobbeltside å gjøre, og vi holder oss til Orde-
rud-saken og vitnene der. Denne gangen serverer VG en politifor-
klaring fra en venninne av Kristin Kirkemo Haukeland (heretter
KKH), som hevder at KKH har bedt henne om å være hennes alibi
på drapsnatten. Dette suppleres av andre forhold som kan tenkes å
svekke KKHs sak, som at politiet ikke stoler på hennes egen forkla-
ring, og at det finnes et rykte om at hun er observert blodig og be-
væpnet samme natt.

Også denne dagen har VG et rigg med negativten ”ORDERUD-
TILTALEN”. Rippet har i tillegg til hovedsaken om alibiet en opp-
summering av de fire tiltaltes alibier og påtalemyndighetens motar-
gumenter, som er plassert i samme oppslag som alibisaken. Dess-
uten er det en helside om de offentlige utgiftene ved etterforskning-
en og rettsaken (”REGNING: 20 MILL.”). På samme måte som i
tekst 3 viser førstesiden innholdsmessig bare til alibiteksten, mens
sidehenvisningen gjelder hele rigget.

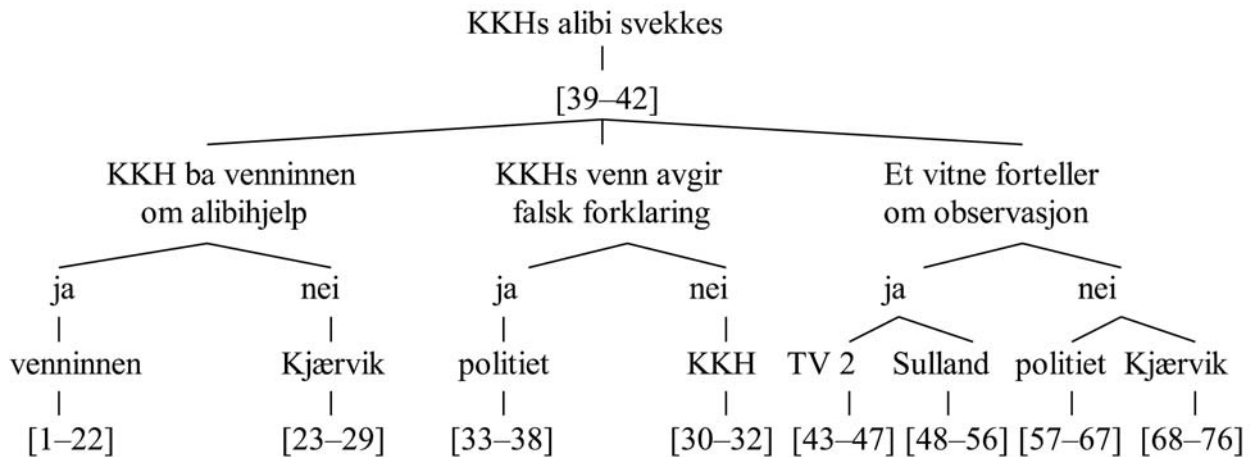
”Venninne: Kristin ba om ALIBI-HJELP” er for øvrig ikke mer
globalt paratekstuet markert, så vi regner teksten innunder nyhets-
materialet. Det er en nyhetsartikkel som består av tre ledd av fal-
lende viktighet, og som i grove trekk derfor kan kalles en omvendt
pyramide. Internt i de tre leddene er imidlertid strukturen varieren-
de.

14.2 Komposisjon

14.2.1 Overgripende struktur

Som i tekst 3 har teksten overflatisk sett en koherent struktur. Vi
kan formulere makroproposisjonen som ’KKHs alibi svekkes’.
Denne konklusjonen underbygges av tre argumenter: politiets skep-
sis til hennes egen alibiforklaring, venninnens påstand om en mot-
stridende alibiforklaring og TV 2s rykte om en vitneobservasjon.

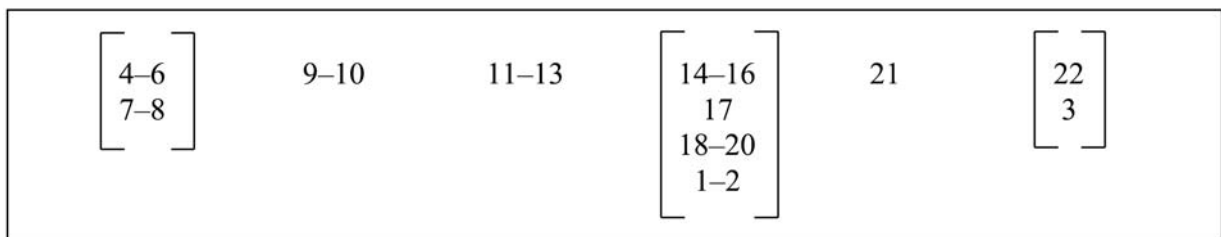
Hvert argument har motstandere og tilhengere i teksten, som vist på figur 14.1. Med andre ord: Alle hovedargumentene er veid både for og imot, og slik sett skulle dette være en velbalansert og uproblematisk sak. Men la oss gå litt grundigere til verks og se på hvert hovedargument for seg. Vi regner dem som tre makrosekvenser i teksten.

Figur 14.1. Potensiell underordningsstruktur i tekst 4.

14.2.2 Makrosekvens 1: narrativ

Det er god grunn til å regne venninnens historie som en egen makrosekvens. Det er denne fortellingen som er inngangen til hele oppslaget, og som preger både forside, tittel, ingress og nedrykker. Fortellingen er kronologisk fortalt, med unntak av ingressen. Forløpsstrukturen er slik, lest fra venstre mot høyre:

Figur 14.2. Forløpsstruktur i den narrative makrosekvensen.

Historien har seks temporale stadier:

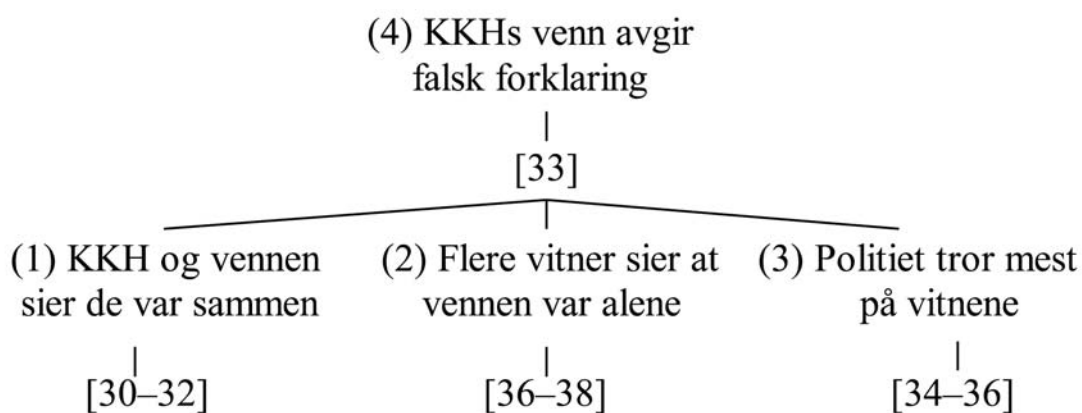
- Venninnen ser TV-nyhetene og ringer KKH (4–8)
- Venninnen og KKH snakker sammen over telefon (9–10)
- KKH kaller drapet et bestillingsdrap (11–13)
- KKH ber om alibihjelp (14–20, 1–2)
- Venninnen går med på å være alibi (21)
- Venninnen går til politiet med historien (22, 3)

Vi ser at det er stadium 4 som får mest plass, og som er trukket fram i ingressen og tittelen. Det tyder på at denne informasjonen er det viktigste i teksten. Likevel er det ikke opplysningen om KKHs alibiforespørsel som er den logiske makroproposisjonen i teksten, gitt strukturen ovenfor, men heller 'KKHs alibi svekkes'. Som i den forrige teksten er det altså et premiss nederst i proposisjonshierarkiet som er løftet fram som fungerende makroproposisjon. Den logiske makroproposisjonen må leseren inferere inntil hun når segment 39–42, om hun da leser så langt.

14.2.3 Makrosekvens 2: argumentativ

Hovedargument nummer to i teksten er at KKHs venn avgir falsk forklaring, og at det alibiet KKH har oppgitt til politiet, derfor ikke holder. Resonnementet er bygd opp slik:

- (1) KKH og vennen sier de var sammen
- (2) Flere vitner sier at vennen var alene
- (3) Politiet tror mest på vitnene
- (4) KKHs venn avgir falsk forklaring

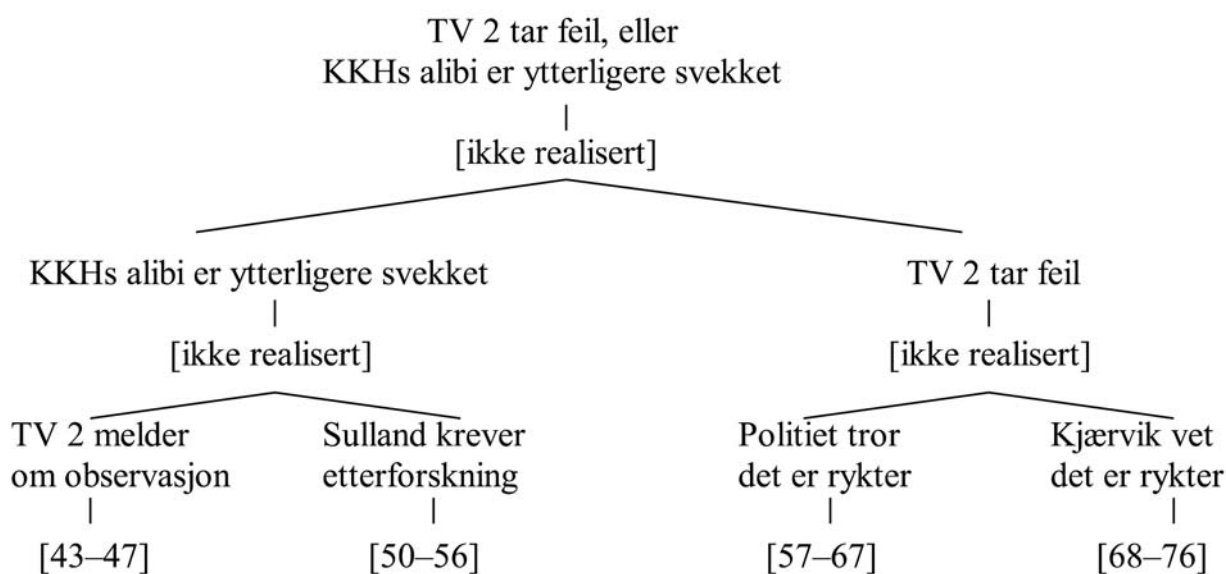
Figur 14.3. Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 1.

14.2.4 Makrosekvens 3: argumentativ

Tekstens siste makrosekvens handler om nok en vitneobservasjon:

(43) Ifølge TV 2 skal det også eksistere et vitne (44) som hevder han har sett Kristin Kirkemo Haukeland (45) blodtilsølt og med en pistol på seg noen timer etter (46) at drapene ble begått.

Argumentasjonen er meget interessant bygd opp. Til å begynne med legger VG fram TV 2s påstand uten andre forbehold enn de to modalitetsmarkørene ”ifølge” og ”skal [eksistere]” (43). Deretter følger en kommentar fra Veronica Orderuds – motpartens – advokat, som kritiserer politiet for ikke å ha fulgt opp denne vitneforklaringen godt nok. Så kan VG avsløre at politiet ikke fester lit til vitneforklaringen, og at KKHs advokat også mener at det bare er et rykte. Konklusjonen er ikke uttalt, men den må bli ett av to: Enten tar TV 2 feil, eller så er KKHs alibi ytterligere svekket. Vi kan illustrere det som på figur 14.4.

Figur 14.4. Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 2.

Indirekte argumenterer VG for at TV 2 tar feil. Både utgreiingen om politiets vurdering og Kjærviks avfeining av påstanden vies mer plass enn de andre argumentene, og segment 63–67 har til og med fått fete typer. Dessuten er det såkalte blodsporet lansert av TV 2,

mens avisa to ganger presiserer at motargumentene er ”etter det VG kjenner til” (57, 63). Den som leser hele teksten, vil nok konkludere med at det bare er et rykte.

Hvilken funksjon har da denne makrosekvensen i det hele tatt? Strengt tatt kunne jo teksten ha sluttet halvveis, etter segment 42, siden resten ikke er sant? Vi skal se at sekvensen slett ikke er ubetydelig, og at den faktisk bidrar med flere viktige aspekter ved teksten som er med på å komplettere den gode VG-sak.

14.2.5 Sekvenssamspill

14.2.5.1 Å konstruere et knutepunkt

Makrosekvensene er som vist klart atskilt i teksten og følger nærmest kronologisk på hverandre. Det som binder dem sammen, er segment 39–42, som eksplisitt koples til både makrosekvens 1 og 2, og implisitt også til makrosekvens 3. Denne mikrosekvensen framføres av VGs stemme:

(39) Etter det VG kjenner til, (40) anser påtalemyndigheten (41) at dette [makrosekvens 2] og venninnens alibi-forklaring slår sprekker i den drapstiltalte 27-åringens alibi for natten (42) da Kristian Orderud (80), Marie Orderud (84) og Anne Orderud Paust (47) ble skutt.

Makrosekvens 3 innledes umiddelbart:

(43) Ifølge TV 2 skal det *også* eksistere et vitne (44) som hevder han har sett Kristin Kirkemo Haukeland blodtilsølt og med en pistol på seg noen timer etter (45) at drapene ble begått.

Konnektiven ”også” knytter fortellingen om blodsporet til den foregående konklusjonen og dermed også til de to andre makrosekvensene. Slik virker det som om sekvensen introduserer et tredje argument for påtalemyndighetens avgjørelse, og sekvensene samspiller som vist i figur 14.1.

14.2.5.2 Å konstruere balansert ensretting

Det er viktig å få med seg at selv om hver makrosekvens i seg selv er balansert med argumenter for og imot, trekker alle tre i samme retning: KKH har ikke noe holdbart alibi. Vi kan videre lese makrosekvens 2 og 3 som bærebjelker for makrosekvens 1; fordi disse to argumentene peker samme vei, framstår det argumentet som er flaggskipet i dette oppslaget, som ekstra troverdig. Dermed er ikke lenger teksten bare en sidestilling av tre argumenter for at KKHs alibi rakner, men også en vitneforklaring som får sin etos styrket gjennom andre, supplerende forklaringer.

Forklaringen til venninnen er ”oppsiktsvekkende”, ifølge nedrykkeren (*Oppsikts-vekkende forklaring i avhør*). Hva er det som gjør den oppsiktsvekkende? Det er fristende å svare at det er nedrykkeren selv. Det er fordi VG kaller forklaringen oppsiktsvekkende og samtidig lager et førstesideoppslag ut av den, at den vekker oppsikt. Nedrykkeren er altså en konstativ som direkte språkhandling, men indirekte en kvalifisering.

Denne kvalifiserende språkhandlingen styrker koplingen mellom de to første makrosekvensene og legitimerer at VG kopler historien til et svekket alibi. Men la oss være ekstra pedantiske et øyeblikk – i hvilken grad svekker venninnens historie strengt tatt KKHs alibi, sett ut fra informasjonen i teksten?

Sett at KKH ikke hadde fortalt politiet noe annet, er det ikke noe uvanlig eller kriminelt i at to venninner avtaler å si at de har vært sammen en kveld, for å skjule et romantisk sidesprang. Det er dette som er essensen i venninnens historie. Fortellingen er altså mistenkelig fordi den potensielt strider mot innholdet i makrosekvens 2; den er ikke så oppsiktsvekkende i seg selv. Men flere språklige grep i teksten knytter venninnehistorien til kriminaldiskursen. Et ord som ’alibi’ behøver ikke KKH å ha brukt, men det trekker tankene mot forbrytelser. Ingressen antyder dessuten at det var KKH som tok kontakt med venninnen, men brødteksten viser at det var motsatt: Det var venninnen som ringte KKH.

Hvis venninnens historie da viser seg å være forenlig med KKHs politiforklaring, for eksempel ved at KKH forteller at hun

rakk både å kjøre aviser og å treffe denne mannen i løpet av kvelden og natten, er det eneste oppsiktsvekkende at KKH kalte drapet et bestillingsdrap – for øvrig en proposisjon som blir nedprioritert. Vi merker oss at VG ikke eksplisitt påstår at de to alibiforklaringene står i strid med hverandre. Det må man imidlertid inferere hvis teksten skal bli koherent.

Dette betyr ikke at vitneforklaringen er irrelevant, men det er grunn til å spørre seg i hvilken grad den virkelig har bidratt til at påtalemyndigheten anser KKHs alibi som svekket. Den sammenhengen er jo tross alt bare ”etter det VG kjenner til” (39) – altså *kanskje*.

Slik kunne vi fortsette å spørre: Hvorfor ringte venninnen egentlig? Vi må inferere årsaken. Hva ville hun snakke om, siden hun avtalte å møte KKH? Og i hvilken kontekst fortalte KKH at drapet var et bestillingsdrap? Vi kan konstruere mange ulike historier ut fra det som faktisk står i teksten.

Resonnementet ovenfor kan virke unødvendig kritisk og spekulativt, men det er viktig å understreke at argumentene i teksten faktisk henger tynt i hop, og at sammenhengen for en stor del må rekonstrueres av leseren. Nyheten skapes idet leseren infererer de implisitte sammenhengene.

14.2.5.3 Å gjøre bruk av et rykte

La oss nå gå over til makrosekvens 3 og spørre oss hvilken rolle ryktepresentasjonen har i teksten.

14.2.5.3.1 Å forsterke og dramatisere hovedbudskapet

”Den mest effektive måten å legge ryktet dødt på er å slutte å snakke om det,” skrev Dagbladet 28.9.01 i en kritikk av et VG-oppslag om kronprinsessen. Dermed falt Dagbladet for eget grep og videreførte nettopp det ryktet avisa anklaget VG for å ha slått opp. Men poenget står fast, og vi kan omformulere tesen: Den mest effektive måten å spre et rykte på er å dementere det offentlig. I denne saken er det opplagt at TV 2-ryktet støtter opp om VGs sak; som vi har sett, glir blodsporet utmerket godt inn som et hovedargument i teks-

tens overgripende struktur. At det finnes rykter om KKH, svekker naturligvis troverdigheten hennes, noe som igjen styrker de to andre hovedargumentene i saken. Dessuten tilføres saken et ekstra dramatisk aspekt i og med de blodige detaljene. Dette fenger, og selv etter dementien vil leseren risikere å sitte igjen med følelsen av at historien er uavklart. Ryktet må da komme et sted fra?

Flere språklige grep er med på å holde ryktet i live. Hvordan kan det for eksempel ha seg at politiet ikke vet hvem vitnet er, når ”kameraten til dette vitnet skal [...] ha oppsøkt politiet for å fortelle om hva han har hørt” (46–47)? Det tyder jo på at observasjonen kan knyttes til en konkret person. Likeledes presupponeres det at kilden virkelig finnes, når det heter at ”(63) Etter det VG kjenner til, (64) skal politiet ha store problemer med å finne ut (65) *hvem som egentlig* har gjort observasjonen av Kirkemo Haukeland” (kursivert her). Politiet sliter ikke med å avgjøre *om* noen har gjort observasjonen eller ikke, men *hvem* som *egentlig* gjorde den. Det betyr at den er sann. Likeledes er ”nærmest” her med på å svekke politiets vurdering: ”[politiet] (66) mener det *nærmest* er et rykte (67) som har oppstått fra ingenting i et hardt rusbelastet miljø” (kursivert her). Det er altså *nesten* et rykte, hvordan det enn kan være mulig. Det er ikke til å undres over at leseren blir usikker.

14.2.5.3.2 Å bygge VGs image

Men samtidig får vi en konflikt mellom VG og konkurrenten TV 2. Når VG tross alt argumenterer sterkest for at ryktet er falskt, impliserer det at TV 2 tar feil, mens det ”VG kjenner til”, er rett. VG får avslørt TV 2s falskneri og lansert sin egen versjon som fasit. I kjent stil forklarer VG først hvordan politiet – ifølge det VG vet – jobber, og hva de har kommet fram til, før advokat Kjærvik får bekrefte at han har hørt det samme. ’VG avslører X’ er jo alltid et kjærkomment element i en VG-tekst (Wærstad 1993).

Et språklig grep som det er verdt å merke seg i denne sammenhengen, er opplysningen om at ryktet har oppstått ”i et hardt rusbelastet miljø” (67). Denne informasjonen er strengt tatt verdiløs; det er liten grunn til å tro at rykter i rusbelastede miljøer generelt er mindre sanne enn andre rykter – med mindre man regner rusmis-

brukere for å ha en svekket virkelighetsforståelse. Men formuleringen knytter ryktet til en annen sosialgruppe enn VGs lesere tilhører (jf. analysen av tekst 2), og dermed vil leserne identifisere seg mindre med ryktemakerne og trolig også tillegge dem mindre troverdighet.

Alt i alt tjener derfor saken godt på at ryktestatusen er uavklart: Enten tar TV 2 feil og VG har rett, noe som bygger VGs etos, eller så svekkes KKHs sak ytterligere, og VG-budskapet styrkes i oppslaget som helhet. VG kan ikke tape.

14.2.5.3.3 Å kritisere makthaverne

Heller ikke denne teksten – i likhet med de tre foregående – omgår en aldri så liten kritikk av politi og påtalemyndighet: ”(53) Her må politiet gjøre noe mer enn (54) hva de kaller kompletterende avhør, (55) sier advokat Frode Sulland.” VG lar Veronica Orderuds forsvarer benytte anledningen til å kritisere både politiets framgangsmåte i denne konkrete saken (politiet må gjøre noe *mer*, altså gjør de ikke nok) og politiets generelle rutiner (de foretar *hva de kaller* kompletterende avhør, altså er ikke avhørene kompletterende i virkeligheten). Faktisk ser vi her en kime til et mer generelt oppgjør med politidiskursen som sådan, og slikt blir det godt VG-stoff av (ibid.).

14.2.5.3.4 Å unnslippe mediekritikken

Det er oppsiktsvekkende at advokat Kjærvik i tekstens siste periode blir sitert på en kritisk uttalelse som nettopp rammer VG:

(73) Jeg synes det for øvrig er svært påfallende (74) at det rettes et negativt søkelys på min klient omtrent samtidig fra flere medier, bare en dag etter (75) at tiltalen er et faktum, (76) sier advokat Tor Kjærvik.

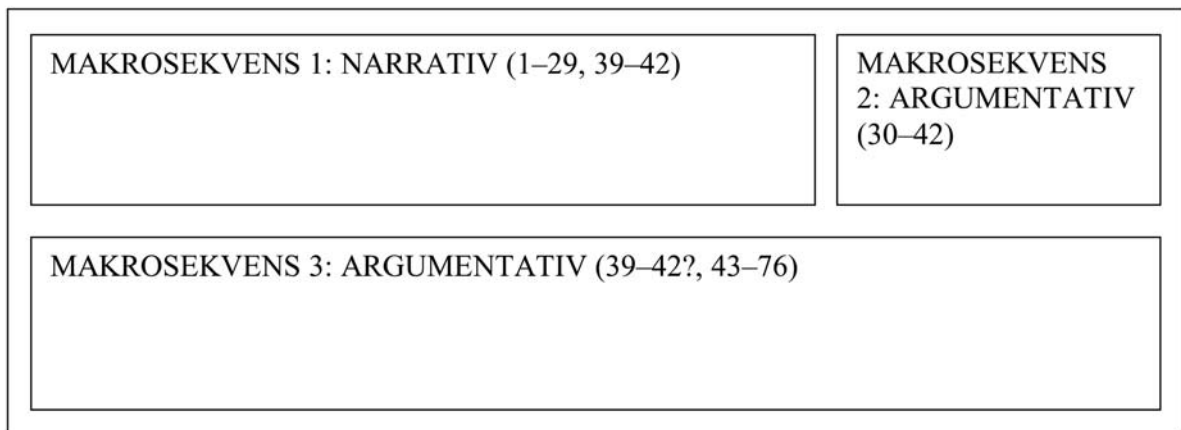
En skulle tro at VG her skyter seg selv i foten. Men det er strengt tatt ikke VG som blir målet for Kjærviks uttalelse – det er ”flere medier”, og i første rekke TV 2. Uttalelsen knyttes til ”rykter og spekulasjoner” (71), hvilket i praksis betyr TV 2s blodspor, som VG nettopp har vært med på å dementere. Slik bringes et skandale-

element inn i saken; den er ute av kontroll, og uten VG vet vi ikke hva som er sant eller ei.

Denne uttalelsen fra Kjærvik kunne selvfølgelig ikke ha vært plassert i makrosekvens 1, som en kommentar til historien om venninnen som skulle være alibi. Kjærvik uttaler seg imidlertid her også, og det er ikke utenkelig at det dreier seg om samme intervju, og at hans kritiske kommentar er myntet på begge historiene om KKH. Vi kan spørre oss om hvor grensen går mellom hvilke vitneforklaringer som skal regnes som rykter, og hvilke som ikke skal det. I dette tilfellet er svaret at de historiene VG serverer, er sanne, mens TV 2s er rykter.

14.2.5.4 Sekvensenes funksjon

Makrosekvens 1 skaper dramatik og spenning gjennom kriminalhistorien, makrosekvens 2 forsterker antydningene i makrosekvens 1 ved å tilføre bakgrunnsstoff, og makrosekvens 3 bringer på bane gravejournalistikken og politi- og mediekritikeren VG, samtidig som den indirekte understøtter de to forrige makrosekvensene. Vi tegner en rammemodell som i figur 14.5. Forløpsstrukturen er vist på figur 14.6. Makroproposisjonen i den tredje makrosekvensen er som vi ser, splittet i to. Dette skyldes at VG er noe ambivalent i sitt standpunkt her, som drøftet over.

Figur 14.5. Makrosekvenser i tekst 4.

14.3 Polyfoni

14.3.1 Aktører

Det er bare to personer som snakker direkte i teksten, nemlig advokatene til henholdsvis Kristin Kirkemo Haukeland og Veronica Orderud:

- advokat Kjærvik
- advokat Sulland

Indirekte uttaler også disse aktørene seg:

- Kristin Kirkemo Haukeland
- venninnen til KKH
- ”politiet”
- ”flere vitner”
- kameraten til KKH
- TV2-vitnet

Endelig er det en rekke aktører som ikke blir gjengitt direkte eller indirekte. TV 2 er et grensetilfelle (43).

- VG
- TV 2
- Lars Grønnerød
- de tre drapsofrene
- Riksadvokaten
- Veronica Orderud
- Per Orderud
- drapsetterforskerne på Sørumsand
- påtalemyndigheten

14.3.2 De nye vitnene: den nære venninnen og den upålitelige rusmisbrukeren

Hovedpersonen i teksten må sies å være KKHs venninne, siden det er hennes historie som er trukket fram i paratekstene, og som presenteres først i teksten. Likevel vet vi svært lite om henne: Hun er i 30-årene, kjenner KKH og har visst at Per og Veronica Orderud var gift. I teksten omtales hun seks ganger som ”venninnen”, tre ganger som ”hun” eller ”henne”, to ganger som ”kvinnen” og én gang som ”vitnet”. Mens André Larsen i tekst 2 og 3 systematisk omtales som *vitne*, er altså denne informanten heller en *venninne*. ’Venninne’ er et ord som konnoterer blant annet nærhet, tillit og ærlighet. Vi ser lett for oss KKH og venninnen i en fortrolig jentesamtale under fire

øyne. Det styrker troen på at det KKH fortalte henne, var sant, og at venninnens beretning om det også er sann.

La oss så sammenlikne venninnen med det mystiske vitnet i den tredje makrosekvensen. Han blir bare omtalt som nettopp ”vitnet” (43, 46) eller ”han” (44). Videre får han sin troverdighet svekket fordi han tilhører ”et hardt rusbelastet miljø” (67). Ut fra blant annet tekst 2 vet vi som faste VG-lesere at KKH selv har tilhørt et slikt miljø, og vi kan ikke utelukke at venninnen i makrosekvens 1 kommer fra det samme miljøet. Om henne får vi imidlertid ikke vite annet enn at hun ”er i 30-årene” (5). Så lenge hun bare er et ungt vitne i 30-åra, er det lettere for leseren å identifisere seg med henne enn med rusmisbrukeren i makrosekvens 3, uten at det trenger å være noen forskjell mellom disses sosiale bakgrunn i virkeligheten. På denne måten polariseres vitneidentitetene, og det blir lett for leseren å akseptere det ene vitnets historie og avfeie påstandene til det andre. Det tilsvarer folkeligjøringen av André Larsen i tekst 2 og 3.

14.3.3 Advokatene: gir saken VG-vri og bekrefter VG-stemmen

Vi vet ikke hvilke aktører VG faktisk har vært i kontakt med, men vi må anta at det særlig er de to advokatene, siden de får snakke direkte. Alle uttalelsene deres er direkte gjengitt, og det i temmelig lange sekvenser. De får dermed autoritet.

Kjærvik har to oppgaver, nemlig å betvile historien til KKHs venninne (23–29) og å klassifisere TV 2-historien som et rykte (68–76). At Kjærvik får kommentere alibihistorien, gjør på den ene siden saken mer balansert og svekker tilliten til VGs hovedperson (venninnen), men samtidig er uttalelsen med på å gi makrosekvensen en egen VG-vri, med egne kilder. Hele resten av denne makrosekvensen er nemlig et rent referat av venninnens politiforklaring, og uten Kjærviks kommentar ville ikke innholdet skilt seg nevneverdig fra for eksempel en NTB-melding om politiavhøret.

Den andre gangen Kjærvik viser ansikt, er funksjonen hans som vist delvis å kritisere TV 2. Men han gir samtidig VG støtte gjennom å repetere og bekrefte det VG allerede har forklart, nemlig at

ryktet om vitneobservasjonen i makrosekvens 3 er ubegrunnet. VG får dermed vist fram sin dyktighet, samtidig som avisa slipper å trekke den endelige konklusjonen selv: Ifølge VG mener politiet at det *nærmest* er et rykte (66), men Kjærvik har altså fått dette *bekreftet* (70). Denne måten å bruke andre stemmer på for å bekrefte VG-stemmen kjenner vi etter hvert fra de andre tekstene vi har analysert; kanskje er det tydeligst i tekst 1.

Advokat Sulland er Kjærviks motstander i teksten. Også han er kritisk, men ikke til TV 2. Det er i stedet politiet som får unngjelde. Hvor aggressiv Sulland er overfor politiet, avhenger imidlertid av hvem som får fortelle historien. Når han selv er sitert, sier han at han har *bedt* om nærmere etterforskning av blodsporet (51). I VGs påfølgende kommentar er anmodningen derimot blitt til et *krav* (58). Dette gjør at advokaten selv posisjonerer seg som relativt ydmyk, mens VG vurderer ham som mektig og pågående. Det er dessuten mer dramatisk om politiet avslår et krav, enn om de avslår en anmodning. VG-stemmens fortolkning av Sullands stemme forsterker altså konflikten mellom advokaten og politiet og underbygger dermed også kritikken Sulland retter mot politiet.

Man kunne tenke seg et potensielt problem ved at det bare er advokatene som snakker direkte i teksten: Disse er jo talerør for de tiltalte, mens det her er et av *vitnene* som skal være hovedperson. Går da advokatene og de tiltalte forbi vitnene i aktørhierarkiet? Svaret må bli nei. Vi må nemlig se på hvilke attributter de tillegges. Advokatene nevnes for eksempel alltid med tittel, men aldri med alder (29, 55, 58, 68, 76). Dette er typisk for sjangeren; en representasjon som '– Jeg vil ikke kommentere vitneforklaringen spesielt, sier Kjærvik (52)' er nesten utenkelig. Det er således en høy grad av formalitet tilknyttet disse to, og de opptrer som representanter for sin yrkesgruppe, ikke som personer. KKH, venninnen, vennen og drapsofrene blir derimot alle karakterisert gjennom sin alder (2, 33, 41, 42) og framstår derfor i større grad som individuelle personligheter. De siktede og vitnet er deltakere i spillet, ofrene er maktesløse brikker, mens advokatene i større grad er tilskuere. På denne måten er det klart at de ikke skal leses som hovedpersoner i teksten.

14.3.4 VG: den kunnskapsrike utforskeren

Modellsenderen er ikke fullt så aktiv i denne teksten, men de gangene VG-figuren dukker opp, er det for å grunngi viktige konklusjoner i teksten. Det er eksplisitt VG som knytter de tre makrosekvensene sammen i segment 39–42; de har noe med hverandre å gjøre ”etter det VG kjenner til” (39). Fordi koherens er et grunnleggende prinsipp for en tekst, må vi forutsette at VGs sammenkopling er rett, og dermed også at VG er kunnskapsrik, for å kunne gi teksten mening. Utformingen av segment 39–42 er egentlig bare en annen måte å si ’VG vet slik og slik’ på. Denne ’etter det VG kjenner til’-formuleringen går igjen også i segmentene 57 og 63.

Det er også positivt for VG å få demonstrert sin kunnskap gjennom å legge for dagen flest mulig fakta. Da er konkretisering er et viktig stilgrep. VG lanserer for eksempel selv begrepet ”blodsporet” (61), som er en popularisering av saksforholdet i segment 43–45. Her konkretiseres vitneforklaringen i et mer folkelig begrep. Det abstrakte spørsmålet om hvorvidt politiet skal etterforske en anmeldelse, er blitt til et konkret punkt på en konkret arbeidsliste. Igjen er det realismeeffekten vi er vitne til. Likeledes har Sulland kontaktet Riksadvokaten gjennom et konkret brev (51–52), og drapsetterforskerne har tatt beslutninger på et konkret møte på et konkret sted (59–60). KKH er ikke observert med et generelt skytevåpen, men med en konkret pistol (44). Stedsdetaljene i KKHs forklaring (31) og den omstendelige gjennomgangen av ofrenes fulle navn og alder (42) gir samme inntrykk.

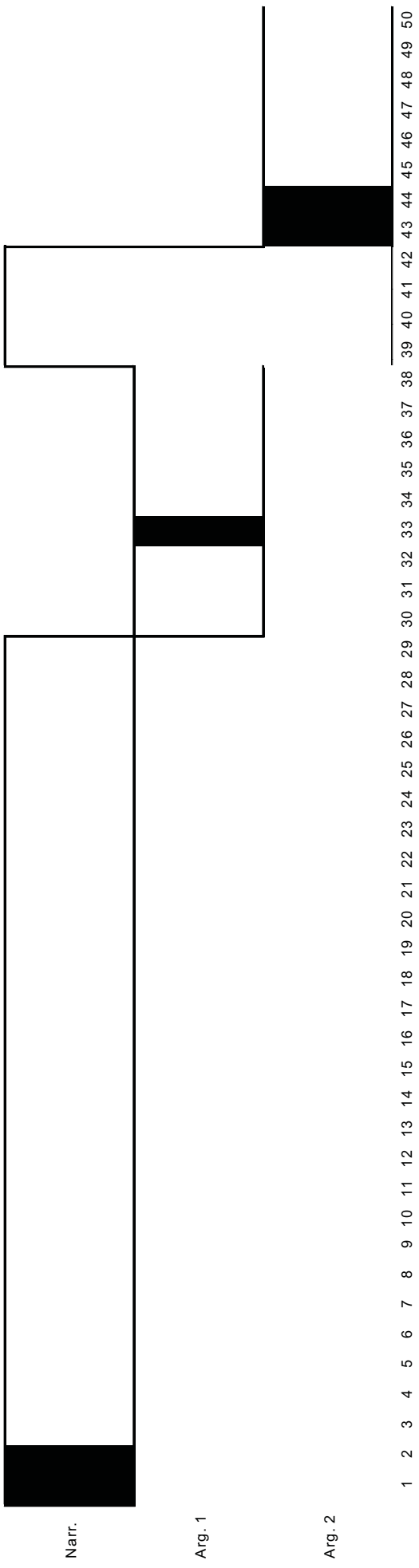
Teksten er for øvrig noe hypotaktisk; i de tre makrosekvensene er henholdsvis åtte av tolv, to av tre og seks av tretten perioder på tre segmenter eller mer. Likevel er det totalt bare fem perioder som har minst fire segmenter. Det leksikalske registeret er allment og inkluderende, og verbale prosesser dominerer over nominale. Sammen med det formelle og upersonlige trekket gir dette en nokså lettlest tekst med en seriøs undertone. VG-stemmen har autoritet og pretenderer å redegjøre for vanskelige ting på en folkelig måte.

14.4 Oppsummering

Det mest interessante med denne teksten er makrosekvens 3, som utgjør nesten halvparten av teksten. Sekvensens funksjon er som vist å forsterke og dramatisere hovedbudskapet, bygge opp VGs image som pålitelig og undersøkende instans, kritisere makthaverne – her politiet – og lansere en mediekritikk som VG selv styrer klar av. Denne makrosekvensen koples til de to andre gjennom kohesjon (”også” i segment 43) og en fiktiv koherens (jf. kap. 14.2.5). Heller ikke koplingen mellom makrosekvens 1 og 2 er holdbar i streng forstand.

Via stemmebruk og stilvalg skaper VG et bilde av troverdige og ikke-troverdige aktører, der de aktørene VG har valgt å basere seg på, blir mest pålitelige. Orderud-spillet lanseres med brikker (ofrene), spillere (vitnene og de tiltalte) og observatører (advokatene, politiet og VG).

Teksten er holdt i en nøktern og saklig tone, noe som gir framstillingen troverdighet og objektivitet. Samtidig er den så lettlest som innholdet tillater. Den henvender seg dermed til enhver som ønsker et seriøst innblikk i Orderud-etterforskningen. Om teksten gir dem det, er en annen sak.

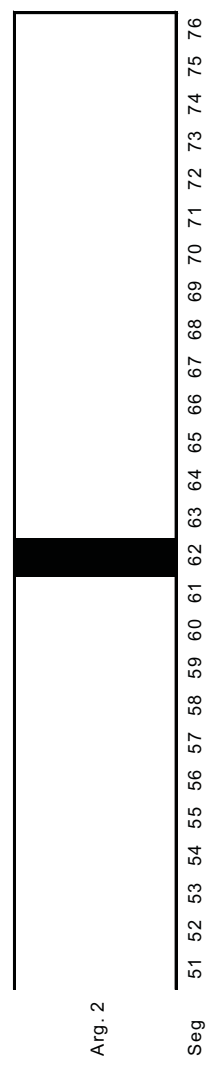

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50

Narr.

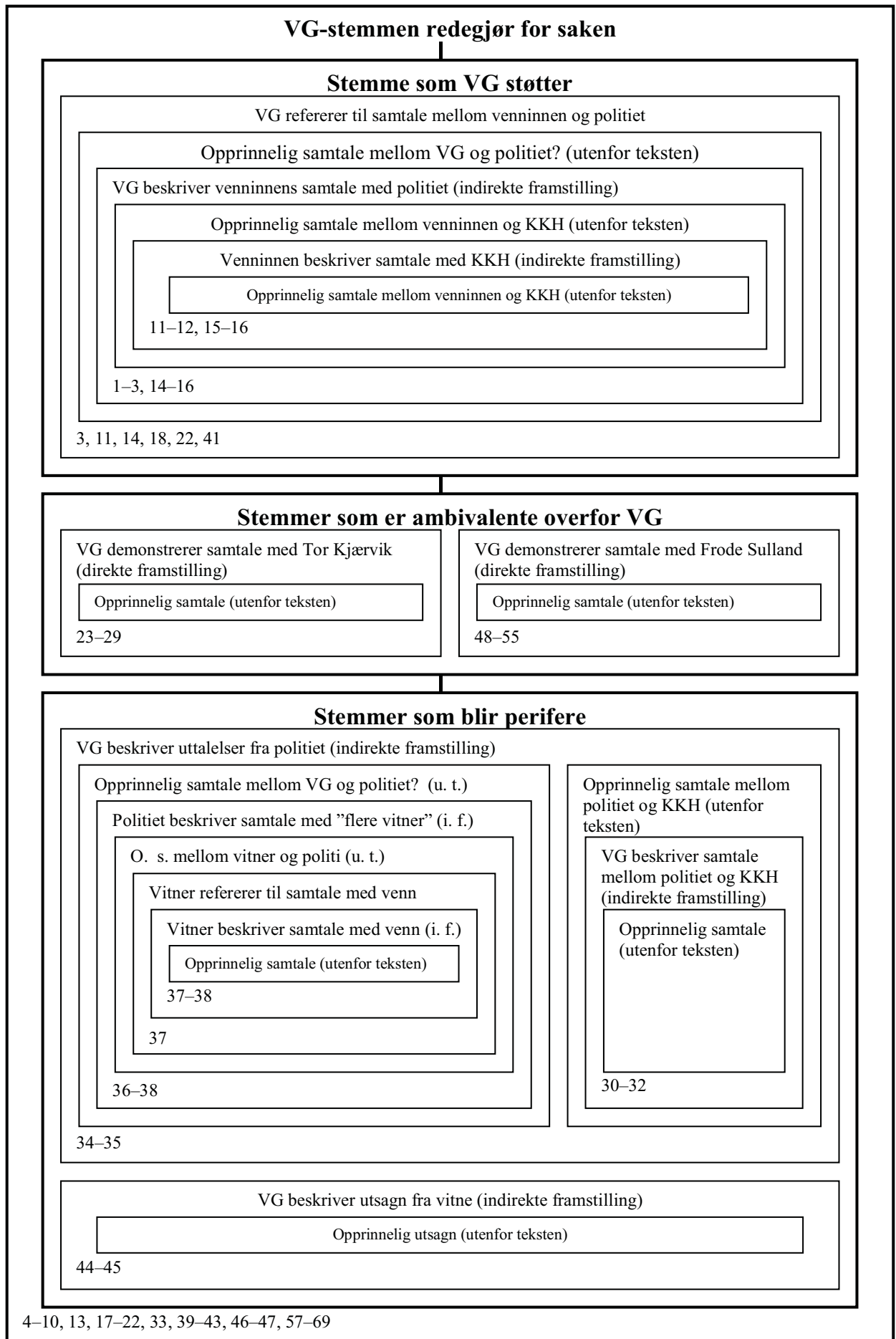
Arg. 1

Arg. 2

51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76

Figur 14.6. Forløpsstruktur i tekst 4, med makrosekvenser og makroproposisjoner relatert til segmenter.

Figur 14.7. Aktørhierarki i tekst 4 relatert til kapselstrukturer og segmenter.

**Orderud-tiltalte Grønnerød:
BLE MILLIONÆR
mens han var siktet**

● SIDE 10 og 11

NORGES STØRSTE AVIS WWW.VG.NO

L Ø R D A G S

VG

Nr. 5
Lørdag
6. januar
2001
Uke 1
Kr. 10,00

**Siktelsen
mot Moskva-
Marit
henlagt:**

**- Vurderte
Å TA
MITT
LIV**

● SIDE 6 og 7

**NORSK
MODELL-
SENSASJON**

Inger (24) fra
Tromsø nytt
Chanel-ansikt

● SIDE 62 og 63

Stor VG-test:

**Gran Canarias
BESTE
FAMILIE-
ANLEGG**

● SIDE 53, 54, 56 og 57

**NRK-Reves
SJEFS-
KANDIDAT
VRAKET**

● SIDE 74
og 75

Foto: JAY PETER LYNALU

Faksimile 15.1. VG 6.1.2001.

ALT OPPIATE:

Det er trangt i hebergene, og så for våre fjærkleddede venner. Denne sangfuglen har muligens sikret seg plass?
Foto: AP

Gjorde innbrudd hos onkel politi

Den narkomane kvinnen stjal og stjal i et slikt tempo at Statsadvokaten i Oslo måtte utferdige to tilleggstitler for å få med alle de femtall forholdene sturtyven ble knyttet til. Kvinnen (33) presterte blant annet å bytte seg inn hos selveste Oslo politikammer, der hun stjal videoutstyr og andre gjenstander til en verdi av cirka 100 000 kroner. Oslo byrett har dømt henne til ni måneders fengsel.

Oppklarte mange saker

KRISTIANSAND (VG) Opp mot 100 politifolk deltok i etterforskningen av barnedrapene i Baneheia. Likevel har Kristiansand-politiet maktet å oppklare en større andel forbrytelser enn for eksempel Drammen, Trondheim og Rogaland politidistrikter.

Nesten 44 prosent av de

anmeldte forbrytelsene i politidistriktet i 2000 ble oppklart.

– Barnedrapssaken har overskygget alle de andre sakene våre det siste året, men vi er fornøyd med å ha en såpass stor oppklaringsprosent sier politimester Ansten Klev i Kristiansand.

Siktelsen mot «Moskva-Marit» henlagt

GLAD FOR STØTTEN: Både Marit Christensen og hennes advokat Tor Erling Staff er svært fornøyd med at siktelsen mot henne nå er henlagt av

Faksimile 15.2. VG 6.1.2001.

REALT FLYTTELASS:

Bill Clinton flytter i disse dager ut av Det hvite hus. Og det er ikke smått! Han tar med seg 1 går måtte han få hjelp fra militært personell for å flytte kasser med papirer fra nasjonalarkivet til et lager i Little Rock, Arkansas.

Foto: EPA

Fikk juleRETUR

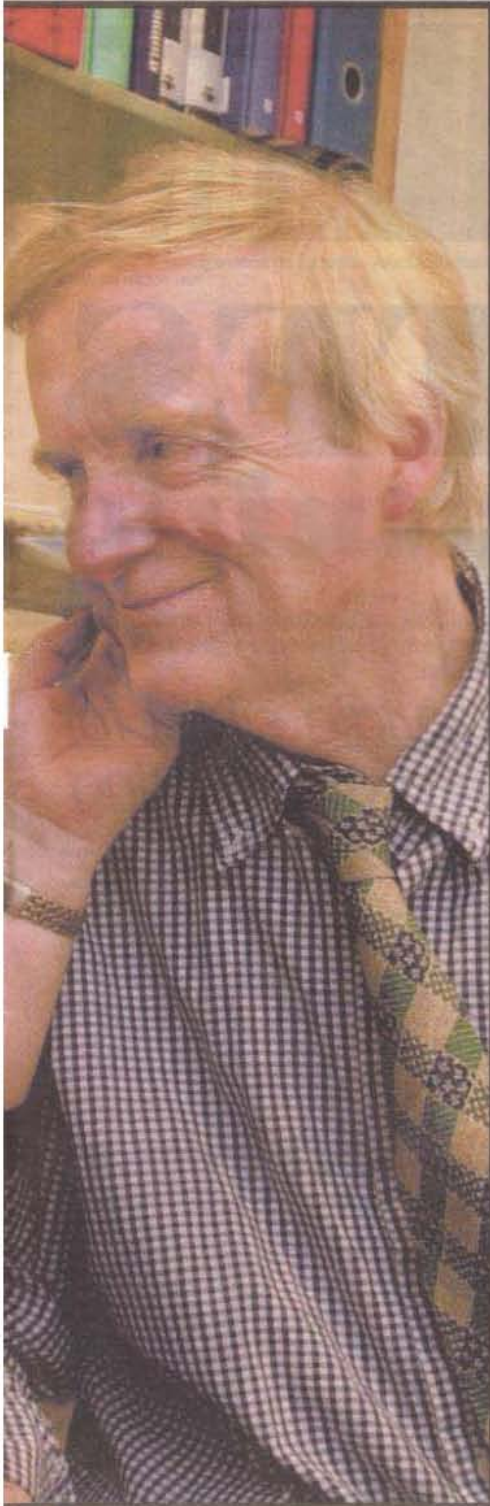
TRONDHEIM (VG) Snakk om julegaranti: Kvinnen kjøpte juleter, leverte det tilbake etter nyttår – og fikk pengene tilbake!

Elkjøp i Trondheim solgte nemlig 300 ekte, levende norske juletrær for jul, som alle andre varer med 90 dagers bytterett! – Kvinnen kom og leverte treet tilbake onsdag fordi det hadde begynt å miste nåler. Dermed fikk hun pengene, 29 kroner, tilbake, forteller varehusjef Gunnar Evrik (bildet) i Elkjøp Giganten Trondheim.

Foto: PÅL FL. HANSEN

Halvparten av verdens seks milliarder mennesker bor nå i byer – og flere vil det bli. Innen 2050 vil to av tre bo i byer, ifølge den årlige rapporten fra The Population Institute i Washington. Innen 2020 kommer Tokyo sannsynligvis til å miste sin posisjon som verdens største by til Mumbai (Bombay).

Vurderte SELV-MORD

Av JAN OVIND og JAN FETTER LYNAU (foto)

– Jeg har ligget langt under teppet. Jeg har hatt alvorlige psykiske problemer. Hadde jeg ikke fått støtte av en psykolog, av en venninne som flyttet inn hos meg og av Tor Erling Staff, hadde jeg ikke overlevd.

Marit Christensen (52) legger ikke skjul på at hun alvorlig vurderte å ta sitt eget liv under prosessen som Oslo-politiet har kjørt mot henne.

Torsdag ble det klart at statsadvokat Kristian Nicolaysen henla straffesaken mot «Moskva-Marit». Siktelsen fra mai i fjor – om medvirking til underslag av smykker for nesten tre millioner kroner og underslag av 230 000 kroner fra en KGB-oberst – er lagt ned.

– Hva fanden skal man leve for når man fratas alt? Det var tankegangen min, sier Marit. I månedvis tørde ikke NRK-veteranen å vise seg på Marit-lyst.

Hun tørde ikke se på folk. Hun var livredd for å møte kolleger, til tross for at kringkastingsledelsen hele tiden støttet henne, fullt ut.

Pressekolleger må ta leibeinhard kritikk fra den profilerte NRK-kjendisen etter sin rolle som det hun mener kan beskrives som logrende talerør for Oslo-politiet.

– Media kjørte måned etter

måned etter måned med uriktigheter – etter – uriktigheter – etter uriktigheter. Ikke en jævv-kolle ga tenkte en fornuftig tanke, med unntak av Per Ståle Lønning. Hvorfor tenkte de ikke? Hvorfor spurte de ikke noen andre enn politiet? Hvorfor gravde de ikke litt?

Jeg fikk hundrevis brev fra vanlige folk som ga meg full støtte. «Dette tror vi ikke,» skrev folk.

– I møte med politiet, som har lekket som en sil med uriktige opplysninger i denne saken, var statsadvokaten så redelig at han først henvendte seg til meg for å opplyse at saken var henlagt.

VG motte en særdeles fighter-villig Christensen (52) på kontoret til høyesterettsadvokat Tor Erling Staff i går ettermiddag.

Hun var akkurat kommet hjem fra en kort ferietur til Paris, der henleggelsen ble feiret med ekte champagne og ikke ekte troflur. Christensen forteller at hun aldri var i tvil om utfallet av saken, til tross for den alvorlige siktelsen.

– Det var aldri tvil i hodet mitt noen gang. Jeg hadde jo ikke gjort noe galt!

Eks-mannen dømt

Den 14. april i fjor ble eks-mannen til Marit Christensen, Elfad Badirkhanov (bildet), dømt til fengsel i to og et halvt år i Oslo byrett.

Den groveste forbrytelsen han ble dømt for, var underslag av smykker som var taksert til tre millioner kroner.

Hovedsmykket, verdsatt til én million kroner, kom til rette, de øvrige er ikke funnet. Eieren av de verdifulle gjenstandene er den norsk-britiske kunstneren Marit Guinness Aschan.

I mai ble også Marit Christensen siktet for medvirking til underslag av de aktuelle smykkene.

Hva fanden skal man leve for når man fratas alt?

Marit Christensen

en KGB-offiser, som hele sitt liv har jobbet med å forvrengte virkeligheten... Det var helt «mørna Jens»!

– Kriminaliteten eksploderer i Oslo. Folk dør på gatene. Og så velger politiet å bruke millioner på å forfølge meg, i samarbeid med KGB. Det er helt vanvittig, sier Marit Christensen.

– Pressen har latt seg bruke rått av politiet, som har vært helt på jorden.

Likevel har politiet lekket og lekket opplysninger. De har med overlegg plantet sine egne teorier, uten rot i virkeligheten, hevder Marit.

– Hvorfor, spør hun.

– Heldigvis er ikke folk dumme. Folk skjønner hva som er

tull. De vender seg mot dritt.

Jevnet med jorden

Tor Erling Staff har sittet stille lenge.

Endelig åpner han munnen: – Det har vært sterkt å oppleve på nært hold hvordan et så ressurssterkt menneske som Marit ble jevnet med jorden.

Hun har grått så tarome har trillet. Hun har vært full av aggresjon. Hun har vært bunnfortvilet. Det har vært et mareritt.

Staff og Christensen har holdt tettest forbindelser mens stormen raste.

Han har ringt meg sent og tidlig, Oftest sent, sier Christensen.

– En gang ringte han klokken 01.30 og beklaget at han var så tidlig ute...

Nå vil Marit Christensen i samråd med Staff gå nye gjenom det som har vært publisert i saken.

– Vi skal vurdere måter å slå tilbake på, sier Staff.

Det skal ikke være lov å herje vilt med meg eller andre på denne måten, sier Christensen.

De to kamphanene vil også vurdere svært nøye rollen til en eller flere embetspersoner i Oslo-politiet.

statsadvokaten.

Faksimile 15.3. VG 6.1.2001.

Tekst	Stemme	Kommentar
<ol style="list-style-type: none"> 1. – Jeg har ligget langt under teppet. 2. Jeg har hatt alvorlige psykiske problemer. 3. Hadde jeg ikke fått støtte av en psykolog, av en venninne [...] og av Tor Erling Staff, 4. som flyttet inn hos meg 5. hadde jeg ikke overlevd. 	Christensen, direkte	Christensen innfører sine psykiske problemer
<ol style="list-style-type: none"> 6. Marit Christensen (52) legger ikke skjul på 7. at hun alvorlig vurderte å ta sitt eget liv under prosessen 8. som Oslo-politiet har kjørt mot henne. 9. Torsdag ble det klart 10. at statsadvokat Kristian Nicolaysen henla straffesaken mot ”Moskva-Marit”. 11. Siktelsen fra mai i fjor – om medvirkning til underslag av smykker for nesten tre millioner kroner og underslag av 230 000 kroner fra en KGB-oberst – er lagt død. 	VG	VG unnagjør den velkjente selvmordsopplysningen og den nødvendige bakgrunnsinformasjonen. Politiet posisjoneres som hovedfiende
<ol style="list-style-type: none"> 12. – Hva fanden skal man leve for 13. når man fratas alt? 14. Det var tankegangen min, 15. sier Marit. 	Christensen, direkte	Christensen får kommentere selvmordstankene

<p>16. I månedsvis torde ikke NRK-veteranen å vise seg på Marienlyst.</p> <p>17. Hun torde ikke se på folk.</p> <p>18. Hun var livredd for å møte kolleger, til tross for</p> <p>19. at kringkastingsledelsen hele tiden støttet henne fullt ut.</p> <p>20. Pressekolleger må tåle beinhard kritikk fra den profilerte NRK-kjendisen etter sin rolle som</p> <p>21. det hun mener kan beskrives som logrende talerør for Oslo-politiet.</p>	<p>VG</p>	<p>VG beskriver Christensens følelser overfor pressen og ”folk”</p>
<p>22. – Media [sic] kjørte måned etter måned med uriktigheter etter uriktigheter etter uriktigheter.</p> <p>23. Ikke en jævn... kollega tenkte en fornuftig tanke,</p> <p>24. med unntak av Per Ståle Lønning.</p> <p>25. Hvorfor tenkte de ikke?</p> <p>26. Hvorfor spurte de ikke noen andre enn politiet?</p> <p>27. Hvorfor gravde de ikke litt?</p> <p>28. Jeg fikk hundrevis brev [sic] fra vanlige folk</p> <p>29. som gav meg full støtte.</p> <p>30. ”Dette tror vi ikke,”</p> <p>31. skrev folk.</p> <p>32. – I motsetning til politiet, [...] var statsadvokaten så redelig</p> <p>33. som har lekket som en sil med uriktige opplysninger i denne saken,</p> <p>34. at han først henvendte seg til meg for å opplyse</p> <p>35. at saken var henlagt.</p>	<p>Christensen, direkte ”folk”, direkte</p>	<p>Christensen etablerer pressen som sekundærfiende og ”folk” som medspillere</p>

<p>36. VG møtte en særdeles fightervillig Christensen (52) på kontoret til høyesterettsadvokat Tor Erling Staff i går ettermiddag.</p> <p>37. Hun var akkurat kommet hjem fra en kort ferietur til Paris,</p> <p>38. der henleggelsen ble feiret med ekte champagne og like ekte trøfler.</p> <p>39. Christensen forteller</p> <p>40. at hun aldri var i tvil om utfallet av saken, til tross for den svært alvorlige siktelsen.</p>	<p>VG</p>	<p>VG posisjonerer seg selv på Christensens side og folkeliggjør henne</p>
<p>41. – Det var aldri tvil i hodet mitt noen gang.</p> <p>42. Jeg hadde jo ikke gjort noe galt!</p>	<p>Christensen, direkte</p>	<p>Christensen snakker folkelig</p>
<p>43. Komplette surrealistisk ble situasjonen</p> <p>44. da politiet bestemte seg for å samarbeide med en KGB-oberst i kampen mot Marit.</p>	<p>VG</p>	<p>VG presenterer Christensens følelser gjennom VGs stemme og posisjonerer seg dermed sammen med henne</p>

<p>45. – I 35 år har jeg kjempet mot KGB og deres metoder, 46. og så opplever jeg 47. at norsk politi innleder samarbeid med en KGB-offiser, 48. som hele sitt liv har jobbet med å forvrengte virkeligheten ... 49. Det var helt ”morna Jens”! 50. – Kriminaliteten eksploderer i Oslo. 51. Folk dør på gatene. 52. Og så velger politiet å bruke millioner på å forfølge meg, i samarbeid med KGB. 53. Det er helt vanvittig, 54. sier Marit Christensen. 55. – Pressen har latt seg bruke rått av politiet, 56. som har vært helt på jordet. 57. Likevel har politiet lekket og lekket opplysninger. 58. De har med overlegg plantet sine egne teorier, uten rot i virkeligheten, 59. hevder Marit. 60. – Hvorfor, spør hun. 61. – Heldigvis er ikke folk dumme. 62. Folk skjønner hva som er tull. 63. De vender seg mot dritt.</p>	<p>Christensen, direkte</p>	<p>Christensen kritiserer politiet og berømmer ”folk”</p>
<p>64. Tor Erling Staff har sittet stille – lenge. 65. Endelig åpner han munnen:</p>	<p>VG</p>	<p>VG dramatiserer samtalen med Staff og Christensen</p>

<p>66. – Det har vært sterkt å oppleve på nært hold</p> <p>67. hvordan et så ressurssterkt menneske som Marit ble jevnet med jorden.</p> <p>68. Hun har grått</p> <p>69. så tårene har trillet.</p> <p>70. Hun har vært full av aggresjon.</p> <p>71. Hun har vært bunn fortvilet.</p> <p>72. Det har vært et mareritt.</p>	<p>Staff, direkte</p>	<p>Staff bekrefter og støtter Christensens stemme</p>
<p>73. Staff og Christensen har holdt tette forbindelser</p> <p>74. mens stormen raste.</p>	<p>VG</p>	<p>VG understreker samspillet mellom Staff og Christensen</p>
<p>75. – Han har ringt meg sent og tidlig.</p> <p>76. Oftest sent, sier Christensen.</p> <p>77. – En gang ringte han klokken 01.30</p> <p>78. og beklaget</p> <p>79. at han var så tidlig ute ...</p>	<p>Christensen, direkte</p>	<p>Christensen understreker relasjonen til Staff</p>
<p>80. Nå vil Marit Christensen i samråd med Staff gå nøye gjennom</p> <p>81. det som har vært publisert i saken.</p>	<p>VG</p>	<p>VG forteller om følgene av frifinnelsen</p>
<p>82. – Vi skal vurdere måter å slå tilbake på,</p> <p>83. sier Staff.</p>	<p>Staff, direkte</p>	<p>Staff posisjonerer seg som potensielt mektig</p>
<p>84. – Det skal ikke være lov å herje vilt med meg eller andre på den måten,</p> <p>85. sier Christensen.</p>	<p>Christensen, direkte</p>	<p>Christensen posisjonerer seg som potensielt mektig</p>
<p>86. De to kamphanene vil også vurdere svært nøye rollen til en eller flere embetspersoner i Oslo-politiet.</p>	<p>VG</p>	<p>VG understreker Staff og Christensens samspill og fokuserer på politiet som hovedfiende</p>

Paratekster og tekstboks

OVERSKRIFT: Vurderte SELV-MORD

BILDETEKST: GLAD FOR STØTTEN: Både Marit Christensen og hennes advokat Tor Erling Staff er svært fornøyd med at siktelsen mot henne nå er henlagt av statsadvokaten.

TEKST I BILDET: Siktelsen mot ”Moskva-Marit” henlagt

SITATBLOKK I TEKSTEN: ”Hva fanden skal man leve for når man fratas alt?” Marit Christensen

MELLOMTITTEL 1: KGB-samarbeid

MELLOMTITTEL 2: Jevnet med jorden

BYLINE: Av JAN OVIND og JAN PETTER LYNAU (foto)

E-POST: E-post: jan.ovind@vg.no

TEKSTBOKS: Eks-mannen dømt

- Den 14. april i fjor ble eks-mannen til Marit Christensen, El-fad Badirkhanov (bildet), dømt til fengsel i to og et halvt år i Oslo byrett.
- Den groveste forbrytelsen han ble domfelt for, var underslag av smykker som var taksert til tre millioner kroner. Hoved-smykket, verdsatt til én million kroner, kom til rette, de øvri-ge er ikke funnet. Eieren av de verdifulle gjenstandene er den norsk-britiske kunstneren Marit Guinness Aschan.
- I mai ble også Marit Christensen siktet for medvirkning til underslag av de aktuelle smykkene.

15 Tekst 5: Vurderte SELV-MORD

15.1 Innledning

Hovedoppslaget i VG lørdag 6. januar 2001 handler om Marit Christensen. Hun var siktet for smykkeunderslag, men nå har Statsadvokaten henlagt saken. I VG-teksten forteller Christensen om sine følelser rundt siktelsen og henleggelsen, og kritiserer politiet og pressen for å ha opptrådt uprofesjonelt og uetisk. Det går også fram at hun har vurdert å ta livet av seg på grunn av alt presset saken førte med seg.

I disse analysene forsøker jeg å lese VG-tekstene uten sammenlikning med andre avisers eventuelle dekning av samme sak. Det må bli slik av plasshensyn. I denne saken må jeg imidlertid gjøre et aldri så lite unntak for at vi skal kunne forstå teksten tilstrekkelig.

Blikkfanget i VG-oppslaget er at Christensen vurderte å ta livet av seg. Førstesiden roper: ”Siktelsen mot Moskva-Marit henlagt: – Vurderte Å TA MITT LIV”. Teksten inne i avisa har tittelen ”Vurderte SELV-MORD”. Det er interessant at VG velger denne vinklingen, for det er egentlig ingen nyhet lenger. Både Christensens selvmordstanker og hennes kritikk av presse og politi hadde allerede vært formidlet av flere nettaviser samt Aftenpostens aftenutgave dagen før VG var på gata. Aller først var Aftenposten interaktiv, som 5. januar kl. 11.30 la ut følgende nyhet:

OVERSKRIFT: Vurderte å ta livet sitt

INGRESS: Statsadvokaten henla i går straffesaken mot NRK-kjendis Marit Christensen. I dag sier hun at hun vurderte å ta livet sitt.

BRØDTEKST: – Denne prosessen har nesten tatt livet av meg, sa Marit Christensen (52) til Aftenposten Aften i formiddag. [...] – For ett år siden var jeg suicidal på grunn av politiets systematiske forfølgelse av meg. [...]

Fem minutter seinere, kl. 11.35, er VG Nett på banen med teksten ”Marit Christensen feiret i Paris”. Artikkelen er en gjenfortelling av Aftenpostens oppslag. Her heter det blant annet:

Til Aftenposten Aften forteller Christensen at hun vurderte å ta sitt eget liv under den tøffe prosessen. [...] Hun sier videre at saken har vært en så stor belastning at hun hadde selvmordstanker for ett års tid siden da saken sto på som verst.

VG følger opp etter å ha fått tak i Christensens advokat, Tor Erling Staff. Klokka 19.54 kan vi lese at de to varsler ”søksmål mot en [sic] eller flere medier”, og det repeteres:

Til Aftenposten Aften forteller Christensen at hun vurderte å ta sitt eget liv under den tøffe prosessen. – Denne prosessen har nesten tatt livet av meg, sier Marit Christensen til Aftenposten Aften.

Dagbladet.no somler litt mer, men lanserer sin versjon klokka 14.31, vinklet som en støtte til Christensen fra Per Ståle Lønning. Her kan vi lese at ”I Aftenposten i dag sier Christensen at hun var på grensen til selvmord”. Tre timer seinere (klokka 17.53) har Dagbladet vært i kontakt med Christensen, som på sin side ikke vil snakke med avisa. Da heter det: ”Til Aftenposten Aften har den kjente redaktøren sagt at hun vurderte å ta livet sitt da oppmerksomheten rundt henne var på det sterkeste.”

Med andre ord: Det er ingen sensasjon at VG neste morgen på førstesiden kan fortelle at Christensen ”Vurderte Å TA MITT LIV”. Avisa resirkulerer Aftenpostens sak fra dagen før. Men VG gjør det på VG-vis og klarer å blåse nytt liv i historien.

15.2 Plassering og journalistisk sjanger

Som de andre tekstene vi har gjennomgått, er også denne plassert langt fram i avisa (s. 6–7) og uten noen kategorimarkerende paratekst. Altså regner vi den til nyhetsmaterialet. Det er imidlertid ikke klart hvilken journalistisk sjanger teksten tilhører. Den har trekk fra både nyhetsartikkelen og portrettintervjuet. På en måte utreder, belyser og forklarer den en dagsaktuell hendelse (nyhetsartikkel,

Hoff 1998a), men samtidig tar den sikte på å speile en person nært, som er et trekk ved portrettintervjuet (ibid.). Dessuten kjenner vi igjen trekk fra featuresjangeren; materialet er utvilsomt ”opplevelser, stemninger, følelser, fakta”, og journalisten inntar en skildrende holdning (Institutt for journalistikk 1998). Også Hoff (1998a) sjanger nyhetsfeature passer godt, idet denne ”serverer flere nyheter, anrettet i featureartikkelens form”. Vi skal se at det særlig er stilen som gir teksten dette ambivalente uttrykket. Oppslaget er nemlig svært emosjonelt ladd, og det er nettopp dette fokuset på følelser som gjør at VG får til sin egen vri på saken.

15.3 Komposisjon

15.3.1 Makrosekvenser

Dette er en nokså kompleks tekst. Vi kan si den består av seks hovedbyggesteiner:

- Marit Christensen (MC) og Tor Erling Staff (TES) deler sine følelser med leseren
- MC kritiserer politiet
- MC kritiserer pressen
- MC forteller om folkets følelser
- VG snakker med MC og TES
- VG redegjør for bakgrunn og konsekvenser

Vi velger å behandle hver byggestein som en makrosekvens i teksten, selv om de er delvis overlappende. På den måten får vi lettest oversikt over tekststrukturen. Vi skal se at teksten domineres av de tre første, omfattende sekvensene, med de tre siste som små, men effektive haleheng.

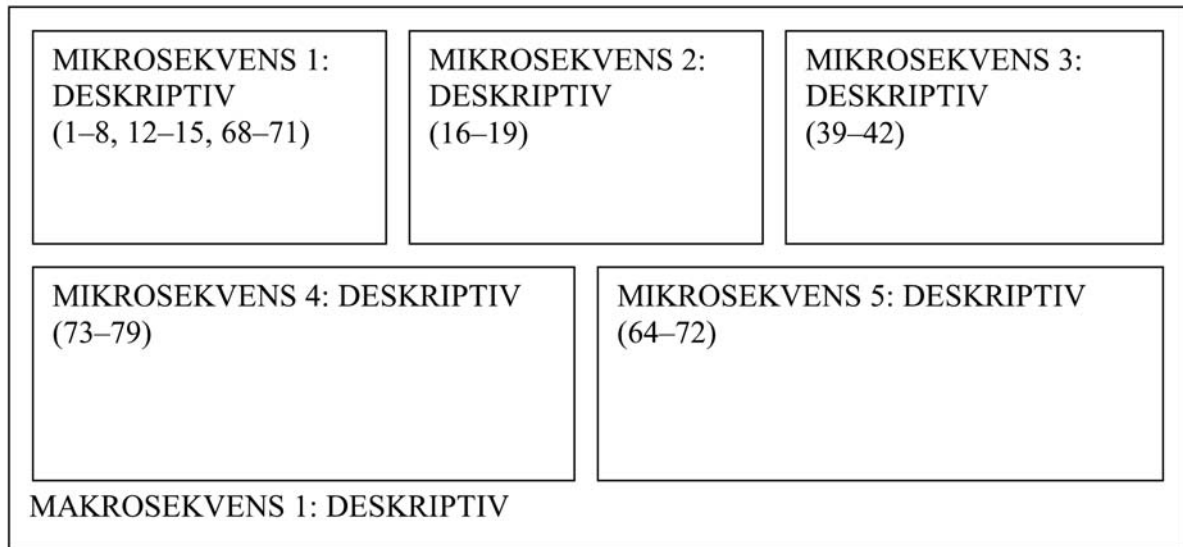
15.3.2 Makrosekvens 1: deskriptiv

En ganske stor del av teksten dreier seg om hva MC og TES har følt. Det er ulike situasjoner og refleksjoner som blir lagt fram, og som til sammen gir et bilde av en nedbrutt MC. Sekvensen har altså primært en skildrende funksjon og kan kalles deskriptiv, på tross av

at det mangler eksplisitte konnektiver mellom segmentene. Makrosekvensen dreier seg rundt fem poenger:

- MC har vært deprimert (mikrosekvens 1)
- MC har vært folkesky (mikrosekvens 2)
- MC har vært sikker på å bli frikjent (mikrosekvens 3)
- MC har fått støtte av TES (mikrosekvens 4)
- TES har hatt medfølelse med MC (mikrosekvens 5)

Relatert til segmenter får vi denne figuren:

Figur 15.1. Innordningsstruktur i deskriptiv makrosekvens 1.

Noen mikrosekvenser overlapper hverandre tematisk. Vi ser også at de er spredt rundt i teksten, slik at MCs og TESs følelser blir et tema som teksten stadig vender tilbake til. Makroproposisjonen blir at det er sterke følelser involvert.

15.3.3 Makrosekvens 2: argumentativ

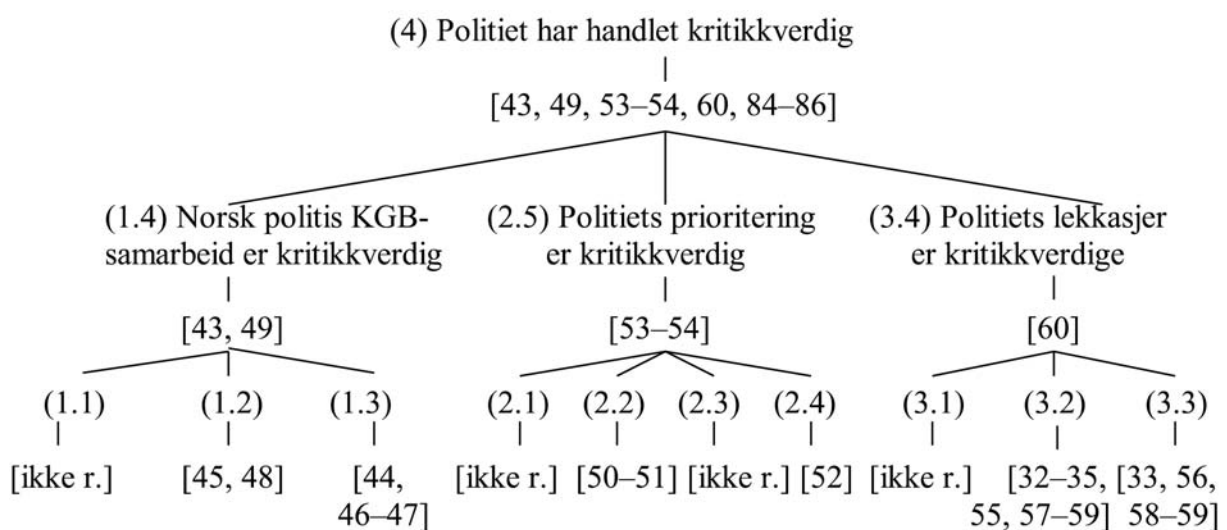
MC går hardt ut mot politiet. Det er tre ting hun har å utsette på politibehandlingen: Politiet samarbeidet med KGB, de brukte unødvendig mye penger på etterforskningen, og de lekket uriktige opplysninger til pressen. Argumentasjonen hennes kan parafraseres slik:

- (1.1) Norsk politi bør ikke samarbeide med instanser som bruker uakseptable metoder (ikke realisert)
- (1.2) KGB bruker uakseptable metoder
- (1.3) Norsk politi har samarbeidet med KGB
- (1.4) Norsk politis KGB-samarbeid er kritikkverdig

- (2.1) Politiet bør prioritere den alvorligste kriminaliteten (ikke realisert)
- (2.2) Gatekriminalitet er alvorligere enn smykkeunderslag
- (2.3) Politiet bør prioritere gatekriminalitet (ikke realisert)
- (2.4) Politiet prioriterte smykkeunderslag i stedet
- (2.5) Politiets prioritering er kritikkverdig

- (3.1) Politiet skal ikke lekke gale opplysninger (ikke realisert)
- (3.2) Politiet har med vilje lekket opplysninger
- (3.3) Opplysningene var gale
- (3.4) Politiets lekkasjer er kritikkverdige

De tre delkonklusjonene (1.4, 2.5 og 3.4) er igjen argumenter for en overordnet konklusjon (4) om at politiet har handlet kritikkverdig, som også er sekvensens makroproposisjon. Proposisjonshierarkiet blir slik:

Figur 15.2. Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 1.

Vi merker oss at VG lar Christensen argumentere tungt for at politiet har gjort en dårlig jobb. De argumentene som ikke er realisert i teksten, er premisser vi presupponerer ut fra resten av argumenta-

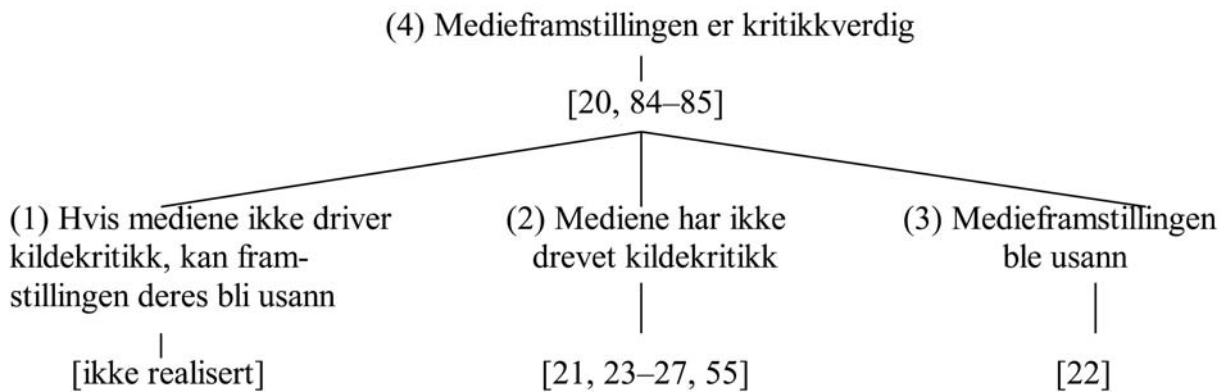
sjonen, og begrunnelsesstrukturene er for øvrig logisk holdbare – om vi tillater oss å lempe litt på modus ponens.

15.3.4 Makrosekvens 3: argumentativ

Også mediene blir kritisert av MC. Argumentasjonen følger følgende resonnement:

- (1) Hvis ikke mediene driver kildekritikk, kan framstillingen deres bli usann (ikke realisert)
- (2) Mediene har ikke drevet kildekritikk
- (3) Medieframstillingen ble usann
- (4) Medieframstillingen er kritikkverdig

Makroproposisjonen blir altså at medieframstillingen av MC er kritikkverdig. Relatert til segmenter ser resonnementet slik ut:

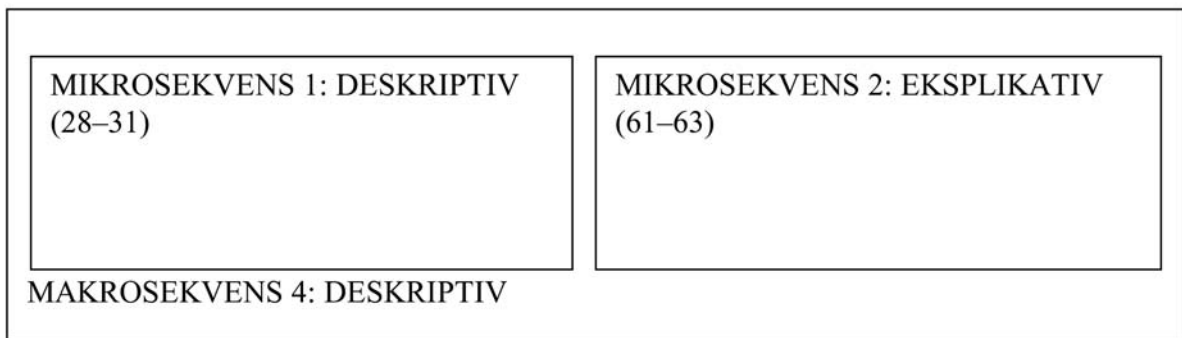
Figur 15.3. Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 2.

Resonnementet fungerer utmerket på den måten at premiss (1) lett kan presupponeres, men er problematisk av en rekke andre grunner. Dem kommer vi tilbake til.

15.3.5 Makrosekvens 4: deskriptiv

Dette er en ganske liten sekvens som forteller om hva folket – leserne – føler. Folket har trodd på MC og klokelig gjennomskuet både politiet og mediene. Vi velger å kalle sekvensen deskriptiv, i og med at den sidestiller to påstander: Folket har skrevet trøstebrev til MC (mikrosekvens 1), og folk er ikke dumme (mikrosekvens 2).

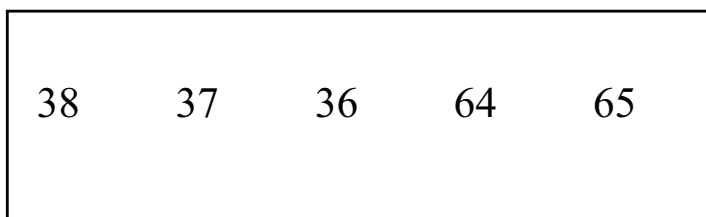
Påstanden om at folk ikke er dumme, forklares gjennom en kort, eksplikativ sekvens. Makroproposisjonen må bli at folk flest har fått rett. Figur 15.4 viser strukturen.

Figur 15.4. Innordningsstruktur i deskriptiv makrosekvens 2.

15.3.6 Makrosekvens 5: narrativ

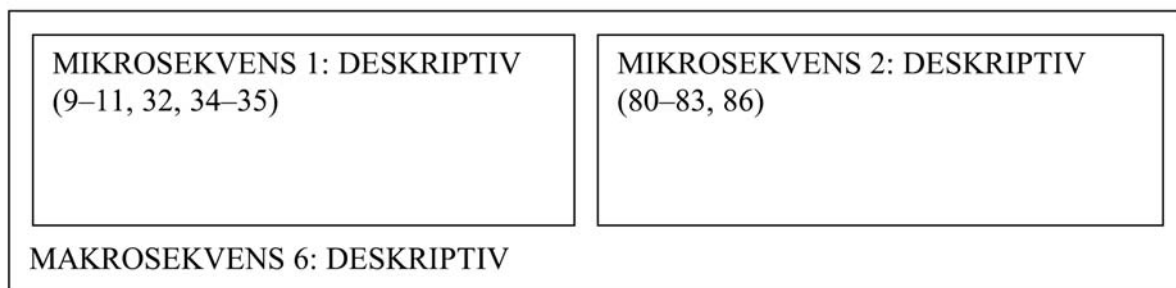
Innimellom sneier teksten borti fortellingen om VG som snakker fortrolig med MC og TES. Det er ikke så lett å si hvilke segmenter vi skal regne til denne fortellingen, for alt som blir sagt, har jo en plass i kronologien. Men de stedene metaperspektivet blir tydelig, er i segment 36–38 og 64–65, der samtalesituasjonen mellom journalisten og intervjuobjektene trekkes fram. Vi får vite at MC var i Paris og drakk champagne og spiste trøfler, kom hjem og møtte VG på TESs kontor. Der snakker MC, mens TES lenge sitter stille. Til slutt sier også han noe. Denne tydeliggjøringen av når i intervjusituasjonen de ulike replikkene opprinnelig har falt, bidrar også til det narrative metaperspektivet i teksten. Makroproposisjonen er at VG snakker med MC og TES, og forløpsstrukturen er rett og slett slik:

Figur 15.5. Forløpsstruktur i den narrative makrosekvensen.

15.3.7 Makrosekvens 6: deskriptiv

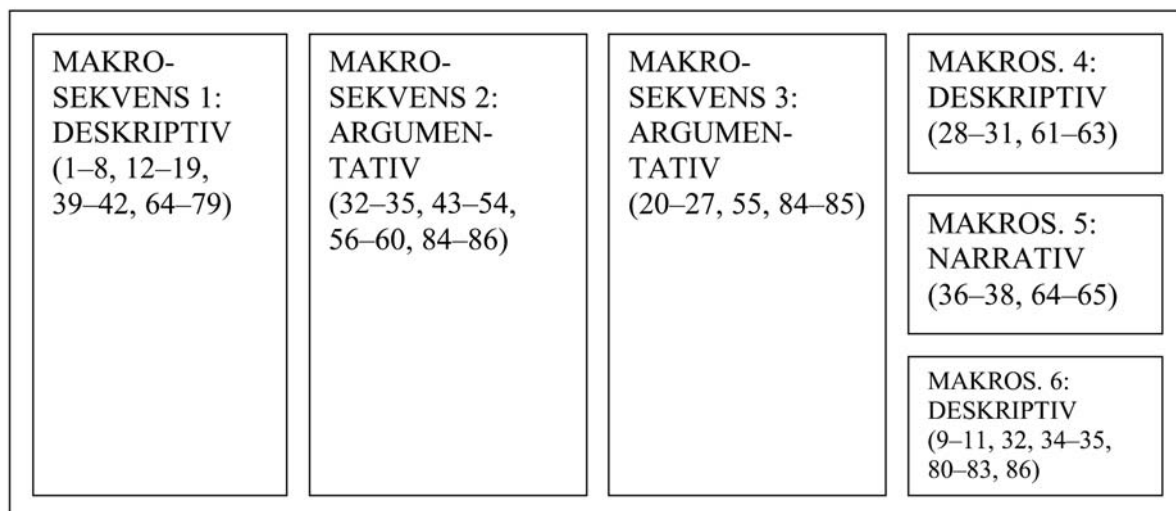
Den sjette og siste makrosekvensen greier ut om hvor saken rent deskriptivt står i dag. Faktum er at siktelsen mot MC er henlagt (mikrosekvens 1), og at hun og TES skal følge opp henleggelsen juridisk (mikrosekvens 2). Makroproposisjonen er nettopp at MC ikke lenger er siktet og har tenkt å følge opp saken. Se figur 15.6.

Figur 15.6. Innordningsstruktur i deskriptiv makrosekvens 3.

15.3.8 Sekvenssamspill og -funksjon

Vi tenker oss altså teksten sammensatt av seks makrosekvenser, tre omfattende og tre små. I det figurspråket vi har brukt hittil, blir det slik:

Figur 15.7. Makrosekvenser i tekst 5.

Når makrosekvens 6 regnes til de mindre sekvensene på tross av at den inneholder like mange segmenter som makrosekvens 3, skyldes

det at segmentene 32, 34–35 og 86 primært fungerer som argumenter i makrosekvens 2 og først i annen rekke spiller inn i makrosekvens 6. Makrosekvens 3 har dessuten en langt mer sentral rolle i teksten. Forøpsstrukturen med sekvensveksling, -sammenkopling og makroproposisjoner er vist på figur 15.8.

En av de viktigste koherensmarkørene i denne teksten er *stilen*. Teksten er signert Jan Ovind, eller ”den allsidige Jan Ovind”, som Hoff (1998b) kaller ham. Han er en journalist som internt i VG er kjent for å ha en god penn. Her gjennomfører han et stilistisk prosjekt som omplasserer den gamle aftenpostnyheten om Marit Christensen til en sterkt subjektiv og emosjonell ramme, som alle de ulike aspektene fortolkes innenfor. Dette grepet jevner ut overgangene mellom makrosekvensene.

Hovedfunksjonen til denne teksten er å vekke leserens sympati med MC. Aspekter fra politi- og mediekritikken gjennomsyrrer hele teksten og påvirker også de andre makrosekvensene. Når MC for eksempel forteller om sine vonde følelser i segment 6–8, etableres samtidig Oslo-politiet som synderen (“... under prosessen som Oslo-politiet har kjørt mot henne”). Og når hun presiserer at folk ikke er dumme (61–63), impliserer det at politiet og mediene tror folk er det, og at deres produkter er ”dritt” og ”tull”. MC og TES skal videre ”gå nøye gjennom det som har vært publisert i saken” (80–81), noe som antyder at det publiserte materialet er kritikkverdigg. Slik ligger det en slags bitterhet mellom linjene hele veien, og det gjør at teksten så å si taler med én tunge.

Det emosjonelle kommer til uttrykk på flere måter. Dels er stilen overraskende muntlig i forhold til de andre tekstene vi har analysert. Det viser seg blant annet i bruken av tabuord som ”fanden” (12), ”jæv...” (23) og ”dritt” (63) og i syntaktiske og leksikalske valg som ”– Det var aldri tvil i hodet mitt noen gang” (41), ”Det var helt ”morna Jens”!” (49) og ”De vender seg mot dritt” (63).

Videre er overdrivelser og tilspissing et gjennomgående trekk. Beskrivelsen av Christensens tilstand er gjort så ekstrem som mulig, slik det gjerne oppleves av den som blir utsatt for urettferdighet. Noen eksempler:

Siktelsen [...] er lagt *død* (11); – Hva fanden skal man leve for når man fratas *alt?* (12–13); Hun var *livredd* for å møte kolleger (18); Pressekolleger må tåle *beinhard* kritikk (20); *Ikke en jævn... kollega* tenkte en fornuftig tanke (23); politiet [...] har *lekket som en sil* (33); *Komplett surrealistisk* ble situasjonen ... (43); en KGB-offiser, som *hele sitt liv* har jobbet med å forvrengte virkeligheten (47–48); – Kriminaliteten *eksploderer* i Oslo (50); – Pressen har latt seg bruke *rått* av politiet (55); Marit ble *jevnet med jorden* (67). (kursivert her)

Dette gir et nokså uformelt og muntlig inntrykk. Men teksten har også en rekke lyriske stiltrekk. Det er for eksempel mange klisjeer i teksten, forstått som faste vendinger som ”kan utfylles av alle som får utlevert innledningsordene” (Vinje 1999:261):

Jeg har ligget *langt under teppet* (1); politiet [...] har *lekket som en sil* (32–33); politiet [...] har vært *helt på jordet* (55–56); Marit ble *jevnet med jorden* (67); Hun har *grått så tårene har trillet* (68–69); Hun har vært *bunn fortvilet* (71); – Han har ringt meg *sent og tidlig* (75). (kursivert her)

Mange av klisjeene er metaforer, men vi finner også andre typer metaforer. Disse er også med på å vekke modelleserens følelser. Pressen er ”logrende talerør for Oslo-politiet” (21 – for øvrig et uheldig bilde; det er hunder, ikke talerør, som logrer), og politiet har ”lekket og lekket opplysninger” (57) og ”med overlegg plantet sine egne teorier, uten rot i virkeligheten” (58). ”Det har vært et mareritt,” (72) konstaterer Staff, og hele etterforskningen beskrives som at ”stormen raste” (74). Da er det ikke rart at ”de to kampanene” (86) må ”slå tilbake” (82).

Ved hjelp av repetisjoner og rytmikk fullbyrder VG den lyriske dimensjonen. Vi finner flere eksempler på gjentakelse av enkeltord innen perioden: ”– Media [sic] kjørte *måned etter måned* med *uriktigheter etter uriktigheter etter uriktigheter*” (22, kursivert her); ”Likevel har politiet *lekket og lekket opplysninger*” (57, kursivert her).

Dessuten er gjentakelser på tvers av periodene typisk, oftest på temaplass:

– *Jeg har ligget langt under teppet. Jeg har hatt alvorlig psykiske problemer (1–2); I månedsvis torde ikke NRK-veteranen å vise seg på Marienlyst. Hun torde ikke se på folk. Hun var livredd for å møte kolleger (16–18); Hvorfor tenkte de ikke? Hvorfor spurte de ikke noen andre enn politiet? Hvorfor gravde de ikke litt? (25–27); Hun har grått så tårene har trillet. Hun har vært full av aggresjon. Hun har vært bunn fortvilet. Det har vært et mareritt (68–72).* (kursivert her)

Dramatiske pauser har tilsvarende effekt:

Tor Erling Staff har sittet stille – lenge (64); Kriminaliteten eksploderer i Oslo. Folk dør på gatene. Og så velger politiet å bruke millioner på å forfølge meg (50–52); – Hvorfor, spør hun. – Heldigvis er ikke folk dumme. Folk skjønner hva som er tull. De vender seg mot dritt (60–63).

Gjennom en slik kombinasjon av muntlighet, subjektivitet og lyriske vendinger skaper VG en personlig, alvorlig, dramatisk og følelsesladd stil. Denne stilen berører alle makrosekvensene og pakker på den måten proposisjonene inn i en felles kontekst. Leseren inviteres til å leve seg inn i og engasjere seg i teksten på MCs premisser, og det kan påvirke hvilken aktør leseren identifiserer seg med. La oss derfor se hvordan Christensen og de andre aktørene posisjoneres.

15.4 Polyfoni

15.4.1 Aktører

De som får snakke direkte i teksten, er

- Marit Christensen
- Tor Erling Staff
- ”folk”

Nesten all den representerte diskursen i teksten er direkte tale. De eneste unntakene er MCs utsagn i segment 39–40 og muligens også i segment 6–8. Det er interessant med tanke på at hele 67 av 86 segmenter (78 %) er representert diskurs i en eller annen form. Det er med andre ord MC, TES eller ’folk’ som snakker, gjennom nes-

ten hele teksten, og de få stedene VG har ordet (9–11, 16–21, 36–38, 43–44, 64–65, 80–81, 86), er det i stor grad som (logrende?) talerør for MC:

(36) VG møtte en særdeles fightervillig Christensen (52) på kontoret til høyesterettsadvokat Tor Erling Staff i går formiddag.

(43) Komplette surrealistisk ble situasjonen (44) da politiet bestemte seg for å samarbeide med en KGB-oberst i kampen mot Marit.

(86) De to kamphanene vil også vurdere svært nøye rollen til en eller flere embetspersoner i Oslo-politiet.

Hvem er det så som er aktør i teksten, men som ikke får uttale seg?

Det er

- en psykolog
- en venninne
- Oslo-politiet
- en eller flere embetspersoner i Oslo-politiet
- statsadvokat Nicolaysen
- en KGB-oberst
- en KGB-oberst til (den samme?)
- MCs kolleger
- Per Ståle Lønning
- folk som dør på gatene

Teksten har med andre ord et rikt persongalleri, og tar vi med tekstboksen, utvides det ytterligere. Disse aktørene er imidlertid redusert til effekter i teksten. Bare Per Ståle Lønning og statsadvokat Kristian Nicolaysen er navngitt, og de er også MCs støttepersoner. Politiet, KGB og pressen forblir derimot anonyme, i likhet med MCs øvrige medhjelpere. Vi kan tenke oss at denne prioriteringen av direkte tale og navngiving er til fordel for MCs – og VGs – parti. Leseren tilbys nesten ikke muligheten av å velge side.

15.4.2 Å konstruere et fellesskap

Likevel er det ikke bare den emosjonelle stilen og forekomsten av representert diskurs som lokker leseren til å stille seg på MCs side. Like viktig er tekstens orientering mot 'folk'. Vi har sett (jf. kap. 15.3.5) at en egen makrosekvens i teksten er viet beskrivelser av

hvor sterkt folk støtter MC. Spørsmålet blir da hvem som faller inn under betegnelsene ”vanlige folk” (28) og ”folk” (31, 61). Det er i hvert fall klart at det ikke er politiansatte eller journalister, kanskje med unntak av Per Ståle Lønning – han er nok folk. Hvem flere er ikke folk? KGB, skjønner vi. Statsadvokaten er derimot redelig og et potensielt medlem av folket. Kjennetegn ved folk er ifølge teksten at de ikke er dumme, at de skjønner hva som er tull, at de vender seg mot dritt, og at de tenderer mot å skrive brev til Marit Christensen – som på sin side ikke tør se på folk.

Den sosialt konstruerte kategorien ’folk’ er interessant. Betydningsinnholdet vil variere med konteksten. Vi kan for eksempel gjerne tenke oss at en politikonstabel som på jobben lekker opplysninger til pressen, går på fotballpub med sine arbeidsløse tippekamerater etter arbeidstid. Da er han i en bestemt forstand folk, og et ’vanlig’ medlem sådan. I så fall varierer begrepsavgrensningen etter hvordan parametrene habitus og sosial makt og status kombineres. En folkelig habitus vil da ligge langt nede i makt- og statushierarkiet, og det er en slik type forståelse VG opererer med her. Sier vi ’oppfør deg som folk!’, mener vi derimot det motsatte: Da er folk dem med høy sosial status og ettertraktet habitus. Folk kan naturligvis også bety det samme som mennesker i sin alminnelighet, slik at begrepet ikke knyttes til noen bestemt gruppering.

Folk er altså ikke noen homogen gruppe mennesker. Likevel tillegges folket nødvendigvis et sett felles egenskaper gjennom å bli satt på begrep. Enhver språklig kategori forutsetter jo en underliggende konsensus om hva som faller inn under kategorien (jf. bl.a. Fowler 1991). Et av VGs slagord er ”hele folkets avis”, og ingen av leserne vil nok protestere mot å bli regnet med til folket. I sekvensen om folket snakker MC til denne leseren. VG-leseren skal ikke føle skyld, men være på Marits parti, sammen med Staff og VG – mot politiet og ”mediene”. Dermed sier teksten faktisk temmelig eksplisitt at du som leser dette, er på MCs parti, og at du derfor ikke skal føle deg truffet av kritikken. Dette kan riktignok framstå som noe underlig med tanke på at den samme modelleseren i tidligere VG-tekster har blitt identifisert med dem som mistenker MC, men nettopp derfor er det også ekstra viktig å påpeke folkets uskyld nå.

Når VG-leseren har identifisert seg med 'folk', er neste steg å påvise at også MC er folk. Slik blir folk bindeleddet mellom MC og leseren. Det er primært tre ting som viser at MC er folk. For det første har vi sett at hun har en masse sterke følelser, og at hun uttrykker disse i et folkelig språk. For det andre har hun en folkelig habitus. Hun har feiret henleggelsen med å unne seg en *kort* ferietur til Paris, der hun har nytt "ekte champagne og like ekte trøfler" (38, kursivert her). Dette måltidet er interessant. Vi kunne neppe tenkt oss en slik ordlyd hvis Dagens Næringsliv hadde skrevet en sak om en viktig forretningsmiddag. Understrekingen av at varene var ekte, har lite å si for det ideasjonelle innholdet i teksten, så hvorfor står det da ikke bare at hun drakk champagne og spiste trøfler? Her er det modellsenderen som snakker, og modellsenderen har fått et problem. På den ene siden skal VG vise hvor jublende glad MC er over frifinnelsen, og da er skildringen av en konkret feiring et vel-egnet virkemiddel. Men på den annen side synes VGs modelleser at champagne og trøfler er snobbete. For sikkerhets skyld minner derfor VG om at dette skal være å anse som et øyeblikks velfortjent luksus, og det er underforstått at MC slett ikke har for vane å flutte seg slik. Dermed sier VG også at modelleseren tilhører samme smakskultur som MC. I motsatt fall kunne vi tenke oss at den stilistisk oppbygde identifikasjonsprosessen ville fått seg et skudd for baugen.

For det tredje omtales MC på en personlig måte. Hun er blant annet aktør i teksten i kraft av sin person, ikke i kraft av sin stilling. Derfor blir hun ikke kalt 'NRK-journalist Christensen' eller liknende, men heller "en særdeles fightervillig Christensen (52)" (36), "Moskva-Marit" (10, tekst i bildet) eller bare "Marit" (15, 44, 59, 67). I den grad stillingen hennes blir nevnt, er det med fokus på hvor dyktig, trofast og samvittighetsfull MC er: "NRK-veteranen" (16), "den profilerte NRK-kjendisen" (20). Alderen hennes blir også oppgitt to ganger (6, 36), et trekk vi ikke finner i omtalen av for eksempel Tor Erling Staff. Foruten dette kalles hun "Marit Christensen" (6, 54, 80, tekstboks, bildetekst, tekstblokk i teksten) eller bare "Christensen" (36, 39, 73, 76, 85).

På MCs parti finner vi altså TES, Per Ståle Lønning og folket, dvs. modelleseren. Men det er et medlem til: VG. VG-stemmen snakker hele veien med MCs stil og argumentasjon og etablerer seg dermed som talerør for henne. Således blir VG stående på MCs side i konflikten og unngår elegant å bli rammet av den kritikken hun framsetter. Dette er et snedig grep som er helt avgjørende for at teksten ikke skal falle på sin egen urimelighet.

15.4.3 Å konstruere fiender

Det er en klar oss / de andre-dikotomi i teksten. Fienden er politiet og pressen. La oss se hvordan disse aktørene konstrueres.

15.4.3.1 Primærfienden: politiet

Politiet har ikke *etterforsket* MC, men *kjørt en prosess mot* henne (7–8) og *drevet en kamp mot* henne (44). Gjennom sammenlikningen med statsadvokaten (32) karakteriseres også politiet indirekte som *uredelig*. De har videre misbrukt pressen (55). Det er altså et moralsk aspekt til stede i kritikken, det gjelder ikke bare saksbehandlingsfeil og menneskelig svikt. Politiet tillegges bevisste amoralske intensjoner.

Det er likevel ikke mye hold i resonnementet om det dårlige politiarbeidet (makrosekvens 2). Premisset om at KGBs metoder ikke holder, må leseren inferere fra opplysningen om at MC i 35 år har kjempet mot disse metodene, og at den gjeldende KGB-offiseren i hele sitt liv har jobbet med å forvrengte virkeligheten (akkurat som MCs journalistkolleger i dette tilfellet). Det er altså en sterkt *subjektiv* vurdering som ligger til grunn for Christensens kritikk, og den er ikke begrunnet ut fra noen faktiske forhold. At MC i lang tid har vært uenig med KGB, betyr ikke at KGB automatisk er uinteressant som informant. Og VG spør ikke om det at norsk politi samarbeidet med en KGB-oberst, faktisk kan henge naturlig sammen med at det nettopp var en KGB-oberst MC var siktet for å ha underslått penger fra (11).

Det samme mønsteret ser vi i resonnementet om politiets prioriteringer:

(50) – Kriminaliteten eksploderer i Oslo. (51) Folk dør på gatene. (52) Og så velger politiet å bruke millioner på å forfølge meg, i samarbeid med KGB. (53) Det er helt vanvittig, (54) sier Marit Christensen.

Her er det underforstått blant annet et premiss om at politiet ikke skal bruke ressurser på å forfølge mistenkte i smykkeunderslagssaker så lenge det skjer alvorligere ting. Eventuelt betyr utsagnet at politiet ikke skal forfølge uskyldige så lenge det finnes skyldige å jakte på. Begge tolkningene faller naturligvis på sin egen urimelighet. Det ville jo bety at politiet ikke skal etterforske mistenkte, og er man mistenkt, er det fordi politiet har skjellig grunn til mistanke – uavhengig av faktisk skyld. Onde tunger kaller slikt for FrP.-retorikk: Det er ingen sak å kritisere en bestemt ressursbruk så lenge man sammenlikner den med noe viktigere. Så spørres det om sammenlikningen er relevant. Her er den altså ikke det. Igjen er det en subjektiv vurdering Christensen gjør; hun visste at hun var uskyldig, men kunne politiet vite det?

Disse to resonnementene er derfor neppe ment som seriøs systemkritikk fra Christensens side. Det er mer naturlig å lese dem som et utløp for personlig frustrasjon. Men ved at de koples sammen med den tredje – og sentrale – argumentasjonsrekken mot politiarbeidet, dannes et bilde av det totale politiarbeidet som ”komplett surrealistisk” (43), helt ”morna Jens” (49), ”helt vanvittig” (53) og ”helt på jordet” (56).

Kritikken som faktisk rammer politiarbeidet, gjelder lekkasjene til pressen. Ifølge teksten har politiet ”med overlegg plantet sine egne teorier, uten rot i virkeligheten” (58). Det er altså politiet som er agens og bruker pressen som middel til å spre falske teorier. Det må være lov å spørre seg hvorfor politiet uten videre skulle gjøre det. Kan det tenkes at pressen også har vært søkende, og ikke bare en passiv formidler av politiets lekkasjer?

Som en kuriositet noterer vi oss for øvrig at det er femte dag på rad at VGs hovedoppslag inneholder en kritikk av politi eller påtalemyndighet.

15.4.3.2 Sekundærfienden: pressen

Når det gjelder kritikken av pressen, er makrosekvens 3 svært viktig. MC gir der samtlige medier (eller all presse?) – med unntak av én journalist – delskyld i at hun ble så deprimert at hun vurderte selvmord. VG er blant disse mediene, og således er Christensens utspill i denne teksten samtidig en flengende kritikk av VGs egen journalistikk. Politiet har riktignok lekket opplysninger, men det er pressens ansvar å avgjøre hva som til sjuende og sist skal komme på trykk. Den logiske essensen i VGs førstesideoppslag er derfor at VG er en ukritisk avis.

Men VG tar ikke selvkritikk. I teksten er VG i stedet på parti med Christensen og snakker om hennes ”pressekolleger” som ”må tåle beinhard kritikk” (20). Det er dessverre ikke noe ukjent fenomen at et massemedium går hardt ut mot konkurrenter uten å feie for egen dør først (se f.eks. MacMillan 2001). Det er nok å vise til VG-oppslag som ”Christensen ba meg overføre 3,8 mill”, ”– Ekkeparet var i akutt pengenød”, ”Stolte på Marits gode rykte”, ”– Marit dypt involvert” og ”Hemmelig politirapport om NRK-Marit”, datert henholdsvis 29.3.00, 30.3.00, 31.3.00, 21.5.00 og 19.7.00 på VG Nett. I stedet for å ta kritikken innover seg vrenger VG argumentene og rendyrker de potensielle virkemidlene. Gjennom stilvalget legges det som vi har sett, et sterkt fokus på MCs følelser i saken, og effekten blir heller at ’det er synd på Marit, som er blitt utsatt for urettferdighet’ enn at ’VG og resten av mediene har nesten drevet Christensen til selvmord’.

Man kan innvende at VG indirekte tar selvkritikk ved å la Christensen få lufte sine synspunkter. Men VG posisjonerer seg i sofaen sammen med Staff og Christensen og retter et felles blikk mot ’de andre’. Dét er påfallende.

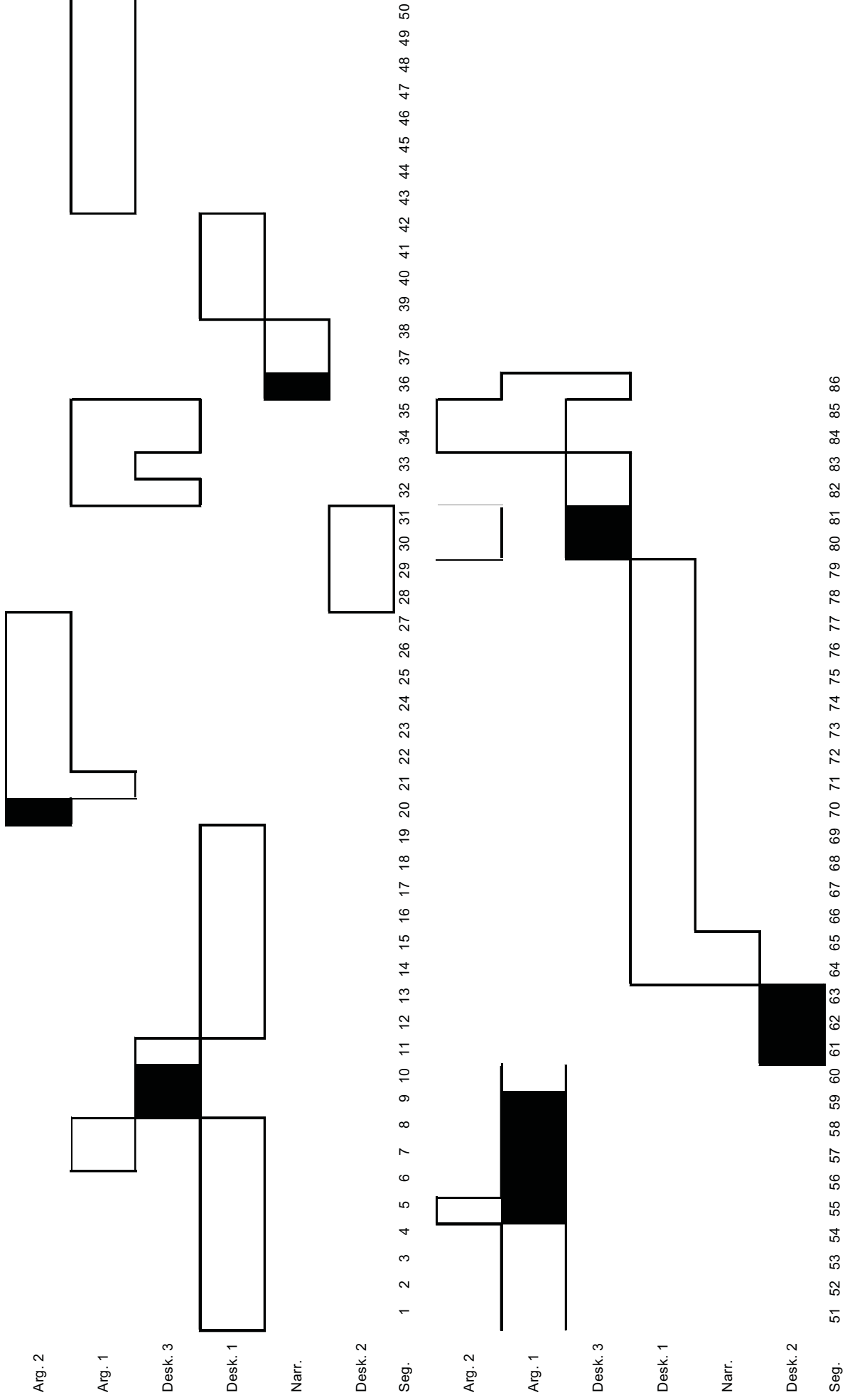
Det er for øvrig uvisst om Christensen viser til pressen spesielt (”fellesbetegnelse på aviser, tidsskrifter o l”; *Bokmålsordboka*) eller mediene generelt; i segment 20 og 55 gjelder det pressen, mens det i segment 22 er snakk om ”media” [sic]. Uansett er det påfallende at begrepene presse og medier brukes såpass sjelden i teksten; stort sett er det nemlig MCs ”kolleger” som blir kritisert (18, 20, 23), også underforstått som ”de” (25–27). Dette leder tankene til NRK,

som to ganger er eksplisitt trukket fram (16, 20), og til journalister i sin alminnelighet. Aviser er ikke nevnt med et ord, heller ikke avis-tekster eller spesifikt skrivende journalister. Det nærmeste vi kommer et redaksjonelt produkt, er opplysningen helt til slutt i teksten om at MC og TES skal gå gjennom ”det som har vært *publisert* i saken” (81, kursivert her). Slik får VG distansert seg ytterligere fra fiendebildet.

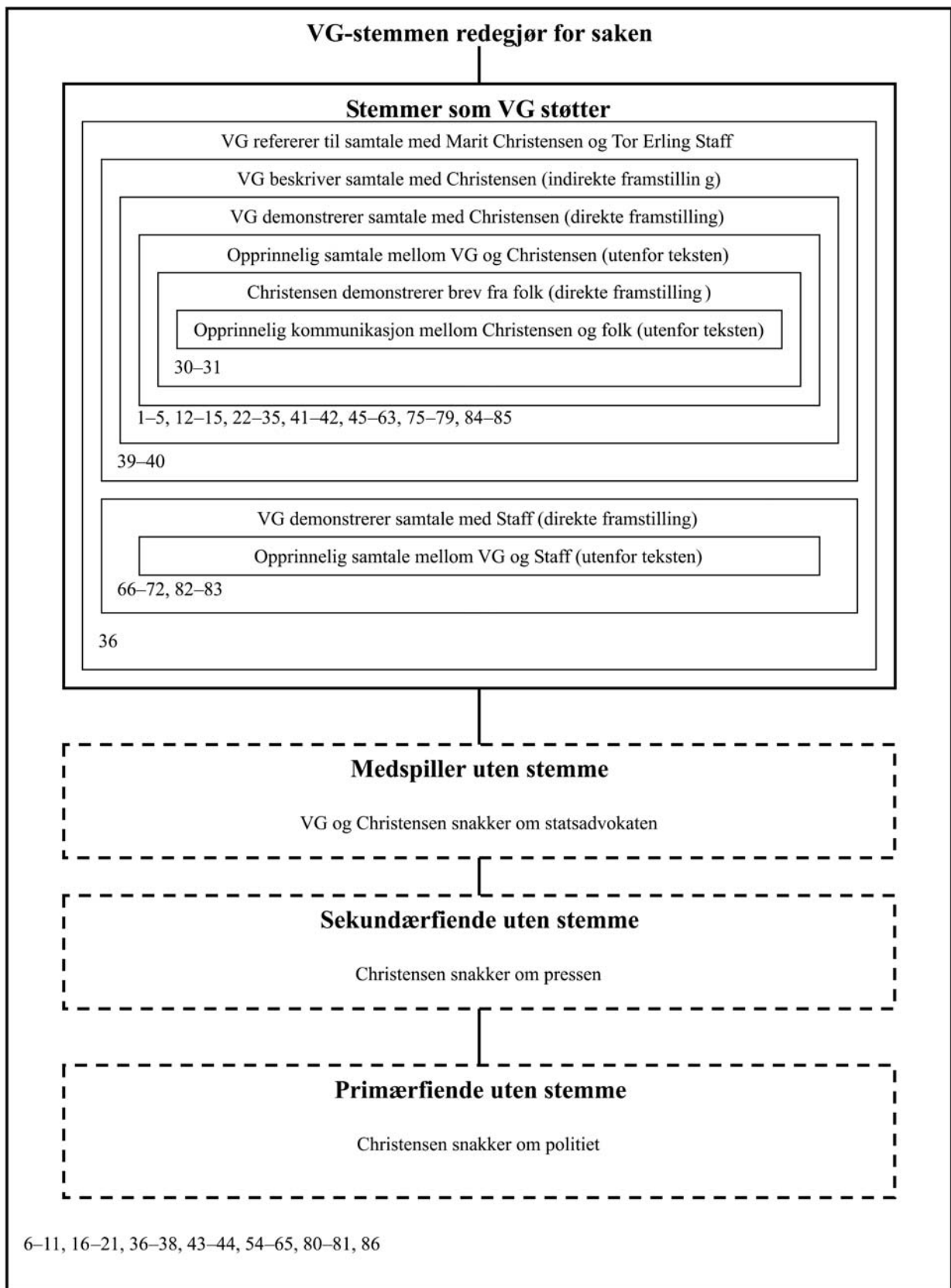
På denne måten gjøres pressen – som ut fra opplysningene i teksten må sies å ha mest skyld – til et delvis offer for politiets bevisste og løgnaktige propaganda mot MC. Det tar mye av brodden av MCs pressekritikk og bidrar til å gjøre pressen til en bifiende. Og VG kommer igjen best fra det av samtlige medier.

15.5 Oppsummering

Dette er en kompleks tekst med mange makrosekvenser, som til sammen har tre hovedoppgaver: å vekke sterke følelser hos leseren, å konstruere en dikotomi med MC og leseren på den ene siden og politiet og pressen på den andre, og å sørge for at VG styrer klar av mediekritikken. MC folkeligjøres på flere måter for å komme nærmest mulig den lille mann, mens makthaverne i ulik grad demoniseres, og da politiet mer enn pressen. Teksten er i mye større grad enn de foregående preget av en personlig stil, som er både muntlig og lyrisk på samme tid.

Figur 15.8. Forløpsstruktur i tekst 5, med makrosekvenser og makroproposisjoner relatert til segmenter.

Figur 15.9. Aktørhierarki i tekst 5 relatert til kapselstrukturer og segmenter.

D I N S Ø N D A G

SLIK FRIDDE VI

Tori Andre Flo

Mari Maurstad

Hedda Kjer

● SIDE 42-43

Skistjernen om tragedien:

**- KLANDRET
MEG SELV
for vennenes død**

Ove Aunli (44)

● SIDE 9

VG

Nr. 6
Søndag
7. januar
2001
Uke 1
Kr. 10,00

NORGES STØRSTE AVIS WWW.VG.NO

Styreleder fortviler over sjefslekkasjer

Reve-jakt på
**MULD-
VARP
I NRK**

Foto: WERNER JUUK

FORTVILER: – Det er en type illojalitet et eller annet sted i NRK-organisasjonen, sier styreleder Torger Reve.

En muldvarp i eller rundt NRK-systemet skaper problemer for styreleder Torger Reve: – Systematisk har noen i lang tid lekket styrets konfidensielle og interne motepapirer til pressen. Dersom vi skal gjøre en ansettelse i full offentlighet, ser jeg meget mørkt på muligheten for å finne en ny kringkastingssjef, sier Reve. ● SIDE 54-55

Faksimile 16.1. VG 7.1.2001.

Fjortis- fjernsyn

Til tross for at fjortis-åringene, upopulært kalt «fjortisene», er den mest utskjelte og forhånte aldersgruppen av alle, kan ikke Mons vente med å legge trettenårsalderen bak seg og komme i gang med puberteten for alvor.

13 år gamle Mons (Pétur Nielsson) har egentlig tre ønsker for det nye året. Få seg dame, få seg dame og få seg dame. Men som drømmere flest sikter han langt over sitt eget kompetansenivå når han med sin barnekropp faller for den velutviklede femme fatale'n Vanja med skorpion-tatovering på brystet.

Forste episode av NRKs nye ungdomssatsing «Fjortis» hadde egentlig ikke så mye handling, men var imponerende i sin etablering av personer og situasjoner. Den tause Mons med sitt rike indre liv subbet passivt og nesten apatisk gjennom episoden mens han ble utsett for så grusomme ydmykkelser som bare en tretten-åring kan utsettes for. En skjellig mor, en utviklet kropp og lysler som ligger et par hestehoder foran resten av utviklingen.

Terje Rangnes som står bak serien, gjorde seg bemerket for et par år siden med den morsomme «Egil og Barbara» – et slags sjakk-køurs for nardete gutter lagt opp som et interaktivt data-spill.

«Fjortis» er langt mer alvorlig i tonen, og er nærmere i slekt med mer finstemte norske ungdomsdrammer av typen Berit Nesheim har laget flere av. Men enkelte scener – ikke minst drammeskivensens hvor Mons ydmykes på det grusomme av Helene Sandvik og en lege i TV-programmet «Puls» – var hysterisk bra, og tyder på at Rangnes har funnet en helt egen form.

Det er bare å glede seg til fortsettelsen.

Anders Gløvev

JAKTER

på NRK-muldvarp

Av ELINE DALLAND
og JOHANN SUNDBERG

En muldvarp kan arbeide i det skjulte i eller rundt NRK-styret: – Systematisk har noen i lang tid lekket styrets konfidensielle og interne møtepapirer til pressen, forteller styreleder Torger Reve.

– Dette gir et uryddig inntrykk av styrets arbeid, og gjør ansettelsen av ny kringkastingssjef vanskelig, mener han.

– Dersom vi skal gjøre en ansettelse i full offentlighet, ser jeg meget mørkt på muligheten for å finne en ny kringkastingssjef, sier Reve.

Lekkasjene av styrepapirer har pågått i hele høst. Først nå tar styreformannen bildet fra munnen.

Mandag vil han ha en omfattende diskusjon om lekkasjene med kulturminister Ellen Horn.

– Vi har ikke vært åpne om dette før nå. Vi vet ikke hvor lekkasjene kommer fra. Men nå omtaler jeg det. Det er ikke mulig å drive et ordinært styrearbeid når alle papirene hele tiden er ute i offentligheten, påpeker Reve.

Konfidensielt

Allerede før fredagens møte i NRK-styret var det offentlig kjent at Reve ville diskutere Marie J. Ritterberg som ny kringkastingssjef. Innen dagen var omme, visste derfor alle at styret ikke gikk inn for å ansette Ritterberg som Førdes etterfølger. I gårndagens aviser ble Reve fremstilt som nedstemt av styret.

– Kun hvis styret var enige, ville vi tatt en beslutning. Derfor var det hverken nederlag eller seier for meg, slik avisene skriver, sier Reve.

Han hevder at styret fulgte anerkjente prinsipper og tok Ritterbergs kandidatur opp helt konfidensielt, kun for å sondere stemningen. Slik gikk det ikke.

Informerte pressen

For noen – med tilgang til styrets papirer – hadde allerede informert pressen.

– Vi har hele tiden arbeidet med styrepapirene på avveie. De har vært i Dagbladet før de har vært hos meg, forklarer Reve.

Selv ønsker han ikke å spekulere i hvordan de interne styrepapirene, som kun er ment for styrets medlemmer, havner hos

pressen, oftest i Dagbladets redaksjon. Reve bekrefter at det også har vært lekksaker fra selve styrematene, men mener papirene på avveie har vært det største problemet.

– Papirene lages jo ikke i styret, men et annet sted. Et eller annet sted skjer en lekasje. Den kan være elektronisk, men det er ingen tvil om at det er bevisst. Hvis ikke, hadde det ikke skjedd så systematisk i hele høst. Dette er en side som kanskje vil forklare det litt uryddige inntrykket denne prosessen gir, sier Reve.

Belastende

Han synes dette ble ekstra belastende under budsjettbehandlingen. Han forteller at selv tankeøvelser ment for intern diskusjon er blitt presentert som styrets beslutning i avisene. Men styrelederen klandrer ikke Dagbladet som får papirene. – De gjør bare jobben sin. Men det er en type illojalitet et eller annet sted i NRK-organisasjonen. Den kan være alle mulige steder, sier Reve.

Mandag vil han møte kulturminister Ellen Horn. Hun sa i går til VG at hun mente det hastet å få ansett en ny kringkastingssjef, men at hun hadde respekt for at det var et krevende arbeid å få til.

E-post: eline.dalland@vg.no
johann.sundberg@vg.no

Hodejegere trekker seg

Hodejegerfirmaet Heidrick & Struggles trekker seg nå fra jobben som NRKs rådgivere for å finne Einar Førdes etterfølger.

Dette skriver Aftenposten i dag. Etter 18 år som «hodejeger» er det første gang direktør Steinar A. Hopland har måttet si ifra seg et oppdrag. Når han nå går offentlig ut med det, skjer det i forbindelse med styreformannen i NRK, professor Torger Reve.

– I tre tilfeller har navn på kandidater som vi har henvendt oss til, lekket ut, sier Hopland til Aftenposten.

– Jeg tar ikke stilling til hvem som leker eller konkret hvor det lekker fra. Men lekkasjene har gjort vår arbeidssituasjon uholdbar, sier Hopland til avisen.

– Fremstår amatørmessig

Av JOHANN D.
SUNDBERG og ELINE
DALLAND

Høyres kulturpolitiske talsmann Trond Helleland mener NRKs styreleder Torger Reve fremstår amatørmessig.

Nå må snart kulturminister Ellen Horn orientere Stortinget om situasjon i NRK, mener han.

Det er kaoset rundt ansettelse av ny kring-

kastingssjef som får Helleland til å reagere. Også næringslivsledere er overrasket over sjefskasoen i NRK.

Det er særlig Reve's nederlag fredag kveld, da han ikke fikk styrets støtte til å ansette sin kandidat, som vekker reaksjoner.

– Jeg er veldig overrasket over at dette ikke var klart på forhånd. Han burde vite om kandidaten hadde støtte, for

han lanserte vedkommende. Det hele virker amatørmessig, sier Helleland til VG.

Hellelands kollega i Arbeiderpartiet, Jon Olav Alstad, går ikke fullt så langt. Men også Alstad er lite glad for kaoset i NRK.

– Det begynner å bli problematisk. Det som skjedde fredag var ikke bra, sier Alstad.

Men han har fortsatt tillit til NRK-styret.

Trond Helleland

REVE-JAKT PÅ NRK-MULDVARP:
Kringkastingssjef.

mørkt på å finne ny kringkastingssjef

NRKs styreleder tar i VG i dag bladet fra munnen og forteller om mulighetene som forpurer mulighetene til å finne en ny

Revejakt på jordet

Det er ikke lett å finne en ny kringkastingssjef. Særlig ikke når lederen for leteaksjonen ikke er enig med resten av manngarden om hva de leter etter.

Fredag sa styreleder i NRK Torger Reve til VG at han nå mente at han hadde «det riktige navnet på blokken» når det gjaldt spørsmålet om hvem som skulle etterfølge Einar Førde.

Fredag ettermiddag sivet navnet Marie J. Ritterberg ut, til forbløffelse for de aller fleste. Om Ritterberg var ukjent fra før av, fikk hun fredag kveld den kraftigste dosen 15 minutters berømmelse noen nordmann har opplevd.

I løpet av et par timer var navnet hennes kringkastet av alle større medier. Venner, kolleger og familie var utesket om hennes kvalifikasjoner. Journalister var postert utenfor boligen hennes, utenfor arbeidsplassen Norske Skog, utenfor NRK og utenfor advokatkontoret til styremedlem Else Bugge Fougnier hvor styremøtet skulle avholdes.

Men allerede en halvtime etter at navnet hennes ble offentliggjort, var dramaet over. Ritterberg fortalte selv at hun var uaktuell i stillingen. Litt senere kom det fram at Reve ikke hadde fått resten av styret med seg fordi de andre medlemmene ikke mente at kvalifikasjonene holdt.

Rent umiddelbart kan det virke som styrelseslet har rett i det. Ritterberg hadde ingen topplererfering, ingen reell medieerfaring og ingen erfaring fra offentlig debatt. Kort sagt: Ingen av de kvalifikasjonene man stort sett har regnet som et minstemål for å kunne bekle stillingen.

Når Reve likevel gikk inn for henne, betyr det to ting: A) at hun har skjulte kvaliteter og kvalifikasjoner og B) at Reve begynner å bli desperat.

Og når han ikke klarte å presse gjennom ansettelsen i styret, betyr det at jakten på ny NRK-sjef kommer til å bli enda vanskeligere. Med all respekt for Ritterbergs ukjente kvalifikasjoner: Å bli tilbudt jobben etter en ukjent fortidning med revisorbakgrunn er ikke det mest smigrende jobblibudet man kan presentere norske samfunnsstopper for.

Da Torger Reve erstattet Kåre Willoch som styreleder i juni, la alle parter vekt på at NRK nå endelig hadde fått et profesjonelt styre.

Nå kan man nesten spørre om styret er for profesjonelt for en bedrift som NRK – en bedrift med oppgaver og mandat svært annerledes enn andre norske private bedrifter.

Når for eksempel Ritterberg har hørt fra Reve, mens Kristin Clømet ikke har det, kan man spørre seg om det virkelig letes i de rette miljøene. Og når styret er så totalt på kollisjonskurs med sin egen leder i denne altoverskyggende viktige oppgaven, kan man også lure på om styresammensetningen er den beste.

Ritterberg er uansett den andre kandidaten som glipper i full offentlighet, etter at Bokklubbens direktør Kristinn Einarson takket nei for jul.

Reve har ikke råd til å bomme en tredje gang.

ANDERS GLÆVER

Tabell 16.1. Segmentering av tekst 6 relatert til stemmer i teksten.

Tekst	Stemme	Kommentar
<p>1. En muldvarp kan arbeide i det skjulte i eller rundt NRK-styret:</p>	VG	VG gir et sammendrag av saken
<p>2. – Systematisk har noen i lang tid lekket styrets konfidensielle og interne møtepapirer til pressen, 3. forteller styreleder Torger Reve. 4. – Dette gir et uryddig inntrykk av styrets arbeid, 5. og gjør ansettelsen av ny kringkastingssjef vanskelig, 6. mener han. 7. – Dersom vi skal gjøre en ansettelse i full offentlighet, 8. ser jeg meget mørkt på muligheten for å finne en ny kringkastingssjef, 9. sier Reve.</p>	Reve, direkte	Reve presiserer VGs påstand og etablerer seg dermed som medspiller
<p>10. Lekkasjene av styrepapirer har pågått i hele høst. 11. Først nå tar styreformannen bladet fra munnen. 12. Mandag vil han ha en omfattende diskusjon om lekkasjene med kulturminister Ellen Horn.</p>	VG	VG redegjør for bakgrunn, evaluerer dagens oppslag og antyder videre saksgang
<p>13. – Vi har ikke vært åpne om dette før nå. 14. Vi vet ikke hvor lekkasjene kommer fra. 15. Men nå omtaler jeg det. 16. Det er ikke mulig å drive et ordinært styrearbeid 17. når alle papirene hele tiden er ute i offentligheten, 18. påpeker Reve.</p>	Reve, direkte	Reve gjentar VGs evaluering og antyder en hensikt med å stå fram

<p>19. Allerede før fredagens møte i NRK-styret</p> <p>20. var det offentlig kjent</p> <p>21. at Reve ville diskutere Marie J. Ritterberg som ny kringkastingssjef.</p> <p>22. Innen dagen var omme,</p> <p>23. visste derfor alle</p> <p>24. at styret ikke gikk inn for å ansette Ritterberg som Førdes etterfølger.</p> <p>25. I gårsdagens aviser ble Reve fremstilt som nedstemt av styret.</p>	<p>VG</p>	<p>VG eksemplifiserer problemet med en historie</p>
<p>26. – Kun hvis styret var enige,</p> <p>27. ville vi tatt en beslutning.</p> <p>28. Derfor var det hverken nederlag eller seier for meg,</p> <p>29. slik avisene skriver,</p> <p>30. sier Reve.</p>	<p>Reve, direkte</p>	<p>Reve korrigerer ”avisene”s versjon av historien</p>
<p>31. Han hevder</p> <p>32. at styret fulgte anerkjente prinsipper</p> <p>33. og tok Ritterbergs kandidatur opp helt konfidensielt, kun for å sondere stemningen.</p>	<p>Reve, indirekte</p>	<p>Reve korrigerer ”avisene”s versjon av historien</p>
<p>34. Slik gikk det ikke.</p> <p>35. For noen – med tilgang til styrets papirer – hadde allerede informert pressen.</p>	<p>VG</p>	<p>VG dramatiserer historien</p>
<p>36. – Vi har hele tiden arbeidet med styrepapirene på avveie.</p> <p>37. De har vært i Dagbladet</p> <p>38. før de har vært hos meg,</p> <p>39. forklarer Reve.</p>	<p>Reve, direkte</p>	<p>Reve leder mediekritikken mot Dagbladet</p>

<p>40. Selv ønsker han ikke å spekulere i [sic]</p> <p>41. hvordan de interne styrepapirene, [...] havner hos pressen, oftest i Dagbladets redaksjon.</p> <p>42. som kun er ment for styrets medlemmer,</p>	<p>VG</p>	<p>VG hjelper Reve med å lede mediekritikken mot Dagbladet</p>
<p>43. Reve bekrefter</p> <p>44. at det også har vært lekkasjer fra selve styremøtene,</p> <p>45. men mener</p> <p>46. papirene på avveie har vært det største problemet.</p>	<p>Reve, indirekte</p>	<p>Reve bekrefter en uuttalt opplysning og skaper således en presupposisjon</p>
<p>47. – Papirene lages jo ikke i styret, men et annet sted.</p> <p>48. Et eller annet sted skjer en lekkasje.</p> <p>49. Den kan være elektronisk,</p> <p>50. men det er ingen tvil om</p> <p>51. at det er bevisst.</p> <p>52. Hvis ikke, hadde det ikke skjedd så systematisk i hele høst.</p> <p>53. Dette er en side</p> <p>54. som kanskje vil forklare det litt uryddige inntrykket</p> <p>55. denne prosessen gir,</p> <p>56. sier Reve.</p>	<p>Reve, direkte</p>	<p>Reve argumenterer for at lekkasjene er bevisste, og antyder en hensikt med å stå fram</p>
<p>57. Han synes</p> <p>58. dette ble ekstra belastende under budsjettbehandlingen.</p>	<p>VG</p>	<p>VG refererer til en ukjent situasjon som om den var kjent</p>
<p>59. Han forteller</p> <p>60. at selv tankeøvelser ment for intern diskusjon er blitt presentert som styrets beslutning i avisene.</p>	<p>Reve, indirekte</p>	<p>Reve kommer med implisitt mediekritikk</p>

61. Men styrelederen klandrer ikke Dagbladet 62. som får papirene.	VG	VG punkterer mediekritikken
63. – De gjør bare jobben sin. 64. Men det er en type illojalitet et eller annet sted i NRK-organisasjonen. 65. Den kan være alle mulige steder, 66. sier Reve.	Reve, direkte	Reve frikjenner øyensynlig Dagbladet og sverter i stedet NRK
67. Mandag vil han møte kulturminister Ellen Horn.	VG	VG gjentar seg selv
68. Hun sa i går til VG 69. at hun mente 70. det hastet å få ansatt en ny kringkastingssjef, 71. men at hun hadde respekt for 72. at det var et krevende arbeid å få til.	Horn, indirekte	Horn posisjonerer seg nøytralt i forhold til Reve og VG, med en positiv innstilling. VG er eksplisitt til stede i samtalen

Paratekster

KATEGORISERENDE PARATEKST: tv & MEDIER [sic]

OVERSKRIFT: JAKTER på NRK-muldvarp

BILDETEKST: REVE-JAKT PÅ NRK-MULDVARP: NRKs styreleder tar i VG i dag bladet fra munnen og forteller om muldvarpen som forpurrer mulighetene til å finne en ny kringkastingssjef. Foto: TROND SOLBERG

TEKST I BILDET: ... og Reve ser mørkt på å finne ny kringkastingssjef

MELLOMTITTEL 1: Konfidensielt

MELLOMTITTEL 2: Informerte pressen

MELLOMTITTEL 3: Belastende

BYLINE: Av ELINE DALLAND og JOHANN SUNDBERG

E-POST: E-post: eline.dalland@vg.no johann.sundberg@vg.no

SUPPLERENDE TEKST 1: Hodejegere trekker seg [...]

SUPPLERENDE TEKST 2: – Fremstår amatørmessig [...]

16 Tekst 6: JAKTER på NRK-muldvarp

16.1 Plassering og journalistisk sjanger

VG holder seg til lekkasjehistorier. I dag er det imidlertid ikke politiet som lekker, men NRK. VG skriver at avisene – og særlig Dagbladet – trykker hemmelig informasjon fra NRKs styremøter som om den var offisiell. Det liker ikke styreleder Torger Reve, og han skal nå ta det opp med kulturministeren.

I motsetning til de tekstene jeg hittil har analysert, er ikke denne plassert i den umerkede kategorien jeg kaller nyhetsmateriale. Teksten står på side 54 og 55, som er langt bak i avisa, og er tilordnet kategorien ”TV & medier”. Dette er en kategori som plasseres forut for siden med horoskop/minikryssord/tegnaserier og TV-programmet hver dag, og som typisk inneholder stoff om journalistikk eller journalister. Vi finner nyhetsartikler om mediepolitikk eller om interne forhold innad i mediene eller mellom dem: hvem som har kjøpt opp hvilke programmer og ansatt hvilke medarbeidere, hvordan det står til med økonomien, og hvem som har størst og minst suksess. Kategorien kan også fylles opp med petiter og kommentarer til hva som går på TV, samt intervjuer med og omtaler av mediepersonligheter som ikke faller naturlig inn under kjendisstoffet i ”Rampelys”.

Denne teksten inngår i en føljetong som VG fører på ”TV & medier”-sidene; det er tredje dag på rad at hovedoppslaget i denne kategorien handler om NRK-sjefskandidaturet. Det dreier seg om en nyhetsartikkel skrevet som en omvendt pyramide. Hovedteksten er supplert med to mindre tekster, henholdsvis en kritisk uttalelse fra Høyres kulturpolitiske talsmann og en parafase over Aftenpostens opplysninger om at firmaet som skulle finne Førdes etterfølger, har trukket seg. Jeg kan av plasshensyn ikke gå inn på disse.

16.2 Komposisjon

Vi skal operere med fem makrosekvenser: en argumentativ som argumenterer for at det blir vanskelig å finne en ny kringkastingssjef, en argumentativ som argumenterer for at Dagbladet ikke kan

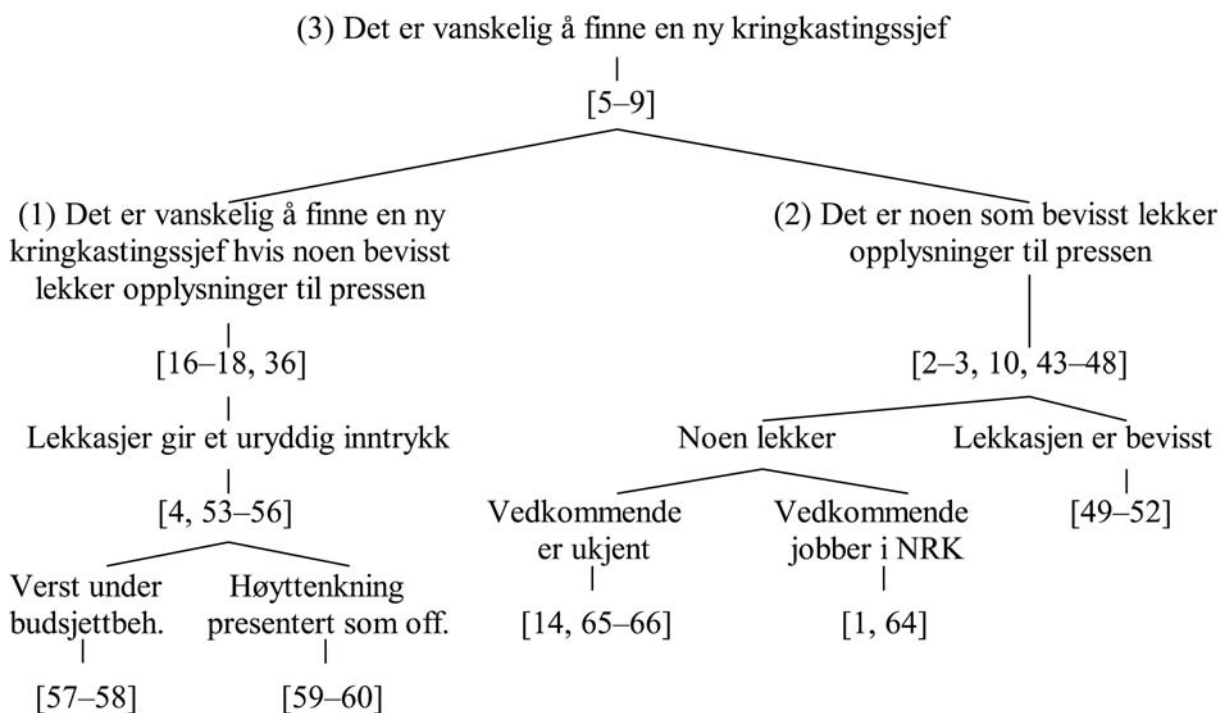
klandres, en narrativ som forteller en eksemplifiserende historie, en deskriptiv som opplyser om Ellen Horns rolle i saken, og en ørliten deskriptiv metasekvens om at Reves opplysninger er helt nye.

16.2.1 Makrosekvens 1: argumentativ

Denne makrosekvensen er kjernen i teksten, og alle de andre makrosekvensene forholder seg på en eller annen måte til den. Her argumenteres det etter følgende resonnement:

- (1) Det er vanskelig å finne en ny kringkastingssjef hvis noen bevisst lekker opplysninger til pressen
- (2) Det er noen som bevisst lekker opplysninger til pressen
- (3) Det er vanskelig å finne en ny kringkastingssjef

Premiss (1) belegges med at lekkasjer vil gi et uryddig inntrykk av styrets arbeid. Dette belegget eksemplifiseres med et konkret og et mer generelt eksempel, henholdsvis at dette var ekstra belastende under budsjettbehandlingen, og at intern høyttenking er blitt presentert som offisielle beslutninger. Premiss (2) er todelt: Noen lekker, og lekkasjene er bevisste. At noen lekker, spesifiseres med at vedkommende er ukjent for Reve, men åpenbart jobber i NRK. Konklusjonen (3) er å regne som makroproposisjonen i sekvensen. Strukturen kan tegnes slik:

Figur 16.1 Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 1.

Resonnementet er nokså tydelig, men det kan være problematisk at premiss (1) nærmest tas for gitt. Er det faktum at lekkasjene gir styret et dårlig ansikt utad, i seg selv ensbetydende med at styret ikke kan klare å gjøre jobben sin? Vi mistenker Reve for å ha flere argumenter i ermet, men de spilles aldri ut.

16.2.2 Makrosekvens 2: argumentativ

Mens makrosekvens 1 handler om NRKs lekkasje-problemer, dreier makrosekvens 2 seg om pressens – det vil i praksis si Dagbladets – rolle:

(1.1) Avisenes jobb er å få tak i vesentlig informasjon (ikke realisert)

(1.2) NRK-lekkasjene er vesentlig informasjon (ikke realisert)

(1.3) Dagbladet får tak i NRK-lekkasjene

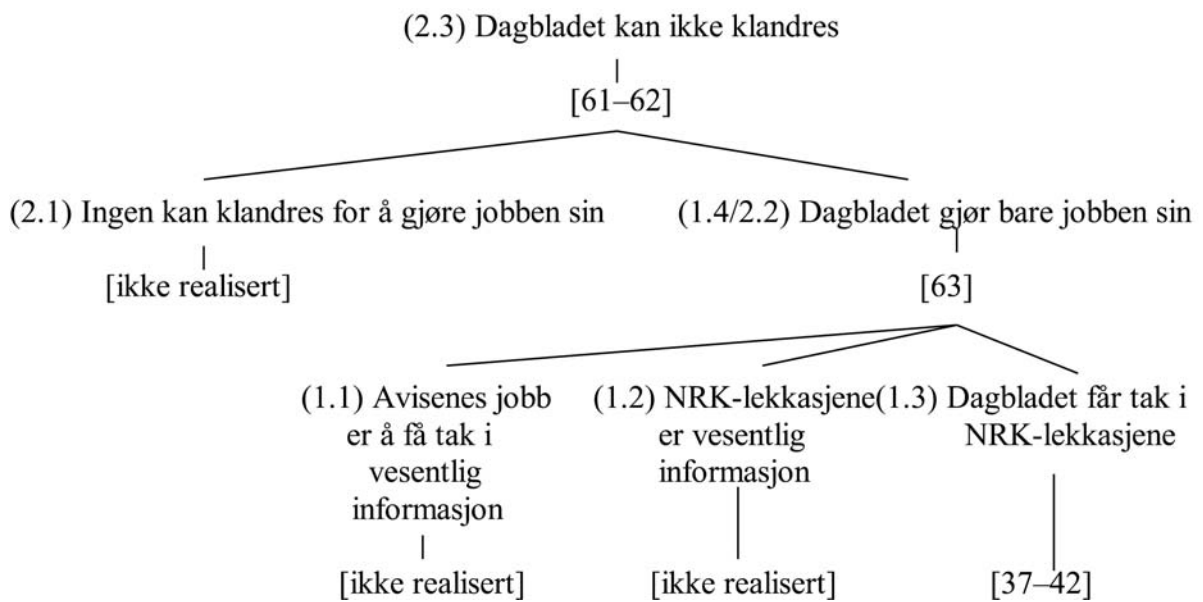
(1.4) Dagbladet gjør bare jobben sin

(2.1) Ingen kan klandres for å gjøre jobben sin (ikke realisert)

(2.2) Dagbladet gjør bare jobben sin

(2.3) Dagbladet kan ikke klandres

Proposisjon (1.4) er konklusjon for premiss (1.1), (1.2) og (1.3), men er også – sammen med premiss (2.1) – et premiss for konklusjon (2.3). Verken premiss (1.1), (1.2) eller (2.1) er realisert i teksten, men er rimelige presupposisjoner. Andre alternativer kan selvsagt tenkes, og det er interessant. Vi illustrerer argumentasjonen slik:

Figur 16.2. Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 2.

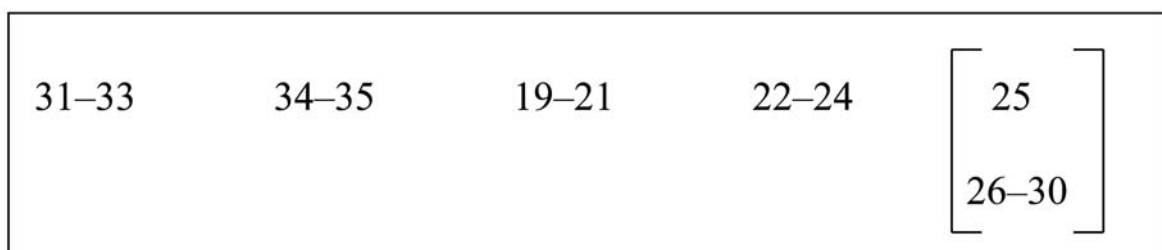
Vi merker oss at resonnementet handler om å *få tak i* lekkasjene, ikke å *videreformidle* dem. Det skal vi komme tilbake til.

16.2.3 Makrosekvens 3: narrativ

Den narrative makrosekvensen er en fortelling om et konkret lekkasjetilfelle. Historien har fem stadier:

1. Styret tok opp Ritterbergs kandidatur konfidensielt
2. Noen med tilgang til styrets papirer informerte pressen
3. Ritterbergs kadidatur ble offentlig kjent
4. 'Alle' fikk vite om det i løpet av dagen
5. Avisene skrev om det neste dag

Tilordnet segmenter blir forløpsstrukturen slik:

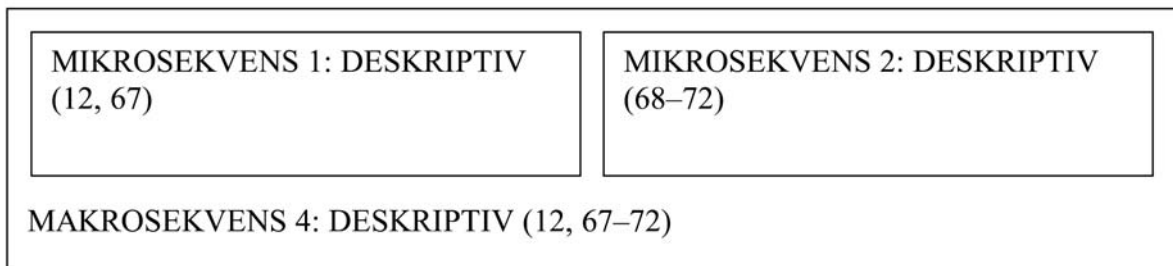

Figur 16.3. Forløpsstruktur i den narrative makrosekvensen.

Fortellingen blir altså fortalt som en sammenhengende sekvens (19–35), selv om momentene i god avistradisjon ikke presenteres i kronologisk rekkefølge.

16.2.4 Makrosekvens 4: deskriptiv

Reve vil diskutere problemene med kulturministeren på mandag, får vi vite to ganger (12, 67). VG nytter dermed høvet til å minne om at VG allerede har diskutert disse problemene med henne (68–72). Vi leser det som en deskriptiv sekvens, der de to opplysningene side-
stilles:

Figur 16.4. Innordningsstruktur i deskriptiv makrosekvens 1.

16.2.5 Makrosekvens 5: deskriptiv

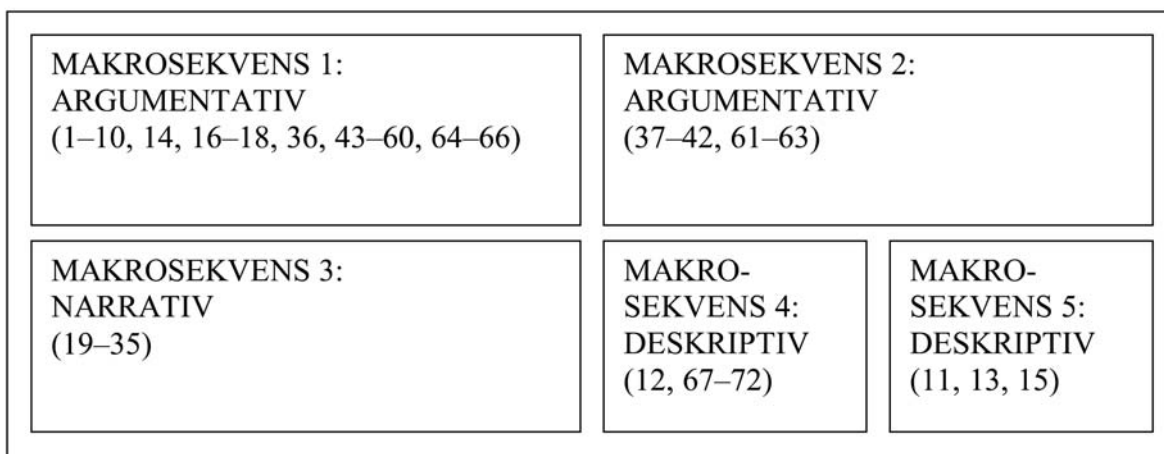
Det er ett aspekt som ikke passer inn i de andre sekvensene, og det er opplysningen om at Reve ikke har gått ut med dette før. Tre ganger presiseres det at problemet herved er offentliggjort. Makrosekvensen fungerer som en kvalifisering for hele teksten, og det er en viktig grunn til ikke å innordne den under en av de andre sekvensene. Enklere figur får vi ikke:

Figur 16.5. Deskriptiv makrosekvens 2.

16.2.6 Sekvenssamspill og -funksjon

Tekststrukturen er oppsummert i figuren under, og forløpsstrukturen vises i figur 16.7.

Figur 16.6. Makrosekvenser i tekst 6.

16.2.6.1 Oppsplitting

Bare makrosekvens 3 presenteres i ett stykke; de andre må rekonstrueres etter puslespillmetoden. Som figur 16.7 viser, er særlig perioden fra segment 10 til 21 turbulent. Etter dette er da også alle makroproposisjonene introdusert, med unntak av dagbladfrifinnelsen, som kommer svært seint i teksten (61). Etter denne hyppige sekvensvekslingen holder teksten seg til de to argumentative sekvensene, helt til tråden med kulturministeren tas opp igjen til slutt som et slags coda. Denne biten kunne i teorien vært sakset bort på desken uten at det ville forstyrret koherensen, og det er nok noe av forklaringen på at den er plassert sist.

16.2.6.2 Å unnslippe mediekritikken

Det er de to argumentative makrosekvensene som henger tettest sammen med hverandre. Som vist i forløpsstrukturen (figur 16.7), kan vi si at segment 37–42 indirekte handler om NRK-problemene i tillegg til dagbladargumentasjonen, idet det faktisk er at Dagbladet har fått papirene, underbygger argumentet om at det foregår lekkasje:

(37) De [styrepapirene] har vært i Dagbladet (38) før de har vært hos meg, (39) forklarer Reve. (40) Selv ønsker han ikke å

spekulere i [sic] (41) hvordan de interne styrepapirene, (42) som kun er ment for styrets medlemmer, havner hos pressen, oftest i Dagbladets redaksjon.

Videre vil segment 64–66 indirekte angå dagbladspørsmålet. Anklagene mot den ukjente NRK-ansatte følger kontrastivt like etter frifinnelsen av Dagbladet og fungerer dermed som en underbygging av Dagbladets uskyld:

(61) Men styrelederen klandrer ikke Dagbladet (62) som får papirene. (63) – De gjør bare jobben sin. (64) Men det er en type illojalitet et eller annet sted i NRK-organisasjonen. (65) Den kan være alle mulige steder, (66) sier Reve.

Dette er altså ikke et presseetisk spørsmål, men et bedriftsinternt lojalitetsspørsmål. Etter dette sitatet må vi tro at Reve synes det er i orden at avisene trykker feilaktig informasjon, på tross av at ”selv tankeøvelser ment for intern diskusjon er blitt presentert som styrets beslutning i avisene” (60). Slike tilfeller beviser imidlertid at Dagbladet ikke har gjennomført grundig nok kildekritikk, noe vi husker ble presentert som svært klanderverdig i gårsdagens tekst om Marit Christensen. Mener virkelig Reve at Dagbladet bare gjør jobben sin, når avisa tar rykter for god fisk og utgir dem for å være sannhet?

Vi må svare nei på det spørsmålet. Mer sannsynlig er det at Reve ikke klandrer Dagbladet for å *motta* papirene – og det er noe helt annet. Men når denne frikjennelsen koples så tett til kritikken av NRK-medarbeideren, er det lett å forledes til å ta dette for å være sakens to sider. Leseren penses inn mot lojalitetsspørsmålet og ledes bort fra presseetiske refleksjoner.

Om vi i stedet fokuserer på nettopp det presseetiske, finner vi at Reve egentlig er ganske fortvilet. Det er jo presseoppslagene – og særlig de som ikke er riktige – som gjør styrearbeidet så vanskelig. Dermed kommer VG i samme potensielle knipe som dagen før: Kritikkk av makthaverne, her pressen, er godt VG-stoff, men ikke når man rammes av den selv. Strategi nummer to blir derfor å overbevise leseren om at dersom noen har begått overtramp, er det i hvert fall ikke VG. Hovedkonkurrenten Dagbladet er derimot en perfekt syndebukk.

Det er imidlertid ikke sant at Dagbladet har vært først ute med informasjonen, i hvert fall ikke om vi skal ta VGs egne ord på alvor. La oss knytte an til det aktuelle eksempelet i den narrative makrosekvensen, som forteller om hvordan Ritterbergs kandidatur ble røpet, og gå én dag tilbake i tid. Lørdag 6. januar 2001 skriver nemlig VG om seg selv (s. 74):

I går skrev VG at NRKs styreleder hadde navnet på Førdes etterfølger på blokken. Utover ettermiddagen meldte VG Nett *og etter hvert andre* at navnet var Marie J. Ritterberg, økonomidirektør i Norske Skog. (kursivert her)

Så seint som dagen før VG utpeker Dagbladet som hovedmistenkt, er avisa altså påfallende sterkt opptatt av å understreke at den selv er først ute med lekkasjene. Det gjøres faktisk til et eget poeng at alle de andre mediene kom *etter* VG. Det er ikke noe overraskende grep, gitt den aktuelle situasjonskonteksten, for vi vet at understreking av egen fortreffelighet er en grunnpilar i VG-diskursen. Nå er det derimot tyst om VGs rolle som ryktespreder, og avisa henviser til at Dagbladet ”oftest” fikk papirene først (41).

I stedet har VG gått inn i en rolle som konfliktløser. Her kommer vi inn på makrosekvens 4 om kulturministeren. Det VG sier om sine egne meritter i denne teksten, er at avisa allerede har snakket med Ellen Horn, som Reve nettopp har tenkt å gjøre neste dag:

(67) Mandag vil han møte kulturminister Ellen Horn. (68) Hun sa i går til VG (69) at hun mente (70) det hastet å få ansatt en ny kringkastingssjef, (71) men at hun hadde respekt for (72) at det var et krevende arbeid å få til.

VG er altså i dialog med Reves samarbeidspartnere og skal ikke forbindes med hans motstandere. Slik får avisa Reves situasjon til å bli et internt NRK-problem, og ikke et presseetisk eller -juridisk spørsmål. Og på elegant vis kommer VG ut av konflikten med både hevet hode og hevet pekefinger.

16.2.6.3 Å konstruere en nyhet

Nyhetsverdien til denne historien er det makrosekvens 5 som innfører:

(10) Lekkasjene av styrepapirer har pågått i hele høst. (11) *Først nå tar styreformannen bladet fra munnen.* (12) Mandag vil han ha en omfattende diskusjon om lekkasjene med kulturminister Ellen Horn. (13) – *Vi har ikke vært åpne om dette før nå.* (14) Vi vet ikke hvor lekkasjene kommer fra. (15) *Men nå omtaler jeg det.* (kursivert her)

Segment 11, 13 og 15 fester en stor, kvalifiserende merkelapp på saken: Dette er noe nytt! Så må vi spørre: Hva er nytt?

VG-leseren vet utmerket godt at det har vært lekkasjer. Hun har lest dem i VG dag etter dag. Kanskje har hun trodd det var offisielle uttalelser, i hvert fall har hun latt VG-journalistene fortelle henne hvor gravende og dyktige de har vært. Det nye er i så fall opplysningen om at det hun har lest, ikke skulle stått der.

Dermed blir neste spørsmål hva Reve har å tjene på å ”ta bladet fra munnen” (11). Håper han å skremme tysteren til stillhet? Håper han å ”forklare det litt uryddige inntrykket denne prosessen gir” (54–55)? Eller håper han å kritisere mediene for deres oppslag? Det kommer ikke eksplisitt fram i teksten. Uansett kan vi trekke en nok så klar parallell til tekst 2, der et Orderud-vitne stod fram og fortalte at han var drapstruet, og muligens også til tekst 5, der Marit Christensen stod fram med sine selvmordstanker. I begge disse tekstene så vi at stå-*fram*-aspektet primært tjente den hensikt å posisjonere VG som støttespiller for den som stod fram, slik at VG ordner opp. Dagens tekst har noe av den samme funksjonen. Reve står fram uten noen klar hensikt, med det resultat at VG får en nyhetsevaluering å pakke gammelt stoff inn i.

Det andre potensielle nyhetsaspektet i saken er det forestående møtet med kulturministeren, men dette poenget benyttes kun som en kopling til en påminnelse om hva VG skrev i går (67–72). Hva Reve og Horn skal diskutere, og hvorfor de har avtalt å møtes nå, er dunkelt; det eneste vi får vite, er at de skal ha ”en omfattende diskusjon om lekkasjene” (12).

16.3 Polyfoni

16.3.1 Aktører

Teksten er oversiktlig med hensyn til stemmer. Det er bare én aktør som snakker direkte:

- Torger Reve

Reve snakker også indirekte. Det samme gjør

- Ellen Horn

Aktører som ikke får komme til orde, er

- NRK-tysteren
- Marie J. Ritterberg
- Einar Førde
- "avisene", "pressen"
- styremedlemmene
- Dagbladet
- VG (i samtalen med Horn)

16.3.2 Torger Reve: rollebytte på timen

Vi har vist at hovedkonflikten i teksten er lagt mellom Torger Reve og den ukjente informanten. Reve får styre store deler av teksten. 48 av 72 segmenter (67 %) er enten direkte eller indirekte framstillinger av Reves utsagn, og han er den eneste som får snakke direkte. Dette gir ham stor autoritet. Videre er han en aktiv aktør som bringer ny informasjon til torgs. Reve "forteller" (3, 59), "mener" (6, 45), "påpeker" (18), "hevder" (31) og "forklarer" (39) i tillegg til å "si" (9, 30, 56, 66). Dette er anføringsverb som signaliserer troverdighet og pålitelighet, og som antyder at taleren har legitim grunn til å uttale seg på den måten han gjør. Bare én gang "bekrefter" Reve VG-stemmen (43), men påstanden som 'bekrefte' (at det har vært lekkasjer også fra selve styremøtene), er faktisk ny, slik at bekreftelsen egentlig er en førstegangspåstand.

Reve uttaler seg videre med stor grad av sikkerhet. De eneste modalitetsmarkørene forekommer når han forklarer at "Papirene lages *jo* ikke i styret, men et annet sted" (47), at lekkasjen "*kan* være elektronisk" (49) og "*kan* være alle mulige steder" (65), og at dette "*kanskje vil* forklare det litt uryddige inntrykket" (54). Det

knyttes altså en liten usikkerhet til lekkasjeformen og den potensielle effekten av å stå fram, mens det at noen lekker informasjon, og at dette skaper store problemer, er sikkert:

(2) – Systematisk har noen i lang tid lekket styrets konfidensielle og interne møtepapirer til pressen, (3) forteller styreleder Torger Reve. (4) – Dette gir et uryddig inntrykk av styrets arbeid, (5) og gjør ansettelsen av ny kringkastingssjef vanskelig, (6) mener han.

VG retter også opp bildet av Reve som ble skapt ”i gårsdagens aviser” (25), nemlig at han ble nedstemt av styret. I dag slipper Reve til med forklaringen om at han ikke holdt avstemning, bare skulle ”sondere stemningen” (33), og at det derfor var irrelevant av avisene å kommentere utfallet. Vi merker oss at VG skriver om ”gårsdagens aviser” og ”avisene”, og ikke ’som VG skrev i går ...’, slik vi ellers ville forventet ut fra VG-diskursen. Dette er imidlertid hva VG skrev dagen før:

Styreleder Torger Reve ville ha den fullstendig ukjente Marie J. Ritterberg som Førdes etterfølger. Det ville ingen andre i styret. Dermed endte det hemmelige styremøtet i NRK i noe som kan kaste mediegiganten ut i ytterligere problemer. Dermed [sic] led den forholdsvis ferske styrelederen nok et enormt nederlag i prosessen med å ansette en ny kringkastingssjef. – Jeg har ingen planer om å trekke meg. Men vi har ikke tatt en beslutning om ansettelse i dag, uttalte Reve da VG møtte ham i hans hjem i Asker sent i går kveld. (VG 6.1.01, s. 74)

Det er fristende å kommentere dette utdraget på mange punkter, men vi skal nøye oss med å slå fast at Reve får en langt mektigere posisjon i VG-teksten med det samme han inntar stå-ram-rollen. Den som står fram i VG, er med ett avisas partner. Dermed rammes VG i mindre grad av kritikken den som står fram, framsetter – for man kritiserer da ikke sin egen partner offentlig?

16.3.3 NRK-informanten: en sabotør og overløper

Torger Reve er beskjedent i sin omtale av den eller de som informerer pressen. Han sier bare at det foregår en lekkasje, og han utbroderer ikke hvorvidt det er informanten som aktivt produserer materiale og legger det i hendene på pressen, eller om det er pressen som haler ut informasjon av en løsmunnet person. Han snakker utelukkende om ”noen” som har ”lekket” opplysninger, og at lekkasjen kan være elektronisk. Reve sier ikke at noen er illojale, men at det forekommer ”illojalitet” (64), og han avviser eksplisitt alle spekulasjoner på hvordan lekkasjene foregår (40–41). Vi kan si at Reve er opptatt av *lekkasjefenomenet*, ikke av *informatøren*.

VG-stemmen overtar dermed billedannelsen. En sentral metafor er ’muldvarp’. Betegnelsen går igjen både på forsiden, i tittelen, i bildeteksten og i ingressen. En medvirkende årsak kan være at VG på denne måten får lagd ordspillet ”Reve-jakt på NRK-muldvarp”, som brukes i ulike varianter på forsiden og i bildeteksten. Men viktigere er konnotasjonene denne metaforen bringer med seg. Bokmålsordboka forklarer den metaforiske bruken av ordet med ”person som driver hemmelig, lyssky virksomhet”. Muldvarpen er dermed en aktiv sabotør og har skumle hensikter med atferden sin. Ifølge VG kan den ”*arbeide i det skjulte i eller rundt NRK-styret*” (1, kursivert her). Dermed er NRK-informanten gjort ytterligere ansvarlig for problemene. Lekkasjene dramatiseres og personifiseres. Stilistiske virkemidler bidrar til levendegjøringen:

(31) Han [Reve] hevder (32) at styret fulgte anerkjente prinsipper (33) og tok Ritterbergs kandidatur opp helt konfidensielt, kun for å sondere stemningen. (34) *Slik gikk det ikke.* (35) *For noen – med tilgang til styrets papirer – hadde allerede informert pressen.* (kursivert her)

VG-stemmen bryter her inn og kommenterer i en dramatisk rytme, ikke ulikt stilen vi analyserte i tekst 5. Sammen med jaktmetaforen gjør alt dette at VG trekker Reves forsiktige uttalelser om *lekkasjen som fenomen* i retning av en aktiv søken etter en like aktiv fiende, som nærmest framstilles som en ondsinnet sabotør. Denne aktøren er altså konstruert gjennom VG-stemmen.

16.3.4 VG: Reves talerør

Vi har allerede vært mye inne på VGs rolle. Det synes klart at VG tar Reves parti, og at avisa styrer unna en kritikk som egentlig er myntet på den selv. Gjennom bildeteksten og referansen til det tidligere intervjuet med Horn får VG dessuten nevnt seg selv to ganger i teksten, og det i positive sammenhenger.

Selv om Reve framsetter en rekke opplysninger selv, er det VG som får æren av å fortelle at det finnes en muldvarp (1), at lekkasjen har pågått i hele høst (10), at Reve har hemmeligholdt problemene helt til nå (11), og at Reve skal i møte med kulturministeren (12). Dessuten blir den eksemplifiserende historien (makrosekvens 3) primært fortalt gjennom VGs stemme. I tillegg kommer det omtalte tilfellet der ”Reve *bekrefter* at det også har vært lekkasjer fra selve styremøtene” (43–44, kursivert her), hvor æren for opplysningen tilfaller VG. Når man bekrefter noe, presupponerer det at påstanden allerede er framsatt av en annen aktør. Den aktøren vil her måtte være VG, i og med at ingen andre har fått uttale seg så langt.

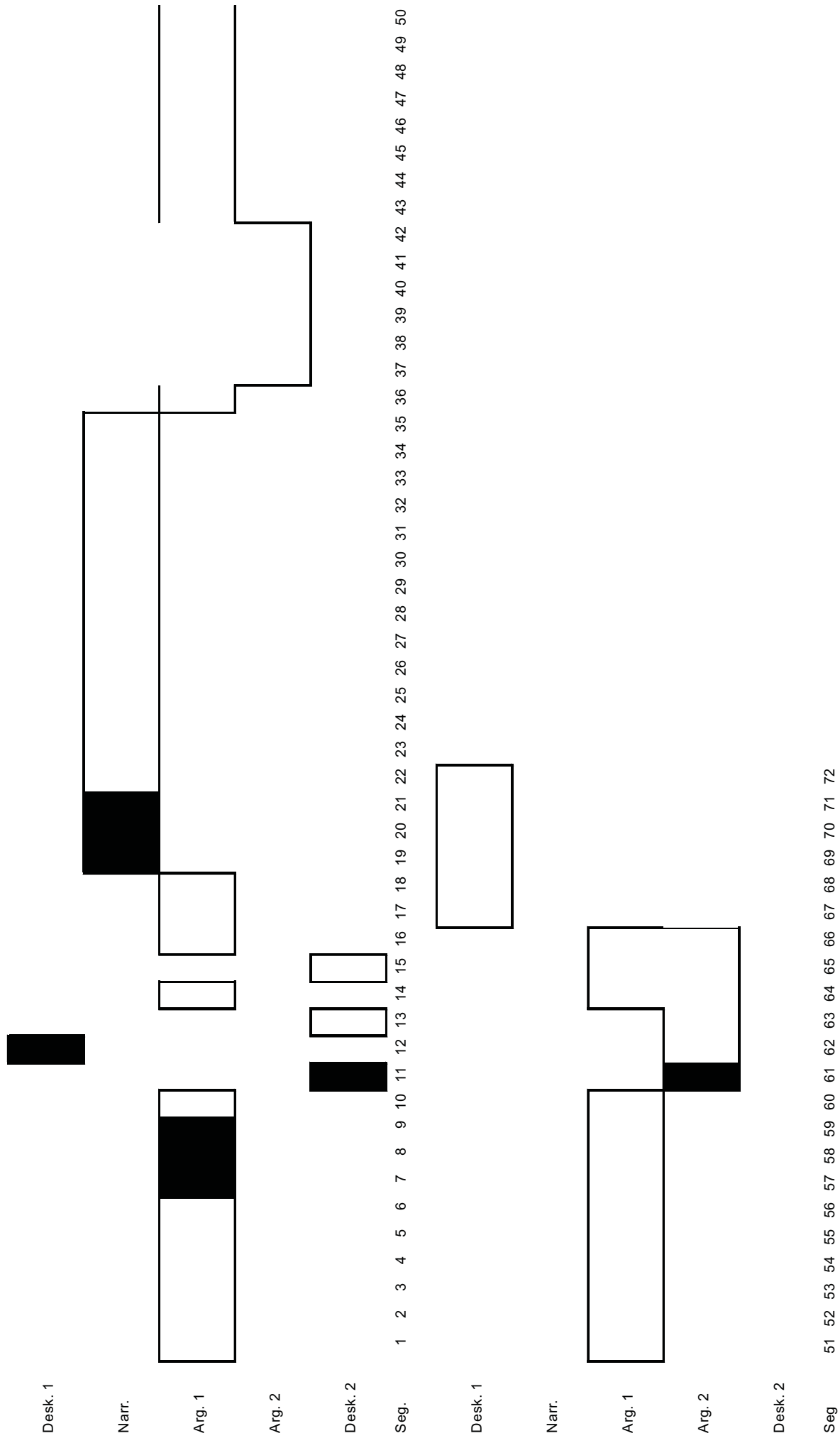
Det betyr at VG-stemmen slett ikke er uviktig, og at det er et tett samspill mellom VGs og Reves stemme. De to fører en felles kamp mot NRK-muldvarpen, med blant annet Dagbladet og Ellen Horn som nøytrale biaktører.

16.4 Oppsummering

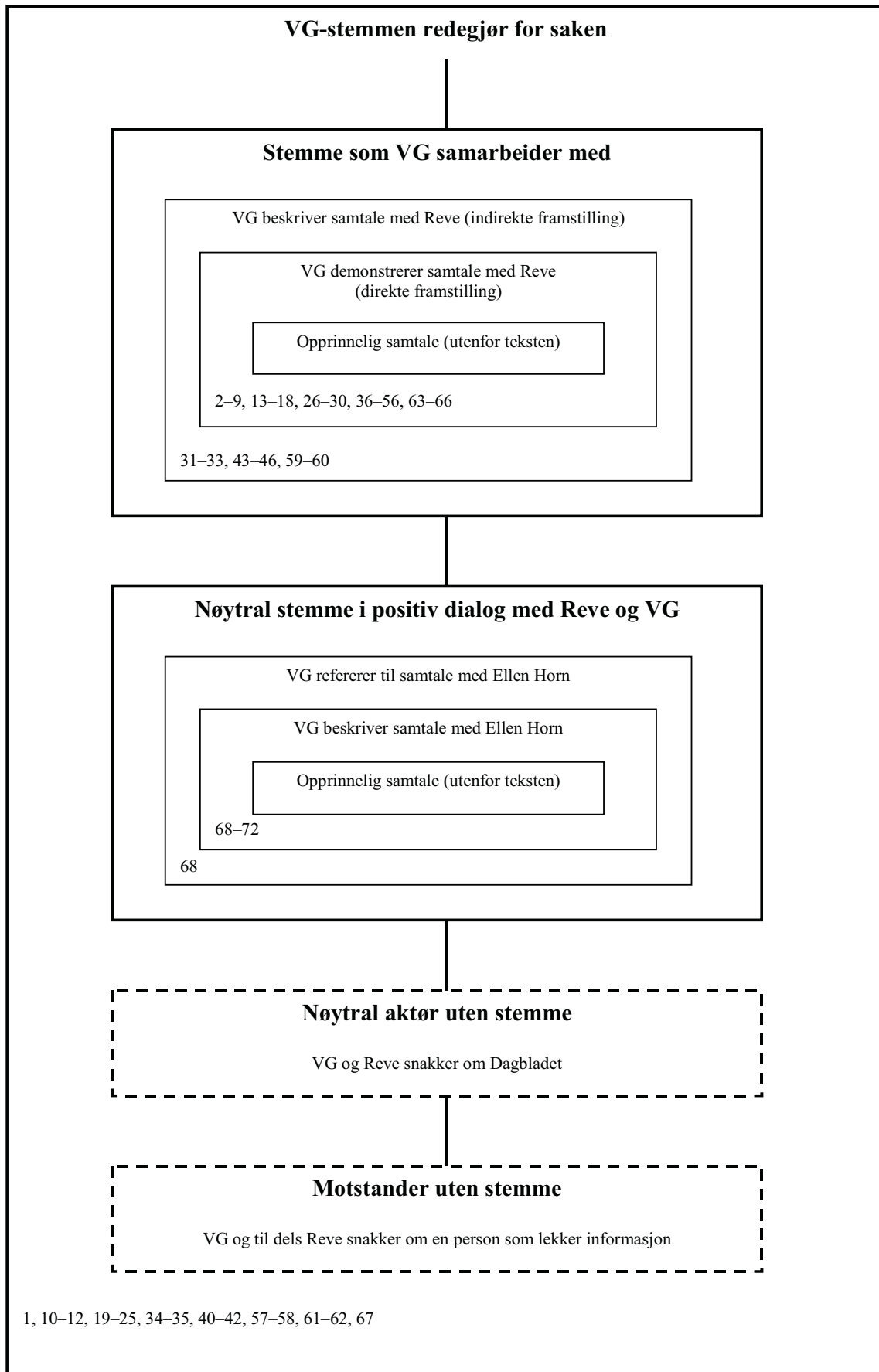
Makrosekvens 1 lanserer en tosidig kritikk rettet mot henholdsvis NRK-lekkasjer og medieframstilling. Mediekritikken nøytraliseres gjennom makrosekvens 2, mens makrosekvens 3 motsatt dramatiserer og fullfører personifiseringen av NRK-lekkasjene. Makrosekvens 4 trekker VG eksplisitt inn i saken, implisitt som støttespiller, og makrosekvens 5 kvalifiserer oppslaget som nyhet.

Aktørhierarkiet er først og fremst en polarisering. VG må finne seg i å dele tronen med Reve, med den tause og ukjente muldvarpen som motstander. I midten finner vi primært to nøytrale aktører, nemlig kulturministeren og Dagbladet. Vi må likevel rangere kulturministeren hakket høyere enn Dagbladet, både fordi hun er i

konfliktfri dialog med både Reve og VG, og fordi hun er en av de få talende aktørene.

Figur 16.7. Forløpsstruktur i tekst 6, med makroproposisjoner relatert til segmenter.

Nøytral stemme i positiv dialog med Reve og VG

VG refererer til samtale med Ellen Horn

VG beskriver samtale med Ellen Horn

Opprinnelig samtale (utenfor teksten)

68-72

68

Nøytral aktør uten stemme

VG og Reve snakker om Dagbladet

Motstander uten stemme

VG og til dels Reve snakker om en person som lekker informasjon

Figur 16.8. Aktørhierarki i tekst 6 relatert til kapselstrukturer og segmenter.

Drapstiltalt til VG:

**ØNSKER
Å SNAKKE**

DREPT:
Marianne
Våge

med Mariannes familie

● SIDE 4

**Veterinær-Trude
UTHENGT
som sexgal**

Veterinær-
kjendis
Trude Mostue

● SIDE 38 og 39

Foto: PAPUNT

Foto: ESPEN HASLENE

Nr. 7
Mandag
8. januar
2001
Uke 2
Kr. 9,00

NORGES STØRSTE UTSIS WWW.VG.NO

**Carew og
Solskjær
herjer:**

**MÅL-
JUBEL
IGJEN!**

● SIDE
24 og 25

AVGJORDE:
John Carew
matchvinner.

Brannfakkel fra mesterkokk:

**-NORSK
KJØTT
FOR
DÅRLIG**

**VRAKER
NORSK
KJØTT:**
Mesterkokk
Terje Ness

Foto: TROND SOLBERG

■ ■ Verdensmester i kokkekunst i fjor, Terje Ness, vraker norsk kjøtt i sin egen restaurant. Han mener norske kyr er produsert som melkekyr, ikke for å spises. – Norsk kjøtt holder ikke mål kvalitetsmessig, først og fremst på grunn av morningsprosessen, sier han.

● SIDE 6 og 7

7 052960 808472

TILJUBLES: Ole Gunnar Solskjær scoret det første målet og tiljubles av Gary Neville.

Laerte tysk av dukke

Anne og Mark Sutor fra Northumbria i det nordøstlige England visste ikke hva de skulle tro da datteren Kase plutselig begynte å snakke tysk. For Katie er bare halvannet år gammel. Den lille jenta snakker knapt nok engelsk, men plutselig begynte hun å prate med seg selv om å vaske skitne knær – på tysk. Først etter flere dager fant foreldrene ut at jentas tysklærer var en teletubbe-dukke. (NTB/DPA)

En haldenser i 20-årsalderen mistet livet i en frontkollisjon med en lastebil på E6 nylidlig i går morges nord for Sarpsborg. Det er mistanke om at sjåføren var påvirket. Vedkommende kom over i motgående kjørebane og traff en lastebil. De to som var i lastebilen ble brakt til sykehus med sjokkskader, men kom ikke fysisk til skade. (VG)

MINNET TRAFIKK-OFRE:

Statsminister Jens Stoltenberg deltok i går i minnehøytideligheten utenfor Undrumsdal kirke i Vestfold. I fjor døde 22 og 580 ble trafikskadet langs veiene i fylket, de fleste på E18.

Foto: SCANPIX

Reddet med støvsuger

En 70 år gammel japaner ble nesten kvalt da han satte en rislake i halsen under et nyttårsfest. Men mennens datter grep resolutt støvsugeren, fikk sugd kaken ut, og reddet dermed farens liv. Mochi, en kake bakt på klebrig ris, er tradisjonell nyttårsmat i Japan. Men fordi slike kaker sveller opp i munnen og lett setter seg fast i spiserøret, har eldre mennesker flere ganger blitt kvalt av disse kakene. (NTB/Reuters)

Vraker NORSK KJØTT

Av KIRSTI HOVLAND, STELLA BUGGE og TROND SOLBERG (foto)

PARIS/OSLO (VG) Terje Ness, verdensmester i kokkekunst i 2000, forkaster norsk kjøtt i sin egen Oslo-restaurant, Oro.

Norske kyr er produsert som melkekyr, ikke for å spises, sier han. Fransk kjøtt kan derimot være fantastisk godt. Det tror jeg alle som har smakt det, kan være enige om, sier stjernekokken.

VG har fått bekreftet at du som forbruket ikke kan vite om kjøttet du kjøper i butikken kommer fra rasen norsk rødt fe eller en kjøttfe-rase, om det er økse eller gammel melkeku, eller hvilken gård dyret stammer fra.

Velger kvalitet

Identiteten til dyret forsvinner helt på de store slakteriene. Det finnes i dag heller ikke noe krav om at kjøttet skal merkes med opprinnelsesland. Dette innføres først i april i år.

VG møtte mesterkokk Terje Ness på jobb på restauranten Oro sent lørdag kveld. Mens franske kokkekolleger i tur og orden fjerner kjøtt fra menyen som en følge av kugalskap og delvis hygienien i flere grisalakterier, følger fjorårets mester av det fransk-initierte kokkemesterskapet Bocuse deres eksempel – men med et annet utgangspunkt:

– Det er ikke i hygienen all kvalitet ligger. Norsk kjøtt holder ikke mål kvalitetsmessig først og fremst på grunn av morgningsprosessen, påpeker Terje Ness.

– Norsk kjøtt er ikke mørt nok og ikke marmorert nok. Morgningsprosessen går for fort. Det tas snarveier for å få produktet fortst mulig ut til publikum, mener han. – I den grad jeg bruker norsk kjøtt, er det fra bønder jeg vet lar kyrne beite fritt, som ikke har gått på kraftfôr, lam i sesongen og villt. Ellers bruker jeg importert kjøtt.

– I disse tider med kugalskap opplaget i flere land i Europa?

– Ja. Av flere grunner: Kalv får man ikke tak i her i landet, så jeg importerer gjokalv og kalv fra Nederland. Alt er kontrollert av Næringsmiddeltilsynet. Ellers består menyen i restauranten min av 80 prosent fisk og skaldyr, påpeker Ness.

Eyvind Hellström, chef på toppre-

Stjernekokk velger utenlandske varer i sin restaurant

KRITISK KOKK: – Det er en illusjon å tro at norsk kjøtt er så bra. Det holder rett og slett ikke mål, sier kokke-verdensmester Terje Ness – her på jobb i sin restaurant Oro.

stauranten Bagatelle i Oslo, bruker også mest skaldyr, fisk, villt og lamme-kjøtt. Men han har ingen motforestillinger mot å bruke norsk kjøtt, vel å merke når han får det direkte fra produsenten og det er en produsent som satser på kjøttfe.

Ikke melkekyr

– Norsk kjøtt er blitt mye, mye bedre de senere årene. Jeg har ingen problemer med å finne fremragende norsk kjøtt i dag, sier Hellström. Men kjøtt fra melkekyr har han ikke noe til overs for.

I disse kugalskaptider foretrekker Hellström faktisk norsk kjøtt fremfor import vare. Men det må altså være kjøtt fra rene kjøttraser.

I butikken der du handler kjøtt, er imidlertid blandingrasen norsk rødt fe så dominerende som 80-90 prosent av kjøttproduktene i disken.

– Risikoen for kugalskap er mindre hos kjøttrasene, siden de ikke får kraftfôr, sier Hellström.

Ifølge Norsk Kjøtt har det i mange år vært forbudt å bruke kjøttbenmel i kraftfôr til storfe i Norge. Mesteparten av storfekjøttet som selges her til lands kommer fra norsk rødt fe (NRF), en blandingrase som gir både kjøtt og melk. Norsk Kjøtt hadde i går kveld ikke eksakte tall, men NRF kan utgjøre så mye som 80-90 prosent av markedet.

– Men halvparten av alle kalvene som blir født er jo tross alt okser som føres opp til kjøttproduksjon, sier Knut Framstad, direktør for trygg mat hos Norsk Kjøtt.

Informasjonssjef Nils Ove Brødvoid i Norsk Kjøtt har forståelse for at topprestaurantene ønsker seg kjøtt fra egne kjøttraser, men legger til at NRF faktisk hevder seg godt.

– I en undersøkelse gjort av Norges Landbrukshøgskole hvor man tok for seg 10 forskjellige raser og så på smak, saftighet og mørhet, kom NRF blant de fire beste, sier Brødvoid.

Han sier at i denne testen kom NRF foran raser som charolais og limousin.

E-post: kirsti.hovland@vg.no
stella.bugge@vg.no

Franske kokker kutter ut kjøtt

Av KIRSTI HOVLAND

PARIS (VG) Nå skjer det utenkelige i fransk kjøkken; superkokkene fjerner kjøtt fra menyen. Rene grønnsaksmenyer skal erstatte kjøttet.

80 prosent, for ikke å si 100 prosent kjøttfrie menyer, finnes nå i flere trestjerners restauranter i Frankrike, der kugalskapen når nye høyder.

Frankrikes gourmetstolthet led nok et nederlag rundt nyttårs-skiftet da en av landets mest anerkjente kokker, Alain Passard, erklærte at han vil bannlyse alt kjøtt, unntatt fjørkre, på menyen i sin tre-

stjerners restaurant Arpège.

Passard får følge av stadig flere av Frankrikes kulinære mestere. Blant andre trestjerners-restauranten

Grand Vefour i Palais Royal i Paris.

Om sjansen bare er en til en million, har vi ingen rett til å ta noen risiko med våre kunder, sier Guy Martin, restaurantens chef, til franske aviser.

Faksimile 17.2. VG 8.1.2001.

Banket opp av gjester

TRONDHEIM (VG) De to mennene på 31 år skal ha gått løs på verten og påført den 55 år gamle mannen ribbensbrudd. De to var invitert hjem til samboerparet på Bromstad i Trondheim. Men diskusjonen utviklet seg slik ved 22.00-tiden lørdag kveld at de to skal ha gått løs på husverten.

**SKUTT I HO-
DET:** Fatoum Khaleed er moren til 10 år gamle Amro. Han ble skutt i hodet på vei hjem fra skolen i byen Ramallah på Vestbredden. Den israelske hæren har sagt i en kommentar at det var oppføyer i området der skolegutten gikk. Foto: AP

Banket opp av maskerte

TRONDHEIM (VG) Mens han var på besøk hos en kamerat, ble mannen vekket og banket opp av to maskerte menn. Mannen hadde vært ute sammen med en kompis da han kom først hjem til kameratens leilighet på Rosten i Trondheim ved 05-tiden søndag. Han lot døren stå åpen.

— Han ble vekket av at to maskerte menn med finlandshetter banket løs på ham.

Ingenting ser ut til å være stjålet, og vi lurar derfor på hva motivet var og om det kan ha vært huseieren de var ute etter, sier vaktleder Albert Granum ved Trondheim politikammer.

Ingen ble skadet da det brøt ut brann i et bolighus i Flekkefjord i går morges. Brannvesenet i Flekkefjord fikk melding om brannen i 08.30-tiden. Huset var overtent da brannvesenet kom til stedet, opplyser branninspektør Svein Rolf Salvesen i Flekkefjord. Det bodde en familie i huset, og de kom seg raskt ut. Huset ble totalskadet i brannen. (NTB)

TUNGEKYSS: Biff fra rent kjøttfe er som tungekys, mener kjøttfeavler Tore Stubberud. Her med oxen Marius som er av rasen limousin.

Foto: BJØRN HALFDANSEN

– Kjøttfe smaker som tungekys

En av de norske bønderne som satser på kjøttfeavl, er Tore Stubberud fra Østfold. Han skjønner godt at Terje Ness ikke har lyst til å servere biff fra melkekyr som spiser 10 kg kraftfôr per dag.

– Hos melkekyr er kjøttet et sekundært produkt, mens kjøttfe smaker som tunge-

kyss, sier Stubberud og påpeker at rundt 90 prosent av norsk storfekjøtt kommer fra melkekyr. Selv driver han med limousin-fe.

Han er sterk tilhenger av at forbrukerne skal vite hva de kjøper. – Det som stort sett leveres av norske slakterier er rene forandingspakker: du vet aldri hva Du får, sier den entusiastiske kjøttfeavleren.

Bonderaseri mot Göran Persson

Svenske bønder raser mot statsminister Göran Persson etter at han i flere intervjuer den siste tiden har uttrykt tvil om det er riktig å spise kjøtt.

Statsministeren har blant annet reflektert over at dyr kan føle smerte og sagt at han ser vegetar-bevegelsen som en sunn reaksjon på at noe er galt i samfunnet. Nå har bon-

dene åpenbart fått nok. De mener at hans uttalelser kan skade en allerede hardt presset næring. Svenske ernæringsforskere på den andre siden, støtter statsministeren.

Som lege kan jeg ikke se annet enn at folkehelsen må gå foran visse gruppers økonomiske interesser, sier Michael Sjöström, forsker ved Karolinska Institutet i Solna til Aftonbladet.

Svensk ja til hundekjøtt

En av syv svensker kan tenke seg å spise hundekjøtt.

Av de 15 934 som deltok i Aftonbladets nettavstemning var 14,8 prosent åpne for å prøve hundekjøtt. Og det er mulig at de får prøve det snart, skriver Aftonbladet. Det finnes nemlig ingen regler som forbyr import eller servering av hundekjøtt på svenske restauranter, bare dyrer er slaktet på korrekt måte.

Tabell 17.1. Segmentering av tekst 7 relatert til stemmer i teksten.

Tekst	Stemme	Kommentar
<p>1. Terje Ness, verdensmester i kokkekunst 2000, forkaster norsk kjøtt i sin egen Oslo-restaurant, Oro.</p>	<p>VG</p>	<p>VG innfører makrosekvens 1 og Ness' synspunkter. Ness tillegges høy autoritet</p>
<p>2. – Norske kyr er produsert som melkekyr, ikke for å spises, 3. sier han. 4. – Fransk kjøtt kan derimot være fantastisk godt. 5. Det tror jeg alle 6. som har smakt det 7. kan være enige om, 8. sier stjernekokken.</p>	<p>Ness, direkte</p>	<p>Ness lanserer dikotomien Norge–Frankrike. Autoriteten styrkes</p>

<ol style="list-style-type: none"> 9. VG har fått bekreftet 10. at du som forbruker ikke kan vite 11. om kjøttet du kjøper 12. kommer fra rasen norsk rødt fe eller en kjøttfe-rase, 13. om det er okse eller gammel melkeku, 14. eller hvilken gård dyret stammer fra. 15. Identiteten til dyret forsvinner helt på de store slakteriene. 16. Det finnes i dag heller ikke noe krav om 17. at kjøttet skal merkes med opprinnelsesland. 18. Dette innføres først i april i år. 19. VG møtte mesterkokk Terje Ness på jobb på restauranten Oro sent lørdag kveld. 20. Mens franske kokkekolleger i tur og orden fjerner kjøtt fra menyen som en følge av kugalskap og delvis hygienen i flere griseslakterier, 21. følger fjorårets mester av det fransk-initierte kokkemesterskapet Bocuse deres eksempel – men med et annet utgangspunkt: 	<p>VG</p>	<p>VG evaluerer oppslaget ved å innføre makrosekvens 2 og seg selv som eksplisitt aktør. Samtidig videreføres makrosekvens 1, nå med VG som aktør også her. Ness blir stadig mer autoritativ</p>
--	-----------	--

<p>22. – Det er ikke i hygienen all kvalitet ligger.</p> <p>23. Norsk kjøtt holder ikke mål kvalitetsmessig først og fremst på grunn av mørningsprosessen,</p> <p>24. påpeker Terje Ness.</p> <p>25. – Norsk kjøtt er ikke mørt nok og ikke marmorert nok.</p> <p>26. Mørningsprosessen går for fort.</p> <p>27. Det tas snarveier for å få produktet fortest mulig ut til publikum,</p> <p>28. mener han.</p> <p>29. – I den grad jeg bruker norsk kjøtt,</p> <p>30. er det fra bønder</p> <p>31. jeg vet lar kyrne beite fritt,</p> <p>32. som ikke har gått på kraftfôr, lam i sesongen og vilt. [sic]</p> <p>33. Ellers bruker jeg importert kjøtt.</p>	<p>Ness, direkte</p>	<p>Ness kompliserer inntrykket fra innledningen ved å innføre flere kvalitetsparametere</p>
<p>34. – I disse tider med kugalskap oppdaget i flere land i Europa?</p>	<p>VG, direkte</p>	<p>VG dukker opp med direkte tale og trekker teksten i retning av intervjusjangeren</p>
<p>35. – Ja. Av flere grunner: Kalv får man ikke tak i her i landet,</p> <p>36. så jeg importerer gjøkalv og kalv fra Nederland.</p> <p>37. Alt er kontrollert av Næringsmiddeltilsynet.</p> <p>38. Ellers består menyen i restauranten min av 80 prosent fisk og skalldyr,</p> <p>39. påpeker Ness.</p>	<p>Ness, direkte</p>	<p>Ness svarer på VGs spørsmål og kompliserer saken ved å innføre ytterligere parametere</p>

<p>40. Eyvind Hellstrøm, chef på topprestauranten Bagatelle i Oslo, bruker også mest skalldyr, fisk, vilt og lammekjøtt.</p> <p>41. Men han har ingen motforestillinger mot å bruke norsk kjøtt,</p> <p>42. vel å merke når han får det direkte fra produsenten</p> <p>43. og det er en produsent som satser på kjøttfe.</p>	<p>VG</p>	<p>VG gjengir Hellstrøms synspunkter</p>
<p>44. – Norsk kjøtt er blitt mye, mye bedre de senere årene.</p> <p>45. Jeg har ingen problemer med å finne fremragende norsk kjøtt i dag,</p> <p>46. sier Hellstrøm.</p>	<p>Hellstrøm, direkte</p>	<p>Hellstrøm presupponerer at norsk kjøtt har vært dårlig</p>
<p>47. Men kjøtt fra melkekyr har han ikke noe til overs for.</p> <p>48. I disse kugalskaptider foretrekker Hellstrøm faktisk norsk kjøtt fremfor import vare. [sic]</p> <p>49. Men det må altså være kjøtt fra rene kjøttraser.</p> <p>50. I butikken der du handler kjøtt,</p> <p>51. er imidlertid blandingsrasen norsk rødt fe så dominerende som 80–90 prosent av kjøttproduktene i disken.</p>	<p>VG</p>	<p>VG kopler Hellstrøms vurdering sammen med forbruker-aspektet</p>
<p>52. – Risikoen for kugalskap er mindre hos kjøttrasene,</p> <p>53. siden de ikke får kraftfôr,</p> <p>54. sier Hellstrøm.</p>	<p>Hellstrøm, direkte</p>	<p>Hellstrøm framsetter én grunn til å unngå melkekyr</p>

<p>55. Ifølge Norsk Kjøtt har det i mange år vært forbudt å bruke kjøttbenmel i kraftfôr til storfe i Norge.</p> <p>56. Mesteparten av storfekjøttet som selges her til lands</p> <p>57. kommer fra norsk rødt fe (NRF), en blandingsrase</p> <p>58. som gir både kjøtt og melk.</p> <p>59. Norsk Kjøtt hadde i går kveld ikke eksakte tall,</p> <p>60. men NRF kan utgjøre så mye som 80–90 prosent av markedet.</p>	<p>VG</p>	<p>VG formidler et motargument fra Norsk Kjøtt og informerer om utvalget i butikkene</p>
<p>61. – Men halvparten av alle kalvene som blir født</p> <p>62. er jo tross alt okser</p> <p>63. som føres opp til kjøttproduksjon,</p> <p>64. sier Knut Framstad, direktør for trygg mat hos Norsk Kjøtt.</p>	<p>Framstad, direkte</p>	<p>Framstad framsetter en ullen, angivelig kontrastiv påstand</p>
<p>65. Informasjonssjef Nils Ove Bredvold i Norsk Kjøtt har forståelse for</p> <p>66. at topprestaurantene ønsker seg kjøtt fra egne kjøttraser,</p>	<p>VG</p>	<p>VG lar Bredvold gi kokkene rett</p>
<p>67. men legger til</p> <p>68. at NRF faktisk hevder seg godt.</p>	<p>Bredvold, indirekte</p>	<p>Bredvold argumenterer overfor forbrukerne</p>
<p>69. – I en undersøkelse gjort av Norges Landbrukshøgskole hvor man tok for seg 10 forskjellige raser</p> <p>70. og så på smak, saftighet og mørhet,</p> <p>71. kom NRF blant de fire beste, sier Bredvold.</p>	<p>Bredvold, direkte</p>	<p>Bredvold argumenterer mot kokkene og VG og posisjonerer seg dermed under dem</p>

72. Han sier	Bredvold,	Bredvold sammenlikner med
73. at i denne testen kom NRF foran raser som charolais og limousin.	indirekte	raser som ikke er nevnt tidligere, og risikerer å svekke kraften i argumentet

Paratekster og supplerende tekster

OVERSKRIFT: Vraker NORSK KJØTT

NEDRYKKER: Stjernekokk velger utenlandske varer i sin restaurant

BILDETEKST 1: KRITISK KOKK: – Det er en illusjon å tro at norsk kjøtt er så bra. Det holder rett og slett ikke mål, sier kokkeverdensmester Terje Ness – her på jobb i sin restaurant Oro.

BILDETEKST 2: TUNGEKYSS: Biff fra rent kjøttfe er som tungekyss, mener kjøttfeavler Tore Stubberud. Her med oxen Marius som er av rasen limousin.

MELLOMTITTEL 1: Velger kvalitet

MELLOMTITTEL 2: Ikke melkekyr

BYLINE: Av KIRSTI HOVLAND, STELLA BUGGE og TROND SOLBERG (foto)

STEDSANGIVENDE PARATEKST I INGRESS: PARIS/OSLO (VG)

E-POST: E-post: kirsti.hovland@vg.no stella.bugge@vg.no

SUPPLERENDE TEKST 1: Franske kokker kutter ut kjøtt [...]

SUPPLERENDE TEKST 2: – Kjøttfe smaker som tungekyss [...]

SUPPLERENDE TEKST 3: Bonderaseri mot Göran Persson [...]

SUPPLERENDE TEKST 4: Svensk ja til hundekjøtt [...]

17 Tekst 7: Vraker NORSK KJØTT

17.1 Plassering og journalistisk sjanger

Dette er en tekst om godt og dårlig kjøtt. To kokker forteller hvilke kvalitetskriterier de går etter, og VG konfronterer representanter for Norsk Kjøtt med at forbrukerne får for dårlig kjøtt i butikkene.

Teksten står på side 6 i avisa, sammen med nyhetsmaterialet. Men sjangerplasseringen er vanskelig. Det skyldes at teksten har trekk fra forbrukerjournalistikken, som vi ellers helst finner i kategorien ”VG hjelper deg”. Dette viser seg særlig gjennom at leseren tiltales som ’du’ (”I butikken der du handler kjøtt, ...”). Rene forbrukerartikler slik vi ser dem under ”VG hjelper deg”, tilhører en journalistisk sjanger som ikke dekkes opp av Hoff’s (1998a) sjangerkatalog for VG. Det nærmeste vi kommer, er feature, som blant annet er ”en fordypning i et *aktuelt* emne, en nært forestående eller fremtidig begivenhet. En feature kan også drøfte/belyse/informere om saker og fenomener av mer tidløs karakter” (kursivert i originalen). De eventuelle featuretrekkene i denne teksten er imidlertid ikke særlig framtrædende i forhold til nyhetsaspektet. Vi klassifiserer derfor teksten som en nyhetsartikkel, med støtte i kategoriordningen. Disposisjonen minner for øvrig om en omvendt pyramide.

Oppslaget går over to sider og er dominert av et digert bilde av en mann som står nese til mule med en okse. Dette bildet står imidlertid ikke til hovedteksten, som man kunne tro. I stedet illustrerer det den mindre teksten ”– Kjøttfe smaker som tungekys”, som supplerer hovedteksten i en egen ramme. Det finnes fire slike supplerende tekster, som alle på en eller annen måte er knyttet til kjøttproblematikken. Vi skal ikke gå inn på dem her.

17.2 Komposisjon

Dette er en veldig kompleks tekst som kan leses på mange måter. På den ene siden består den av en rekke aktører som vurderer kvaliteten på norsk versus utenlandsk kjøtt etter visse parametere. Da kunne vi valgt å analysere teksten etter hver aktørs syn, eller etter

argumentasjonen rundt hver parameter. På den annen side viser det seg å være vanskelig å sammenlikne både aktørene og parametrene, rett og slett fordi VG i løpet av teksten er innom tre ulike vinklinger – den handler om tre forskjellige ting. For det første forteller artikkelen om hva slags kjøtt to restauranter bruker. For det andre greier VG ut om at vanlige forbrukere ikke kan vite hva slags kjøtt de får i butikken. For det tredje er det et spørsmål om hvor bra den norske blandingsrasen norsk rødt fe er. Disse argumentasjonsrekkene er knyttet så tett sammen at det er vanskelig å skille dem, men vi skal i hvert fall gjøre et forsøk.

17.2.1 Makrosekvens 1: argumentativ

Denne makrosekvensen har to hovedkomponenter, nemlig argumentasjonen til henholdsvis Terje Ness og Eyvind Hellstrøm, to kokker som i det minste på overflaten ser ut til å vurdere norsk kjøtt ulikt. Hver av disse argumentasjonene består av en rekke mindre argumentasjonsrekker igjen. Det er nødvendig gå til dels i detalj her, slik at det blir mulig å se koplingen til de andre makrosekvensene. Disse knyttes nemlig til små delargumenter.

17.2.1.1 Terje Ness' argumentasjon

Ness velger kjøtt ut fra fem parametere: mørhet, rase/oppdrettsforhold, faren for kugalskap, behov og tilgang. Resonnementet etter hver enkelt parameter er slik:

- (1.1) Kvalitetskjøtt er mørt
- (1.2) Norsk kjøtt er ikke mørt nok
- (1.3) Norsk kjøtt holder ikke god kvalitet

- (2.1) Kvalitetskjøtt kommer fra frittgående kyr som ikke spiser kraftfor, eller fra vilt eller lam når det er sesong for det
- (2.2) Norske melkekyr faller ikke inn under denne gruppen
- (2.3) Norske melkekyr gir ikke kvalitetskjøtt (ikke realisert)

- (3.1) Utenlandsk kjøtt kan være infisert av kugalskap
- (3.2) Hvis Næringsmiddeltilsynet sjekker at Ness' kjøtt ikke er infisert, er det ufarlig (ikke realisert)
- (3.3) Næringsmiddeltilsynet sjekker at Ness' kjøtt ikke er infisert
- (3.4) Det utenlandske kjøttet Ness bruker, er ufarlig (ikke realisert)

- (4.1) Ness må bruke utenlandsk kjøtt hvis det ikke finnes norsk (ikke realisert)
- (4.2) Det finnes ikke norsk kalvekjøtt
- (4.3) Ness bruker utenlandsk kalvekjøtt

- (5.1) Ness bruker bare så mye kjøtt han trenger (ikke realisert)
- (5.2) Ness trenger lite kjøtt i restauranten sin
- (5.3) Ness bruker lite kjøtt i restauranten sin (ikke realisert)

I tillegg til disse resonnementene hevder Ness – tilsynelatende på generell basis – at fransk kjøtt ”kan være fantastisk godt” (4–8). Vi skal for enkelhets skyld lese dette utsagnet som en variant av at norsk kjøtt generelt ikke holder mål, og således tilskrive det konklusjonen på Ness' resonnement. Videre har VG lagt til en opplysning om at ”VG møtte mesterkokk Terje Ness på jobb på restauranten Oro sent lørdag kveld” (19). Den faller utenfor argumentasjonen og må anses som et tilløp til en egen sekvens.

17.2.1.2 Eyvind Hellstrøms argumentasjon

Hellstrøm har en noe mindre kompleks argumentasjon. Han foretrekker norsk kjøtt, og da heller fra kjøttfe enn fra melkekyr. Vi kan rekonstruere argumentasjonen slik:

- (6.1) Utenlandsk kjøtt kan være infisert av kugalskap
- (6.2) Norsk kjøtt er som regel ikke smittet
- (6.3) Norsk kjøtt er av bra kvalitet
- (6.4) Hellstrøm foretrekker norsk kjøtt

Mye av resonnementet over må infereres ut fra segment 48: ”I disse kugalskaptider foretrekker Hellstrøm faktisk norsk kjøtt fremfor import vare” [sic]. Derfor vil dette segmentet i skjemaet nedenfor relateres til så vel (6.1) som (6.2) og (6.4). Videre baserer Hellstrøm

seg på en vurdering av kjøttfe versus melkekyr med tanke på kugalskapisiko:

- (7.1) Kyr som ikke får kraftfor, er sjeldnere smittet av kugalskap enn andre kyr
- (7.2) Kjøttfe får ikke kraftfor, men det gjør melkekyr
- (7.3) Norsk Kjøtt hevder kraftforet i Norge er ufarlig
- (7.4) Hellstrøm foretrekker likevel kjøttfe framfor melkekyr

Som supplement til Hellstrøms resonnement har vi her tatt med Norsk Kjøtts påstand i segment 55, som fungerer som en korreksjon til 7.1 med tanke på norske forhold: Norske kyr har liten fare for å bli smittet av kugalskap uansett om de spiser kraftfor eller ikke. Denne påstanden påvirker imidlertid ikke Hellstrøms konklusjon.

Til disse to argumentasjonsrekkene kommer et implisitt resonnement som sammenkopleter konklusjonene i (6.4) og (7.4):

- (6.4/8.1) Hellstrøm foretrekker norsk kjøtt
- (7.4/8.2) Hellstrøm foretrekker kjøttfe framfor melkekyr
- (8.3) Hellstrøm foretrekker norsk kjøttfe

I tillegg har også Hellstrøm det samme behovsresonnementet som Ness:

- (9.1) Hellstrøm bruker bare så mye kjøtt han trenger (ikke realisert)
- (9.2) Hellstrøm trenger lite kjøtt i restauranten sin
- (9.3) Hellstrøm bruker lite kjøtt i restauranten sin (ikke realisert)

17.2.1.3 Makrosekvansen som helhet

Det er ikke så lett å avgjøre hva som er makroproposisjonen i sekvensen. Teksten gir på overflaten inntrykk av at Ness er mot norsk kjøtt, mens Hellstrøm dels er for, og med fokus på Ness skulle makroproposisjonen da bli nettopp 'Norsk kjøtt er for dårlig' (jf. første-sidetittelen). Vi skal imidlertid se nærmere på dette litt seinere. Foreløpig nøyer vi oss med denne oversikten. Av plasshensyn erstattes premissene og konklusjonene med sine nummer (jf. over). Hovedstrukturen bygger på dette resonnementet:

ter melkekyr bare fordi de kan være smittebærere, eller om det også henger sammen med at det ikke er godt matkjøtt. Det er også umulig å vite hva han mener er blitt så mye bedre med det norske kjøttet i de siste årene. Vi må dessuten forutsette at kugalskap overføres gjennom kjøttbeinmel i kraftfor, for ellers får ikke korreksen fra Norsk Kjøtt noen mening. Videre er leseren nødt til å vite om det har noen betydning for mørheten i kjøttet hvorvidt kyrne får kraftfor eller ei, om de er frittgående eller står på bås, og om de er melkekyr eller kjøttfe.

Vi kunne fortsatt å ramse opp usikkerheter, men poenget skulle være klart: Med mindre leseren er godt bevandret i kokkekunst eller husdyrhold, er det meget vanskelig å få med seg annet enn hovedlinjene i denne makrosekvensen. Da er det grunn til å sette på varselampa og spørre hvilke hovedlinjer som utkrystalliserer seg, og hvordan de oppstår.

17.2.2 Makrosekvens 2: argumentativ

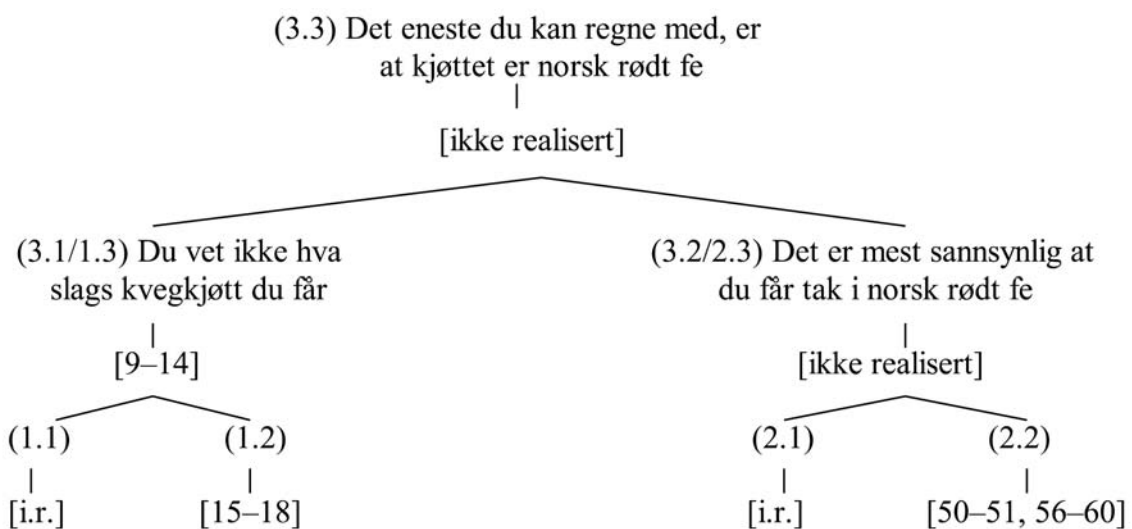
Teksten handler ikke bare om kokkenes kjøttvalg. Også *ditt* kjøttvalg trekkes fram, og det er her forbrukeraspektet bringes på bane. Poenget er å argumentere for at kjøttet i forretningene er umerket med hensyn til rasen, kjønn, alderen og det geografiske opphavet til slaktet, og at dette er negativt sett fra et forbrukersynspunkt. Men argumentasjonen er noe selvmotsigende. VG hevder nemlig også at 80–90 prosent av kjøttet i butikkene er norsk rødt fe, og at forbrukerne altså kan være temmelig sikre på å få kjøtt fra denne rasen. Teksten inneholder ikke noen konklusjon på dette resonnementet, men den er nødt til å bli at norske forbrukere som handler kvegkjøtt, ikke kan vite noe mer om kjøttet enn at det sannsynligvis stammer fra norsk rødt fe. Resonnementet blir da slik:

- (1.1) Hvis du skal vite hva slags kvegkjøtt du får, må slakteriene merke kjøttet (ikke realisert)
 - (1.2) Slakteriene merker ikke kjøttet
 - (1.3) Du vet ikke hva slags kvegkjøtt du får
-
- (2.1) Det er sannsynlig at du får tak i det kjøttet som er mest utbredt (ikke realisert)

- (2.2) Norsk rødt fe er mest utbredt
- (2.3) Det er mest sannsynlig at du får tak i norsk rødt fe (ikke realisert)

- (3.1/1.3) Du vet ikke hva slags kvegkjøtt du får
- (3.2/2.3) Det er mest sannsynlig at du får tak i norsk rødt fe (ikke realisert)
- (3.3) Det eneste du kan regne med, er at kjøttet er norsk rødt fe (ikke realisert)

Relatert til segmenter ser dette ut som på figur 17.2. I tillegg gjøres det til et poeng at det er VG som har funnet ut dette (9), men det aspektet er ikke markert på figuren over. Vi skal imidlertid drøfte VGs rolle nedenfor.

Figur 17.2. Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 2.

17.2.3 Makrosekvens 3: argumentativ

Den tredje og siste makrosekvensen er også argumentativ, og er en drøfting av kjøttkvaliteten til rasen norsk rødt fe. Det som skiller denne makrosekvensen fra de to andre, er at den verken handler om *deg* eller om valg blant alternativer, men om en generell vurdering av ett alternativ gjort av én instans. Representantene for Norsk Kjøtt uttaler seg altså ikke så mye om norsk kjøtt i sin alminnelighet, men mest om en spesiell rase – som riktignok er meget utbredt. De sier følgende:

- (1.1) Mesteparten av kvegkjøttet i norske forretninger kommer fra norsk rødt fe
- (1.2) Kjøtt fra norsk rødt fe holder høy kvalitet
- (1.3) Mesteparten av kvegkjøttet i norske forretninger holder høy kvalitet (ikke realisert)

Det er her interessant at konklusjonen ikke realiseres i teksten. I stedet presenteres de to premissene i forbindelse med premisser fra de andre makrosekvensene. Vi skal se nærmere på dette etter hvert.

Norsk Kjøtt sier også at vi ikke kan diskutere rase uten å ta i betraktning kjønn og foring:

- (2.1) Halvparten av norsk rødt fe er okser
- (2.2) Dyr som fores opp til kjøttproduksjon, er bra (ikke realisert)
- (2.3) Okser fores opp til kjøttproduksjon
- (2.4) Minst halvparten av norsk rødt fe er bra (ikke realisert)

Når vi må være så vage i premiss (2.2) og konklusjon (2.4) som å si at kjøttet er 'bra', skyldes det at disse proposisjonene er urealisert i teksten. Vi kan altså ikke vite om Norsk Kjøtt-direktøren argumenterer for at oksekjøtt ikke er bærer av kugalskap, at det er like mørt som rene kjøttferaser, eller om det har med generell smak å gjøre. Vi får heller ikke vite om det er noen prinsipiell kvalitetsforskjell mellom kjøttferaser og såkalte melkekyr som ikke får kraftfor. Når vi likevel kan rekonstruere resonnementet over, er det på grunn av formuleringen ”– *Men* halvparten av alle kalvene som blir født er *jo tross alt* okser som fores opp til kjøttproduksjon” (61–63, kursivert her). Vi leser inn en implisitt stemme som sier at det ikke bør være så mye som 80–90 % norsk rødt fe i butikken, og forstår direktørens utsagn som et svar på dette.

Vi kunne tenkt oss en annen tolkning av dette utsagnet, nemlig at når halvparten av kyra er beregnet på kjøttproduksjon, er det ikke rart at hele 80–90 % av kjøttet kommer fra denne rasen. Det er en nærliggende lesning hvis vi kopler segment 61–63 opp mot den foregående påstanden om at norsk rødt fe utgjør majoriteten av markedet (59–60). Imidlertid gir dette liten mening med tanke på at segment 61 innledes med adversativkoplingen ”men”. Det betyr jo

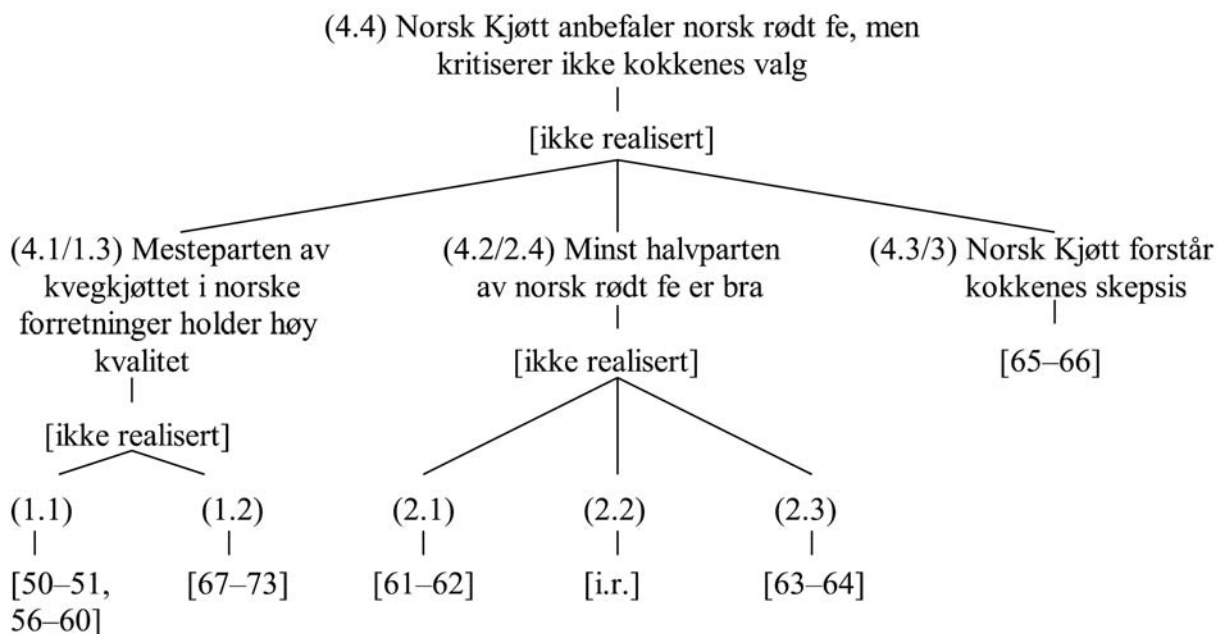
at den høye oksefrekvensen står i *motsetning* til den høye raseandelen, ikke i *samsvar* med den. Det er av denne grunn jeg velger å tolke okseopplysningen som et argument for at kjøttet holder god kvalitet på tross av høy kvantitet.

I tillegg til disse to resonnementene innrømmer informasjonssjefen i Norsk Kjøtt at han forstår kokkenes skepsis, til tross for at han argumenterer mot deres syn. Vi har ikke grunnlag for å vite hvilke premisser han her baserer seg på, så jeg tar opplysningen med i strukturen som sidestilt med de to andre konklusjonene. Hovedresonnementet blir da nokså implisitt (se figur 17.3):

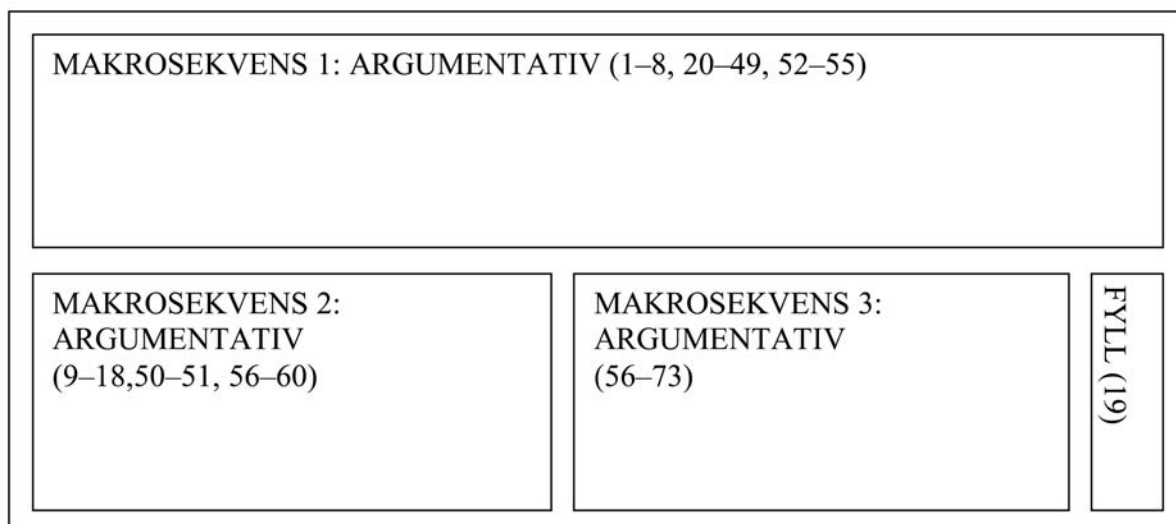
- (4.1/1.3) Mesteparten av kvegkjøttet i norske forretninger holder høy kvalitet (ikke realisert)
- (4.2/2.4) Minst halvparten av norsk rødt fe er bra (ikke realisert)
- (4.3/3) Norsk Kjøtt forstår kokkenes skepsis
- (4.4) Norsk Kjøtt anbefaler norsk rødt fe, men kritiserer ikke kokkenes valg (ikke realisert)

17.2.4 Sekvenssamspill og -funksjon

Dette skal ikke bli noen landbruksteoretisk utgreiing, men vi skal kort konstatere at teksten løfter fram en rekke kompliserte spørsmål som den bare delvis svarer på. Vi forstår at melkekyr ikke er bra mat (2, 13, 43, 47, 49), men vi får ikke ett eneste argument for hvorfor dette kjøttet ikke holder mål, om vi ser bort fra kugalskap. Vi forstår videre at Ness anser norsk kjøtt for å være dårlig mørnet (23–28), men får ingen forklaring på om det kan henge sammen med foring eller rase, og det koples heller ikke til forbrukerproblematikken. Og har man ikke peiling på kraftfor og kugalskap, er man satt på sidelinja. Segmentene fordeler seg som på figur 17.4. Figur 17.5 viser forløpsstrukturen.

Figur 17.3. Underordningsstruktur i argumentativ makrosekvens 3.

Figur 17.4. Makrosekvenser i tekst 7.

17.2.4.1 Oppsplitting og parameterbygging

Teksten veksler mellom makrosekvens 1 og 2 helt til segment 56, der makrosekvens 3 begynner å overta. På mange måter er det også samspillet mellom de to første sekvensene som er mest interessant. Det handler nemlig om å sannsynliggjøre at kokkenes valg kan overføres til lesernes hverdag. I løpet av de 18 første sekvensene har teksten fått satt seg, og leseren gyver løs på resten av artikkelen

(hvis hun er interessert) med en forståelse av at norsk kjøtt er dårligere enn fransk, og at man derfor får for dårlige varer i butikken. Imidlertid er det ingen konsensus om dette blant aktørene. Jeg skal kort vise hvordan de alle argumenterer langs ganske like parametre, men ofte ut fra forskjellige forutsetninger, og sjelden med samme resultat.

Den første parameteren er *rase*. ”– Norske kyr er produsert som melkekyr, ikke for å spises,” sier Ness i segment 2. Det impliserer at melkekyr ikke er egnet som mat, og at alle norske kyr er melkekyr, gjerne ”gamle” sådanne, jf. segment 13. Det harmonerer imidlertid ikke med at Hellstrøm bruker norsk kjøttfe og ikke har problemer med å få tak i det (41–46). I likhet med Ness påstår Hellstrøm videre at melkekyr gir dårlig kjøtt (43, 47, 49). Men mens Ness hevder at slikt kjøtt er uspiselig på generell basis, begrunner Hellstrøm påstanden sin med risikoen for kugalskap. Til alt overmål kan dessuten Norsk Kjøtt motsi begge kokkenes respektive argumenter (55, 68–73). Hvilke argumenter som VG lar vinne fram gjennom teksten her, sier en del om aktørhierarkiet. Det forteller oss også om vinklingen og er et signal på virkemiddelbruk.

Vi har som parameter nummer to Terje Ness’ ord for at norsk kjøtt ikke er *mørt* nok (25–28), og han gir uttrykk for at dette er hans hovedpoeng. Men vi må anta at dette argumentet motsies av Hellstrøm, idet han ikke har problemer med å finne fremragende norsk kjøtt (45), og ikke minst av Norsk Kjøtt, som viser til fin mørhet i kvalitetstesten (70). I tillegg må vi være oppmerksom på at disse ikke nødvendigvis vurderer samme type kjøtt. Ness snakker angivelig om norsk kjøtt generelt, mens Hellstrøm gir inntrykk av å mene kvegkjøtt spesielt. Norsk Kjøtt er enda mer spesifikk igjen og konsentrerer seg om å kommentere en spesiell kvegrase. Det gjør sitt til å komplisere koherensen.

Risikoen for *kugalskap* er en tredje parameter. Ness mener kontroll ved Næringsmiddeltilsynet er en tilstrekkelig forhåndsregel (37), mens Hellstrøm velger å bruke bare norsk kjøttfe (52–54). Norsk Kjøtt snakker på sin side Hellstrøm imot når de hevder at det ikke er fare for kugalskap hos melkekyr i Norge (55).

Begge kokkene understreker for det fjerde at en viktig grunn til at de serverer lite norsk kjøtt, er at de serverer lite kjøtt i det hele tatt (38–40). Og Ness forteller at han heller ikke har den tilgang på norsk kjøtt som han behøver (35–36), og derfor må importere. *Behov* og *tilgang* spiller altså inn. Dette er argumenter for at kokkene ikke bruker norsk kjøtt, som slett ikke impliserer at norsk kjøtt er dårlig.

Vi kan konkludere med at alle har forskjellig syn og forskjellig utgangspunkt. Det er vanligvis en fordel for å få en balansert artikkel, men her benytter VG i stedet en rekke virkemidler for å trekke helhetsinntrykket mest mulig i én retning, nemlig at kjennere ”vraker NORSK KJØTT”.

17.2.4.2 Å vekke publikums interesse

Oppslaget ”Vraker NORSK KJØTT” handler altså om mer enn en kokk som vraker norsk kjøtt. Forbrukeraspektet og den generelle kvalitetsdebatten gjør at teksten primært spiller på to strenger hos modelleseren: konsumentstrengen og nasjonalstrengen. Det handler om hvorvidt *du* trygt kan fortsette å handle kjøtt i butikken, og om hvorvidt vi nordmenn kan være bekjent av å produsere det kjøttet vi produserer. På den måten blir saken noe som angår folk, for å si det med VG-diskursen: De fleste leserne handler kjøtt i butikken, og de fleste er stolte av å være nordmenn. Her blir modelleseren utfordret på begge disse punktene, og heri ligger VG-potensialet.

17.2.4.3 Å konstruere et forbrukerproblem

Forbrukerproblemet konstrueres i utgangspunktet gjennom makrosekvens 2, men denne har god hjelp av de to andre makrosekvensene. Makrosekvens 2 blir nemlig meningsløs uten en evaluerende komponent – det er irrelevant å påpeke at kvegkjøttet i butikken er umerket, uten samtidig å sannsynliggjøre at det burde vært merket. Her får teksten et problem. Den sier nemlig også at forbrukerne med 80–90 prosents sannsynlighet nettopp *kan* vite hva de får, nemlig norsk rødt fe, som ifølge Norsk Kjøtt er av høy kvalitet. Det er jo den logiske konklusjonen i makrosekvens 2. Vi ser at teksten dermed ikke er særlig koherent:

(9) VG har fått bekreftet (10) at du som forbruker ikke kan vite (11) om kjøttet du kjøper (12) kommer fra rasen norsk rødt fe eller en kjøttfe-rase, (13) om det er okse eller gammel melkeku, (14) eller hvilken gård dyret stammer fra. (15) Identiteten til dyret forsvinner helt på de store slakteriene. (16) Det finnes i dag heller ikke noe krav om (17) at kjøttet skal merkes med opprinnelsesland. (18) Dette innføres først i april i år. [...] (50) I butikken der du handler kjøtt, (51) er imidlertid blandingsrasen norsk rødt fe så dominerende som 80–90 prosent av kjøttproduktene i disken. [...] (69) – I en undersøkelse gjort av Norges Landbrukshøgskole hvor man tok for seg 10 forskjellige raser (70) og så på smak, saftighet og mørhet, (71) kom NRF blant de fire beste, sier Bredvold. (72) Han sier (73) at i denne testen kom NRF foran raser som charolais og limousin.

Den koherens som måtte finnes, trekker i tilfelle i motsatt retning av det innledningen antyder. Vi kan illustrere poenget gjennom en hypotetisk – og like sann – omskrivning:

Du kan være nesten helt trygg på at kjøttet du kjøper i butikken, er av den norske blandingsrasen norsk rødt fe. Denne rasen ble nylig blant de fire beste i en stor undersøkelse gjort av Norges Landbrukshøgskole, foran anerkjente raser som charolais og limousin. Fra april av vil dessuten alt kjøtt bli merket med opprinnelsesland, så du kan forsikre deg om at du kjøper riktig vare. Men husk på at verken norsk eller utenlandsk kjøtt er merket med hensyn til om det kommer fra okse eller melkeku.

Hvorfor skriver ikke VG slik? Det ville antakelig ikke solgt særlig mange aviser; informasjonen inneholder blant annet ikke noe brudd med forbrukernes forventninger. Verre er det likevel at en slik framstilling ikke stemmer overens med kokkenes argumentasjon. Derfor trekker VG ut de negative sidene og presenterer dem først, som sakens kjerne. 'Du har ingen kontroll over hva du spiser, men det er nok dårlige saker,' sier teksten. Deretter følger den opp med å la kilder med stor troverdighet underbygge påstanden.

Et viktig poeng her er den meningsdannelsen som oppstår i skiftet mellom makrosekvenser. Når VG i segment 9 innleder makrosekvens 2 med å si at "VG har fått *bekreftet*" at du som forbruker

ikke vet hva du får, presupponerer det at noen allerede har påstått at du ikke vet hva du får. Men det stemmer ikke. Det som imidlertid er sagt, er at Ness forkaster norsk kjøtt. Da trekker man lett den slutningen at forbrukerne også burde forkaste kjøttet i butikkene.

Noe av det samme ser vi ved en seinere overgang fra makrosekvens 1 (t.o.m. 49) til makrosekvens 2 (f.o.m. 50):

(48) I disse kugalskaptider foretrekker Hellstrøm faktisk norsk kjøtt fremfor import vare. [sic] (49) Men det må altså være kjøtt fra rene kjøttraser. (50) I butikken der du handler kjøtt, (51) er imidlertid blandingsrasen norsk rødt fe så dominerende som 80–90 prosent av kjøttproduktene i disken.

Opplysningen om at det er 80–90 prosent norsk rødt fe i butikken, blir plassert umiddelbart etter Hellstrøms agitasjon for rent kjøttfe. Tallet presenteres som sikkert, slik at kontrasten til Hellstrøms krav blir størst mulig. Imidlertid viser det seg i segment 59–60 at tallet slett ikke er så sikkert: ”(59) Norsk Kjøtt hadde i går kveld *ikke eksakte tall*, (60) men NRF *kan* utgjøre så mye som 80–90 prosent av markedet” (kursivert her). Med ett er opplysningen modalmarkert. Vi merker oss også at forklaringen på hva norsk rødt fe egentlig er, kommer så langt ut i teksten som i segment 57–58. Da har begrepet allerede vært brukt til å argumentere for at man ikke vet hva man får i butikken, og for at slikt kjøtt kan være bærer av kugalskap. I segment 51 sies det riktignok at det er en ”blandingsrase”, men det er ikke opplagt at det betyr melkekyr.

Vi kan spørre oss hva et så sterkt forbrukerfokus har å gjøre i en tekst om luksusrestauranter. Da er det viktig å se på modelleseren. Den typiske VG-leser går neppe særlig ofte på Oro eller Bagatelle, men handler stadig i kjøttdisken på Rema. Derfor har VG en sentral oppgave i å kople kokkenes valg til lesernes valg. Her går VG fra makrosekvens 1 (hvor vi lærer at melkekyr ikke holder mål), via makrosekvens 3 (som forteller oss at norsk rødt fe er en slags melkekyr) til makrosekvens 2, som antyder at Rema-kundene bør gjøre det samme som Oro-kokken.

Teksten er dermed velegnet til å overbevise leseren om at hun har et forbrukerproblem, men mindre egnet til å forklare hva dette problemet egentlig består i.

17.2.4.4 Å konstruere et nasjonalt problem

'Norsk kjøtt' går igjen gjennom hele teksten. Ness "forkaster norsk kjøtt" (1) og mener "norske kyr" ikke bør spises (2), han hevder "norsk kjøtt" ikke holder mål kvalitetsmessig (23), og at "norsk kjøtt" ikke er mørt og marmorert nok (25). Han bruker derfor "norsk kjøtt" bare med visse forbehold. Hellstrøm snakker også om "norsk kjøtt" (41), som er blitt mye bedre de seinere årene (44), og som gjerne er fremragende (45). Dette presupponerer at norsk kjøtt er en homogen og entydig gruppe matvarer, som igjen er presuppontert å være regnet for spesielt bra: "– Det er en illusjon å tro at norsk kjøtt er så bra" (bildetekst 1).

Når modelleseren på denne måten er overbevist om at hun trodde alt norsk kjøtt var bra, starter prosessen med å bryte ned denne forestillingen. Først måles norsk kjøtt opp mot fransk kjøtt (4), noe som igjen underbygger modelleserens oppfatning av at ulike stater har hver sin respektive kjøttkvalitet som gjelder for alt kjøtt som produseres i staten. Dikotomien norsk–fransk videreføres i segment 20:

(20) Mens *franske* kokkekolleger i tur og orden fjerner kjøtt fra menyen som en følge av kugalskap og delvis hygienen i flere griseslakterier, (21) følger fjorårets mester av det *fransk-*initierte kokkemesterskapet Bocuse deres eksempel – men med et annet utgangspunkt: (kursivert her)

Selv stedsangivelsen i ingressen spiller på denne dikotomien: Teksten er skrevet både i Paris og i Oslo.

Grunnen til at dette er interessant, er at teksten egentlig har fint lite med Frankrike å gjøre. Ingen av de impliserte er franske eller er synlig intervjuet i Frankrike. Den eneste sammenhengen er at både franske kokker og Ness fjerner kjøtt fra menyen, men forbindelsen ryker med det samme det blir klart at de har motsatt hensikt. Frankrikevennen Ness følger slett ikke "franske kokkekolleger"s eksem-

pel, han gjør det stikk motsatte. For øvrig er det selvfølgelig ikke klart hva som ligger i betegnelsen ”franske kokkekolleger” (20); på samme måte som ”norsk kjøtt” forutsetter det en homogen referent. Ved å operere med motsetningen Norge–Frankrike på denne måten er det altså lettere for teksten å gjøre saken til et enten–eller-spørsmål basert på nasjonalitet.

Hellstrøm får etter hvert slippe til med sitt positive syn på norsk kjøtt. Men også her ligger det hele veien en implisitt stemme som sier at norsk kjøtt er dårlig, og Hellstrøms utsagn vil uvilkårlig svare på denne stemmen og dermed bekrefte at den finnes:

(44) – Norsk kjøtt er blitt mye, mye *bedre* de senere årene.

(45) Jeg har ingen problemer med å finne fremragende norsk kjøtt *i dag*, (46) sier Hellstrøm.

(Presupposisjon: Norsk kjøtt har vært dårlig.)

(48) I disse kugalskaptider foretrekker Hellstrøm *faktisk* norsk kjøtt fremfor import vare. [sic]

(Presupposisjon: Importvare er normalt å foretrekke.)

Presupposisjonene i teksten signaliserer altså to stemmer: til å begynne med en som forteller leseren at hun alltid har trodd norsk kjøtt har vært bra, og etter hvert en som forteller leseren at hun har tatt feil. Presupposisjonene sier alltid det motsatte av den aktøren som er i sving, slik at Ness argumenterer mot en implisitt påstand om at norsk kjøtt er *bra*, mens Hellstrøm må kjempe mot en stemme som sier at norsk kjøtt er *dårlig*. Slik blir koherensen på én måte mindre åpenbar, men samtidig geleides modelleseren fra å være naiv og godtroende til å bli skeptisk.

Vi leser også inn en normativ presupposisjon som sier at norsk kjøtt bør være *best*. Denne presupposisjonen er spesielt tydelig gjennom tittel og nedrykker; når det åpenbart har nyhetsverdi at en ”stjernekokk” ”vraker norsk kjøtt” og ”velger utenlandske varer i sin restaurant”, impliserer det at alle norske stjernekokker i utgangspunktet velger norske varer, eller i hvert fall bør gjøre det så langt råd er. Slik får VG spilt på leserens nasjonale følelser.

17.3 Polyfoni

Det er fem aktive aktører i teksten. Alle snakker direkte:

- Terje Ness
- Eyvind Hellstrøm
- Knut Framstad
- Nils Ove Bredvold
- VG

Av disse er det bare Bredvold som også uttaler seg indirekte.

17.3.1 Terje Ness: fasiten

Terje Ness framstår som representant for kjøttkjennerne. Han omtales som ”stjernekokk” (nedrykker, 8), ”kokke-verdensmester” (bildetekst 1), ”verdensmester i kokkekunst 2000” (1), ”mesterkokk” (19) og ”fjorårets mester av det fransk-initierte kokkemesterskapet Bocuse” (21). Det skal altså ikke være tvil om at han har kompetanse til å uttale seg. Videre blir han autoritativ gjennom anføringsverbene. Ness ”påpeker” (24, 39) og ”mener” (28). Resultatet blir at han med stor myndighet ”forkaster” norsk kjøtt (1), i stedet for for eksempel å ’prioritere fransk kjøtt’.

Det gjøres også et stort nummer ut av at Ness driver en egen restaurant i Oslo. Det presiseres at denne heter Oro (1), at VG møtte Ness der seint i går kveld (19), og at bildet av ham er tatt der mens han var på jobb (bildetekst 1). Dette bidrar til realismeeffekten.

Når Ness så får åpne hele teksten med å si at norske kyr ikke er egnet som mat (2), ligger det tyngde bak utsagnet, og leseren – som søker koherens – risikerer å fortolke resten av teksten på den bakgrunn.

17.3.2 Eyvind Hellstrøm: nesten-fasiten

Eyvind Hellstrøm er ikke kokk, men ”chef” (40), noe som indikerer prestisje. Denne omtalen er imidlertid det eneste tilfellet av at han nevnes med noe annet enn navn eller personlig pronomen. Dermed får Hellstrøm i noe mindre grad enn Ness understreket sin faglige tyngde. Riktignok jobber han ved ”topprestauranten Bagatelle i

Oslo” (40), men det er ikke hans egen restaurant, og VG har ikke møtt ham på arbeidsplassen og tatt bilder av ham mens han arbeider, slik avisa gjorde med Ness.

Dette harmonerer godt med at Hellstrøms uttalelser bryter mer med hovedlinjene i teksten enn det Ness’ gjør. Da er det naturlig at han plasseres lenger ut i teksten og tillegges litt mindre autoritet. Samtidig er Hellstrøm viktig fordi han støtter kritikken mot melkekyr og således implisitt er med på å konstruere forbrukerproblemet. Han må derfor prioriteres foran Norsk Kjøtt, men etter Terje Ness.

17.3.3 Knut Framstad og Nils Ove Bredvold: skyteskiven

Framstad og Bredvold er en tohodet representant for Norsk Kjøtt. Det er svært interessant at VG ikke bryr seg om å forklare hva Norsk Kjøtt faktisk *er*. Det tas for gitt at det er en relevant aktør i denne sammenhengen, kanskje en forbrukerorganisasjon som jobber med å gi gode råd og vink? Men det kan også være en aktør med andre interesser i saken. I mars 2002 er i hvert fall Norsk Kjøtt og Gilde én og samme bedrift. Det understreker behovet for en avklaring.

Det er Norsk Kjøtt som må svare for kokkenes preferanser, og som har til oppgave å forsvare kjøttkvaliteten i butikkene. Framstad og Bredvold kommer utelukkende med argumenter *for* norsk kjøtt, men disse fungerer også som et forsvar mot en implisitt kritisk stemme. Opplysningen om mengden norsk kjøtt i butikkene brukes ikke i sammenheng med argumentet om at norsk kjøtt er bra, men heller som kommentar til at bare kjøttfe holder mål (48–51). Dermed blir den store markedsandelen negativ: ”(59) Norsk Kjøtt hadde i går kveld ikke eksakte tall, (60) men NRF *kan utgjøre så mye som 80–90 prosent av markedet*” (kursivert her). Også resten av uttalelsene er preget av forsvar:

(61) – *Men halvparten av alle kalvene som blir født (62) er jo tross alt okser (63) som føres opp til kjøttproduksjon, (64) sier Knut Framstad, direktør for trygg mat hos Norsk Kjøtt. (65) Informasjonssjef Nils Ove Bredvold i Norsk Kjøtt har forståelse for (66) at topprestaurantene ønsker seg kjøtt fra egne*

kjøtttraser, (67) men legger til (68) at NRF *faktisk* hevder seg godt. (kursivert her)

At Norsk Kjøtt slipper til sist i teksten, er også med på å rangere deres stemmer nederst i aktørhierarkiet.

17.3.4 VG: det gravende forbrukerpoliti

VG uttaler seg direkte bare ett sted i teksten (34), men er tydelig til stede. Det er VG som er leserens kilde til alt som har med forbrukerproblematikk å gjøre. ”VG har fått bekreftet” at kjøttet i butikken ikke er merket (9), men avisa sier ikke hvem som har bekreftet det. Poenget er antakelig å understreke VGs forhold til den lille mann, det vil si den vanlige forbruker. Påstanden om at ”NRF kan utgjøre så mye som 80–90 prosent av markedet” (51, 60), får vi heller ikke oppgitt noen kilde til. Antakelig er det Norsk Kjøtt som står bak, men de ”hadde i går kveld ikke eksakte tall” (59) og blir derfor ikke kreditert for opplysningen. VG har heller ikke noe eksakt tall, men overtar statusen som informatør på Norsk Kjøtts be- kostning.

I tillegg til at VG hjelper deg, går VG på besøk. ”VG møtte mesterkokk Terje Ness på jobb på restauranten Oro sent lørdag kveld,” fortelles det (19). Denne ytringen passer ikke inn i noen makrosekvens, og vi har heller ingen egen narrativ sekvens som forteller noe mer om hva som skjedde på dette møtet. Imidlertid ser vi at VG fikk tatt bilder, og bildeteksten minner oss på at bildene er tatt i restauranten, altså har VG vært til stede. Denne ’VG var her’- strategien kjenner vi igjen fra de andre tekstene vi har analysert, og vi kan huke av for nok en egenreklame i tekstene.

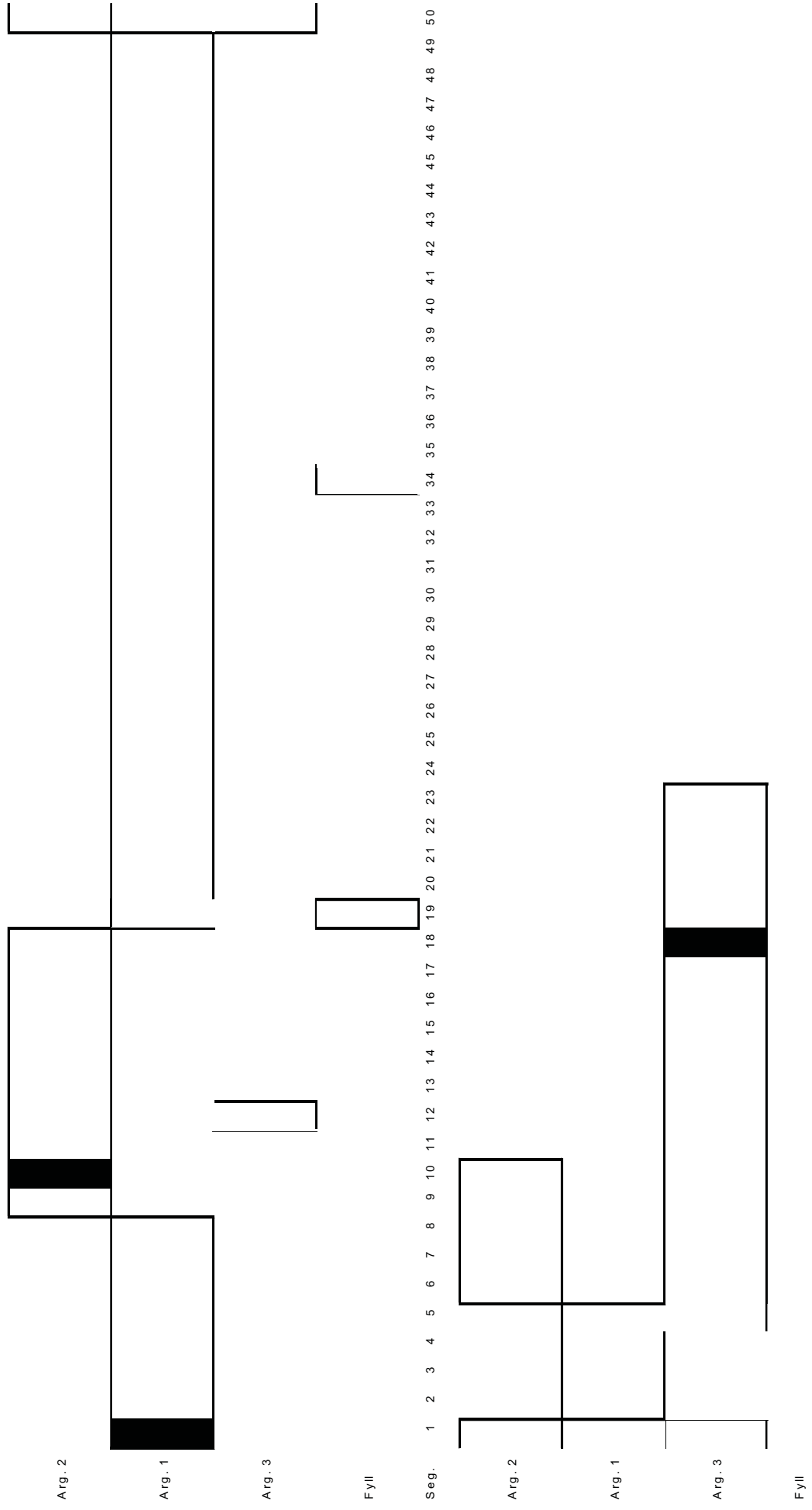
At VG får møte Ness på jobb, har også et skinn av audiens over seg. Avisa er som vi har sett, overordentlig opptatt av å understreke hvor spesiell og anerkjent denne mannen er, så VGs møte med ham gir visse konnotasjoner til ’jeg møtte en kjendis’-sjangeren. ’VG møter kjendiser’ har jo også sin egen kategori i avisa, nemlig lørdagsspalten ”Aud Berggren i Hollywood”, der VG-journalist Aud Berggren veksler noen ord med filmstjerner o.l. og blir fotografert sammen med dem.

Journalisten kommer også til syne gjennom den direkte framstillingen i segment 34. Slik forsterkes bildet av at samtalen mellom VG og Ness er mer personlig og kanskje også viktigere enn de samtalene VG har med de andre aktørene.

17.4 Aktørhierarki og oppsummering

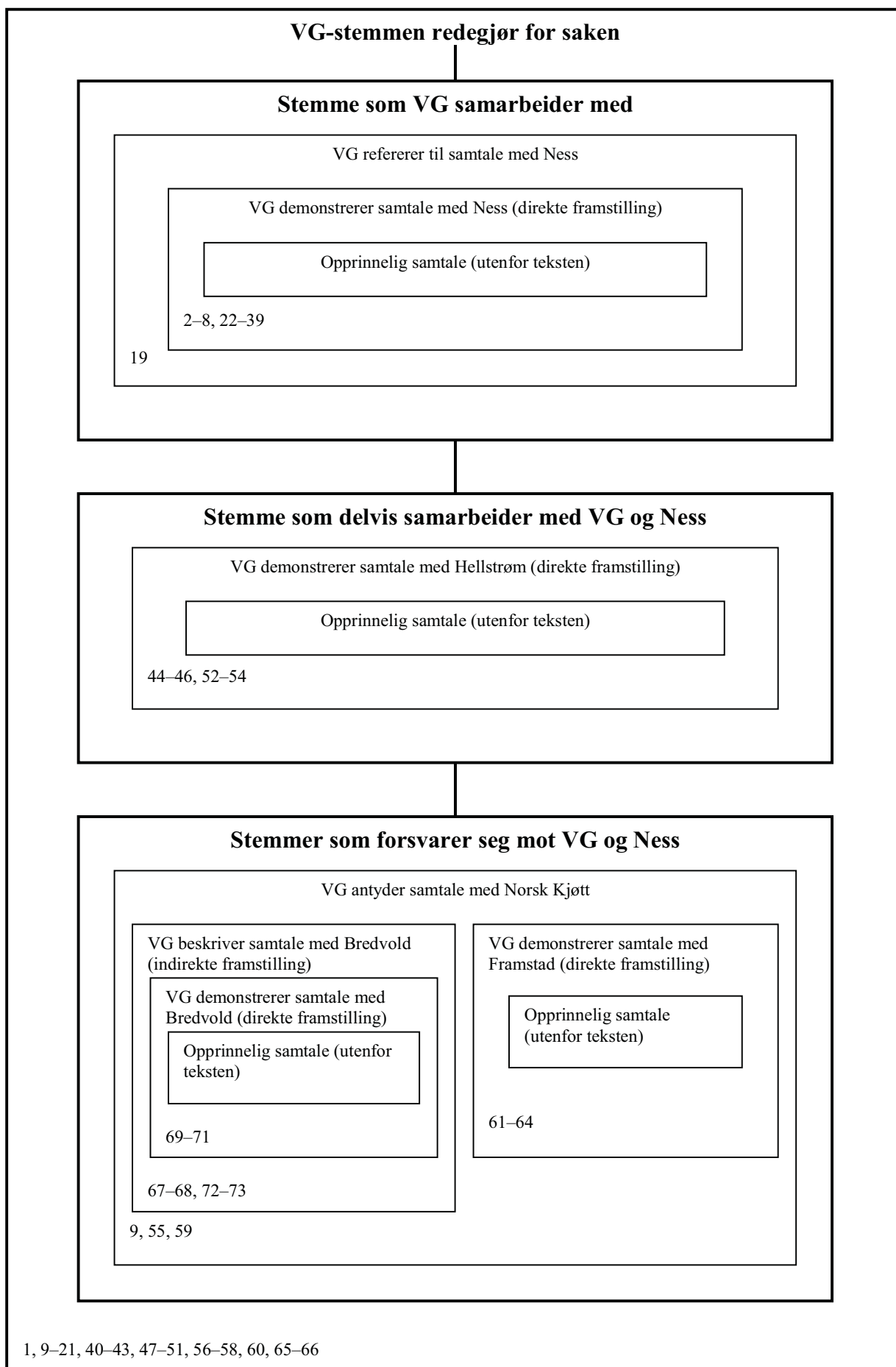
”Vraker NORSK KJØTT” er basert på to grunnpilarer, nemlig VGs rolle som veileder i forbrukerspørsmål og lesernes nasjonalfølelse. Avisa får gjennom teksten både etablert fordommer og rökket ved dem. Resonnementene i teksten er mangelfulle og motstridende, og det er vanskelig å skape koherens for en leser som ønsker å lære mer om kjøttkvalitet. Det signaliserer en modelleser som responderer på det kritiske aspektet uten å spørre etter løsninger.

VG og Terje Ness bidrar med hovedinformasjonen i hver sin makrosekvens og har begge høy status i teksten. De dominerer derfor aktørhierarkiet. Posisjonen under tildeles Eyvind Hellström, som dels støtter hovedargumentene. Nederst finner vi Framstad og Bredvold fra Norsk Kjøtt. De har sin fulle hyre med å ta av for støytten fra kokkene og VG, og klarer ikke å hevde seg som særlig autoritative.

Seg. 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73

Figur 17.5. Forløpsstruktur i tekst 7, med makroproposisjoner relatert til segmenter.

Stemme som delvis samarbeider med VG og Ness

VG demonstrerer samtale med Hellstrøm (direkte framstilling)

Opprinnelig samtale (utenfor teksten)

44-46, 52-54

Stemmer som forsvarer seg mot VG og Ness

VG antyder samtale med Norsk Kjøtt

VG beskriver samtale med Bredvold (indirekte framstilling)

VG demonstrerer samtale med Bredvold (direkte framstilling)

Opprinnelig samtale (utenfor teksten)

69-71

67-68, 72-73

9, 55, 59

VG demonstrerer samtale med Framstad (direkte framstilling)

Opprinnelig samtale (utenfor teksten)

61-64

Figur 17.6. Aktørhierarki i tekst 7 relatert til kapselstrukturer og segmenter.

18 Rekonstruksjon av tekstnormen

Tekstanalysene viser at den forståelsen av VG-diskursen som jeg presenterte i kapittel 8 og 10, er rimelig. I tillegg kan vi trekke ut en del andre erfaringer.

Et påfallende trekk ved de analyserte VG-tekstene er at alle inneholder minst én argumentativ makrosekvens, mens vi finner svært få eksplikative makrosekvenser. Tekstene bygger altså primært opp resonnementer ut fra visse premisser, og dreier seg ikke om å forklare årsaken til gitte problemer. I fire av de sju tekstene har jeg dessuten identifisert en narrativ makrosekvens. Den narrative makrosekvensen gjør ulikt arbeid i de forskjellige tekstene, men kan i tekst 1, 2 og 4 sies å være den profilerte kjernen i nyhetsaken, dvs. at layout og paratekster peker mot denne sekvensen. Imidlertid har vi sett at det som regel er en av de argumentative makroproposisjonene som kvalifiserer teksten, og som implisitt kopler teksten til et nyhetskriterium, som regel et *presentasjonsbasert* kriterium (jf. kap. 5.3). Ingen tekster inneholder mer enn én narrativ sekvens, mens det ser ut til å være rom for flere parallelle argumentative og deskriptive sekvenser – samtidig som eksplikative makrosekvenser altså øyensynlig ikke hører hjemme i en førstesidesak.

Makroproposisjonene serveres tidlig i makrosekvensene, i henhold til den omvendte pyramides krav om å fortelle det viktigste først. Men ikke alle makrosekvenser har makroproposisjonen uttrykt eksplisitt som en egen segmentgruppe. I slike tilfeller har jeg vist at makroproposisjonen – og for så vidt også hele makrosekvensen – gjerne har som funksjon å styre teksten inn i VG-diskursen på en eller annen måte. Når makroproposisjonen gjøres implisitt, blir ikke VG-grepene så åpenbare for leseren, og de blir lettere å akseptere.

Polyfonianalysene har vist hvordan tekstene etablerer forutsigbare roller til aktørene, idet de fleste tekstene baserer seg på de tre hovedaktørene VG, en folkelig medspiller og en motstander som har en form for makt. Stemmebruken kan være kompleks, noe de omfattende kapselstrukturene demonstrerer. Et gjennomgående trekk er at stemmene som dominerer aktørhierarkiet, nesten alltid

framstilles direkte et eller annet sted i teksten, mens motstandernes stemmer oftere bare er indirekte gjengitt.

Alle tekstene handler om VG på en eller annen måte. Modellsenderen VG gjøres til en aktør på lik linje med konkrete personer. Din venn VG er dermed så nær en virkelig person som det går an å komme. Samtidig reduseres tekstene til en fortelling om VGs liv og levnet. VG utviser en slående parallell til den fjernsynstradisjonen som Umberto Eco allerede på åttitallet kalte for neofjernsyn: ”Neofjernsynets viktigste egenskap er at det i stadig mindre grad forteller om den ytre verden. Det forteller om seg selv og den kontakt det har med sitt eget publikum” (Eco 1988, sitert fra von der Lippe og Østerud 1999:366). Dette medfører at den *fatiske* og den *meta-språklige* språkfunksjonen blir viktigst (jf. Malinowski 1923, Jakobson 1960). Disse to metafunksjonene framtrer her som en tommelfingerregel uavhengig av sjanger. I tillegg legger VG gjerne stor vekt på den *konative* metafunksjonen, særlig i forbrukerstoffet. Modelleseren forventes å handle ut fra VGs råd. I formatanalysen så vi hvordan dette kan bidra til å gi journalisten en veilederrolle som ellers ville blitt tillagt personer i den enkeltes private mellompersonlige nettverk. Følelsessaker som Marit Christensen-oppslaget baseres tilsvarende i stor grad på den *ekspressive* språkfunksjonen.

På denne bakgrunn, og supplert med den bekreftete diskursforståelsen, kan vi utforme en hypotese om hvilken tekstnorm som gjelder for den gode førstesidesak i VG. Vi tenker oss tekstnormen satt opp punktvis, som en huskeliste for tekstproduksjonsteamet:

Strukturelle krav

- Skriv fortrinnsvis teksten som en omvendt pyramide
- Bruk flere makrosekvenser
- Minst én makrosekvens bør være argumentativ
- Vinkle gjerne saken mot en eventuell narrativ makrosekvens
- Presenter makroproposisjonen tidlig i hver makrosekvens
- Flett gjerne makrosekvensene i hverandre

- Spar på eksplisitte konnektiver mellom proposisjonene
- Bruk detaljer, men sørg for at de er sanne
- Plasser proposisjoner og stemmer som bryter med hovedlinjene, mot slutten av teksten

Relasjonelle krav

- Er det mulig å nevne VG ved navn, gjør dét
- Er det mulig å eksplisere VGs rolle i saken, gjør dét
- Er det mulig å skryte av VGs rolle i saken, gjør dét
- Innebærer saken en kritikk av VG, skyv kritikken over på konkurrentene
- Etabler en folkelig aktør som medspiller
- Etabler en annen makthaver enn VG som motspiller
- Pass på at medspillerne får snakke direkte
- Ekspliser om mulig at medspillerne snakker med VG
- Gi gjerne medspilleren en rolle som offer
- La helst motspillerne bekrefte informasjon som VG eller medspilleren har framsatt
- Få saken til å angå flest mulig lesere personlig
- Bruk en folkelig, men sindig stil
- Konstruer om mulig sterke følelser, dramatik, urettferdighet, sentimentalitet, forstemmelse eller indignasjon
- Vektlegg særlig den fatiske og metaspråklige språkfunksjonen

Jeg skal være den første til å innrømme at denne oppstillingen er noe karikert og lett å slå beina under. Det er dessuten ikke slik at alle punktene er representert i enhver tekst. Likevel har en slik norm godt belegg i tekstanalysene, og den samsvarer også med Wærstads (1993) modell av VG-logikken.

I kapittel 6.2 luftet jeg spørsmålet om denne tekstnormen kan sies å ligge til grunn for en egen kommunikativ sjanger, nemlig *den gode førstesidesak*. Problemstillingen blir da hvorvidt førstesidesakene i VG systematisk blir brukt til å utføre en spesiell type sosial handling som ikke utføres i samme grad gjennom andre VG-tekster. Svaret er øyensynlig nokså åpenbart: Det ville være galt å utbasunere at alle førstesideoppslag i VG tilhører samme sjanger, både journalistisk og kommunikativt sett. Selv hvis det alltid hadde vært såkalte nyhetsreportasjer på førstesiden og dermed en enhetlig journalistisk sjanger, ville neppe tekstene utført den samme kommunikative handlingen hver gang. Det er mer naturlig å klassifisere førstesidestoffet i sjangere som 'VG ordner opp' (tekst 1 og 2) 'VG påpeker forbrukerproblemer' (tekst 7), 'VG vet noe dramatisk' (tekst 3, 4 og 6), 'VG føler med folk flest' (tekst 5) osv. Likevel kan vi spore visse tegn til en type *indirekte kommunikativ handling* som går igjen nokså ofte, nemlig formidlingen av det samme stemme- og aktørhierarkiet gjennom en bestemt sekvensstruktur. Dette er trekk som går på tvers av sjangrene, og som i stedet må tilskrives diskursen. Derfor vil jeg se tekstnormen jeg utledet over, som en avledning av VG-diskursen som helhet. Konklusjonen må dermed bli at mange av VGs førstesidesaker utfører en felles kommunikativ handling på visse områder, som representerer VG-diskursen. Som vi skal se, kan denne handlingen dessuten knyttes opp til en moderert forståelse av begrepet *journalisme*. I neste del av avhandlingen skal jeg beskrive journaliseringen nærmere og knytte den opp til sosiale teorier om mediemakt og -funksjon.

DEL IV
SOSIOKULTURELL PRAKSIS

19 VGs sosiokulturelle betydning

Denne delen av avhandlingen dreier seg om hvilken betydning den VG-tekstnormen jeg har antydnet, og den mer generelle VG-diskursen kan tenkes å ha for vår sosiokulturelle praksis. Jeg skal først plassere dette aspektet ved kritisk diskursanalyse i forhold til noen enkle teorier om mediemakt og -påvirkning, og deretter ta for meg hvilket samfunnsbilde VG-diskursen konstruerer. På den bakgrunn vil jeg så til slutt konkludere med et sett hypoteser om VG-diskursens betydning for lesernes samfunnsforståelse.

19.1 Mediepåvirkning

Mediepåvirkning er et stort felt. Det dekker alt fra spørsmål om hvor voldelige dataspill barn har godt av, til teorier om sammenhengen mellom mediebruk og hverdagssamtaler. Teoriene er mange og motstridende, men noe de aller fleste er enige om, er at den såkalte injeksjonssprøytemodellen/rørmodellen/overføringsmodellen for kommunikasjon må forkastes i dette tilfellet. Sammenhengen er mer komplisert enn som så; vi går ikke ut på gata og slår ned gamle damer fordi vi ser en voldsfilm, og vi aksepterer ikke Thorbjørn Jaglands politiske syn bare fordi han legger det fram i avisa. Likevel er det udiskutabelt at mediebruken vår påvirker oss. I vår sammenheng blir spørsmålet hvilken påvirkning VG-diskursen kan tenkes å ha på vår sosiokulturelle praksis.

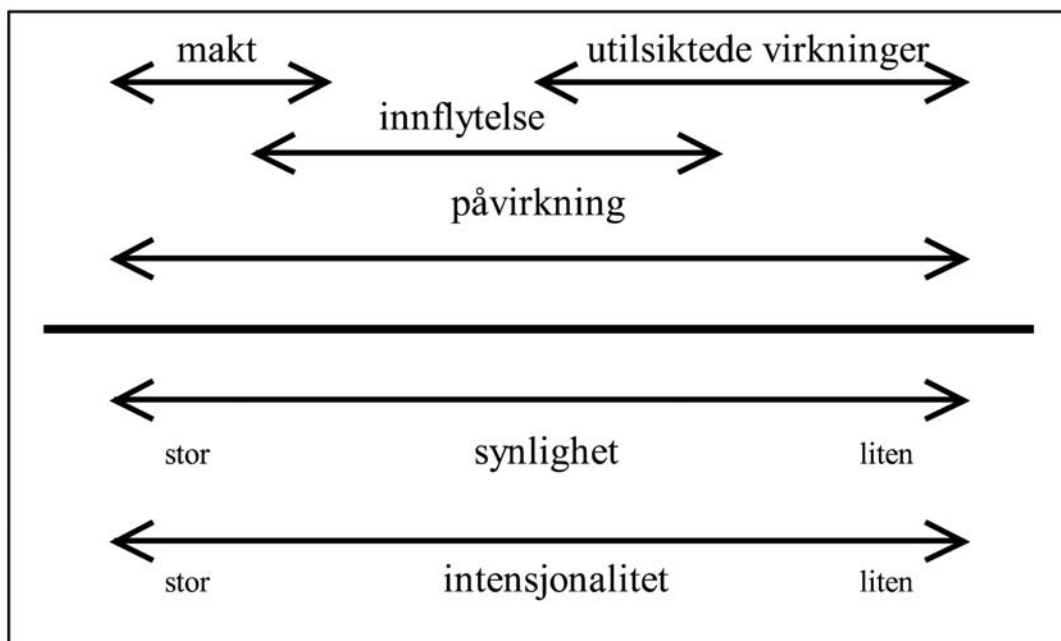
Det kan være et klargjørende utgangspunkt å plassere mediepåvirkning generelt i forhold til teorier om makt. Ragnar Waldahl (1995) presenterer i den sammenheng et nyttig begrepsapparat. *Makt* definerer han i tråd med Max Weber som "en aktørs evne til å realisere sin vilje og sine interesser vis-à-vis andre aktører mot deres ønsker og behov" (ibid.:28). Makt er altså et relasjonelt begrep som i mediesammenheng forutsetter at avsenderne har visse maktmekanismer til disposisjon. Mottakerne må kunne vite om disse maktmidlene, og avsenderne må kunne observere og kontrollere mottakernes reaksjoner. Dessuten må avsenderne være interessert i å utøve makt over mottakerne.

Disse betingelsene er sjelden oppfylt i massemedial kommunikasjon, fastslår Waldahl. Et mer relevant begrep er derfor *innflytelse*, som han låner Gudmund Hernes' definisjon av. Innflytelse finner sted når "en kan påvirke andres handlingsvalg uten å være i stand til å endre konsekvensene av det de gjør" (ibid.:29), og er således avhengig av mottakernes frivillige tilslutning. Hernes' forståelse av innflytelse innebærer likevel at avsenderne har til hensikt å påvirke mottakerne på en spesiell måte. I de tilfeller der påvirkningen er utilsiktet, opererer Waldahl derfor med et tredje begrep, nemlig *utilsiktede virkninger*. Disse tre begrepene har glidende overganger seg imellom og utgjør til sammen et påvirkningskontinuum.

Waldahl gjør dessuten en distinksjon av maktgrunnet på bakgrunn av hvilke sanksjonsmidler som står til disposisjon. Inndelingen er hentet fra Amitai Etzioni og går ut på at makt kan utføres ved hjelp av fysiske *tvangsmidler*, krav om *gjenytelser* eller referanse til *symboler, normer og felles verdiopfatninger*. Den sistnevnte typen maktutøvelse er mest relevant i mediesammenheng, og her finner vi både *normmakt* (hva skal man mene?), *modellmakt* (hvordan skal man forholde seg til andre?) og *kommuniseringmakt* (hvem får komme til orde?). Waldahl oppsummerer:

Etzionis tre sanksjonsformer representerer kvalitativt forskjellige mekanismer for maktutøvelse, og muligheten for å ivareta egne interesser minker fra fysiske sanksjonsmekanismer via materielle til symbolske. I dette perspektiv er det et viktig trekk ved mediepåvirkning at mediens maktgrunnlag er *økende* i samme retning. Dette betyr for det første at mediene besitter et *ufullstendig* maktgrunnlag i forhold til det maktbegrep jeg definerte ovenfor: Makt i egentlig forstand har mediene lite av. Dernest betyr det at mediepåvirkning alltid dreier seg om sannsynligheter og muligheter. Virkningene av mediens virke i samfunnet er *varierende og usikre* heller enn sikre og forutsigbare. For det tredje betyr det at maktbegrepet må anvendes med forsiktighet i forhold til medier og mediepåvirkning. (ibid.:31, kursivert i originalen)

Han oppsummerer maktforståelsen i følgende figur (ibid.:34):

Figur 19.1. En nyansert forståelse av maktbegrepet i mediesammenheng.

Medienes påvirkningskraft vil ligge langt til høyre i figuren, og kan defineres slik: ”Mediepåvirkning har funnet sted når det som et resultat av kommunikasjonsprosessen *er noe/ikke er noe* i mediets omgivelser, som *ikke ville vært/ville vært* der uten kommunikasjonsprosessen” (ibid.:35, kursivert i originalen).

Et slikt syn impliserer at mediepåvirkning er en nærmest kontinuerlig prosess; vi kan vanskelig tenke oss mediebruk som ikke setter noen spor hos mottakerne. Dessuten betyr definisjonen at mediene like gjerne som å *forårsake* endring kan *hindre* endringer som ville skjedd uten medier til stede.

Parallellen mellom en slik teori om mediepåvirkning og Faircloughs kritiske diskursanalyse er slående. Det er jo nettopp mediediskursen som står for Entzions referanse til symboler, normer og felles verdioppfatninger, og som signaliserer norm-, modell- og kommuniseringsmakt overfor mottakerne. Faircloughs teorier om gjensidig avhengighet og påvirkning mellom diskurs og sosio-kulturell praksis betyr at mediediskurs uvilkårlig vil bidra til å reprodusere eller endre publikums sosiale og kulturelle strukturer, relasjoner og prosesser. Derfor kan en analyse av mediemakt ikke

komme utenom diskursanalyse, og derfor trekker jeg også makt-perspektivet inn i denne diskursanalysen.

En siste faktor å ta hensyn til ved en vurdering av medieeffekter er mediernes mellompersonlige betydning i hverdagslivet. ”Medier er samtals skillemynt,” skriver Sverre Høy (1989:61), og mener med det at medieinnhold er et viktig emne i hverdagssamtaler. Modeller som tostegshypotesen og diffusjonsteorien har bidratt til å klargjøre at mediediskursiv påvirkning er en *indirekte* påvirkning, idet vi påvirkes mer av samtaler i personlige nettverk – diskursfellesskap (se kap. 19.2.2) – om medieinnhold enn av mediene direkte. I slike samtaler vil aktørene innta ulike roller avhengig av situasjonskonteksten og de mellompersonlige forholdene i nettverket for øvrig, og det er typisk slik at aktører med stor autoritet tenderer mot å overbevise de andre medlemmene i diskursfellesskapet om at deres fortolkning av mediebudskapet er den mest legitime. Dermed vil ikke mediene fortelle oss hva vi skal mene, men heller hva vi skal mene noe *om*, og så vil det bli opp til møtet mellom mediediskursen og de ulike diskursfellesskapenes eller nettverkens diskurser hvilken påvirkning medietekstene faktisk får på vår sosiokulturelle praksis.

19.2 VGs journalistiske diskurs

19.2.1 Journalismen

Begrepet *journalisme* stammer fra Olof Petersson (f.eks. 1994), som ledet den svenske maktutredningen mellom 1985 og 1990. Petersson argumenterer for at journalister kan regnes som en egen sosial klasse, i og med at “Det som definerar en klass är att medlemmarna förenas av gemensamma vilkor, har en gemensam ideologi och blir en socialt verkande kraft genom samfällt handlande” (ibid.:28). Det som er journalistklassens ideologi, er ifølge Petersson journalismen. I journalismens verden består samfunnet av tre grupper: pressen, makthavere og vanlige folk. Journalistenes oppgave er å hevde folkets rettigheter overfor makthaverne, slik at demokratiet kan fungere. Det blir også journalistenes jobb å formidle makthavernes budskap til folket, i og med at det må filtreres gjen-

nom pressens idealistiske kritikk. Dette gjør at journalistene tar monopol på å bestemme hvilken kunnskap folket skal få. Samtidig undertrykker de folket ved å definere hva folk vet og ikke vet, og hva de bør vite. Journalismen ytrer seg således som en blanding av elitisme og populisme.

19.2.2 Klasse, sosialt felt og diskursfellesskap

Petersson er inne på en rekke gode poenger, men generaliseringene hans kan modifiseres. Det er en drøy påstand at journalister generelt utgjør en egen sosial klasse – i hvert fall om vi skal legge en tradisjonell marxistisk klasseforståelse til grunn, der en klasse betinges av om den tilhører basisen eller overbygningen i samfunnet, og således er basert på kapitalistiske strukturer og knyttet til makten over produksjonsforhold (jf. f.eks. Kjørup 1999). Peterssons klasseforståelse går riktignok noe videre enn dette. Han sier at klasser i tillegg dannes ved at medlemmene selv anser seg som et fellesskap, og ved at medlemmene driver aktiv politisk handling, gjerne i strid med motsatte interesser. Likevel kan vi neppe sette likhetstegn mellom alle journalisters ideologiske syn, og vi kan heller ikke uten videre slutte fra journalistenes tekster til deres ideologi. Anders Johansen (2001) illustrerer dette på en god måte ved å påpeke at selv om flertallet av norske journalister personlig sympatiserer med venstresiden i norsk politikk, er påfallende mange journalistiske tekster skrevet i tråd med særlig Fremskrittspartiets samfunnssyn.

Det har mer for seg å hevde at journalistisk praksis i Norge i dag ofte er underlagt et eget *sosialt felt* – det journalistiske feltet. Jan Fredrik Hovden (2001) argumenterer godt for dette i *Maktutredningens* siste bok om journalistikk, *Til dagsorden!*. Han definerer feltbegrepet løselig som "eit sosialt mikrokosmos som har sin eigen logikk" (ibid.:86), i tråd med Pierre Bourdieus forståelse av fenomenet:

Å bruke feltomgrepet inneber slik ei avvising av påstandar både om journalistar si verksemd som fullstendig underlagt eksterne faktorar (som ein økonomisk marknad eller eigartilhøve) og utopiske eigenerklæringar om journalisten som grunnleggjande fri og uavhengig til å utøve sitt yrke. Derimot

gjør omgrepet det mogleg å sameine etnografiske innsikter om journalistar som handlande (strategiske) agentar som aktivt konstruerer sine produkt, med ein analyse av dei systematiske føringane som ligg i journalistar sine klassebaserte ”mentale vanar” og deira kamp om posisjonar i dei makt- og dominanse-relasjonane som strukturerer den journalistiske verda. (ibid.)

For lingvisten ringer det nå et sett bjeller. En sosiologisk analyse av et sosialt felt har nemlig mye til felles med en lingvistisk analyse av et *diskursfellesskap* (se også kap. 6.1, 6.5, 7.2, 11.1 og 19.1). Begrepet stammer fra John M. Swales (1990) og dekker et avgrenset kommunikasjonsområde der deltakerne deler felles målsetninger og interesser og er i stand til å kommunisere med hverandre innbyrdes. Diskursfellesskapet danner og gjør bruk av egne sjangere og et spesialisert leksikon for å oppfylle sine interesser, og medlemmene bruker disse for å tilegne seg eller meddele relevant informasjon innen fellesskapet. De som fungerer godt i diskursfellesskapet, er de som er i stand til å skille ut relevant innhold og utvise såkalt diskursiv ekspertise.

Det vil være rimelig å hevde at medlemmene av det norske journalistiske feltet utgjør et diskursfellesskap. Vi kan derfor snakke om en egen journalistisk diskurs. Fra Fairclough (f.eks. 1992) vet vi at en slik diskurs både vil påvirke og vil påvirkes av journalistenes sosiale praksis. Dermed er det naturlig å tenke seg ulike varianter av den norske journalistiske diskurs i de forskjellige redaksjonene, i og med at de sosiale omgangsformene vil variere. Vi har allerede sett at både Wærstad (1993) og Oestreicher (2000) finner paralleller mellom sosiale normer og tekstnormer i avisredaksjoner. Men påvirkningen går videre: Når den journalistiske diskursen er manifestert i tekstlig form, vil den utfordre andre diskurser i møtet med leseren. For å kunne gi mening til tekstene, må leseren da forholde seg til den journalistiske diskursen. Hun kan velge å godta den eller å avvise den, men den som jevnlig leser en bestemt avis, utviser nødvendigvis en viss grad av aksept overfor premissene i diskursen. Slik er det også med VG. En fjerdedel av Norges befolkning aksepterer i en eller annen form VG-diskursen hver dag.

19.2.3 Journalisme i VG

Her er vi tilbake ved journaliseringen. Peterssens beskrivelse av den journalistiske klassen passer nemlig bedre som beskrivelse av VGs tekstnorm enn av journalister generelt. Eide (2001b:50) skriver at Ytringsfrihetkommisjonen ”fastslår at journaliseringen ennå ikke er utviklet til noen tydelig og identifiserbar -isme, og legger så til: ’Det bør den heller ikke bli’”. Min analyse av VG-tekstnormen viser imidlertid klare tendenser til journalisme hos VG. På den ene siden smigres folket, og det folkelige engasjementet hylles, men på den annen side feirer journalistene sin lederrolle, og skryter av at det først er når de tar saken, at det skjer noe (jf. også Eide 2001b). I VG preges tekstene dermed ofte av en dobbelthet; avisa er på overflaten svært opptatt av å hjelpe folket, mens tekstene i praksis ofte fungerer som egenreklame for avisa i stedet. Det hjalp neppe folket stort at VG informerte overvåkingspolitiet i tekst 1, og det var ikke mye hjelp i ’å stå fram’ for André Larsen i tekst 2. Denne tendensen er tydeligst i de typiske forbrukersakene, der avisa ikke går glipp av en eneste anledning til å understreke at *VG* hjelper deg med det ene og andre. Tekst 7 er vårt beste eksempel i så måte: Det gjøres et stort nummer ut av at *VG* vet hvor dårlig kjøtt *du* kjøper i butikken, fordi *VG* har forlatt redaksjonslokalene og møtt en kilde på luksusrestaurant. ”Journalistene fører altså en dagsordenkamp der idealbildet av journalisten som uhildet advokat for de svake brukes til å styrke journalistenes egen maktposisjon,” skriver Martin Eide (ibid.:68).

Ekstra paradoksalt blir det når mediene i sin streben etter å få lagt alle makthavernes kort på bordet selv nekter utenforstående innsyn i sine egne prosesser. Jeg opplevde nettopp dette i mitt forsøk på å samarbeide med VG, jf. kap. 1.1. I Aftenposten 11.7.01 påpeker medieprofessor Helge Østbye at avisene er blant de verste til å hemmeligholde opplysninger om sin egen virksomhet. I den samme teksten forteller redaktøren av fagbladet Journalisten, Jan Otto Hauge, at han ofte blir avvist av redaksjoner han stiller kritiske spørsmål til, og til og med blir truet med søksmål:

- Redaktører som maner sine journalister til å snu hver stein blir selv rasende når vi prøver å titte dem i kortene, sier Hauge.

Han forteller at en artikkel om livet på desken ble for sterk kost. VG og Dagbladet sa nei. – De ville ikke slippe til fagbladet Journalisten.

Som kommentar til Hauges og mine erfaringer skulle det være tilstrekkelig å sitere punkt 1.2 fra VGs eget etiske manifest ”God VG-skikk. Trafikkregler for redaksjonen i Verdens Gang”:

En avis som retter kritisk søkelys mot myndigheter, maktpersoner, organisasjoner og næringsliv, og som stiller spørsmål om habilitet, må stille strenge krav til egen integritet for å oppnå nødvendig troverdighet. (vedlegg til NOU 1996:12)

Samtidig etablerer VG et konfliktforhold mellom makthaverne og folket. Anders Johansen (2001) viser i forbindelse med Maktutredningen hvordan mange moderne medier reduserer abstrakte samfunnsspørsmål til å bli konkrete spørsmål om enkeltpersoners preferanser. Diskursen likner det ytre høyres:

De aller fleste problemer består i at privatsfæren trues: regler og påbud går ut over den enkeltes frihet, kriminaliteten går ut over hans trygghet, beskatning går ut over hans lommebok. De aller fleste løsninger retter seg mot den enkelte, sett isolert. Skatter og avgifter skal senkes betydelig, forbrytere sperrer man inne osv.: Straks får hver og en mer å rutte med og mindre å frykte. (ibid.:168)

Når VG eller andre medier personifiserer og tilspisser kompliserte og abstrakte forhold, sørger de ikke for at problemet får en mer lettfattelig form, hevder Johansen, de framviser bare et problem av en annen art og med andre tenkelige løsninger. Vi kan tilføye: Når VG reduserer en hendelse til å bli en konflikt mellom folket og makthaverne, skaper avisa på lang sikt *flere* problemer enn den løser.

For det første konstruerer VG ideen om at ’folk flest’ finnes. Avisen forsøker å unngå å båssette sine lesere ved å si at den er ”hele folkets avis”, men konstruerer dermed bare en ny kategori, nemlig ’hele folket’. Det problematiske ved begrepet *folk* har vi vært grundig inne på i analysen av tekst 5, der ’folk’ var på Marit Christensens side, mot mediene og pressen på den andre. Vi så også i for-

matanalysen at forbrukerstoffet og flere andre kategorier tenderer mot å skape en avgrensning av 'hele folket'. VGs forståelse av 'folk' er derfor mer spesifikk enn avisa liker å vedkjenne seg. En egenreklame fra våren 2002 (vedlegg 2–4) kan illustrere poenget: "En typisk VG-leser er tobarnsmor," står det skrevet i et stort bilde av en middelaldrende mann i overall, med snusboks i brystlomma og arbeidshjelm med hørselvern under armen. Under bildet fortsetter teksten:

og alenefar og barnløs og alt mulig annet. Typiske VG-lesere er med andre ord forskjellige. VG har hver dag over 1.3 millioner lesere jevnt fordelt over hele landet. Aldri har flere kjøpt VG. Vi takker alle våre lesere og kan love at vi også i fremtiden vil lage en oppdatert, variert og underholdende avis. Dagen er ikke helt den samme uten VG. (VG 14.3.2002, understreket i originalen)

Denne reklameteksten inngår i en serie med minst tre varianter. Variant 2 sier at "En typisk VG-leser digger Kaizers Orchestra ... og Stravinskij og DDE og alt mulig annet", illustrert med en gammel bondekone. Den øvrige teksten er identisk med den første varianten. Variant 3s innledningstekst lyder "En typisk VG-leser har møkk under neglene eller Chanel oppå", og her er illustrasjonen en kvinne i 30-åra (en tobarnsmor?), ulastelig sminket og antrukket, men ikke på noen måte jålete. Alle bildene er i svart-hvitt, og modellene har anlagt en seriøs mine. VG-rødfargen er det eneste som bryter med det nøkterne uttrykket, idet en håndtegnet rød strek markerer innledningsteksten og ulike deler av oppfølgerteksten.

Tekstene kjemper for å understreke at VG er for *alle*. Likevel er det prototypen på 'vanlige folk' VG her spiller på. Alle modellene representerer samvittighetsfulle, trofaste arbeidstakere, om enn på ulike felt. De tre tekstene spiller på henholdsvis familierelasjoner, smakskultur og sosial status. Versjon 1 og 2 legger stor vekt på detaljer i bildet; det er arbeiderens arbeidereffekter (kjeledress, snusboks, hjelm) og bondekonas bondeeffekter (skaut, gamle strikkeklær, låve i bakgrunnen) som er i fokus. Begge disse bildene viser personene stillestående og i halvtotal (fra hofta og opp). Modellene representerer åpenbart en sosial gruppe, i begge tilfeller

arbeiderklassen. Kvinnen i versjon 3, derimot, er travel og kommer øyensynlig gående mot fotografen. Utsnittet er mindre (fra brystet og opp), bakgrunnen er helt visket ut, og hun bærer klær uten detaljer. I stedet ligger fokuset på det faste blikket hennes. Her kommer en målbevisst kvinne som lever i tiden. Bildet signaliserer altså heller *selvsikkerhet* enn *overklasse*. Overklassen (dvs. personer med årsinntekt over kr 800 000) leser da heller ikke VG i særlig grad, ifølge Dagbladets referat fra MMIs Norsk monitor-undersøkelse 27.3.02.

Poenget med reklamene er altså å vise sider ved ulike typer personer som det er legitimt for VGs målgruppe å identifisere seg med. Vi kunne neppe tenkt oss en versjon av denne VG-reklamen med teksten 'En typisk VG-leser er sprøytenarkoman' og et bilde av en fråtsende millionær, eller 'En typisk VG-leser er stortingsrepresentant' illustrert med en vulgær fotomodell – i hvert fall ikke i sterke farger og med fokus på at personene var opptatt av makt og materielle verdier.

Det er med andre ord viktig for avisa å understreke at VG-leseren gjerne må identifisere seg med det vi kan kalle middel- og arbeiderklassen, og at en avis som ikke retter seg mot disse samfunnslagene, er en snobbete avis. Men det impliserer samtidig at de sosiale gruppene som ikke foretrekker VG, ikke er 'folk'. Dermed vris forståelsen av 'folk' fra å være et allment og inkluderende begrep til å bli en motstandsgruppe i konflikt med ikke-VG-leserne og makthaverne. Vi har for eksempel sett at de helt laveste samfunnslag ikke er 'folk'. VG-stoffet kan ikke handle om hverdagsproblemene til en notorisk vanekriminell eller en arbeidsløs narkoman, med mindre hovedpersonen kan framstilles enten i en legitim samfunnsborgerrolle (som vitne i en rettssak?) eller som urettferdig behandlet av myndighetene eller andre maktinstanser. Et drap som skjer ved et oppgjør av narkogjeld, er ingen nyhet – "Vi må skille litt mer på drap", for å gjenta kommentaren fra VGs nattvaktssjef i nettopp en slik sak (Wærstad 1993:81). VGs målgruppe er ikke hele folket, men de som liker å identifisere seg med begrepet 'hele folket' og kalle seg 'folk flest'. Å innrette seg mot en målgruppe på

denne måten er ikke noe uvanlig for en avis. Men det er typisk for VG å ikke innrømme det.

For det andre gjøres viktige samfunnsspørsmål om til personlige problemer for den enkelte leser, i og med normen om at teksten skal vinkles så den angår hver leser personlig. I VG – som i andre tabloider – blir for eksempel spørsmål om oljefondets størrelse og prinsipielle anvendelse til et spørsmål om hvor mange kroner og øre *du* teoretisk har på bok. Slik blir det lettere for folk flest å forstå proporsjonene, vil VG-medarbeiderne si. Men slik blir det også lettere å tilsløre det politiske vidsynet allerede ved sin egen nese-tipp. I Norge leser hver fjerde innbygger VG hver dag. Hver fjerde norske velger stemmer også på Fremskrittspartiet. Det er naturligvis ingen direkte sammenheng, men det faktum at journalistikkens form ikke er politisk nøytral, og at det å ha makt over mediene ikke uten videre er det samme som å ha makt over de politiske prosesser som mediene legger premisser for, er nesten oversett i norsk offentlig debatt (men se Johansen 2001). Både VG og vårt mest populistiske politiske parti har funnet fram til den samme retorikken, og begge opplever at det er salgbart å fortelle historier om 'vanlige folk' som er utrygge, forsmådte ofre av varierende slag. Indirekte er avisa dermed med på å legitimere en slik individorientert framstillingsform, og VG oppmuntrer således paradoksalt nok til politiske prosesser som avisa fra redaksjonelt hold som regel tar avstand fra.

For det tredje lanseres et pessimistisk syn på muligheten for å oppnå det gode liv. Jo oftere et problem vinkles som et overgrep eller et svik fra det offentlige, desto lettere er det å akseptere en forestilling om at det virkelig *er* disse instansene som bør ta ansvar for alt og alle. ”Det er mer populært å skrive 'Per (46) får ikke hjelp', enn 'Per (46) bør ta seg sammen',” siterer Hilde Espeset (2001:90f) fra en journaliststudents essay. Journaliststudenten har dessverre rett. Dette er et nokså generelt trekk i Medie-Norge i dag, men er mest synlig i løssalgspressen og de kommersielle fjernsynskanalene. Espeset (ibid.) har gjort en glimrende analyse av egenreklame på NRK og TV 2, og kommenterer TV 2-reklamenes framstilling av det gode liv:

Dette er grunnproblemet med disse tekstane slik eg ser det: dei fortel ikkje at livet er det ein sjølv som har ansvar for. Tekstane konstruerer fellesskap, men ikkje eit som fungerer som grunnleggjande føresetnad for tryggleik, medverknad og skaping av eit godt liv. Fellesskapet går tvert om ut på å vere ein av mange som *åleine* ventar på at kommunen skal betale, staten skal prioritere annleis og så vidare. Det er altså eit skjebnefellesskap av offer det er snakk om! Derfor blir historia om det gode liv subjektet sitt eige prosjekt, om dette subjektet meiner at ho har eit godt liv eller ikkje. Forteljinga ser i alle fall ut til å vere svært lett å selje. (ibid.:90, kursivert i originalen)

Denne fortellingen om øvrigheten som stikker kjepper i hjulene for den enkelte borger, er dømt til å få en trist slutt, ifølge Espeset; det er laget et prosjekt for borgeren som ikke er hennes eget. Perspektivet er tankevekkende. I mine VG-tekster allierer VG seg med et folk som blir utsatt for slumsete politiarbeid, avfeide drapstrusler, systematisk politi- og medietrakassering og ikke minst kritikkverdig matvarepolitikk. Alle tekstene handler om ofre. I tekst 1 blir en gardist utsatt for nærkontakt med en sinnsforvirret drapsmann uten at politiet gjør det de skal. Tekst 2 forteller om et vitne som er drapstruet uten å få politibeskyttelse, og denne trusselen gjentas i tekst 3. Tekst 4 lar Kristin Kirkemo Haukeland framstå som medieoffer helt på tampen, og i tekst 5 er Marit Christensen det ultimate offer for både presse og politi. Tekst 6 framstiller Torger Reve som offer for en skummel muldvarp, og tekst 7 forteller at alle nordmenn som handler kjøtt, er ofre for en mørhets- og raseskandale.

19.3 Potensielle effekter av VG-diskursen

På bakgrunn av kapittel 19.1 er det åpenbart at resepsjonsstudier av VG-lesning og sosiologiske studier av VG-leseres diskursfellesskap vil være et gunstig supplement til en diskursanalyse som dette. Likevel kan vi trygt sette fram visse hypoteser om VG-diskursens innvirkning på vår sosiokulturelle praksis. Vi ser nemlig at journalisttrekkene ved VG ikke bare styrer framstillingen av saksforholdene, men også bidrar til at visse saker gjøres til bedre nyhetsstoff enn andre saker. Få av mine sju analysetekster ville nok nådd fram til førstesiden uten den VG-spesifikke framstillingsformen

– nyhetspotensialet ligger i *virkemidlene* mer enn i *saksinnholdet*. Dermed vil våre mellompersonlige hverdagssamtaler suppleres med emner som hva vi synes om at norsk kjøtt er blitt så dårlig, at NRK huser muldvarper, at mediene og politiet går stadig lenger i sin trakassering av vanlige folk, osv. Mange av oss vil diskutere hva vi synes om at øvrigheten ikke oppfyller sin rolle overfor 'folk flest', og at hver og en av oss ikke får det vi har krav på, til tross for at vi bor i et av verdens rikeste land. Vi hører ekkoet av fjernsynsdebatter med en engasjert Carl I. Hagen i studio: 'Norge tjener *millioner* på oljen, mens *du* risikerer å dø ensom, forkvaklet og ulykkelig fordi du verken får hjemmehjelp eller sykehjemsplass. Skal dansen rundt gullkalven *aldri* ta slutt?' Slik risikerer VG også å svekke effekten av de sakene der avisa virkelig *oppfyller* sin rolle som vokter av demokratiet og velferdsstaten – for de sakene finnes naturligvis også. Ropet om 'ulv!' blir lett redusert til vaktbikkjas bjeffing om seg selv. Det er verken VG eller publikum tjent med.

Dette har vesentlige politiske og mellommenneskelige følger. Politisk ligger en populistisk dreining i luften. Politikk gjøres til et spørsmål om hvilke enkeltsaker i samfunnet vi er misfornøyde med, i stedet for å være en mer abstrakt ideologi som veileder oss i generelle samfunnsspørsmål. Mellommenneskelig legger VG på denne måten opp til økt egoisme og politisk pessimisme, og vi står i fare for å danne oss et utopisk bilde av det gode liv, som VG så kan sjokkere oss ved å rive ned dag etter dag.

Det er også vesentlig hvilket bilde av modellsenderen VG som får prege den private diskursen VG-leserne imellom. Vi har sett at VG-tekstene etablerer aktøren VG som en homogen, enhetlig avsender som utad taler med én tunge – til tross for at denne tungen motsier seg selv til stadighet. Det er 'VG' som snakker med folk, som ordner opp, og som vet en masse ting om dette og hint, ikke ulike journalister eller avdelinger, og betegnelsen "VG" er nærmest en obligatorisk komponent i tekstene. VG blir dermed en stemme på lik linje med en vanlig aktør i et mellompersonlig nettverk, og denne stemmen er så autoritær at den kan innta en rolle som opinionsleder, dvs. den aktøren i diskursfellesskapet med størst innflytelse på de øvrige medlemmene. Det er grunn til å være oppmerk-

som på om en slik modellsender gir oss like stor tillit til 'VG' som personlig veileder i samfunns- og forbrukerspørsmål som til mennesker i vårt nære nettverk som vi kjenner godt, og som kjenner oss personlig.

Når det er sagt, må det tilføyes at VGs selvopptatthet like gjerne kan gi avisa et noe arrogant ansikt utad. "Du snakker om deg selv igjen!", for å si det med Chris Erichsen (1980:1) – det er ikke særlig flatterende å være den som alltid skal fortelle om seg og sitt i enhver kommunikasjonssituasjon. VG balanserer her på en smal egg mellom merkevarebygging og selvgodhet.

VG-diskursen er også et signal på betydningen av partipressens fall. Når mediene i stedet for å fortolke verden ut fra en gitt ideologi – som leserne kjenner mer eller mindre til – skal opptre mer fritt og uavhengig, kan det føre til at den til enhver tid sittende makthaver nærmest automatisk blir skyteskive og syndebukk for likt og ulikt. Resultatet kan i verste fall bli kritikk for kritikkens (og den gode historiens) egen skyld og dermed en svekkelse av publikums interesse for og muligheter til å tilegne seg et politisk og ideologisk fotfeste. Jeg mener selvsagt ikke at avviklingen av partipressen nødvendigvis vil føre til et svekket politisk engasjement i Norge, men når man forlater en pressediskurs som er basert på en politisk ideologi, må man samtidig passe på å unngå det motsatte ytterpunktet, nemlig en pressediskurs som har den ikke-målrettede kritikken og sjokkeringen som sitt mantra. Nå skal vi riktignok huske på at VG alltid har vært politisk uavhengig, men når uavhengigheten i seg selv blir en konkurransefaktor – slik den har blitt de siste 20 årene – øker faren for journalisme også i VG.

Premissene for samtaleemnene krever det en kritisk språkbevissthet for å bringe fram i dagen, noe denne teksten forhåpentlig har bidratt til. Det er opp til hver og én av oss hvorvidt vi vil la VG-diskursen påvirke samfunnssynet vårt, og det er ikke tvil om at svært mange gjennomskuer de mest åpenlyse virkemidlene i VGs framstillinger. Likevel er det bare gjennom en generell forståelse for sammenhengen mellom diskurs og sosial forandring man kan møte VG på bedre premisser enn avisas egne.

Mange vil utvilsomt si jeg leser VG som fanden leser Bibelen. Det er mulig. Til det er å svare at jeg gjerne skulle sett fandens fortolkning. Den er viktig.

Litteratur

- Adam, Jean-Michel. 1992. *Les textes: types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue*. Paris: Nathan.
- Aftenposten interaktiv* 5.1.01. Vurderte å ta livet sitt.
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/d183706.htm>
- Aftenposten interaktiv* 11.7.2001. – Mediene mangler selvkritikk.
http://www.aftenposten.no/kul_und/kultur/d221340.htm
- Aftenposten interaktiv* 4.10.2001. Svensk aviskrise kan ramme Norge.
http://www.aftenposten.no/kul_und/article.jhtml?articleID=206848
- Allern, Sigurd. 2001a. *Nyhetsverdier. Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Allern, Sigurd. 2001b. Kildene og mediemakten. I Martin Eide (red.). 2001. *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*. Oslo: Gyldendal akademisk. Side 273–303.
- Bakhtin, Mikhail M. 1998. *Spørsmålet om talegenrane*. Bergen: Ariadne forlag.
- Barthes, Roland. 1986. The Reality Effect. I Roland Barthes. *The Rustle of Language*. Oxford: Blackwell. Side 141–148.
- Bell, Allan. 1999. News stories as narratives. I Adam Jaworski og Nikolas Coupland (red.). *The Discourse Reader*. London: Routledge. Side 236–251.
- Berge, Kjell Lars. 1990. *Tekstnormers diakroni*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet, MINS 33. Stockholms universitet: Institutionen för nordiska språk.
- Berge, Kjell Lars, Patrick Coppock og Eva Maagerø (red.) 1998. *Å skape mening med språk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Berge, Kjell Lars. 2001. Det vitenskapelige studiet av sakprosa. Om tekstvitenskapelige utfordringer og løsninger i norsk og svensk sakprosaforskning. I Berge mfl.: *Fire blikk på sakprosaen*. Oslo: Norsk sakprosa. Side 9–71.
- Berge, Kjell Lars og Per Ledin. 2001. Perspektiv på genre. *Rhetorica scandinavica* 2001, nr. 18:4–16.

- Bjørge, Tore og Daniel Heradstveit. 1996. *Politisk kommunikasjon*. Oslo: Tano. 2. utgave.
- Bokmålsordboka. Definisjons- og rettskrivningsordbok*. 1997. Oslo: Universitetsforlaget. 2. utgave.
- Bourdieu, Pierre. 1995. *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax.
- Dagbladet.no* 20.3.2000. Trippel-Lars kan bli fengslet.
<http://db.no/nyheter/2000/03/20/198423.html>
- Dagbladet.no* 5.1.2001. – Marit er fit for fight.
<http://db.no/nyheter/2001/01/05/235620.html>
- Dagbladet.no* 5.1.2001. Lettet Marit vil anmelde.
<http://db.no/nyheter/2001/01/05/235630.html>
- Dagbladet.no* 28.9.2001. Rykter til salgs.
<http://db.no/kultur/2001/09/28/284552.html>
- Dagbladet.no* 20.11.2001. Nett + papir = sant.
<http://db.no/dinside/2001/11/20/295967.html>
- Dagbladet.no* 27.03.2002. Liberale og lykkelige.
<http://db.no/nyheter/2002/03/27/321623.html>
- Dagens Næringsliv* 31.10.2001. Nordmenn verdens nest beste avislesere.
- Eco, Umberto. 1988. *Middelalderens genkomst og andre essays*. København: Forum.
- Eide, Martin. 1992. *Nyhetsens interesse. Nyhetsjournalistikk mellom tekst og kontekst*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eide, Martin. 1995. *Verdens Gang 1945–95: Blod, sverte og gledetårer*. Oslo: Verdens Gang A/S.
- Eide, Martin (red.). 2001a. *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Eide, Martin. 2001b. Journalistisk makt. Et oppslag. I Martin Eide (red.). *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*. Oslo: Gyldendal akademisk. Side 13–56.
- Enzensberger, Hans Magnus. 2002. Verden skrumper på avispapiret. *Innblikk i norsk presse. Samtiden* 2002, nr. 1:4–12.
- Erichsen, Chris. 1980. Igjen. I *The Aller Værste! Materialtretthet*. Bergen: Den gode hensikt. Side 1.
- Espeset, Hilde. 2001. *Først og fremst for å forstå det fullstendige nyhetsbildet – ein kritisk diskursanalyse av eigenreklame på*

- TV2 og NRK. Hovedoppgåve i nordisk språk. Universitetet i Oslo: Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap.*
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman. 1995a. *Media Discourse*. London: Arnold.
- Fairclough, Norman. 1995b. *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
- Fairclough, Norman. 2001. *Language and Power*. London: Longman. 2. utgave.
- Flaten, Hege. 2000. *Språkholdninger hos journalister*. Hovedoppgave i nordisk språk og litteratur. Universitetet i Oslo: Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap.
- Fowler, Roger. 1991. *Language in the news. Discourse and ideology in the press*. London: Routledge.
- Frandsen, Finn. 1991. Avisens paratekst – et nytt område for medieforskningen. *MedieKultur* 1991, nr. 16:79–97.
- Genette, Gérard. 1997. *Paratexts. Thresholds of interpretation*. Cambridge mfl.: Cambridge University Press.
- Goffman, Erving. 1981. *Forms of Talk*. Oxford: Basil Blackwell.
- Goffman, Erving. 1986. *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press. Nyutgave.
- Grepstad, Ottar. 1997. *Det litterære skattkammer. Sakprosaens teori og retorikk*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Grice, H.P. 1975. Logic and conversation. I P. Cole og J.L. Morgan (red.). *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*. New York: Academic Press.
- Gripsrud, Jostein. 1991. Den lille forskjellen. I Martin Eide, Jostein Gripsrud, Anders Johansen og Peter Larsen. *52 plukk opp! Ukentlige forsøk på å lese avisen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag / LNU. Side 54–57.
- Guttu, Tor. 1999. *Norsk ordbok med tusen illustrasjoner*. Oslo: Kunnskapsforlaget. 2. utgave.
- Gynnild, Astrid. 1990. *Avisene fangar blikket. Analyse av framsider i 1970 og 1987*. Oslo: Det Norske Samlaget.

- Halliday, Michael A.K. 1998. Registervariasjon. I Kjell Lars Berge mfl. (red.). *Å skape mening med språk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. Side 95–111.
- Hasan, Ruqaiya. 1998. Teksturen i en tekst. I Kjell Lars Berge mfl. (red.). *Å skape mening med språk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. Side 141–170.
- Hasle, Melita Ringvold. 1998. *Å skape mening med tabloid. En systemisk-funksjonell analyse av Dagbladets framstilling av Terje Rød Larsen og Thorbjørn Jagland*. Hovedoppgave i nordisk språk. Universitetet i Oslo: Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap.
- Hellspong, Lennart og Per Ledin. 1997. *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Hillesund, Terje. 1994. *Står det noe nytt? Innføring i analyse av aviser og nyheter*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Hoff, Thorstein. 1998a. *På kryss og tvers i VG-spaltene. Genre i journalistikken*. Oslo: VG.
- Hoff, Thorstein. 1998b. *Genre i journalistikken. Fasit*. Oslo: VG.
- Hovden, Jan Fredrik. 2001. Etter alle journalistikkens regler ... I Martin Eide (red.). 2001. *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*. Oslo: Gyldendal akademisk. Side 86–111.
- Høyer, Svennik. 1989. *Små samtaler og store medier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Høyer, Svennik. 2002. Pressetekstenes sjangerhistorie – et internasjonalt perspektiv. I Kjell Lars Berge (red.). *Teksthistorie*. Oslo: Norsk sakprosa. Side 215–238.
- Institutt for Journalistikk. 1998. Kurs. Journalistiske sjangere, hovedgrupper, undergrupper. I Thorstein Hoff. *På kryss og tvers i VG-spaltene. Genre i journalistikken*. Oslo: VG.
- Jakobson, Roman. 1960. Closing statement: Linguistics and poetics. I Thomas A. Sebeok (red.). *Style in Language*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press & Wiley.
- Johansen, Anders. 1991. Skaperen. I Martin Eide, Jostein Gripsrud, Anders Johansen og Peter Larsen. *52 plukk opp! Ukentlige forsøk på å lese avisen*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag / LNU. Side 203–205.

- Johansen, Anders. 2001. Enkeltpersoner og kollektivpersoner. I Martin Eide (red.). 2001. *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*. Oslo: Gyldendal akademisk. Side 167–196.
- Johnsen, Egil Børre og Trond Berg Eriksen. 1998. *Norsk litteraturhistorie. Sakprosa fra 1750 til 1995*. Bind 1 og 2. Oslo: Universitetsforlaget.
- Karlsson, Anna-Malin og Per Ledin. 2000. Cyber, hyper och multi. Några reflektioner kring IT-ålderns textbegrepp. *Human IT* 2000, nr. 2/3:15–59.
- Kjørup, Søren. 1999. *Menneskevidenskaberne. Problemer og traditioner i humanioras videnskabsteori*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Labov, William. 1972. *Language in the Inner City: Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Ledin, Per. 1995. *Arbetarnes är denna tidning. Textförändringar i den tidiga socialdemokratiska pressen*. Doktoravhandling. Stockholm Studies in Scandinavian Philology, new series, nr. 20. Stockholms universitet: Institutionen för nordiska språk.
- Ledin, Per. 1996. *Genrebegreppet – en forskningsöversikt*. Skrift nr. 2 i rapportserien til prosjektet Svensk sakprosa. Lund: Svensk sakprosa.
- Ledin, Per. 1997. ”Med det nyttiga skola vi söka att förena det angenäma ...” *Text, bild och språklig stil i veckopressens föregångare*. Skrift nr. 14 i rapportserien til prosjektet Svensk sakprosa. Lund: Svensk sakprosa.
- Ledin, Per. 2000. *Veckopressens historia. Del II*. Skrift nr. 29 i rapportserien til prosjektet Svensk sakprosa. Lund: Svensk sakprosa.
- Lippe, Berit von der og Svein Østerud. 1999. Språk og språkbruk – teoretiske perspektiver. I Berit von der Lippe og Odd Nordhaug (red.). *Medier, påvirkning og samfunn*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. Side 357–384.
- MacMillan, Katie. 2001. Faking, lies, and hypocrisy in the press: The rhetoric of accusations and rivalry. *Text* 2001, nr. 21 (3):327–346.

- Malinowski, Bronislaw. 1923. The problem of meaning in primitive languages. I C.K. Ogden og I.A. Richards (red.). *The Meaning of Meaning*. London: Routledge & Kegan Paul. Side 296–336.
- Martin, Jim. 1985. Process and text: two aspects in human semiosis. I J.D. Benson og W.S. Greaves (red.). *Systemic Perspectives on Discourse 1*. Norwood, USA: Ablex. Side 248–274.
- McQuail, Denis. 1994. *Mass Communication Theory*. London: Sage. 3. utgave.
- Miller, Carolyn. 2001. Genre som sosial handling. *Rhetorica Scandinavica* 2001, nr. 18:19–35.
- Nag, Wenche. 1996. *Medieforskningens hvem vet best. En studie av møtet mellom Akademia og Pressen*. Rapport nr. 28. Universitetet i Bergen: Institutt for medievitenskap.
- Neumann, Iver B. 2001. *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nordberg, Odd. 1999. Eierskap i norske medier. I Berit von der Lippe og Odd Nordhaug (red.). *Medier, påvirkning og samfunn*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. Side 175–202.
- Nølke, Henning. 1989. *Polyfoni. En sprogteoretisk indføring*. København: ARK 48, Handelshøjskolen i København.
- Oestreicher, Amelie. 2000. *Bearbetning av nyhetstext. En studie av texthandtering vid sex svenska dagstidningar*. Doktoravhandling. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, nr. 52. Uppsala universitet: Institutionen för nordiska språk.
- Ottosen, Rune og Guri Hjeltnes. 2000. *Trenger vi en ny pressehistorisk satsing i Norge? Rapport fra pressehistorisk seminar 10. april 2000*. HiO-rapport 2000, nr. 15. Høgskolen i Oslo.
- Petersson, Olof og Ingrid Carlberg. 1990. *Makten över tanken*. Stockholm: Carlsson.
- Petersson, Olof. 1994. Journalistene som klass, Journalismen som ideologi. I Terje Steen Edvardsen (red.). *Media og samfunnsstyring*. Bergen: Fagbokforlaget. Side 25–36.
- Pettersen, Vibeke A. og Turid Øyen. 1997. Innhold og presentasjon i Dagbladet 1935, 1965 og 1995. I Thore Roksvold (red.).

- Avissjangerer over tid*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk. Side 181–211.
- Rahm, Henrik. 2000. *På plankbärarnas villkor. Tre dagstidningars bevakning av Sundvallsstrejken 1879*. Skrift nr. 31 i rapportserien til prosjektet Svensk sakprosa. Lund: Svensk sakprosa.
- Roksvold, Thore (red.). 1997. *Avissjangerer over tid*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Roksvold, Thore. 1998. *Retorikk for journalister*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag / LNU.
- Rydne, Jon H. 1997. Noen tanker om språkstyring og -overstyring. I Tor Guttu (red.). *Hvem skal styre språket? Seks seminarforedrag 1997*. Bergen: Bergens riksmålsforening, Riksmålsforbundet og Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur.
- Saussure, Ferdinand de. 1983. *Course in General Linguistics*. London: Duckworth.
- Schwebs, Ture og Helge Øsbye. 1995. *Media i samfunnet*. Oslo: Det Norske Samlaget. 3. utgave.
- Statistisk sentralbyrå. 2000. *Norsk mediebarometer*.
<http://www.ssb.no/vis/07/02/30/medie/sa42/art-2001-03-26-02.html>
- Statistisk sentralbyrå. 2000. *Statistisk årbok*.
<http://www.ssb.no/aarbok/2000/tab/t-070130-306.html>
- St.meld. nr. 32 (1992–1993). *Media i tida*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St.meld. nr. 57 (2000–2001). *I ytringsfrihetens tjeneste*. Oslo: Kulturdepartementet.
- Svennevig, Jan, Margareth Sandvik og Wenche Vagle. 1995. *Tilnærminger til tekst. Modeller for språklig tekstanalyse*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Svensson, Jan, Olle Josephson og Staffan Selander. 1996. *Svensk sakprosa – en projektbeskrivning*. Skrift nr. 1 i rapportserien til prosjektet Svensk sakprosa. Lund: Svensk sakprosa.
- Swales, John M. 1990. *Genre Analysis. English in academic and research settings*. London: Cambridge.
- Syvertsen, Trine. 1997. *Den store TV-krigen*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Tønnesson, Johan L. 2001. *Vitenskapens stemmer. Vitenskapsbilder, dialogisme og forskernærvær i fire historiefaglige tekster for allmennheten*. Oslo: Norsk sakprosa.
- Veum, Aslaug. 1996. *Tekstuelle og kontekstuelle mønster i sjangeren portrettintervju. Ei pragmatisk analyse av referert tale i avistekstar*. Hovedoppgave i nordisk språk. Oslo: Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo.
- VG. 1996. God VG-skikk. Trafikkregler for redaksjonen i Verdens Gang. Vedlegg til NOU 1996:12. *Medieombud*. Oslo: Kulturdepartementet.
- VG 6.1.2001. Sjefs-kaos i NRK. Side 74–75.
- VG Nett 29.3.2000. – Christensen ba meg overføre 3,8 mill.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=6933081>
- VG Nett 30.3.2000. – Ekteparet var i akutt pengenød.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=662755>
- VG Nett 31.3.2000. Stolte på Marits gode rykte.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=8710379>
- VG Nett 21.5.2000. – Marit dypt involvert.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=3960620>
- VG Nett 19.7.2000. Hemmelig politirapport om NRK-Marit.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=2382534>
- VG Nett 5.1.2001. Marit Christensen feiret i Paris.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=840869>
- VG Nett 5.1.2001. Marit Christensen går til søksmål.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=3572483>
- VG Nett 18.2.2001. Stafettgull til VG.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=3349288>
- VG Nett 11.12.2001. Ny rekord for VG Nett.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=5808945>
- VG Nett 18.3.2002. VG vinner flest.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=2031482>
- VG Nett 23.3.2002. Kaizers nye klær.
<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=6237293>
- Vinde, Eva Cathrine Kolsrud. 2000. *Syv eller sju? – og mye mer. Språknormer og språkpraksis i norsk presse*. Hovedoppgave i nordisk språk. Oslo: Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Universitetet i Oslo.

- Vinje, Finn-Erik. 1995. *Med alle skalker lukket. Aftenpostens og Dagbladets språkbruk i kritisk belysning*. Oslo: IJ-forlaget, Høyskolen i Oslo.
- Vinje, Finn-Erik. 1999. *Riktig norsk*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. 3. utgave.
- Vislie, Elisabeth. 1995. Jakten på de unge. I Per H. Baugstø og Trond Degnes (red.). *Visuell visjon – i fritt fall? Skråblikk på nordisk avisdesign*. Oslo: Universitetsforlaget. Side 114–127.
- Waldahl, Ragnar. 1995. *Mediepåvirkning*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Waugh, Linda R. 1995. Reported speech in journalistic discourse: The relation of function and text. *Text* 1995, nr. 15 (1):129–173.
- Werlich, Egon. 1976. *A Text Grammar of English*. Heidelberg: Quelle & Meyer.
- Wærstad, Knut. 1993. *Verdens Gang?* Hovedavhandling ved embetsstudiet i sosiologi. Universitetet i Oslo: Institutt for sosiologi.

Vedlegg 1: VGs egen formatbeskrivelse

Lesestoff for enhver	
Side 1	Nyheter - riks og utenriks Variert miks
Side 2	Leder - kronikk - dagens Hagen
3 - 30	Nyheter Servicejournalistikk (VG hjelper deg!) Si det i VG Billedmidt
Bak midt	Sporten Nyheter Kommentarer Bakgrunn Resultatbørs - telefonservice
	Rampelys Kultur VG-debatt Rampelys 4 sider radio og tv Norges mest informasjonsspekkede og oppdaterte programoversikt
Diverse	Fredag (seksjon) Lørdag (seksjon) Din søndag (seksjon) Sjakk Bridge Tegneserier VG-kontakt VG hjelper deg! (juridisk hjelp) Internett Telefonisk leserservice

Lesestoff for enhver (Hoff 1998a).

Vedlegg 2: VG-reklame 1

En typisk VG-leser er tobarnsmor

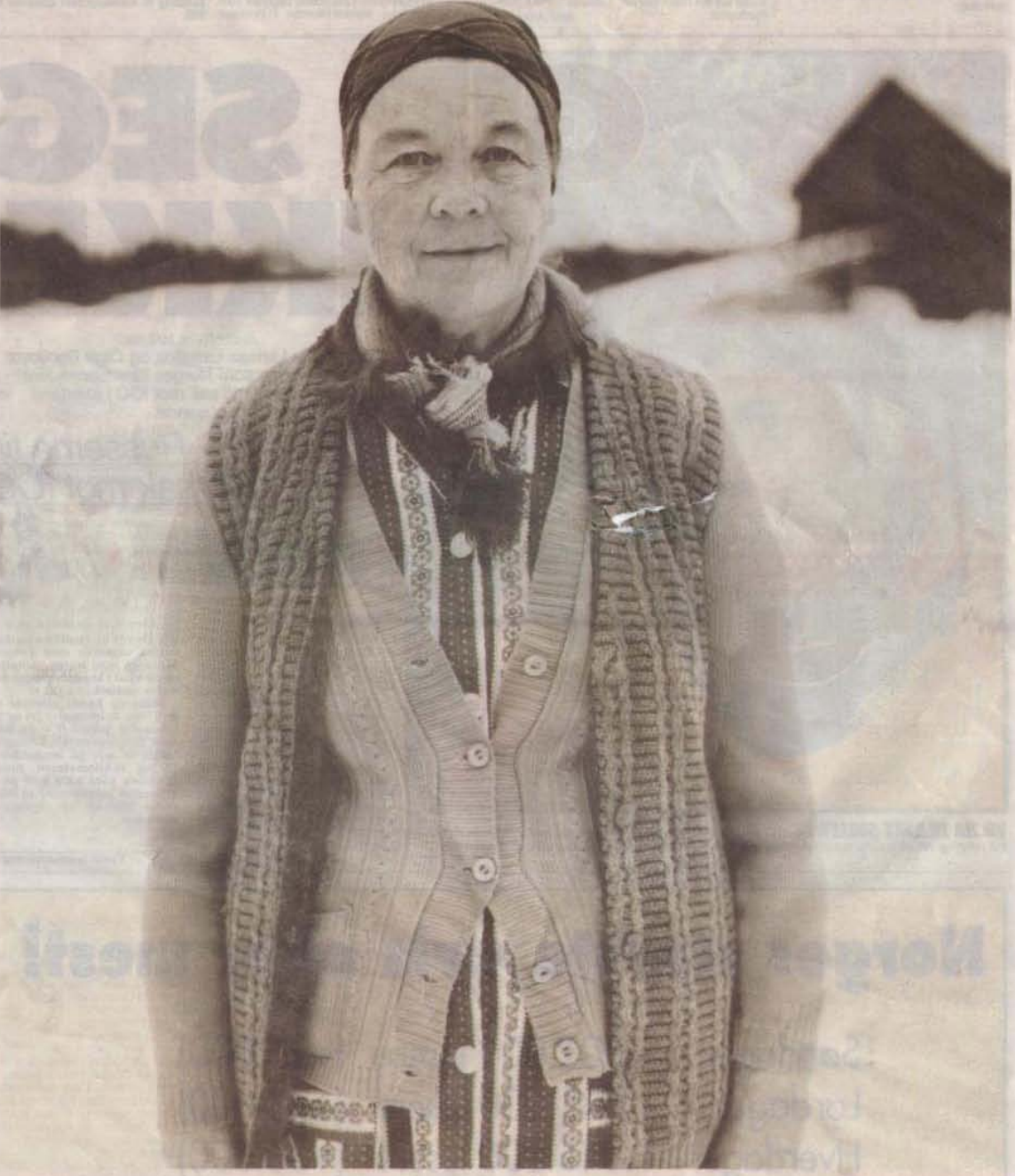
og alenefar og barnløs og alt mulig annet. Typiske VG-lesere er med andre ord forskjellige. VG har hver dag over 1.3 millioner lesere jevnt fordelt over hele landet. Aldri har flere kjøpt VG. Vi takker alle våre lesere og kan love at vi også i fremtiden vil lage en oppdatert, variert og underholdende avis.

Dagen er ikke helt den samme uten **VG**

VG 14.3.2002.

Vedlegg 3: VG-reklame 2

En typisk VG-leser digger Kaizers Orchestra

...og Stravinskij og DDE og alt mulig annet. Typiske VG-lesere er med andre ord forskjellige. VG har hver dag over 1.3 millioner lesere jevnt fordelt over hele landet. Aldri har flere kjøpt VG. Vi takker alle våre lesere og kan love at vi også i fremtiden vil lage en oppdatert, variert og underholdende avis.

Dagen er ikke helt den samme uten **VG**

VG 15.3. 2002

Vedlegg 4: VG-reklame 3

En typisk VG-leser har møkk under neglene

eller Chanel oppå. Typiske VG-lesere er med andre ord forskjellige. VG har hver dag over 1.3 millioner lesere jevnt fordelt over hele landet. Aldri har flere kjøpt VG. Vi takker alle våre lesere og kan love at vi også i fremtiden vil lage en oppdatert, variert og underholdende avis.

Dagen er ikke helt den samme uten **VG**

VG 25.3.2002.